

T.C
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİ RİSK
YÖNETİMİNDE TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANLARINDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN İYİLEŞTİRMELERİN EKONOMİK
GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ**

Orhan AKTUĞ

**DOKTORA TEZİ
BANKACILIK ve FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. HALİT TARGAN ÜNAL**

İSTANBUL/TEMMUZ 2019



**T.C
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİ RİSK
YÖNETİMİNDE TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANLARINDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN İYİLEŞTİRMELERİN EKONOMİK
GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ**

**Orhan AKTUĞ
(162503003)**

**DOKTORA TEZİ
BANKACILIK ve FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. HALİT TARGAN ÜNAL**

İSTANBUL, TEMMUZ 2019

T.C
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİ RİSK
YÖNETİMİNDE TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANLARINDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN İYİLEŞTİRMELERİN EKONOMİK
GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ**

**Orhan AKTUĞ
(162503003)**

**DOKTORA TEZİ
BANKACILIK ve FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK PROGRAMI**

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih :

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL
İstanbul Okan Üniversitesi**

**Diğer Juri Üyeleri : Prof. Dr. Murat AKBALIK
Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bülent GÜNCELER
İstanbul Okan Üniversitesi
Doç. Dr. Abdülkadir TUNA
İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZCAN
İstanbul Okan Üniversitesi**

İSTANBUL, TEMMUZ 2019

ÖNSÖZ

Bugün her zamankinden daha çok üzerinde durmamız gereken konu sorunlu kredilerdir. Sorunlu kredilerin nedenleri ve çözüm önerileri bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Bankaların iki temel fonksiyonundan biri olan kredilerin sağlıklı bir şekilde kendisinden beklenen işlevi yerine getirmesi, finansal piyasaların derinleşmesinden, tıpkı bankalar ve mali kesim gibi bütün ekonomik aktörlerinin sıkı bir şekilde denetim ve kontrolünün sağlanmasından ve etkin kredi risk yönetim mekanizmalarının kurulmasından geçmektedir. Ancak bu sayede sorunlu kredileri engelleyebiliriz. Diğer taraftan oluşan sorunlu kredileri, ekonomik değerlerini yitirmeden en uygun maliyetle ve hızlı bir şekilde çözmek hedefimiz olmalıdır. Şimdiye kadar zamanında müdahale edilmeyen ve bürokrasinin olağan işleyiş sürecine bırakılan pek çok sorunlu kredi, özellikle Türkiye gibi kaynakları zayıf ve tasarruf seviyesi düşük bir ülkede büyük ekonomik sermaye kayıplarına neden olmaktadır.

Çalışmada hedeflenen takibe dönüşüm oranlarının iyileştirilmesiyle, en azından ekonomik değerlerimizin azalışının bir nebze olsun duracağı ve ekonomik sisteme döneceği inancını taşımaktayım. Bunun tartışılmasının bile ülkemize büyük faydalar getireceğini düşünmekteyim.

Bu çerçevede doktora sürecindeki yüreklendirici yardım ve destekleri için başta Sayın Prof. Dr. Targan Ünal hocama ve Sayın Dr. Öğretim Görevlisi Bülent Günceler hocama, gerek doktora başlamamda, gerekse sonrasında her türlü desteği sağlayan sevgili eşim Sibel'e ve oğullarım Ege ile Emre'ye çok teşekkür ederim.

Temmuz, 2019

Orhan Aktuğ

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİ RİSK YÖNETİMİNDE TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İYİLEŞTİRMELERİN EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNE ETKİSİ

Bu çalışmada 2005/1 ile 2017/6 yılları arasında Türk Bankacılık sektöründe kredi risk yönetiminde takibe dönüşüm oranları (TDO) ile belli başlı ekonomik göstergeler olan büyüme, işsizlik, faizler, BIST 100 Endeksi ve Konut Fiyat Endeksi arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye’de kredi risk yönetiminde takibe dönüşümü azaltacak önlemler, Avrupa Birliği ve seçilmiş Avrupa ülkelerinin uygulamaları ile karşılaştırılarak ortaya konulmaya çalışılmış olup, bunun neticesinde takibe dönüşüm oranında (TDO’da) sağlanacak düşüşün ülkenin temel ekonomik göstergeleri üzerinde meydana getireceği etkiler tartışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle kredi risk yönetimi üzerinde durulmuş olup, akabinde nasıl daha iyi bir kredi risk yönetiminin yapılabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Takibe Dönüşüm Oranı (TDO-Takipteki Krediler/Toplam Krediler) ile belli başlı ekonomik göstergeler (GSYİH’daki büyüme, işsizlik oranı, faizler, Konut Fiyat Endeksi ve BIST 100 Endeksi) arasındaki ilişki incelenmiş olup, sonrasında ise takibe dönüşümde sağlanabilecek iyileştirmeler üzerinde durulmuştur. Bu iyileştirmelerin başında hukuksal çerçevenin çizilmesi, ekonomiye katkısı olabilecek firmaların yaşatılması, belirli kriterlere göre yapılandırılması, yasal takip borçlarının teminatlarıyla birlikte ve/veya ayrı ayrı satılması, Varlık Yönetim Şirketlerinin (AMCs) kurulması, yapısal reformların gerçekleştirilerek (düşük kurumsal vergi uygulanması, doğrudan yatırımların artırılması, istihdamın artırılması, ülkenin ulusal ve uluslararası yatırımlar için çekim merkezi haline getirilerek bireylerden alınan vergilerin artırılması gibi.) kredi hacminin artırılması gelmektedir. Bu sayede takibe dönüşüm oranının (TDO) düşürülmesiyle bankalarda karlılığın artacağı, sermaye birikiminin sağlanacağı ve fonlama da ucuzlayacağından, düşük faizlerle fonlanan kredilerin artmasıyla yatırımların ve ihracatın artacağı ve sonucunda istihdamın ve ülke milli gelirinin yükseleceği düşünülmektedir.

Çalışmamızda öncelikle takibe dönüşümle seçilen ekonomik göstergeler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönü saptanmaya çalışılmış olup, modelleme yöntemi olarak, ARDL Sınır Testi Yaklaşımı da denilen ARDL Yöntemi kullanılmıştır. ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, teorik çalışmamızla ortaya çıkan sonuçları ekonometrik olarak destekler nitelikte olup, takibe dönüşüm

oranının azaltılmasının Türkiye'nin ekonomik göstergelerini ne şekilde etkilediği tartışılmıştır. Akabinde de takibe dönüşümün iyileştirilmesinin sağlanabilmesi için gerekli tedbir ve uygulamalar ile çözüm stratejilerine yer verilmiş ve son yıllarda takibe dönüşümle ilgili önemli düzenlemeler yapan Avrupa Birliği uygulamaları gözden geçirilmiştir.



Anahtar Kelimeler: Takibe dönüşüm oranının iyileştirilmesi, Türk Bankacılık Sistemi, kredi risk yönetimi, ekonomik göstergeler.

Tarih: 29.07.2019

ABSTRACT

THE EFFECT OF IMPROVEMENTS IN NPL RATIOS IN CREDIT RISK MANAGEMENT IN TURKISH BANKING SYSTEM ON ECONOMIC INDICATORS

In this study, the relationship between NPL ratios and the main economic indicators, such as, GDP (growth), residential Property Price Index, unemployment, interest rates and BIST 100 Index in the Turkish Banking sector between 2005/1 and 2017/6 was investigated. In this context, measures to reduce the NPL in the management of credit risk in Turkey, has been tried to be introduced compared with the practices of the European Union and selected European countries. As a result, it has been discussed the implications of reductions realized in NPL ratios on macroeconomic indicators. In this context, firstly credit risk management has been analysed and then it has been tried to determine how a better credit risk management can be performed.

The relationship between NPL ratio ($NPL / Total\ Loans$) and the main economic indicators (growth in GDP, Residential Property Price Index, unemployment rate, interest rates and BIST 100 index) were examined and then the improvements that can be achieved in NPL were discussed. Setting up the legal framework at the beginning of these improvements, keeping the companies that can contribute to the economy, structuring according to debt capacity of the company, selling the legal follow-up debts together and / or separately, establishing Asset Management Companies (AMCs), implementing structural reforms (low corporate tax implementation, increasing direct investments) increasing the employment volume, increasing the tax volume on individuals by making the country a center of attraction for national and international investments. In this way, it is considered that profitability will increase in banks by decreasing the NPL ratio, capital accumulation will be provided and funding will also be cheaper, and investments and exports will increase with the increase of loans funded with low interest rates and as a result, GDP will increase and unemployment will be decreased.

In this study, the relationship between the selected economic indicators and non-performing loans and the direction of this relationship has been determined with ARDL Bounds Testing Approach which was used as the modelling method. The results of ARDL Bounds Testing Approach have strengthened our theoretical findings econometrically about describing the determinants of non-performing loans. On the top of this, it has been discussed the reductions of

non-performing loans ratio and its effects on Turkish economic indicators for a better credit risk management in Turkey. Subsequently, necessary measures and implementations and solution strategies have been explained in order to improve the non-performing loans ratio and the practices of the European Union, which have made important arrangements regarding the non-performing loans in recent years, have been reviewed.



Keywords: Improving non-performing loans ratio, credit risk management, Turkish Banking System, economic indicators.

Date:29.07.2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ.....	1
1.1 TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANI PROBLEMİ.....	7
1.2 ÇALIŞMANIN AMACI.....	12
1.3 ÇALIŞMANIN ÖNEMİ.....	13
1.4 LİTERATÜR.....	16
1.5 MODELİN KURGUSU.....	29
1.6 HİPOTEZLER.....	29
1.7 ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI.....	31
1.8 ARAŞTIRMA VERİLERİ.....	31
1.9 VARSAYIMLAR.....	32
BÖLÜM 2. BANKALARDA KREDİ RİSK YÖNETİMİ.....	34
2.1 TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİLERİN GELİŞİMİ.....	36
2.2 KREDİ İŞLEMLERİ.....	44
2.2.1 Kredinin Tanımı.....	45
2.2.1.1 Kredi Riski.....	46
2.2.1.2 Kredi Riski Yaratan İşlem Tipleri.....	50
2.2.1.3 Kredi Riskinin Yaratılması ve Kaynakları.....	51
2.2.1.4 Kredi Riskinin Yönetilmesi.....	53
2.2.2 Kredinin Unsurları.....	54
2.2.3 Kredinin İşlevleri.....	57
2.2.4 Kredinin Kaynakları.....	58
2.3 KREDİ POLİTİKASININ BELİRLENMESİ.....	59
2.3.1 Yazılı Kredi Politikalarının Oluşturulması.....	60
2.3.2 Genel Kredi Politikası Konuları.....	60
2.3.3 Kredi Politikalarının Denetimi.....	62
2.4 KREDİLENDİRME İLKELERİ.....	62
2.4.1 Kredide 6 C Prensibi :.....	63
2.4.2 Kredide Temel İlkeler.....	64
2.4.2.1 Sağlık İlkesi.....	64

2.4.2.2 Emniyet İlkesi.....	64
2.4.2.3 Uygunluk İlkesi	65
2.4.2.4 Akışkanlık (Seyyaliyet) İlkesi	66
2.4.2.5 Karlılık (Verimlilik) İlkesi	66
2.4.2.6 Eşitlik (Pari Passu) İlkesi	67
2.4.2.7 Aynılık (Ortaklara ve bağlı kuruluşlara ayrıcalık tanınmaması) İlkesi	67
2.4.2.8 Tek Banka Olmama İlkesi.....	68
2.5 RİSK LİMİTLERİ.....	68
2.5.1 Konsantrasyon (Yoğunlaşma) Limitleri.....	68
2.5.1.1 Borçlu/Risk Grubu Bazında Yoğunlaşma	69
2.5.1.2 Sektör Bazında Yoğunlaşma	70
2.5.1.3 Bölge Bazında Yoğunlaşma	70
2.5.1.4 Para Cinsine Göre Yoğunlaşma	70
2.5.1.5 Kredi Türüne Göre Yoğunlaşma	70
2.5.1.6 Vade Bazında Yoğunlaşma	71
2.5.1.7 Teminat Bazında Yoğunlaşma	71
2.5.1.8 Reyting (İçsel derecelendirme) Notu Bazında Yoğunlaşma	72
2.5.2 Sınırlama Kuralları.....	74
2.5.3 Limitlerin Takibi ve Aşılması Durumunda İzlenecek Yol ve Yöntemler	74
2.6 KREDİ KARAR ORGANLARI VE YETKİ SEVİYELERİ.....	75
2.6.1 Yönetim Kurulu.....	75
2.6.2 Kredi Komitesi	75
2.6.3 Genel Müdürlük Kredi Karar Organları, Bölge ve Şube Yetkili Krediler	75
2.7 KREDİ KARAR ORGANLARININ TEMEL ÇALIŞMA PRENSİPLERİ VE SORUMLULUKLARI.....	76
2.7.1 Şube Seviyesinde.....	76
2.7.2 Genel Müdürlük Seviyesinde	77
2.8 KREDİ TAHSİS SÜRECİ.....	78
2.8.1 Organizasyon Yapısı	78
2.8.1.1 Kurumsal Krediler.....	78
2.8.1.2 Ticari Krediler	78
2.8.1.3 Kobi Kredileri.....	78
2.8.1.4 Tarım Kredileri.....	79
2.8.1.5 Mikro Krediler.....	79
2.8.1.6 Bireysel Krediler	79

2.8.1.7 Bankalar arası Kredi İşlemleri.....	79
2.8.1.8 Menkul Değer Kredi İşlemleri	80
2.8.2 Kredi Tahsisi	80
2.8.2.1 Müşterinin Kredibilitesi	80
2.8.2.2 Kredinin Amacı	81
2.8.2.3 Kredinin Geri Ödenme Gücü	81
2.8.2.4 Kredi Tekliflerinin Sunumu	81
2.8.2.4.1 Teklif Yapılacak Firmaların Seçimi	84
2.8.2.4.2 Kredi Paketinin Hazırlanması	84
2.8.2.4.2.1 Negatif Kayıt, KKB Sorgulamaları ve İstihbarat	84
2.8.2.4.2.2 Finansal Analiz.....	86
2.8.2.4.2.3 İç Derecelendirme Notu (Reyting)	88
2.8.2.4.2.4 Finansal Tablolar	91
2.8.2.4.3 Kredi Teklifinin Hazırlanması.....	91
2.8.2.4.3.1 Kredi Teklifinin Düzenlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Temel Esaslar	91
2.8.2.4.3.2 Kredi Teklif Çeşitleri.....	92
2.8.2.4.3.3 Kredi Tekliflerinin Değerlendirilmesi.....	92
2.8.3 Kredilerin Sınıflandırılması.....	93
2.8.3.1 Niteliklerine Göre Sınıflandırma.....	93
2.8.3.1.1 Nakdi Krediler	93
2.8.3.1.2 Gayrinakdi Krediler.....	94
2.8.3.2 Vadelerine Göre Sınıflandırma	94
2.8.3.2.1 Kısa Vadeli Krediler.....	94
2.8.3.2.2 Orta Vadeli Krediler	94
2.8.3.2.3 Uzun Vadeli Krediler	94
2.8.3.3 Teminatlarına Göre Sınıflandırma.....	94
2.8.3.3.1 Teminatsız Krediler	95
2.8.3.3.2 Teminatlı Krediler	95
2.8.3.4 Kaynaklarına Göre Sınıflandırma	95
2.8.3.4.1 Banka Kaynaklı Krediler:.....	95
2.8.3.4.2 Fon Kaynaklı Krediler.....	95
2.8.3.4.3 Yurtdışı Kaynaklı Krediler	95
2.8.3.5 Kullanım Amacına Göre Sınıflandırma	95
2.8.3.5.1 Yatırım Kredileri	96

2.8.3.5.2 İşletme Kredileri.....	96
2.8.3.5.3 Donatım (Teçhizat) Kredileri	96
2.8.3.6 Kullanılan Sektörler Açısından Sınıflandırma.....	96
2.8.3.6.1 Özel Sektör Kredileri.....	96
2.8.3.6.2 Kamu Sektörü Kredileri	96
2.8.3.7 İzin Açısından Sınıflandırma.....	96
2.8.3.7.1 Şube Yetkili Krediler.....	96
2.8.3.7.2 Bölge Yetkili Krediler	97
2.8.3.7.3 Genel Müdürlük Yetkili Krediler	97
2.8.3.7.4 Otomatik Kanallardan Kullanılan Krediler.....	97
2.8.3.8 Para Birimi Açısından Sınıflandırma	97
2.8.3.8.1 Türk Parası Krediler	97
2.8.3.8.2 YP Krediler.....	97
2.8.3.8.3 Döviz Endeksli Krediler	98
2.8.3.9 Kullanıcısının Niteliğine Göre Sınıflandırma	98
2.9 KREDİ LİMİTLERİ.....	98
2.10 EKONOMİK GRUPLAR.....	99
2.11 KREDİ ORGANİZASYONUNA VE TÜRLERİNE GÖRE TAHSİS KURALLARI..	100
2.11.1 Kurumsal/Ticari Krediler İçin Tahsis Kuralları	100
2.11.2 Proje Finansmanı ve Orta Vadeli Krediler İçin Tahsis Kuralları.....	101
2.11.3 Gayrimenkul Proje Finansmanı Kredileri İçin Tahsis Kuralları	103
2.11.4 Yeni Kurulan Firmalar İçin Kredi Tahsis Kuralları	103
2.11.5 Off-Shore Firmalar İçin Kredi Tahsis Kuralları.....	104
2.11.6 Finansal Kurumlar İçin Kredi Tahsis Kuralları.....	104
2.11.7 Kobi/Mikro Krediler İçin Tahsis Kuralları	104
2.11.8 Tarım Kredileri İçin Tahsis Kuralları.....	105
2.11.9 Bireysel Krediler ve Kredi Kartları İçin Kredi Tahsis Kuralları.....	105
2.11.10 Konut Kredileri İçin Tahsis Kuralları	107
2.12 KREDİ FİYAT POLİTİKASI.....	108
2.13 KREDİ TALEPLERİNİN REDDİ	109
2.13.1 Müşteriye Bağlı Nedenler	109
2.13.2 Banka Kredi Politikası'na Göre	111
2.13.3 Yasal Mevzuata Göre	111
2.14 KREDİLERİN İZLENMESİ.....	111

2.14.1 Kredi Müşterilerinin Sınıflandırılması	114
2.14.2 Kredi Riskinin Ölçülmesi	117
2.14.2.1 Gelir ve Spreadler	120
2.14.2.2 Krediler ve Döviz Kurları	121
2.14.2.3 Krediler ve Emtia Fiyatları	121
2.14.2.4 Krediler ve Enflasyon	122
2.14.2.5 Krediler ve Dış Şoklar	123
2.14.2.6 Mikro Yönlendiriciler	123
2.14.2.7 Kredi Kalitesi	124
2.14.2.7.1 Kredi Kalitesi Trendi	124
2.14.2.7.2 Temerrüt Oranları	125
2.14.2.7.3 İyileşme Oranları	125
2.14.2.7.4 Varsayılan Reytingler	125
2.14.2.8 Özkaynak-Borç Bağlantısı	126
2.14.3 Dinamik Kredi Riski	126
2.14.3.1 Uzun Vadeli Sözleşmeler	126
2.14.3.2 Türev Ürünler	127
2.14.3.3 Sözleşmelerin Ekonomik Değerleri	129
2.14.3.4 Piyasa Değerlemesi (Mark-to-Market Valuation)	129
2.14.3.5 Riske Maruz Değer	130
2.14.4 Kredi Risk Yönetiminde Stres Testi	131
2.14.4.1 Duyarlılık Analizi	133
2.14.4.2 Senaryo Analizi	134
2.14.4.3 Durum Analizi	134
2.14.4.4 Konsantrasyon Risk Analizi	134
2.14.4.5 Ters Stres Testleri	135
2.14.5 Kredi Risk Yönetiminde En İyi Uygulamalar	135
2.15 SORUNLU KREDİLER	148
2.16 FARKLILIK POLİTİKASI	149
2.17 TEMİNAT POLİTİKASI	150
BÖLÜM 3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	152
3.1 HİPOTEZE ESAS DEĞİŞKENLER	152
3.1.1 Takibe Dönüşüm Oranı ile GSYİH İlişkisi	152
3.1.2 Takibe Dönüşüm Oranı ile Konut Fiyatları Endeksi İlişkisi	153

3.1.3 Takibe Dönüşüm Oranı ile İşsizlik İlişkisi.....	153
3.1.4 Takibe Dönüşüm Oranı ile TCMB Gecelik Borçlanma Faizi İlişkisi	154
3.1.5 Takibe Dönüşüm Oranı ile BIST 100 Endeksi İlişkisi.....	155
3.2 ÇALIŞMANIN MODELİ	155
3.3 ANAKÜTLE VE ÖRNEKLEM.....	156
3.4 VERİ, VERİ TEMİNİ VE HESAPLAMA YÖNTEMİ	157
3.4.1 Korelasyon Analizi ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	158
3.4.2 Otoresif Dağıtılmış Gecikme Modeli: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı.....	160
3.4.3 ARDL Sınır Testi Yaklaşımı Bulguları ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	166
BÖLÜM 4. TGA'LARIN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ, İYİLEŞTİRİLMESİNDE GÖRÜLEN ENGELLER, ÇÖZÜM STRATEJİLERİ VE İYİ ULUSLARARASI UYGULAMALAR.....	174
4.1 YÜKSEK TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANLARININ MAKRO FİNANSAL ETKİLERİ ..	174
4.2 TAKİBE DÖNÜŞÜMÜN İYİLEŞTİRİLMESİNDE GÖRÜLEN ENGELLER	178
4.2.1 İhtiyatlı Denetim.....	179
4.2.2 Yasal Engeller	181
4.2.3 Sorunlu Borç Piyasaları.....	183
4.2.4 Bilgilendirme Engelleri	183
4.2.5 Vergisel ve Diğer Engeller	184
4.3 TAKİBE DÖNÜŞÜMÜN İYİLEŞTİRİLMESİNDE TEDBİR VE UYGULAMALAR İLE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ.....	184
4.3.1 Denetim Politikaları	185
4.3.2 İcra, İflas ve Borç Tahsilatı Reformları.....	186
4.3.3 Dışsal Takipteki Krediler Yönetimi ve Sorunlu Borç Piyasaları	188
4.3.4 Destek Önlemleri.....	189
4.3.5 Varlık Yönetim Firmalarının (AMCs), “Kötü Banka”ların Kurulması, NAMA, SAREB VE FMS Örnekleri	192
4.3.6 Yapısal Reformların Hayata Geçirilerek Krediyeye Erişimin Yükseltilmesi ve Kredi Hacminin Artırılması.....	198
BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	207
5.1 ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI	208
5.2 SONUÇ	210
5.3 TAKİP EDİLEN ÇALIŞMALAR.....	214
KAYNAKLAR.....	215

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD (USA)	:	Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
ADF	:	Genişletilmiş Dickey Fuller (Augmented Dickey Fuller) Testi
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
AB	:	Avrupa Birliği
AMC	:	Asset Management Company
BASEL I	:	1988'de Kabul Edilen Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı
BASEL II	:	BASEL I Yerine Kabul Edilen Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı
BASEL III	:	Kriz Sonrası BASEL II Yerine Kabul Edilen Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı
BASEL IV	:	BASEL III'ün Eksikliklerini Tamamlayan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	:	Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements)
CDO	:	Collateralized Debt Obligations, Teminatlı Borç Yükümlülükleri
CDS	:	Credit Default Swaps, Kredi Temerrüt Swapları
CEB	:	Council of Europe Development Bank
CEEC	:	Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri, Central and East European Countries
		Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin
CITES	:	Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme
CLN	:	Credit-Linked Notes, Krediye Bağlı Tahviller
CRD	:	Capital Requirements Directive, Sermaye Yeterliliği Direktifi
CSO	:	Credit Spread Option-CSO, Kredi Spread Opsiyonları
DGS	:	Deposit Guarantee Scheme
DTH	:	Döviz Tevdiat Hesabı
EAD	:	Temerrüt Halinde Kayıp (Exposure At Default)
EBA	:	European Banking Authority
EBITDA	:	Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization
EBRD	:	European Bank for Reconstruction and Development
EC	:	Economic Capital, Ekonomik Kapital
ECB	:	Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank)
ECOFIN	:	Economic and Financial Affairs Council
EFSE	:	European Fund for Southeast Europe
EIB	:	European Investment Bank
EL	:	Beklenen Kayıp (Expected Loss)
ESRB	:	European Systemic Risk Board
EVDS	:	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi

FVAÖK	:	Faiz, Vergi ve Amortisman Öncesi Kar
FED	:	Amerikan Merkez Bankası (Federal Reserve Bank)
GSYİH, GSMH	:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Gayrisafi Milli Hasıla
HES	:	Hidro Elektrik Santrali
IFRS	:	International Financial Reporting Standarts
IFC	:	International Finance Cooperation
IMF	:	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İMKB, BİST	:	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Borsa İstanbul
IMO	:	International Maritime Organization, Uluslararası Denizcilik Örgütü
IRB	:	Internal Ratings-Based
IRR	:	Internal Rate of Return
KFE	:	Konut Fiyat Endeksi
KOBİ	:	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KPSS	:	Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin Testi
LBO	:	Leveraged Buyout, Kaldıraçlı Satın Alma
LGD	:	Temerrüt Halinde Kayıp (Loss Given Default)
LIBOR	:	London Interbank Offered Rate (Londra Bankalararası Faiz Oranı)
LTV	:	Loan to Value
M&A	:	Mergers & Acquisitions, Birleşme ve Satın Almalar
MTM	:	Mark-to-Market,
NACE	:	European Classification of Economic Activities
NAMA	:	National Asset Management Agency
		Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OECD	:	
PD	:	Temerrüt Olasılığı
RAROC	:	Risk Ağırlıklı Sermaye Getirisi (Risk Weighted Assets)
RAV	:	Risk Ağırlıklı Varlıklar (Risk Weighted Assets)
ROE	:	Return on Equity
RP	:	Rezerv Para
RWA	:	Risk Weighted Asset, Risk Ağırlıklı Aktifler
s.	:	Sayfa
SA	:	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)
SEE	:	Güney ve Doğu Avrupa, South Eastern Europe
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
SPV	:	Special Purpose Vehicles, Özel Amaçlı Kuruluşlar, ÖAK
SRB	:	Single Resolution Board
SRF	:	Single Resolution Fund
SRM	:	Single Resolution Mechanism

SRT	:	Significant Risk Transfer
ss	:	Sayfalar
SSM	:	Single Supervisory Mechanism
SUE	:	Sanayi Üretim Endeksi
SWOT	:	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
SYR	:	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
T.C.M.B.	:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TDO, NPL	:	Takibe Dönüşüm Oranı, Non Performing Loans
TFRS	:	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRORS	:	Total Return Swaps, Toplam Getiri Swapları
TÜFE	:	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UL	:	Beklenmeyen Kayıp (Unexpected Loss)
UYAP	:	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
VAR	:	Riske Maruz Değer (Value At Risk)
TL, YP	:	Türk Lirası, Yabancı Para

ŞEKİL LİSTESİ

SAYFA NO

Şekil 1.1	Tahsili Gecikmiş Alacaklar Rasyosunun Gelişimi	8
Şekil 1.2	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın Gelişimi	9
Şekil 1.3	AB Ülkelerinde TDO Rasyosu	11
Şekil 2.1	Bankacılık Aktif Pasif Kalemlerinin Dağılımı (milyar TL)	37
Şekil 2.2	GSYİH, Krediler ve Takipteki Alacaklar (bin TL)	39
Şekil 2.3	GSYİH İçinden Kredilerin aldığı Pay ve Takibe Dönüşüm Oranı	40
Şekil 2.4	Kredilerin TL/YP Dağılımı	41
Şekil 2.5	Kredilerin Ürün Bazında Dağılımı	42
Şekil 2.6	Kredilerin Seçilmiş Sektörler Bazında Dağılımı (%)	43
Şekil 2.7	Seçilmiş Sektörler Bazında Takibe Dönüşüm Oranları	44
Şekil 3.1	CUSUM Testi Sonuçları	173
Şekil 3.2	CUSUM-SQ Testi Sonuçları	173
Şekil 4.1	TGA'ların Bankalara ve Topluma Maliyeti	176

TABLO LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 2.1	Kredilerin 2005-2017 Yıllarında GSYİH İçindeki Payı	38
Tablo 2.2	Risklerin Olası Durumları	47
Tablo 2.3	Kredilerle İlgili Bilgilerin Sınıflandırılması	49
Tablo 2.4	Kredi Riskinin Kaynaklarının Sınıflandırılması	51
Tablo 2.5	Kredi Teklif İş Akışı Döngüsü	83
Tablo 3.1	Toplam Krediler ve Takibe Dönüşüm	156
Tablo 3.2	Korelasyon Analiz Tablosu	159
Tablo 3.3	Birim Kök Test Sonuçları	166
Tablo 3.4	ARDL Testi için Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	168
Tablo 3.5	ARDL Sınır Testi Bulguları	168
Tablo 3.6	ARDL Tanısal Test Sonuçları	169
Tablo 3.7	ARDL (4. 0. 4. 4. 4. 2. 4)'den Hesaplanan Uzun Dönem Katsayılar	169
Tablo 3.8	Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	171

BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ

Küreselleşmenin giderek arttığı günümüzde ülkeler arasındaki doğal sınırlar adeta kalkmış gibidir. Özellikle internet sayesinde kalkan bu sınırlar, her ne kadar halen birçok ülke tarafından insanlar ile mal ve hizmetler için tam olarak uygulanmasa da pek çok ülke vatandaşı için, bir kimlik kartıyla bir ülkeden diğer ülkeye seyahat etmek, orada eğitim görmek ve izin almadan çalışmak mümkündür. Bu serbesti ve internetin bütün dünyayı birleştirmesi, finansal sistemde de önemli değişimlere ve karmaşıklığa neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarının en önemli aktörü fon arz ve talebine aracılık eden bankalardır. Elbette finansal sistemin en büyük aktörü olan bankalar bu durumdan etkilenmiş ve sermayenin globalleşerek, bir ülkeden diğerine gitmesi kolaylaşmıştır. Daha önce yerel ve bölgesel ölçekte faaliyet gösteren bankalar ya bulunduğu bölgeye, ülkeye ya da yüksek getiri beklentisi ile çevre ülkelere fiziksel olarak genişlemişlerdir. Fiziksel olsun ya da olmasın sermayenin yüksek ve güvenli getiri amacıyla serbestçe ülkeden ülkeye serbestçe akması, beraberinde başka riskleri de getirmiştir. Böylece bir ülkede meydana gelen olumlu, ya da olumsuz bir olay o ülke ile olan ilişki durumuna göre diğer ülkeleri de olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Son 30 yılda iyice beliren ve aynı zamanda karmaşıklaşıp belirsizleşen bu etkileşimin nedeni ne olursa olsun gelirken de, giderken de girdiği ya da çıktığı ülkeyi aşırı derecede etkilemekte, zincirleme reaksiyonlara neden olabilmektedir. Bunun sonucunda da reel kesimler etkilenmekte, aktif kalitesi giderek bozulan bankaların sadece karlılığı azalmakla kalmamakta, sermayeleri erimekte, kredi vermek istememekte, sonucunda bir kısır döngüye girilerek ülke ekonomisinin küçülmesi söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bankaların sorunlu kredilerinin ölçülerek an be an takip edilmesi, izlenmesi, tahsilatı ve yönetimi aşırı derecede önem kazanmaktadır. Hatta sorunlu kredilerin hangi ekonomik göstergeleri ne şekilde, ne kadar etkilediğinin ortaya çıkarılması, bu ekonomik göstergelerin ülkenin politik, sosyal ve ekonomik yapısını nasıl etkilediğinin bilinmesi, ona göre bu etkileri azaltacak, ortadan kaldıracak önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bankacılıkta maruz kalınan ve bankaların aktif kalitesini büyük ölçüde etkileyen en eski risk türü olmasına rağmen kredi riski zamanla yeni ürünlerle değişime uğrayarak daha karmaşık ve belirsiz hale gelmiş ve bugün bile en gelişmiş ülkelerde dahi tam olarak çözüme kavuşturulmamıştır. Çözüme kavuşturulması bir yana, geçmişte yerel ve bölgesel ölçülerde kalan

kredi riskinin etkileri, globalleşen dünyada kısa sürede dünyanın her tarafına bulaşarak devasa uluslararası şirketlerle ülke ekonomilerinin varlıklarını tehdit eder hale gelmiştir. Son yıllarda ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel değişim ve gelişimler kredi riskini daha karmaşık hale getirmiş ve ölçek olarak da büyütülmüştür. Bunda gelişen ve değişen dünyada bireylerin, en küçüğünden en büyüğüne kadar firmaların ve devletlerin artan oranda kredi kullanmaları çok etkili olmuştur. Artan bireysel ihtiyaçlar, artık bir ülkeyle sınırlı kalmayan ve çoğunun geliri pek çok ülke gelirin üzerinde olan global ölçekli firmaların büyüyen kredi talepleri, gerek ülkelerin yenilenmesi gereken altyapı yatırımları, gerekse pek çok az gelişmiş ülkenin ilk defa yapılmakta olan altyapı yatırımları, özellikle az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerde siyasi iktidarların kendi taraftarlarını desteklemek için krediyi araç olarak kullanmaları, yerel ve uluslararası düzeyde kredi ihtiyacını daha da arttırmaktadır. Bu özellikleriyle kredi riski, hayatın pek çok alanını ilgilendiren, onları etkileyen ve onlardan etkilenen bir yapıya sahiptir. Özellikle 1997’de önce Uzakdoğu’da, ardından 2001’de ülkemizde, sonrasında da 2008’de Amerika’da başlayan ve Avrupa ile dünyanın geri kalanına yayılan ve halen de bir ölçüde devam eden krizler, hepimize, kredi politikalarının belirlenmesinden, tahsisine, izlenmesine, tahsilatına, takibine ve teminatların likidasyonuna kadar güçlü kredi riski yönetimine sahip olmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Son yıllarda dünyada devrim niteliğinde gelişme ve değişimler yaşanırken, ülkeler kredi risklerinden kendilerini koruma yönünde pek ilerleme kaydedememiştir. Küresel krizler, bütün ülkeleri ve bankacılık sistemlerini tekrar tekrar etkilerken çok azı bundan minimum seviyede etkilenmeyi başarmıştır¹. 2001 yılında Türkiye’de yaşanan büyük ekonomik krizden sonra gerçekleştirilen yapısal değişikliklerle bankaların aktifleri içinden kredilerin aldığı pay 2002 yılında %23 iken günümüze kadar büyük artış göstermiş olup, bugün itibariyle %61’e ulaşmıştır². Bazı bankalarda bu oran %70’lerin de üstüne ulaşmıştır. Keza banka kredilerinin ülkenin GSYİH’den aldığı pay, ülkenin gelişmişlik düzeyini belirler. Yüksek gelir grubu ülkelerinde bu oran artarken düşük gelir grubu ülkelerinde bu oran düşmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki kişiler, firmalar finansmana daha kolay ulaşabilirken, yatırımlarını daha kolay ve ucuza finanse edebilirken az gelişmiş ülkeler için

¹ Calomiris ve Haber’e göre bu ülkelerden biri Kanada’dır. ABD son 180 yıl içinde 14 bankacılık krizi yaşarken, onunla aynı sınırı, ortak bir dili ve kültürü paylaşan Kanada ise aynı dönem içinde 1837 ve 1839’da yalnızca iki defa kısa ve hafif banka likidite krizi yaşamış, hiçbiri de önemli banka iflaslarına yol açmamıştır. O zamandan bu yana da ülkede bazı bankalar iflas etti ama ülke herhangi bir sistemik bankacılık krizi yaşamadı. Kanada, 1867 yılında bağımsız bir ülke olduğundan beri bankaların desteklenmesi anlamında devlet müdahalesine çok az ihtiyaç duymuştur.

² BDDK tarafından 2019/3 itibariyle açıklanan verilerden alınmıştır.

bunu söylemek zordur. Dünyanın en yoksul ülkelerinden Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde banka kredilerinin ülke GSYİH'na oranı %11 iken, zengin ülkelerin ortalaması %87'dir. Tarih boyunca finansal kurumları ve aracılık hizmetleri gelişmiş olan ülkelerin kredilerden daha fazla pay aldığı ve daha hızlı büyüdükleri görülmektedir. Kredi kullanımını düşük olan ülkelerin ise, daha düşük büyüme hızını yakalayabildiği, daha yoksul ve fakir oldukları ortaya konmuştur. Hollanda, İngiltere ve ABD'nin 18., 19. ve 20. yüzyıllarda küresel ölçekte ekonomik egemenlik kurmadan önce finansal aracılıkta ve finansal kuruluşlarda devrim niteliğinde gelişmeler yaşadıkları görülmektedir (Calomiris ve Haber, 2018: 61-67). Dolayısıyla ülkenin bankacılık hizmet ve ürünlerinden, özellikle de kredilerden aldığı pay hem ülkenin gelişmişliğinin ve halkının refahının artırılması için bir ölçü iken, bu kredilerin ne şekilde neye, kime ve nasıl, hangi şartlarda dağıtıldığı, geri dönüşlerinin normal bir şekilde mi gerçekleştiği, bütün ülkenin hem mevcut varlığı, hem de geleceğini belirlemesi açısından hayati derecede öneme sahiptir. Bu yapının düzgün kurulmaması halinde ülkenin belli sürelerde krizlere girmesi ve bu krizlerden aşırı derecede olumsuz etkilenmesi dünya ve Türkiye örneklerinde görüldüğü gibi kaçınılmazdır ve para ve sermaye piyasalarındaki etkisi çok uzun yıllara yayılabilir. Bu nedenle sorunlu kredilerden kaynaklan kredi riskinin yönetimi daha da elzem hale gelmekte ve sorunlu kredileri belirleyen faktörler önem kazanmaktadır. Sorunlu kredileri belirleyen ve kısaca bankaya özgü faktörler, sektöre özgü faktörler ile makroekonomik³ faktörler olarak üçe ayrılan sorunlu kredilerin belirleyici faktörlerinin kontrol altına alınması, olası negatif etkilerinden uzaklaşılması anlamına gelmektedir.

Günümüzde karmaşık ve sofistike bir yapıya sahip olan kredi riskinin yeterli tecrübe, bilgi, beceri ve araçlarla iyi yönetilememesi halinde takibe dönüşümler artarak kaçınılmaz hale gelmektedir. Takibe Dönüşüm Oranı'nda (TDO) artış öncelikle ilgili bankaların performansını olumsuz yönde etkiler:

- Net faiz gelirlerinde azalma,
- Takip giderlerinde artış,
- Yüksek risk ağırlığı bulunan varlıklar için ilave sermaye gereksinimi,
- Düşük reyting ve artan fonlama maliyeti özkaynak değerlemesini negatif yönde etkilediğinden ilave özkaynak ihtiyacı doğar,

³ Çalışmada makroekonomik göstergeler ile temel ekonomik göstergeler ve ekonomik göstergeler aynı anlamda kullanılmıştır.

- Yeni kredilendirme için risk iştahı azalır ve
- Takibe dönüşme problemini çözmek için yönetim ekstra zaman harcar ve ilave hizmet masrafları oluşur.

Diğer bankalara göre normalden daha yüksek bir takibe dönüşüm oranı (TDO), bankaları kredi verme konusunda daha ihtiyatlı hale getirirken, bankalarla ilişki içinde bulunan müşteriler bundan negatif yönde etkilenir: Belli bir yatırımı gerçekleştirmek üzere faaliyetlerine başlayan ya da faaliyetlerini bu yönde geliştiren müşteriler bu amaçla kredi limitlerini tesis ettirmiş ve ilgili bankaya teminatlarını vermiş olabilir. İlişkide bulunulan bankanın özellikle göreceli olarak yüksek TDO'ya sahip olması nedeniyle kredi tahsis etmede ya da kullandırmada isteksiz davranması, teminat ve fiyat şartlarını değiştirmesi, yatırımın ortasında olan bu müşteriye zor durumda bırakacak, belki yatırımın daha maliyetli olmasına veya yarıda kalmasına neden olacaktır. Birçok müşterinin benzer durumda olmasının genel ekonomik performansı ve istihdam durumunu olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Kredi büyümesinin yavaşlaması ya da kesintiye uğraması şekillerinde beliren kriz durumlarında kredi veren bankalar sermaye yeterliliklerini devam ettirmek, kredi alacaklarının tahsilinden emin olmak ve daha da kötüleşebilecek koşullarda likit kalmak adına yeni kredi vermeyi bıraktığı gibi, daha önce verdiklerinin de peşine düşmekte, gerekirse verdikleri kredileri vadesinden önce çağırarak, fiyatlarını yükseltmekte ya da teminat vb. şartlarını daha da ağırlaştırmaktadırlar. Bu talepleri yerine getiremeyen ya da getirmek istemeyen müşteriler ya direkt faaliyetlerine son vermekte ya da alacaklılara karşı kendilerini resmi ya da gayri resmi olarak koruyacak tedbirlere başvurmaktadır. İflas erteleme ve konkordato yasal açıdan borçlu firmalara koruma sağlarken, firma ve ortaklarının üzerindeki menkul, gayrimenkullerin başkalarına muvazaalı olarak devri, faaliyetlerinin borçlu firmadan yavaş yavaş azaltılarak başka borçsuz firmalara kaydırılması olası haciz ve icra takiplerine karşı fiili koruma sağlayabilmektedir. Değişik nedenlerle finansal açıdan sıkıntı yaşayan firmalar ilave finansman arayışına girmekte, devlet destekli fonlar (Kredi Garanti Fonu, Eximbank, kamu bankaları desteği vb.) vasıtasıyla teminatsız ya da az teminatlı orta uzun vadeli kredi kullanmaya çalışmakta, kısa vadeli borçlarını daha uzun vadeye yayacak banka arayışına girmektedir. Firmaların karşı karşıya kaldığı bu finansman zorluğu piyasadaki genel ticaretin işleyişini bozduğu gibi, bankaları ve kendilerine borç veren diğer alacaklıları da zor duruma düşürebilmektedir. Bütün bunların sonucunda ise talep yavaşlamakta, yatırımlar tamamlanamamakta, zayıf ya da negatif büyüme gerçekleşmekte, tahsili geçikmiş alacaklarda daha fazla artış yaşanmaktadır. Sorunlu alacakların toplam kredilere oranının yüksek

olması ise bankaların kredi verme faaliyetlerini çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bulunduğu piyasa ölçeğine göre yüksek TDO'na sahip bankalar, yeni kredi vererek mevcut tahsili gecikmiş alacaklarını yükseltmek yerine içsel konsolidasyona odaklanmakta ve varlık kalitesini yükseltmeye çalışmaktadırlar. Yüksek bir takibe dönüşüm oranı ise, daha yüksek kredi zararlarına neden olmakta, bu durum ise karlılığı azalttığından sermaye gereksinimini artırmaktadır. Sermaye gereksinimi olan banka da elbette daha az kredi vermeye istekli olacaktır.

Kredilerin geri ödenmemesi nedeniyle aktif yapıları, yani varlık kalitesi bozulan bankalar diğer risklere karşı daha savunmasız kalmakta ve varlığını tehlikeye atacak düzeylere yükselen zararlara uğramaktadırlar. Bankaların katlanmak durumunda olduğu bu riskler sadece kendi varlığını tehdit etmekle kalmayıp, faaliyetlerini yabancı kaynaklarla da finanse ettiğinden toplumun büyük bir kısmını oluşturan mevduat kaynağı sahipleri ile bankaya fon sağlayan diğer kredi kuruluşlarını da zararlar karşılığında karşı karşıya getirmektedir. Nihayetinde ise; ülke ekonomisinin temel ekonomik göstergeleri bu durumdan negatif yönde etkilenmektedir. Nitekim tahsili gecikmiş alacakların makroekonomik göstergeler üzerinde yaratmış olduğu bu etki ülke çapında bir ekonomik ve finansal krizin başlayacağını da habercisi olabilmektedir (Reinhart ve Rogoff ; 2011).

Bu nedenle sorunlu kredilerin artmasından kaynaklı ekonomik krizlerin ülke ekonomisine olan maliyeti oldukça yüksek olacaktır. Ülke içi ve dışındaki ekonomik ve sosyal gelişmelerin yakından takip edilerek, gerektiğinde hızlıca önlem alınması, TGA oranının yükselmeden kontrolünü sağlayabilecektir. Bir taraftan sorunlu hale dönüşen krediler kontrol altına alınırken, diğer taraftan sorunlu kredilerin kısa sürede ve en düşük maliyetle çözüme kavuşturulmasıyla tahsili gecikmiş alacakların birikmesi engellenecek ve böylece makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi azalacağından negatif etki çok sınırlı olacaktır. Bu dönüşümün hızlıca ve en efektif şekilde yapılması tahsili gecikmiş alacak oranının belirli sınırların altında kalmasını sağlayacak, sorunlar yaşansa da kısa sürede ve en uygun maliyetle çözüm sağlanacağından zincir etkisi düşük olacaktır. Bu durumda düşük seviyedeki sorunlu alacaklar, makroekonomik göstergeleri negatif olarak değil, hızlı ve efektif sirkülasyon nedeniyle pozitif olarak etkileyecek; akabinde de GSYİH'nın büyütülmesi, enflasyonun kontrol altına alınması, ülke para biriminin değerinin ülkenin işgücüne ve maliyetlerine uyumlu olarak ayarlanması, işsizliğin belli bir seviyenin üzerine çıkmasının engellenmesi, kredi ve mevduat işlemlerine uygulanan faizin dengede tutulması, borsanın ani ve spekülasyon etkilerine karşı korunarak fiyatlarının belli bir seviyede tutulması halinde, sorunlu

kredilerin artmasının önüne geçilebileceği gibi piyasaya yatırım ve istihdam artışı şeklinde çok olumlu yansımaları olması beklenmektedir.

Elbette bankaların sadece olumsuz makroekonomik göstergeler nedeniyle değil, kötü yönetimleri nedeniyle de aktif kalitesi bozulabilir. Fakat Bankalar ağırlıklı olarak müşterilerinden topladıkları fonları krediye dönüştürdüklerinden bir güven kurumu olarak kamuya karşı sorumludurlar. Uluslararası sermaye akımlarının yayılması bankacılıkta önce uluslararası düzeyde, daha sonra ise yetkili kurumlar vasıtasıyla ülke genelinde düzenlemeler yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bankalarla ilgili düzenlemeler Türkiye'nin de üye olduğu BIS nezdindeki Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından oluşturulmaktadır. BCBS tarafından ilk defa 1988 yılında yayınlanan ve Basel I Uzlaşısı adıyla anılan düzenlemeler ağırlıklı olarak kredi riskine odaklanmıştı ve ilk defa bankaların aktiflerini sınıflandırmaktaydı. Yayınlanan bu kriterler daha sonra Avrupa Birliği tarafından sermaye yeterliliği direktifleri ile yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur⁴. Türkiye de ilk defa 1989 yılında yayınlanan ve Basel I Uzlaşısını esas alan “sermaye ölçüm yöntemi” konulu kriterlerle Basel standartlarına uyum çalışmalarına başlamıştır. Akabinde Basel II ve Basel III Uzlaşısına yönelik pek çok düzenleme çıkarılmıştır. Bütün düzenlemelerin amacı bankacılık krizlerinin zamanla sık sık tekrarlandığı dikkate alındığında, riskin tanımlanması, ölçülmesi, yönetilmesi ve bunun yanında risk profiline paralel sermaye tutulmasıdır (Babuşcu ve diğerleri, 2018:1). Gerek uluslararası otoritelerin getirdiği düzenlemeler gerekse ilgili ülkenin yasal düzenleyici otoritelerinin gözetim ve denetimi, bankaların performanslarının yakından takip edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle bankalar, yalnızca ilgili varlığa ya da bu varlığı ihraç eden işletmeye özgü olan riskleri ifade eden sistematik olmayan risklerle⁵ karşılaştığında yetkili otoriteler tarafından gerekli önlemleri almaları yönünde aksiyon planı istenerek uyarılmakta ve bankacılık sisteminin bir bütün olarak etkilenmesi engellenmektedir. Bu durumda bankacılık sisteminin asıl riski, ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel olaylardan kaynaklanan sistematik risktir⁶. Sistematik risk makroekonomik göstergeleri etkiler ve bundan da bütün bankacılık sistemi

⁴ Kadioğlu, E. ve Telçeken, N., (2017), “Bankalarda Aktif Kalitesini Etkileyen Makro Faktörler”, Uluslararası Katılımlı 21. Finans Sempozyumu, 18-21 Ekim 2017, Balıkesir, s.72.

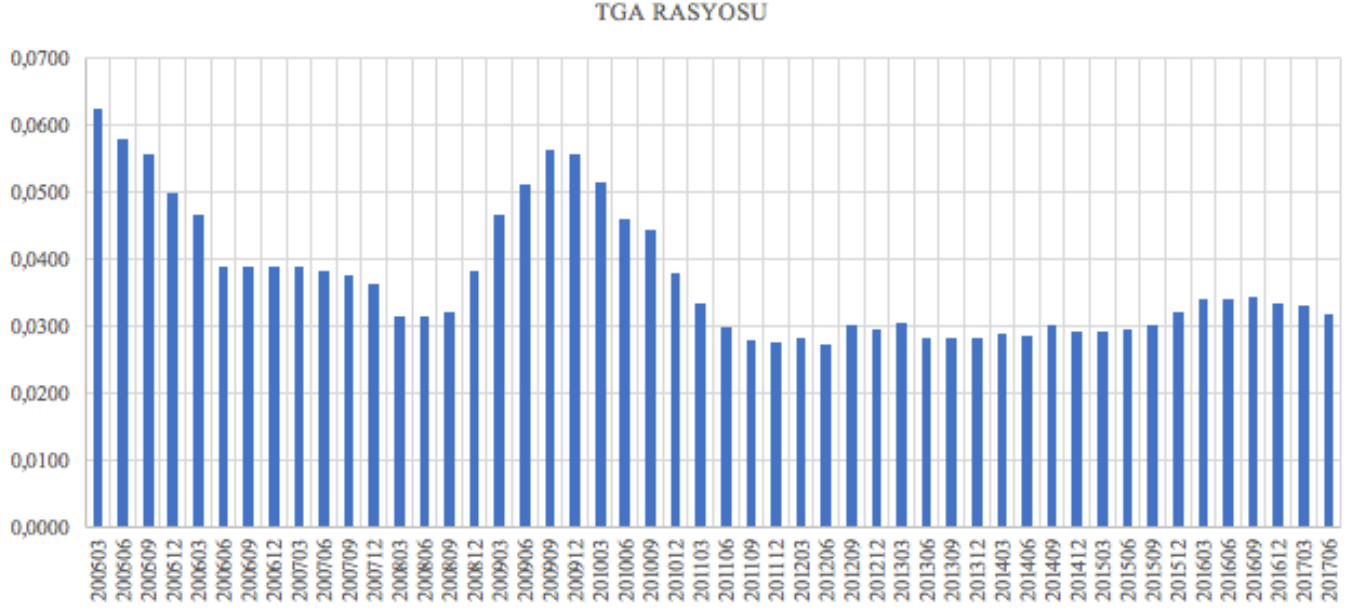
⁵ Altay, E., (2015), “Bankacılıkta Risk : Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi”, Derin Yayınevi ve Dağıtım Paz. Ltd. Şti., 2.Baskı, s.4.

⁶ Altay, a.g.e., s.6.

ama az, ama çok mutlaka etkilenir. Takibe dönüşüm oranında yapılabilecek iyileştirmelerin makroekonomik göstergeler üzerindeki olumlu etkisi bu açıdan kritik bir öneme sahiptir. Bu etkinin derecesini ve yönünü anlayabilmek amacıyla 2005-2017/6 döneminde Türk Bankacılık sisteminde bağımlı değişken olan Takibe Dönüşüm Oranı ile bağımsız-açıklayıcı değişkenler olan GSYİH büyümesi, Konut Fiyatları Endeksi, İşsizlik, TCMB Gecelik Borçlanma Faizi ve Bist 100 Endeksi ilişkisi analiz edilip araştırılacaktır.

1.1 TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANI PROBLEMİ

Bankaların kredi portföylerinin kalitesinin zayıflayarak bozulması birçok ülkedeki bankacılık ve finansal krizlerin temel nedenlerindedir. Öncelikle kişi/firma ölçeğinde başlayan kredilerin geri ödenememesi problemi, akabinde ilgili bankayı etkilemekte, ilgili bankanın etkilenmesi neticesinde de bankanın ölçeğine göre toplumun geneline yayılması suretiyle bütün toplumu etkiler hale gelmekte ve zaman zaman da sosyal sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Firmaların iflas etmesi, borçlarını ödeyemez hale gelmeleri, bankaların zarar ederek asgari sermaye yükümlülüklerini karşılayamaması, likiditelerinin bozulması ve nihayetinde iş yerlerinin kapanması ve yeni iş olanaklarının ortadan kalkması ile artan işsizlik ve küçülen ekonomilerle karşılaşılması olasıdır. Bununla birlikte, bir yandan daralan ekonomide yetersiz sermaye arzı nedeniyle faizlerin yükselmesi, diğer yandan ülke para biriminin aşırı değer kaybederek ithalatın ve ithal girdiye bağlı yerli ürünlerin pahalılaşması nedeniyle fiyatların artması (enflasyon) sonucu satın alma gücünün düşmesi de kaçınılmazdır. Satın alma gücünün düşmesi ve fiyatların artması nedeniyle talep yetersizliği yaşanacak ve işsizliğin de arttığı bir ortamda stagflasyon yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Nitekim aşağıdaki Şekil 1.1 Tahsili Gecikmiş Alacaklar Rasyosu gelişim grafiği ile Şekil 1.2 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla gelişim grafiği karşılaştırıldığında ekonomide küçülme yaşanan dönemlerin arkasından TGA'nın maksimum seviyelere çıktığı görülebilmektedir.



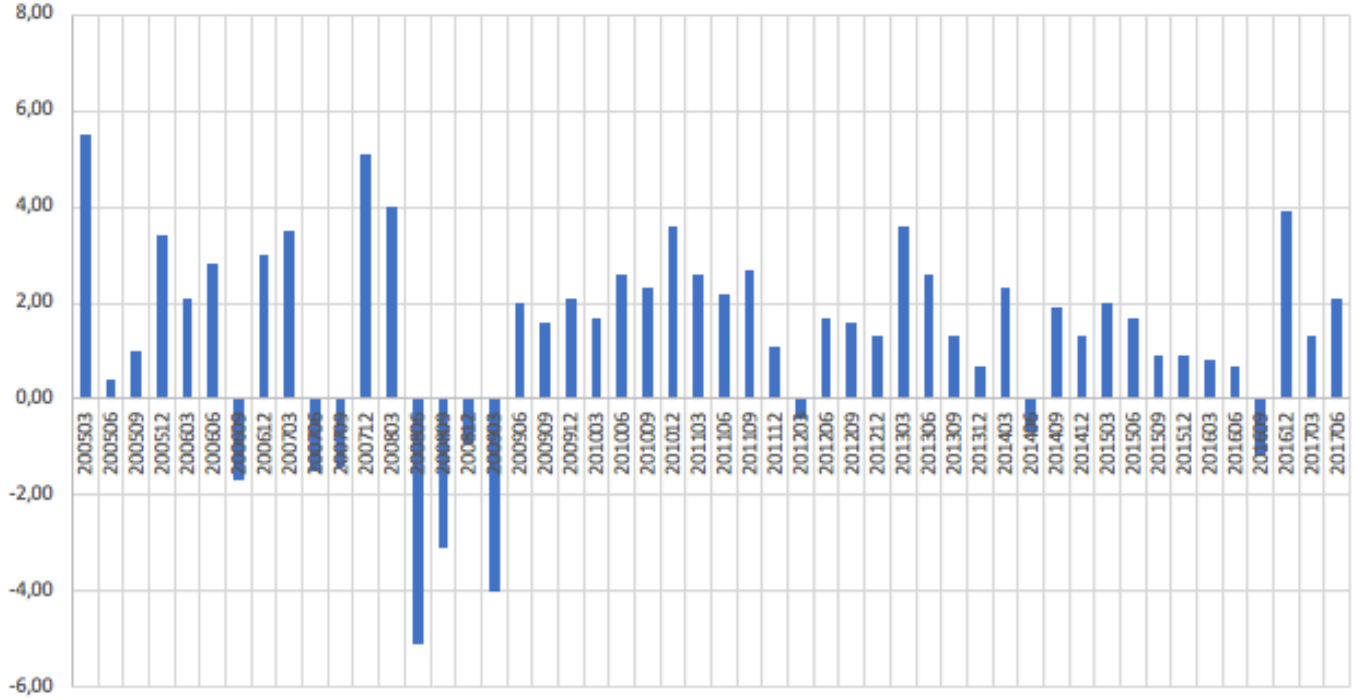
Şekil 1.1 Tahsili Gecikmiş Alacaklar Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB, İstatistiki Raporlar, 2005-2017/6

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-ilgileri/istatistiki-raporlar/59>

Böyle bir durumda TDO'nı azaltacak ve iyileştirecek önlemler alınmaması halinde; büyük bir olasılıkla ekonominin kısır döngüye girerek iflasları ve işsizliği daha da artırması suretiyle toplumun geniş katmanlarını etkileyecek sosyal sorunlar ortaya çıkabilir. Oysa TDO'nı iyileştirmenin bir taraftan ekonomideki kopuşları engelleyecek, en azından yumuşatacak, sosyal patlamaları frenleyecek ve toplumsal refahın fazla zikzaklar çizmeden artırılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. TDO'yu iyileştirecek bu önlemler ekonomik olarak batık durumda olan, herhangi bir katma değer üretemeyen, gelecek vadedemeyen ve hatta rekabeti bozan, bu anlamda da üretimin, yeniliğin, teknolojileşmenin, gelişmenin önünde engel olan şirketleri/yapıları yani ekonomik “zombiler” i kapsamamalıdır (Caballero ve diğerleri(2008), Gianetti ve Smirnov(2013), Calomiris ve Haber(2018)).

GSYİH



Şekil 1.2 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın Gelişimi

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2005-2017/6
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle finansal piyasaların gerek fon alışverişi, gerekse iç içe geçmiş bir yapıya sahip olmaları ve aynı piyasalarda faaliyet göstermeleri sebebiyle, yakın ilişki içinde bulunduğu uluslararası piyasaların da bu durumdan etkilenmesi kredi risklerinin mümkün olduğunca ölçülmesi ve kontrol edilmesi ihtiyacını artırmıştır. Bazı kontrollü ekonomiler hariç (Çin gibi) dünya ekonomilerinin neredeyse tamamının serbest piyasa ekonomisi ile yönetilmesi, bir yerde meydana gelen riskin hemen hemen bütün dünyaya yayılmasına neden olabilmektedir. Sermaye hareketlerinin akışkanlığı kriz bulaşıcılığını da birlikte getirmektedir. Hele ki bu ekonomi ABD ekonomisi gibi dünya ekonomisinin $\frac{1}{4}$ 'ünü oluşturuyorsa, 2007 yılında ABD'de subprime mortgage kredileri krizi olarak başlayan kriz, benzer nedenlerle İngiltere'ye sıçramış ve 2008 yılının ilk çeyreğinde dünya çapında küresel bir krize dönüşmüştür (Eğilmez, 2018: 53-55).

Sermaye hareketlerinin birbiri ile bu etkileşimi yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kontrol ve gözetimi gerekli kılmaktadır. Buna gerek gelişmiş ülkelerde her gün bir yenisi çıkan finansal mühendislik ürünlerinin yasal çerçevesinin çizilerek kontrol ve denetiminin sağlanması, gerekse

bu ürünlerin gelişmekte olan ülkelere aktarılması ve buralarda da yasal çerçevesinin çizilerek kontrol ve denetiminin sağlanması gerekliliğini eklersek; herhangi bir zaman diliminde, yeterince kontrol edilemeyen ya da regülatörlerin henüz sınırlarını çizemediği ya da kontrol anlamında başıboş- kaçak noktaları olan ürünlerin varlığı gibi bir realiteyle karşı karşıyayız demektir.

Gerçekten de 2008 küresel krizi, emlak fiyatlarının aşırı değerlenmesine bağlansa da, esasında krediye dayalı bir kısım türev ve finansal işlemlerin ticaretinden kaynaklanan bir kredi krizi olarak tanımlanmaktadır. Sorunu yaratan şey ise aynı kredilerin türev ürünler vasıtasıyla elden ele defalarca ve değişik enstrümanlarla satılarak el değiştirmesidir. Başta sigorta görevi yapan ve riski devretmeye yarayan türev ürünlerin ticaretinin yapılmaya başlanmasıyla, türev ürünlerin kendisi risk unsuru olmaya başlamıştır. Kuralların yetersizliği ve denetim eksikliği bu sorunu bu kadar büyüterek sonunda bütün dünyayı etkileyen krize neden olmuştur (Eğilmez, 2018 – 67 : 68). Bu durum sadece finansal kesimde değil, reyting kuruluşlarını ve diğer mali kesimi de kapsayan her alanda gerekli kontrol, denetim ve gözetim ihtiyacının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. Kontrol ve denetim ihtiyacı, Basel gibi uluslararası kuruluşların tavsiye ve direktifleriyle, bir kurallar bütünü olarak, ulusal düzeyde düzenleyici kurumlar vasıtasıyla yerine getirilmektedir. Avrupa Birliği içerisinde ise özellikle 2008 küresel krizi sonrasında üye ülkelerde çok yüksek düzeylere çıkan tahsili gecikmiş alacakların etkisiyle (Şekil 1.3) daha ileri seviyede kontrol, gözetim ve denetimin başladığı görülmektedir.

Üye Ülke	TDO Rasyosu	Yakın İzleme Rasyosu	Karşılama Oranı	TDO (Milyar EUR) *	%/Toplam*	TDO Riskinin Değerlendirilmesi
Grup 1 : Düşük TDO'ya Sahip ve Krizde Önemli Bir Artış Görülmemen Üye Ülkeler						
BE	3,2%	1,6%	44%	21	2%	
DK	3,1%	1,9%	30%	20	2%	
FI	1,6%	1,7%	30%	4	0%	
DE	2,5%	2,1%	37%	68	6%	
LU	1,1%	0,3%	45%	2	0%	
NL	2,5%	2,4%	35%	45	4%	
FR	3,7%	1,2%	52%	148	14%	
SE	1,0%	1,1%	29%	11	1%	
UK	1,9%	1,4%	30%	91	8%	
Grup 1 Toplam :				410	37%	
Grup 2 : Göreceli olarak Düşük TDO'ya Sahip, Krizde Önemli Bir Artış Görülen Üye Ülkeler						
AT	5,3%	3,2%	55%	25	2%	
EE	1,3%	2,0%	32%	0	0%	
CZ	2,5%	0,8%	63%	2	0%	
PL	6,1%	2,4%	59%	7	1%	
HU	11,5%	5,5%	64%	6	1%	
SK	4,2%	2,0%	55%	2	0%	
ES	5,7%	6,2%	44%	141	13%	
LV	3,2%	4,4%	29%	0	1%	
LT	3,8%	3,1%	30%	1	8%	
Grup 2 Toplam :				184	17%	
Grup 3 : Yüksek TDO'ya Sahip Üye Ülkeler						
BG	12,5%	7,8%	58%	2	0%	
HR	10,1%	5,1%	63%	3	0%	
CY	44,8%	26,4%	40%	21	2%	
EL	45,9%	23,2%	48%	115	11%	
IE	13,6%	12,7%	35%	33	3%	
IT	15,3%	5,4%	49%	276	25%	
MT	4,4%	4,2%	36%	1	0%	
PT	19,5%	12,7%	44%	41	4%	
RO	10,1%	6,1%	66%	3	0%	
SI	14,4%	9,7%	64%	3	0%	
Grup 3 Toplam :				499	46%	
EU	5,1%	3,2%	45%	1092	100%	

Aralık 2016, (*) Haziran 2016

Şekil 1.3 AB Ülkelerinde TDO Rasyosu ve Tutarları

Kaynak: EBA, ECB, 2016

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/602072/IPOL_BRI%282017%29602072_EN.pdf

Yukarıda belirtilen nedenlerle bir bütün olarak kredi risk yönetiminde takibe dönüşüm oranını (TDO) azaltacak, iyileştirecek önlemlerin alınmasının toplumun mevcut ve gelecek refahının korunması ve sürdürülmesi için gerekli ve elzem olduğu değerlendirilmektedir. Aksi takdirde gerek zaman zaman piyasanın yükselişte olduğu dönemlerde deregülasyonun popüler olması nedeniyle denetim sistemlerinin gevşemesi, gerekse yeni finansal ürünlerin gerekli kontrol ve denetime ilişkin spesifik yasal çerçeve olmadan genel hatlarıyla uygulamaya alınması ve Eğilmez'in aktardığı üzere bazı ünlü iktisatçıların⁷ ileri sürdüğü gibi kapitalist sistemin doğası gereği yaşanan konjonktürel dalgalanmalar nedeniyle ekonomide iniş çıkışların yaşanması böylesi krizlerden büyük darbeler alınmasını kaçınılmaz kılacaktır (Eğilmez, 2018-81:82).

1.2 ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Türk Bankacılık sektöründe kredi risk yönetiminde takibe dönüşüm oranlarının (TDO) iyileştirilmesinin GSYİH (büyüme), işsizlik, faizler, Konut Fiyatları Endeksi ve BIST 100 Endeksi gibi temel belli ekonomik göstergeler üzerindeki etkisini belirlemek, geçmişte Türkiye'de ve son yıllarda da Avrupa ülkelerinde yaşanan krizler de dikkate alınarak kredi risk yönetiminde takibe dönüşümü azaltacak önlemlerin ortaya konmasına çalışmak ve bunun neticesinde takibe dönüşüm oranında (TDO'da) sağlanacak düşüşün ülkenin temel ekonomik göstergeleri üzerinde meydana getireceği etkileri tartışmaktır. Takibe dönüşüm oranının iyileştirilmesinin, yani azaltılmasının, etkileyebileceği makroekonomik göstergeler nedeniyle ekonomiye pozitif etkide bulunacağı düşünülmektedir. Gerçekten bunun pozitif etki yarattığını anlayabilmek amacıyla takibe dönüşüm oranlarının arttığı ya da azaldığı dönemlerde onun etkilediğini düşündüğümüz makroekonomik göstergelerin aynı yönde artıp artmadığına bakılmalıdır. Bu konuda özellikle yurt dışı ağırlıklı yapılan değişik çalışmalarda bu göstergelerin birbirlerini ya da tek başına takibe dönüşüm oranını hangi yönde etkilediği araştırılmıştır. Bu çerçevede öncelikle kredi risk yönetimi üzerinde durulmuş olup, akabinde de daha etkili, verimli ve asgari düzeyde gerekli bir kredi risk yönetiminin olmazsa olmazları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada takibe dönüşüm oranı (TDO-Takipteki Krediler/Toplam Krediler) ile belli başlı ekonomik göstergeler (GSYİH'nın gelişimi, Konut Fiyatları Endeksi, işsizlik oranı, TCMB Borç

⁷ Nobel ödüllü iktisatçı Simon Kuznets'e göre kapitalist sistem 15-25 yıllık bir dönemi kapsayan iniş ve çıkışlar yaşayan bir dalgalanmalar süreci olarak işlemektedir. 20. Yüzyılın başında yaşamış ünlü Rus iktisatçı Nikolai Kodratieff'e göre ise kapitalizmin 45-60 yıllık süreler içinde önce yükselen, sonra bir tepe noktasına ulaştıktan sonra inişe geçen ve dibe vuran bir konjonktürel eğilimi söz konusudur.

Verme Faizi ve BIST 100 endeksi) arasındaki ilişki incelenmiş ve sonrasında ise takibe dönüşümde sağlanabilecek iyileştirmeler üzerinde durulmuştur. Sorunlu kredilerle ilgili hukuksal çerçevenin çizilmesi, ekonomiye katkısı olabilecek firmaların yaşatılması, belirli kriterlere göre yapılandırılması, yasal takip borçlarının teminatlarıyla birlikte ve/veya ayrı ayrı satılması, Varlık Yönetim Şirketlerinin (AMCs) kurulması, yapısal reformların gerçekleştirilerek (Düşük kurumsal vergi uygulanması, doğrudan yatırımların artırılması, istihdamın artırılması, ülkenin ulusal ve uluslararası yatırımlar için çekim merkezi haline getirilerek bireylerden alınan vergilerin artırılması gibi .) kredi hacminin artırılması yapılabilecek iyileştirmelerden bazılarıdır. Bir taraftan mevcut kredi hacminin artırılarak sürdürülmesi, diğer taraftan alınabilecek iyileştirme tedbirleriyle takibe dönüşüm oranının (TDO) düşürülmesi bankalarda karlılığı artıracak, sermaye birikimini sağlayacak ve kredi fonlamasını da daha ucuz hale getireceğinden, düşük faizlerle fonlanan kredilerin artmasıyla yatırımlar ve ihracat artacak ve sonucunda istihdam ve milli gelir yükselecektir. Bu da bütün halkın genel refah seviyesini yükseltecektir.

1.3 ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Günümüzde küreselleşen dünya ile birlikte, bankacılıkta kredi risk yönetimi, bankaların sermayelerinin büyük bir kısmını kredilere ayırmaları dolayısıyla çok daha önemli hale gelmiştir. Bankaların çok karmaşık kredi ürünleri bulunmasına rağmen kredi risk yönetiminde bu ürünlerin riskini minimize edecek sofistike yapılar halen eksiktir. Özellikle gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan yeni finansal ürünler ilk başta kontrol ve denetimden uzak bir şekilde gelişmeye başlamakta, tam hatlarıyla yasal çerçeve oluşturulmadan riskler kontrolsüz bir şekilde katlanarak artmaktadır. Bu durum dünyanın en gelişmiş ülkelerinde bile benzer şekildedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin varsa bu tarz ürünlere karşı kırılganlığı ise daha fazladır. Bu nedenle takibe intikal eden alacaklar bankaların ve büyüklüklerine göre buldukları ülkelerin finansal piyasaları ile birlikte tüm ülkeyi, bazen de ilişkide buldukları finansal kuruluşlar vasıtasıyla çevre ülkeleri de etkilemektedirler. Bu çerçevede 2001 yılında Türkiye’de yaşanan krizle son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerinde ağırlığını hissettiren kriz benzer sonuçlar doğurmuştur. Hem Türkiye’de, hem de Avrupa’da temel sorun bankaların sorunlu kredileridir. Sorunlu kredilerde yaşanan artış pek çok bankanın iflas etmesine ya da diğer bankalarla birleştirilmesine neden olmuş, sonuçta biri ya da birkaçından fazlası tasfiye edilmiştir. 2001 krizinde bir şekilde el konulan ve faaliyetlerine son verilen bankalardaki sorunlu kredi oranı %40’ın üzerindeydi. Banka sayısı 1999 yılında 81 iken

2005 yılına gelindiğinde 47'ye düşmüş, 1.500.000 kişi işsiz kalmış, ve USD kuru TL karşısında %100'ün üzerinde değer kazanmış, GSYİH % 5.7 küçülmüş ve faizler aşırı derecede yükselmiştir. Bugün Avrupa'da yaşanan krize baktığımızda banka birleştirme ve tasfiyeleri ile işten çıkarmalar aynı yoğunlukta olmasa da sorunlu krediler sebebiyle ekonomiye enjekte edilen fonlar ülkelerin katlanmak durumunda olduğu maliyetleri devasa boyutlarda yükseltmiştir. Bugün Avrupa bankaları, sorunlu aktiflerinin yüksek seviyelerde olması nedeniyle önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Küresel finansal kriz ve bunlara bağlı durgunluk, pek çok ülkeyi düşük performanslı sorunlu kredilerle baş başa bırakmıştır. 2016 yılı Eylül ayı sonunda Avrupa Birliği'nde takipteki krediler bölge GSYİH'nın yaklaşık %9'una ulaşmış olup, 1 Trilyon USD seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 Eylül itibariyle toplam kredilerin %6.4'ü sorunludur. Bu rakam 2009 yılı takibe dönüşüm rakamının 2 katından fazladır. Özellikle bazı güney ve güneydoğu Avrupa ülkelerinde takibe dönüşüm oranı %35-40'lara ulaşmıştır. 2016 yılı sonu itibariyle bazı Avrupa ülkelerinde takibe dönüşüm oranları GSYİH'larının %10'nunu geçmiştir (Güney Kıbrıs %48, İrlanda %41, Yunanistan %25 ve İtalya %12 gibi). 2013 yılı sonu itibariyle %8 ile en yüksek seviyesini gören takipteki krediler, bu tarihten sonra Avrupa Birliği'nin uygulamaya koyduğu bir dizi önlemlerle %6 seviyesine düşmüştür. Avrupa Merkez Bankası (ECB), sorunlu kredi tanımından başlayarak takipteki kredilerin kısa sürede çözüme kavuşturulmasıyla ilgili bir dizi uygulamayı yürürlüğe koymuş olup, İrlanda gibi bazı ülkelerde bunun sonuçlarını almaya başlamıştır. Avrupa Birliği ülkelerine göre takibe dönüşüm oranı 2001 krizinden sonra alınan önlemlerle düşen Türkiye'de, 2014 yılından sonra yaşanan global krizin de etkisiyle takibe dönüşüm oranları tekrar yükselmeye başlamıştır. Son aylarında Kredi Garanti Fonu kefaletiyle kullandırılan yaklaşık 190 milyar TL krediyle 2016 Eylül ayı itibariyle %3.7 seviyesini gören takibe dönüşüm oranı (TDO) tekrar gerilemeye başlamıştır (%3.2). Fakat bankaların satarak bilançosundan sildiği kredilerin bu oranlara dahil olmaması sebebiyle gerçek takibe dönüşüm oranının daha yüksek olduğu ve bankaları zorladığı bilinmektedir.

Bu çerçevede kredi risk yönetiminin günün koşullarına ve gelecekte olası gelişmelere ayak uyduracak, bunlardan negatif yönde etkilenmeyecek bir şekilde sürekli kendini yenileyen ve geliştiren bir şekilde dizayn edilerek kredilerin takibe dönüşüm oranının iyileştirilmesi ve makroekonomik göstergelerin düzelmesi çok büyük önem taşımakta ve önümüzdeki yıllarda da en çok üzerinde durulması gereken bir risk olarak önümüzde durmaktadır. Bankacılık krizleri ve kredi kıtlığının siyasi kökenlerini inceleyen Calomiris ve Haber'e göre bankacılık krizleri rastlantısal

değildir, depremler veya puma saldırılarının aksine hiçbir belirti göstermeden gerçekleşmezler. Bu krizler daha ziyade bankacılık sistemleri yapı itibariyle zayıf ve kırılğan hale getirildiğinde gerçekleşir. Bankacılık sistemleri ancak ve ancak kredilerde ve başka yatırımlarda yüksek risk aldıklarında ve bilançolarında söz konusu riskli krediler ve yatırımlarla ilişkili zararları karşılayacak yeterli sermayeleri olmadığında batmaya veya çökmeye karşı direnç gösteremezler. İyi bir bankacılık sistemi ülke refahının korunması ve gelişimi için bu riskleri minimize edecek önlemleri almak zorundadır. Bu kapsamda gerek takibe dönüşüm oranının makroekonomik göstergelerle ilişkisinin anlaşılması ve gerekse kredi risk yönetimin geliştirilerek ülkemizde daha az sorunlu kredilerle karşılaşmak, böylece büyümenin, işsizliğin ve karlılığı sağlamanın önündeki engelleri kaldırmak elzem görünmektedir.

Fon kullanımına ihtiyacı olan kişilerin ve firmaların krediye erişiminin sürdürülmesi ülkenin belli bir hızda büyümeye devam etmesi için gereklidir. Yine Calomiris ve Haber'e göre dünyanın en zengin ve büyüme hızı en yüksek ülkeleri kredilere en fazla erişen ülkelerdir. Krediye en az erişenler ise en yoksul ülkelerdir. Örneğin 1990-2010 Dünya Bankası gelir sınıflandırmalarına göre Kanada'da kullanılan toplam kredilerin GSYİH'ya oranı %95 iken, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde bu oran %11'dir⁸. Finans dünyasının merkezi konumundaki İngiltere'de bu oran %140'dır. Ülkemizde ise bu oran 2017 yılı sonu itibariyle %68'dir. Bankacılık hizmetlerinin yetersiz kalmasının getirdiği toplumsal maliyetler ağırdır. Kapsamlı ve büyüyen bir akademik yazın, bankacılık hizmetlerinin yetersiz kaldığı ülkelerin diğer ülkelere kıyasla daha düşük ekonomik büyüme yakalayabildiğini ortaya koymuştur. Bir taraftan TDO'nı iyileştirip aşağı çekerken kredi rakamlarının büyütülmeye devam etmesi iki yönden de ülkenin hızla büyümesini sağlayarak halkının daha fazla zenginleşmesini sağlayacaktır.

Tez konusuna benzer dünyada pek çok çalışma olmasına karşılık, çoğu çalışma “Kredi Risk Yönetiminde Takibe Dönüşümde (TDO) Gerçekleştirilen İyileştirmenin Ekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi” yönüyle ilgili değildir. Türkiye'de ise hem bu konudaki çalışmaların sayısı son derece az, hem de kapsam açısından bu derece kapsayıcı değildir. Bu nedenle yapılan çalışmanın, Türkiye'de küresel krizin hemen öncesinden, 2007 yılında başlayarak piyasadaki güncel gelişmeleri de içerecek şekilde günümüze ve geleceğe ışık tutacağı ve büyük bir eksiği gidereceği düşünülmektedir.

⁸ Yüksek gelir grubu ülkelerin ortalaması %87, üst-orta gelir grubu ülkelerin ortalaması %38, alt-orta gelir grubu ülkelerin ortalaması %22 ve düşük gelirli ülkeler grubunun ortalaması %11'dir.

1.4 LİTERATÜR

Ana para ve/veya faizi taraflarca imzalanan sözleşmede belirtilen zamandan maksimum 90 gün içinde ödenmeyen veya bu kadar süre gecikmese de borçlunun kredi kullanımından dolayı yerine getirmek durumunda olduğu taahhütlerini teminatları nakde dönüştürmeden kısmen ya da tamamen yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı kredilerden doğan alacaklara Tahsili Gecikmiş Alacak (TGA, Non-Performing Loans-NPL) denir⁹. Donuk alacak da denilen TGA'ların sınıflandırmasında kullanılan kredinin cinsine göre ülkeden ülkeye regülatörler bazında farklılıklar olabilmektedir. Literatürde takibe dönüşümün ekonomik göstergeler üzerine etkisini dünya ölçeğinde araştıran pek çok çalışma bulunmakla birlikte; bunu kredi risk yönetimiyle bir bütün olarak ilişkilendiren ve takibe dönüşüm oranının iyileştirilmesinin makroekonomik göstergelere etkisi özelinde inceleyen çalışma sayısı azdır. Türkiye’de ise bu konulardaki çalışmalar yok denecek kadar azdır. Literatürde genel kabul, takibe dönüşüm oranının (TDO) makroekonomik faktörler, bankaya özgü faktörler ve sektöre özgü faktörler tarafından belirlendiği şeklindedir. Bu çerçevede, TDO'nun belirleyicileri ana hatlarıyla makroekonomik (GSYİH büyümesi, işsizlik, faiz oranı vb.), bankaya özgü faktörlerden (sermaye yeterlilik oranları, karlılık oranları, yönetim kalitesi, risk yönetim kalitesi, vb.) ve sektöre özgü faktörlerden (firmanın bulunduğu sektör, firmanın iş yapış şekli, ortakların tecrübesi, özkaynak gücü, pazar payı vb.) meydana gelmektedir. Tek tek banka bazında bakıldığında bankanın takibe dönüşüm oranı ile makroekonomik göstergelerin etkilenme yönü farklı olabilir. Bu ilgili bankanın büyüklüğüyle ya da sektöre özgü gelişmelerle ilgili olabilir. Çalışmamızda odaklandığımız konu; TDO’yu iyileştirebilecek ve azaltabilecek faktörlerin makroekonomik göstergeler üzerinde yaratabileceği etkileri belirlemektir. Bu nedenle özellikle TDO’yu etkileyen tek tek bankalara özgü hususlar üzerinde değil, makroekonomik belirleyiciler üzerinde durulmuş ve çalışma bu yönüyle geliştirilmiştir. Keza, bankaya özgü belirleyiciler için teorik bir bilgi vermekten öte başarılı örneklerden yola çıkılarak en iyiye ulaşma yönünde adımlar atmak da mümkündür. Bu tek tek banka bazında belirlenen ideal rasyolara kaliteli bir yönetim ekibiyle sahip olmayı gerektirir. Bütün bankaların belirlenen rasyoları tutturmasıyla tüm bankacılık sisteminin rasyolarının düzeldiğini varsayabiliriz. Türkiye’de BDDK’nın bankalara koyduğu resmi %8, fakat gayri resmi %12 sermaye yeterlilik rasyosu buna örnektir. Sermaye yeterlilik rasyosunun

⁹ P.Fitch, T.,(2006), “*Dictionary of Banking Terms*”, Barron’s Educational Series,Inc., New York, 2006, s.123.

daha da yükseltilmesi sorunlu krediler veya olası zararlar için ayrılacak karşılığa karşı daha fazla tampon görevi yapacak ve herhangi bir kriz durumunda ilgili bankanın bu krizden etkilenmesi daha minimum seviyede olacaktır. Sermaye yeterlilik oranının göreceli olarak yüksek belirlenmesi belki bankaları daha sağlam yapar, fakat sektörün gelişimini yavaşlatır ya da durdurur. Bu da ekonomiyi yavaşlatmayı beraberinde getirir. Bu nedenle çalışmamızı ampirik gözlemlerle destekleyerek ekonominin geneline yaymak, bu konuda mevcut tartışmaları geliştirerek daha önce üzerinde durulmayan konuları gündeme getirmek, bunları tartışmak, bunlara çözüm sağlamak ve yeni konuların tartışmaya açılmasına ön ayak olmak, bunların makroekonomik göstergeler üzerinde yaratacağı etkiyi görmek ve göstermek amacıyla çalışmamıza yön verdik.

Araştırmacılar artan TDO'nun GSYİH büyümesi ve istihdamı üzerinde olumsuz ve önemli bir etkisi olduğunu belirtmektedirler. Literatür ayrıca, TDO'daki keskin artışlar ile varlık fiyatlarındaki düşüş ve kredi arzındaki daralmaları, kesintileri de ilişkilendirmektedir.

Gonzales-Hermosillo ve diğerleri (1997), bankacılık sisteminde problemlere yol açan makroekonomik, bankacılık sektörü ve reel sektör göstergelerindeki döngüsel hareketlerin rolüne odaklanan çalışmalarında, genel olarak ampirik bulguların bankacılık sektöründe yaşanan sıkıntıların reel GSYİH büyümesinde büyük ölçüde eşzamanlı bir düşüşle ilişkili olduğunu gösterdiği belirtilmektedir. Enflasyon, kredi genişlemesi ve sermaye girişlerindeki ani yükseliş ve düşüş döngüleri, reel faiz oranlarının yükselmesi ve azalan artan sermaye çıkış oranı, reel döviz kurunda keskin bir düşüş ve olumsuz bir ticaret şoku buna örnek gösterilebilir.

Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), makroekonomik ortam zayıf olduğunda yani yüksek işsizlik, yüksek faiz ve yüksek enflasyonla birlikte GSYİH büyümesi çok yavaşladığında ya da negatife döndüğünde, bankacılık krizlerinin ortaya çıkmaya başladığını ve düşük GSYİH büyümesi ile bankacılık sektörüne yönelik artan risklerin önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirtmekte olup, ayrıca bankacılık sektörünün sorunlu risklerinin artmasının enflasyonun bir sonucu da olabileceğini ifade etmektedirler.

Reinhart ve Kaminsky (1999), Bankacılık krizleri ile döviz krizleri arasındaki bağlantıyı araştırdıkları çalışmalarında TDO oranındaki büyük bir artışın finansal krizlerin güvenilir bir öncü göstergesi olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Salas ve Saurina (2002), panel veri analizi yöntemiyle 1985-1997 döneminde İspanya'daki ticari ve tasarruf bankaları TDO'larının makroekonomik ve bankalara özgü değişkenlerini araştırdıkları çalışmalarında; GSYİH büyüme oranı, firmalar ve aile borçluluğu, hızlı geçmiş kredi

veya şube genişlemesi, verimsizlik, portföy yapısı, büyüklük, net faiz marjı, sermaye oranı ve piyasa gücü gibi değişkenlerin kredi riskini yani sorunlu kredileri açıkladığını belirtmektedirler.

Baboucek ve Jancar (2005), VaR metodolojisini kullanarak, 1993:1 - 2004:11 dönemi için Çek Cumhuriyeti'nde, GSYİH büyüme oranı, ihracat, ithalat, işsizlik oranı, enflasyon, faiz oranları, toplam banka kredileri ve reel efektif döviz kuru gibi makroekonomik değişkenlerin banka kredilerinin kalitesi üzerine etkilerini ampirik olarak araştırdıkları çalışmalarında, GSYİH büyümesinin takipteki alacaklar oranını düşürdüğünü, işsizlik ve enflasyonun yükselmesinin ise banka kredileri portföyünün kalitesinin bozulmasına neden olduğu belirtilmektedir.

Rinaldi ve Sanchis-Arellano (2006), 1989Q3-2004Q2 döneminde 7 Avrupa ülkesinde (Belçika, Fransa, Finlandiya, İrlanda, İtalya, Portekiz ve İspanya) artan hane halkı borçlanmasının kırılma noktasını analiz ettikleri çalışmalarında; harcanabilir gelirin, işsizliğin ve para politikası koşullarının tahsili gecikmiş alacaklar üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu ampirik kanıtlarla ortaya koymakta olup, uzun vadede borçluluğun gelire oranındaki artışın, yüksek borç seviyeleri ile ilişkili olduğu, artan enflasyon ve borç verme faiz oranlarının finansal koşulları önemli ölçüde kötüleştirdiği ifade edilmektedir.

Berge ve Boye (2007), 1993-2005 döneminde İskandinav Ülkelerinde sorunlu kredilerin arkasında yatan makroekonomik etkenleri, hane halkı ve ticari işletme bazında iki ayrı ampirik model kurarak analiz ettikleri çalışmalarında, sorunlu kredilerin reel faiz oranlarındaki düşüşe ve işsizlikteki gerilemeye bağlı olarak azaldığını ortaya koymuşlardır.

Ali ve Daly (2010), Avustralya ve ABD'de 1995Q1-2009Q2 dönemi verileri üzerinden sorunlu kredilerin belirleyicilerini karşılaştırmalı olarak analiz ettikleri çalışmalarında, aynı makroekonomik değişken grubunun her iki ülke için farklı oranlar verdiğini, özellikle, GSYİH, kısa vadeli faiz oranları ve toplam borcun iki ekonomi için temerrüt riskini açıkladığını ifade etmektedir. İlave olarak, ABD ekonomisinin, Avustralya ile karşılaştırıldığında, olumsuz makroekonomik şoklara karşı çok daha duyarlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Hane halkı bazında sorunlu krediler için modelde, reel harcanabilir gelir, reel konut fiyatları, işsizlik ve reel faiz oranları dikkate alınırken, ticari işletme bazında ise iç talebin, reel petrol fiyatlarının, reel faiz oranlarının, işletmelerin reel brüt borcunun ve rekabetçiliğin etkileri ele alınmıştır. Sorunlu kredilerdeki artışın büyük oranda yüksek reel faiz oranlarından ve düşük iç talebin negatif katkılarından kaynaklandığı, hızlı kredi büyümesi ve yüksek işsizlik oranının işletmeler arasında sorunlu kredilerin artmasına katkıda bulunduğu ifade edilmektedir. Düşük ve azalan işsizliğin,

düşen reel faiz oranlarının ve konut fiyatlarındaki güçlü artışın, hane halkının sorunlu kredilerinde daha fazla düşüşe olumlu katkılarda bulunduğu, işletme sektöründeki sorunlu kredilerdeki azalmanın ise, büyük ölçüde yüksek yurt içi talep, düşük reel faiz oranları ve yüksek petrol fiyatlarından kaynaklandığı belirtilmektedir. Zayıf makroekonomik gelişmelerin, hane halklarının ve işletmelerin borçlanma kapasitesini aşındıracağı ifade edilen çalışmada, daha düşük konut fiyatlarının, daha yüksek reel faiz oranlarının ve daha yüksek işsizlik oranının, sorunlu kredilerin yükselişine önemli katkı yaptığı değerlendirilmektedir.

1995-2008 yılları arasında GCC (Körfez İş Birliği Konseyi-Gulf Cooperation Council) bölgesindeki 80 bankanın TGA'ları ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri analizi yöntemiyle inceleyen Espinoza ve Prasad (2010), inceleme sonucuna göre, ekonomik büyüme daha düşük hale geldikçe, yüksek faiz oranlarıyla birlikte riskten kaçınma artmakta; bu durumun ise TDO'yu yükselterek daha da kötüleştirdiğini belirtmektedirler.

Nkusu (2011), 1998-2009 döneminde 26 gelişmiş ülke için TGA ile makroekonomik performans arasındaki bağlantıyı analiz eden çalışmasında; birinci olarak, TGA'nın makroekonomik belirleyicilerini panel regresyon yöntemiyle araştırmış ve olumsuz makroekonomik gelişmelerin artan TGA ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. İkinci olarak ise, kredi piyasasındaki finansal sürtüşmeler ile makro finansal kırılganlıkların TGA'ya merkezi bir rol atfettiğini ve TGA'daki keskin bir artışın makroekonomik performansı birkaç cepheden sekteye uğrattığını belirtmektedir. Aynı çalışmada TDO'daki %2.4'lük ani bir artışın ilk yılda özel kesimdeki borçlanma düşüşüyle birlikte GSYİH'da %0.6 bir düşüşe neden olduğunu ve ilk şok etkisinden sonra güçlü negatif etkinin 4 yıl boyunca devam ettiğini tahmin etmektedir.

Yunanistan'daki TGA'ların makroekonomik ve bankaya özgü belirleyicilerinin kredi türleri bazında dinamik panel veri analizi yöntemiyle incelendiği çalışmalarında Louzis ve diğerleri (2012), tüm kredi türleri için Yunanistan bankacılık sistemindeki TDO'ların temel olarak makroekonomik faktörler, özellikle de GSYİH, işsizlik, faiz oranları ve kamu borçları ile yönetim kalitesiyle açıklanabileceği sonucuna varmıştır.

De Bock ve Demyanets (2012), 1996-2010 döneminde 25 gelişmekte olan ülkenin ve bankalarının ekonomik şokları çekme konusundaki kırılganlıklarını araştırdıkları çalışmalarında, yasal takipteki kredilerin makroekonomik belirleyicilerini dinamik panel veri analiz yöntemiyle analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, düşük ekonomik büyüme, döviz kurunun yükselmesi, zayıf ticaret koşulları ve borç şeklindeki sermaye girişlerinde görülen azalışlar kredi kalitesini

kötüleştiren, büyümesini ise azaltmaktadır. Spesifik olarak sermaye girişlerinde GSYİH'nın %1'i kadar bir azalmanın yasal takipteki kredilerde %0.5'lik bir artışa neden olacağı belirtilmektedir. Sermaye girişlerinin kesilmesinden sonra bilançolar önemli ölçüde bozulurken, şoklar yasal takipteki kredileri daha da yükseltmekte veya kredilerde daha fazla daralma yaratırken, GSYİH büyümesi ise düşmektedir. Diğer taraftan hisse senedi ve faiz oranlarının ise diğer değişkenlerin yanında yasal takipteki krediler üzerinde sınırlı bir etkisinin olduğu ifade edilmektedir.

2000-2010 yılları arasını kapsayan çalışmada Beck ve diğerleri (2013) panel veri seti kullanarak, 75 ülkedeki sorunlu kredilerin makroekonomik belirleyicilerini incelemiş ve GSYİH büyümesi, hisse fiyatları, döviz kuru ve borç verme faiz oranlarının TGA oranlarını önemli ölçüde etkilediğini tespit etmiştir. GSYİH büyümesinin TGA'yı belirleyen asıl itici güç olduğu belirlenen çalışmada, global ekonomideki herhangi bir yavaşlamanın aktif kalitesinde bozulmayı da beraberinde getireceği vurgulanmaktadır¹⁰.

Castro (2013), dinamik panel veri yöntemini kullanarak 1997Q1-2011Q3 döneminde, makroekonomik gelişmeler ile son ekonomik ve finansal gelişmelerden fazlasıyla etkilenen belirli bir grup ülkede (Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya (GIPSI)) tahsili gecikmiş alacak olarak ifade edilen bankacılık kredi riski arasındaki bağlantıyı analiz etmiştir. Analiz sonucunda, bankacılık sektöründeki tahsili gecikmiş alacaklarla GSYİH büyümesi, hisse fiyatları endeksi ve konut fiyatları endeksi arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunurken, işsizlik oranı, faiz oranı, reel döviz kuru ve kredi büyümesi ile tahsili gecikmiş alacaklar arasında ise pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Klein (2013), 1998–2011 dönemi Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki (CESEE) takipteki kredileri inceleyen çalışmada, TGA oranının hem makroekonomik koşullara, hem de bankalara özel faktörlere atfedilebileceği, ancak ikinci faktörlerin göreceli olarak daha düşük bir açıklayıcı güce sahip olduğunun belirlendiğini ifade etmektedir. TGA'ların GSYİH büyümesi, işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerle ilişkili olduğu ifade edilmekte olup, bankacılık sisteminden reel ekonomiye güçlü geri besleme etkileri olduğunu, nitekim 2008-2009 finansal krizinin ardından yüksek TGA'nın birçok CESEE ülkesinin ekonomik iyileşme hızını olumsuz

¹⁰ Jakubik, P. and Reiningger, T., (2014), "What Are the Key Determinants of Nonperforming Loans in CESEE?", IES Working Paper 26, pp.1-20.

etkilediğini, kredi, büyüme ve istihdam oranları üzerinde olumsuz etkileri bulunduğunu bildirmektedir.

2004-2008 dönemi için 3 ülkede (İtalya, Yunanistan ve İspanya), 85 bankada, panel veri analiz yöntemiyle TGA'ların belirleyicilerini araştırdıkları çalışmada, Messai ve Jouini (2013), makroekonomik değişkenler olarak GSYİH büyüme oranı, işsizlik oranı ve reel faiz oranını kullanmış, bankaya özgü değişkenler olarak ise aktif getiri oranını, kredilerdeki değişim ve kredi zararı karşılıklarının toplam kredilere oranını dikkate almıştır. Çalışma sonucunda GSYİH büyümesinin ve bankaların aktif getiri oranının sorunlu kredileri çok negatif bir şekilde etkilediği, işsizlik oranı, kredi zarar karşılıkları oranı ve faiz oranlarının ise pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir.

Vatansever ve Hepşen (2013), Türkiye'de Ocak 2007 ile Mart 2013 döneminde, panel veri analizi yöntemini kullanarak makroekonomik faktörler, bankalara özgü faktörler ve TDO arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını lineer regresyon modeli ve eş bütünleşme testiyle araştırdıkları çalışmalarında; borçlanma oranı, kredilerin aktifler içindeki payı, reel sektör güven endeksi, tüketici fiyatları endeksi, EURO/TL kuru, TL/USD kuru, para arzı değişimi, faiz oranı, GSYİH büyümesi, Euro Bölgesi GSYİH büyümesi ve Standard&Poor's'un 500 borsa endeksindeki değişimlerin, TDO'nun belirlenmesinde önemli bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Öte taraftan, Sanayi Üretim Endeksi, BIST 100 Endeksi ve tüm bankaların verimsizlik oranının TDO'yu negatif yönde etkilediğini; işsizlik oranı, özkaynak kârlılığı ve sermaye yeterlilik rasyosunun ise TDO'yı pozitif yönde etkilediğini ifade etmektedirler.

Caporale ve diğerleri (2014), İtalyan bankacılık sektöründe 2008-2012 dönemi için tahsili gecikmiş alacakların makroekonomik ve finansal belirleyicilerini yapısal VaR yöntemiyle ampirik olarak analiz ettikleri çalışmada, piyasanın iyi olduğu genişleme evrelerinde verilen aşırı kredilerin, piyasaların daraldığı dönemdeki kötü kredilerde meydana gelen oransal artışın bir nedeni olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçların, ekonomik daralma dönemlerinde görülen kötü kredi fazlasının, ekonomik koşullar kötüleşmeden önce ve kriz öncesi yıllarda İtalyan bankalarının teşvik ettiği kredi verme politikalarından kaynaklandığını gösterdiği, kalıcı şokların firmaların kullandığı krediler üzerindeki etkisi kötü kredi şeklinde anlamlı ve kalıcı iken, hane halkları ile daha ihtiyatlı kredi verme politikaları uygulayan kooperatif bankaları için böyle olmadığı açıklanmaktadır.

Makri ve diğerleri (2014), 14 EuroZone ülkesinin kriz öncesini kapsayan 2000-2008 dönemindeki takipteki alacak oranını etkileyen faktörleri genelleştirilmiş momentler metodu

tahmincileri yöntemini kullanarak analiz etmiş ve takipteki alacaklar ile çeşitli makroekonomik (GSYİH büyümesi, işsizlik ve kamu borcu) ve bankaya özgü faktörler (sermaye yeterlilik katsayısı, özkaynak karlılığı ve önceki yılın takipteki alacaklar oranı) arasında güçlü ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır.

Skarica (2014), 7 Orta ve Doğu Avrupa (CEE) ülkesinin (Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Letonya, Romanya ve Slovakya) 2007/3 ve 2012/3 tarihleri arasında yasal takipteki krediler oranında meydana gelen değişikliğin belirleyicilerini panel veri analizi yöntemiyle araştırdığı çalışmasında, yüksek TGA oranının ana nedeninin ekonomik yavaşlama, işsizlik ve enflasyon olduğunu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ortaya koymuştur.

Makroekonomik faktörlerin, 2000-2013 tarihleri arasında, 28 AB üye ülkesinin yasal takipteki kredi portföylerinin kalitesi üzerindeki etkilerini panel veri analiz yöntemiyle araştıran Angela ve Irina (2015), çalışma sonucuna göre analiz dönemi boyunca makroekonomik faktörlerin söz konusu kredi portföyü üzerinde güçlü ve belirleyici bir etkiye sahip olduğunu teyit etmiştir: Reel ekonomi büyüme hızı azaldıkça ve işsizlik arttıkça yasal takipteki kredilerin oranı artmaktadır. Ayrıca, özel kesime verilen banka kredilerinin, GSYİH içinden alınan pay olarak, aşırı derecede ve hızlı bir şekilde artmasının, aşırı risk almanın sinyallerini verdiğinden, yasal takipteki kredilerin artmasına neden olabileceği belirtilmektedir.

Baselga-Pascual ve diğerleri (2015), 2001-2012 zaman aralığında Avrupa bölgesinde faaliyet gösteren ticari bankaların riskliliğinin, yani takipteki alacaklarının, bankaya özgü ve makroekonomik belirleyicilerini, söz konusu dönemde Avrupa bankacılık sisteminde devam eden finansal ve ekonomik krizin etkilerini de dikkate alarak, panel veri analiz yöntemiyle araştırdıkları çalışmalarında, daha az konsantre piyasaların, düşük faiz oranlarının, yüksek enflasyonun ve GSYİH daralmasının banka riskliliğini artırdığını ortaya koymuşlardır.

Chaibi ve Ftiti (2015), 2005-2011 dönemi için dinamik panel veri yaklaşımı metoduyla Almanya tarafından temsil edilen banka tabanlı bir ekonomiye kıyasla, Fransa tarafından temsil edilen piyasa bazlı bir ekonomideki ticari bankaların takipteki alacaklarının makroekonomik ve bankaya özgü belirleyicilerini inceledikleri çalışmalarında, enflasyon oranı dışındaki makroekonomik değişkenlerin (GSYİH büyümesi, faiz oranı, işsizlik oranı ve döviz kuru) her iki ekonominin takipteki alacaklarını etkilediğini belirlemişlerdir. Bankaya özgü faktörlerle ilgili olarak ise, çalışma her iki ekonomide ortak olan iki bankaya özgü TGA belirleyicisini, yani bankaların büyüklüğünü ve karlılığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan analiz genel olarak,

piyasa riski taşıyan bir ekonomide, kredi riskinin banka bazlı bir ekonomiye göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Ghosh (2015), 1984-2013 yılları arasında, sabit etkiler ve dinamik genelleştirilmiş momentler metodu tahmincilerini kullanarak, 50 ABD eyaleti ile Columbia Bölgesi'ndeki tüm ticari bankalar ve tasarruf kurumlarında TGA'nın bölge ekonomik belirleyicilerinin yanı sıra eyalet düzeyine özgü bankacılık endüstrisini incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre, yüksek banka kârlılığı takipteki alacakları düşürürken, yüksek sermayeye sahip olma, likidite riski, düşük kredi kalitesi, yüksek verimsizlik ve bankacılık sektörü büyüklüğünün takipteki alacakları önemli ölçüde arttırdığı ortaya konmuştur. Buna ek olarak, yüksek GSYİH ve kişi başına düşen gelir artış oranları ile konut fiyat endeksindeki değişiklikler de TGA'ları düşürürken, enflasyon, işsizlik oranları ve kamu borcu TGA'ları önemli ölçüde artırmaktadır.

Tanaskovic ve Jandric (2015), 2006-2013 döneminde, seçilmiş CEEC ve SEE ülkelerine odaklanan çalışmalarında statik panel modeli yöntemiyle kanuni takipteki kredilerin makroekonomik ve kurumsal belirleyicilerini araştırmışlardır¹¹. Araştırma sonuçlarına göre, GSYİH'daki artışlarla TDO yükselmesi arasında negatif bir ilişki olduğu, döviz kredileri ve döviz kurlarındaki artış ile TDO arasında ise pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sunulan modelde, seçilmiş ülkeler için, enflasyon oranı ile TDO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamadığı belirtilmektedir.

Işık ve Bolat (2016), 2006-2012 döneminde Türkiye'de 20 mevduat bankasının yasal takipteki alacaklarını belirleyen faktörleri panel veri analizi yöntemiyle inceledikleri çalışmalarında, makroekonomik değişkenler açısından, sadece GSYİH büyümesinin TDO üzerinde olumsuz etkisi olduğunu, enflasyon ve işsizlik oranının TDO üzerindeki etkisinin pozitif olmasına rağmen, değişkenlerin katsayılarının istatistiksel olarak anlamsız olduğundan örnekleme döneminde Türkiye'de mevduat bankalarında kanuni takipteki krediler oranına etkisi bulunmadığını ifade etmektedirler.

Us (2016), Türk bankacılık sektöründe, 2002Q4 ve 2015Q4 döneminde, kriz öncesinde ve sonrasında, takipteki kredilerin bankaya özgü ve makroekonomik belirleyicilerini araştırdığı çalışmada, kriz öncesinde(2002Q4-2008Q3) bankaya özgü faktörlerden sermaye yeterliliği, kredilerdeki büyüme, verimsizlik ve banka büyüklüğü anlamlı değişkenler olarak takipteki

¹¹ Seçilmiş CEEC ve SEE ülkeleri : Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Litvanya, Karadağ, Makedonya, Romanya, Sırbistan ve Slovenya.

alacakları etkilerken, makroekonomik faktörlerden sadece enflasyon ve döviz kurlarının takipteki alacakları etkilemede belirleyici olduğunu; kriz sonrasında ise(2008Q4-2015Q4), GSYİH büyümesi, enflasyon ve döviz kurlarının takipteki alacak dinamikleri üzerinde etkili olduğunu, bankaya özgü faktörlerden ise sadece kredilerdeki daralmanın takipteki krediler üzerinde etkili olduğunu belirtmektedirler.

Vithessonthi (2016), 1993-2013 döneminde deflasyon¹² baskısı altındaki Japon ekonomisi bankacılık sisteminde halka açık 82 ticari bankanın kredi büyümesi ile takipteki kredileri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, banka kredisi büyümesinin küresel finansal krizin hemen öncesinde 2007 yılında başlamasının takipteki kredilerle pozitif, ancak sonradan takipteki kredilerle negatif korelasyon gösterdiğini ortaya koymuştur. Gevşek para politikası ile birlikte düşük faiz ve düşük enflasyon, kredi verme politikalarını yumuşattığından, kredi büyümesi ile sorunlu krediler arasındaki pozitif ilişki güçlenmiştir. Ayrıca, ilgili dönemde kredi büyümesi ve takipteki kredilerin kârlılığa etkisinin olmadığı, banka kredisi arzındaki artışın takipteki kredi alacaklarını artırırken, daha yüksek kârlılığa yol açmadığı ifade edilmektedir.

Balgova ve diğerleri (2016), TGA'ları ve ekonomiye olan yükünü analiz eden çalışmalarında 3 farklı senaryo üzerinde durmuştur:

- Birinci senaryoda TGA'ları azaltmak için aktif önlemler alınmıştır.
- İkinci senaryoda yeni kredilerin hızlı büyümesi nedeniyle TGA oranında düşüş sağlanmıştır.
- Üçüncü senaryoda ise yüksek TGA devam etmiş, yani TGA önemsenmemiştir.

Çalışma sonucunda TGA'ların azaltılmasının, ekonomi üzerinde net bir şekilde iyileştirici orta vadeli bir etkiye sahip olduğunun görüldüğü belirtilmektedir. Yeni kredi kullandırım akışı sağlayan ülkeler en hızlı şekilde büyürken, TGA'ları aktif olarak çözmek isteyen ülkeler de iyi performans göstermiştir. Diğer taraftan TGA problemi önemsenmediğinde, ekonominin fazladan yıllık %2 kadar büyüdüğünü fakat akabinde ekonomik performansın bundan fazlasıyla negatif yönde etkilendiği belirtilmektedir. Birinci senaryoda ülkeler ikinci senaryoya göre daha pozitif sonuçlar elde etmiştir: hızlı GSYİH büyümesi, daha fazla yatırım ve iş olanağı ile düşük işsizlik oranları sağlanmıştır. Bir yandan makroekonomik çevre ile bankalara özel faktörler kredi performansını

¹² Mal ve hizmet fiyatlarındaki sürekli düşüşü ifade eder ve genellikle sıkı para ve/veya maliye politikalarının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

etkilerken, diğer yandan yüksek düzeyde TGA'lara odaklanmak da yeni kredi verilmesini yavaşlatarak ve piyasa beklentilerini kötüleştirerek ekonomiye negatif etkide bulunmaktadır.

Bernanke ve diğerleri (1999), çalışmalarında kredi kullanan borçlu için TGA'nın değerli bir teminatı sağlayarak yok ettiğini, ödenmeyen borcun ise yeni borç almayı ve yatırım yapmayı zorlaştırdığını ifade etmektedir.

Kwan ve Eisenbeis (1995), Jorda ve diğerleri (2013) ile Peek ve Rosengren (2000)'a göre ise alacaklının TGA maliyeti ile rücu masraflarını da karşılamak zorunda olduğunu, sorunlu alacak tahsil edilene kadar, sermaye gereksinimlerinin yeni kredi verilmesini sınırlandırdığını belirtmektedirler. Ayrıca yüksek TGA oranlarının bankaların bilançolarını ağırlaştırdığını, kârlılıklarını aşağı çektiğini, kredi arzını daralttığını, kredi tahsis edilmesini zorlaştırarak bozduğunu, piyasa güvenini kötüleştirdiğini ve ekonomik büyümeyi yavaşlattığını ileri sürmektedirler.

Makroekonomik belirsizliklerin İtalyan bankaların kredi verme davranışında etkili olduğunu belirten Quagliariello (2009), çalışmasında artan belirsizlik dönemlerinde bankaların gelecekte elde edilecek getirileri doğru bir şekilde tahmin edebilme kabiliyetinin engellendiğini, geri ödenmeyen kredilerin arttığını ve bu nedenle portföyde tutulan kredilerin payının azaltıldığını ortaya koymaktadır.

Baum ve diğerleri (2005), yıllık ve üç aylık ABD banka verilerini dikkate alarak banka kredileri ile makroekonomik belirsizlik arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve her iki veri kümesi için de, makroekonomik belirsizlik arttıkça, sanayi üretimindeki değişkenliğin artmasıyla bankaların daha muhafazakâr davrandığı ve kredi portföylerini daralttığını belirlemiştir.

TGA'ların ticari bankaların maliyet yapısına etkisini araştıran çalışmalarında Maggi ve Guida (2009), geleneksel banka verimlilik çalışmalarının konu üzerine çok eğilmediğini, halbuki kredilerde ortaya çıkma olasılığı bulunan sorunların krediyi TGA'ya dönüştürdüğünü ve bunun bankalara maliyetinin ise çok yüksek olduğunu tartışmaktadırlar.

TGA ile banka kredilendirme davranışları arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmasında Cucinelli (2015), kriz dönemlerinde bankaların kredi davranışlarının değişip değişmediğini İtalyan bankaları için incelemiş ve sonuçların, önceki yılların kredi riskinin banka kredilendirme davranışlarını etkilediğini açıkça gösterdiğine işaret etmektedir. Bulgular, finansal kriz sırasında bankaların artan TGA'lar nedeniyle kredi verme faaliyetlerini azalttığını, daha az risk almaya

başladıklarını, geçmiş krediler portföyündeki bozulma nedeniyle bunun yapıldığını ve bu durumun brüt kredilerde daha yavaş büyümeyi beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Hou ve Dickinson (2007), TGA'nın bankaların farklı ülkeler ve bölgelerdeki kredi verme davranışlarını nasıl etkilediğini incelemiş ve takipteki kredilerin doğrusal olmayan etkilere sahip olduğunu; daha yüksek oranda TGA'a sahip bankaların kredilendirmeyi artırmaya yönelik isteklerini azalttığını, bununla birlikte, farklı pozisyonlara sahip ülkelerin, eşiklerinin de farklı olduğu sonucuna varmıştır.

Jorda ve diğerleri (2013), finansal kriz sonrası yaşanan resesyonla normal resesyonların yol açtığı sonuçları maliyet açısından incelemiş olup, kredi genişleme dönemlerini izleyen finansal krizlerin yol açtığı resesyonların normal resesyonlardan daha derin ve maliyetli olduğunu, kriz öncesi görülen kredi büyümesinin ekonomilerin savunmasızlığını arttırdığını, sonrasında ise her zamankinden daha yavaş büyüme, daha düşük yatırım harcamaları ve daha düşük kredi büyümesinin görüldüğünü belirtmektedirler.

Ruckes (2004), iktisadi dalgalanma dönemlerinde bankalar arasındaki kredi verme ve fiyatlama davranışının önemli ölçüde değiştiğini belirtmekte olup, ekonomik görünüm iyileştikçe borçluların ortalama kredi geri ödememe olasılığının(Pd) azaldığını, karlılığını arttırmak isteyen kredi verenlerin, fiyatlarda da rekabet arttırdığından, kredi değerlendirme kriterlerini gevşettiğini, dolayısıyla daha düşük kalitedeki borçlulara kredi verdiğini, ekonomik görünüm kötüleştiğinde ise, fiyat rekabetinin azaldığını ve kredi değerlendirme standartlarının önemli ölçüde sıkılaştırıldığını ifade etmektedir.

Beatty ve Liao (2011), bankaların kriz dönemlerinde kredileri azaltarak gelecekteki sermaye yetersizliği endişelerini azaltabileceklerini belirttikleri çalışmada, kredi kayıplarının tanınmasında yaşanan gecikmelerin, ekonomik görünümün iyi olduğu zamanlarda gevşek standartlarda, kötü olduğu zamanlarda da sıkı şekilde yapılan kredi değerlendirmesi döngüselliğini arttıracığını ifade etmektedir. Ayrıca kredi zararlarını gecikmeden zamanında tanıyan ve önlem alan bankaların, daha fazla geciken bankalara göre resesyon dönemlerinde kredi azaltımalarını daha yavaş yaptıklarını ortaya koymuşlardır.

Olszak ve diğerleri (2018), ihtiyatlı makroekonomik politikaların kredi zarar karşılıklarının döngüselliğini azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Kredi tahsis edilirken dikkate alınan borçlu bazındaki kısıtlamalar ile büyük kredi bazındaki kısıtlamalar kredi zarar karşılıklarının döngüselliğini azaltmada etkili olurken, özellikle banka büyüklüğü bazında bakıldığında büyük

bankalarda kredi teminat değeri (LTV) ile borç gelir rasyosu sınırlamaları, sadece gayrimenkul kredilendirmesinde değil, kredi zarar karşılıklarının döngüselliğini azaltmada da daha etkili olmaktadır.

Peek ve Rosengren (2005), Japonyo’da mali verileri zayıf firmalara ilave kredi verilmesi için bankaların teşvik edilmesini konu edinen çalışmalarında, mali verileri zayıf firmaların bankalardan ek kredi elde etme olasılıklarının mali verileri iyi firmalara göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Bunun nedeni ise sorunlu Japon bankalarının bilançolarında mali verileri zayıf firmaların kredilerine karşılık ayrılmaması için ilave kredi kullandırımı yönünde teşvik edilmesidir. Sermaye yeterlilik katsayısı minimum sınıra yakın olan bankalarda daha yaygın olduğu ortaya çıkarılan ve ihtiyatlı kredi risk analizi dışındaki değerlendirmelerle bankalara kısıtlı kredi kaynaklarını kullandırmaları için daha fazla teşvik sağlayan kapsamlı kurumsal bağlantılarla bu sorun daha da büyümektedir.

Ellul ve Yerramilli (2010), 2001-2008 zaman aralığında, ABD’de 75 banka holding şirketinin güçlü ve bağımsız risk yönetimine sahip olup olmadıklarını panel veri analiz yöntemiyle inceledikleri çalışmalarında, risk kontrol mekanizmalarının gücünü gösteren Risk Yönetim Endeksi daha yüksek olan banka holding şirketlerinin finansal krizin başlamasından önce, ipoteğe dayalı menkul kıymetlere ve riskli ticari varlıklara daha düşük yatırım yaptıklarını, bilanço dışı türev ürün alım satımında daha az aktif olduklarını, daha iyi faaliyet karlılığına ve hisse senedi getirisine sahip olduklarını ve 2007-2008 küresel kriz yıllarında daha aşağı yönlü riskleri bulunduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçların, krizde aşırı risk almalarından dolayı başarısız olan bankaların, risk yönetim sistemlerinin başarısız olduğunu, bu bankalardaki risk yöneticilerinin riskleri tanımlayamadıklarını, doğru şekilde ölçemediklerini, risklerini bir şekilde üst yönetimlerine iletemediklerini, riskleri uygun şekilde izleyemediklerini veya yönetemediklerini teyit ettiği ifade edilmektedir. Bankacılık kurumlarındaki riskleri etkin bir şekilde yönetmek için güçlü ve bağımsız risk yönetimi fonksiyonlarının gerekli olduğu ve banka denetçilerinin banka kurumlarındaki iç risk kontrol mekanizmalarını yakından izlemesi gerektiği belirtilmektedir.

Igan ve diğerleri (2012), 1999-2006 yılları arasında ABD’deki lobcilik ve mortgage kredileri arasındaki bağlantıyı araştırdıkları çalışmalarında, faaliyetlerini riskli konut kredileri ile türevleri üzerine inşa eden bankaların aynı zamanda ipotekli konut kredileri konusunda daha serbest düzenleme için lobcilik faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırdığını belirlemiştir. Lobcilik faaliyeti yapan söz konusu finansal kuruluşların yüksek gelir kredi rasyosuna sahip olduğu, kredilerini hızla

büyüttükleri ve daha fazla menkul kıymetleştirme yaptıkları ortaya konmuştur. Lobicilik yöntemiyle kredileri hızla büyüyen bölgelerde kredi gecikme oranlarının daha yüksek olması, bu kredileri veren finansal kuruluşların hisse senedi getirilerinde görülen ve krizin derinleşmesine de neden olan anormal negatif kayıplar, finansal araçların lobiciliği etkisiyle verilen kredilerin çok daha riskli olduğunu gösterdiği ifade edilmektedir.

Caballero ve diğerleri (2008), Japonya ekonomisinde 1990'larda başlayan makroekonomik durgunluğun yanlış yönlendirilen banka kredileri ile nasıl uzatıldığını analiz eden çalışmalarında, bir taraftan yaygın bir şekilde iflas etmek üzere olan firmalara ilave kredi verilerek bu firmaların nasıl yaşatılmaya çalışıldığı belgelenirken, diğer taraftan bu tarz firmalarla rekabet etmeye çalışan sağlam firmaların üzerindeki çarpıcı etkiler göz önüne serilmiştir. Düzenleyici otoritenin birkaç banka iflasına izin vermek ve birkaç bankayı geçici olarak kamulaştırmak dışında bankaları kısıtlamadığı belirtilen çalışmada, asgari sermaye seviyesini tutturamayan bankalara dokunulmadığı, bunun sonucunda da özellikle sermaye yeterlilik seviyesi düşük olan bankaların sermayelerini yükseltmek amacıyla kredi ödemelerinde sorun yaşayan müşterilere kredi vermeye devam ettikleri, bu kredileri bir şekilde yapılandırmalarına ve bu müşterilerin bir şekilde iyileşeceğine olan inançla, ya da kamu tarafından kurtarılacakları inancıyla ihtiyacı olan şirketlere kredi vermeyerek resesyonu kötüleştirdikleri ifade edilmektedir. Bankaların "zombiler" olarak adlandırılan bu karlı müşterileri canlı tutarak; bu firmaların piyasada satış yapabilmek amacıyla ürün fiyatlarının ucuzlaması için baskı yaptığı, mevcut firmalarda üretkenliği azaltan işçileri cezbederek işçi ücretlerinin artmasını sağladığı ve buldukları piyasada kalabalık etmek suretiyle ekonominin geri kalanında rekabeti bozduğunu, nihayetinde, yeni ve daha üretken firmaların üretebilecekleri karı ve teminatı azaltıp yeni girişleri ve ilave yatırımları engelledikleri ortaya konmaktadır.

Gianetti ve Smirnov (2013), 1990'ların Japon bankacılık krizini bir laboratuvar gibi kullanarak, banka kurtarma işlemlerinin kredi sağlama, bankaların müşterilerinin gerçek performansları ve müşteri değerleri üzerine etkilerini araştıran çalışmalarında elde ettiği bulgular, bankaların başlangıç mali koşullarına göre sermaye enjeksiyonlarının büyüklüğünün banka kurtarma işlemlerinin başarısı için çok önemli olduğunu, banka sermayesi gereksinimlerini yeniden sağlayacak kadar büyük olan sermaye enjeksiyonlarının kredi arzını genişlettiğini ve yatırımları teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, yalnızca çok küçük olan sermaye enjeksiyonlarının, kredi arzını artırmakta başarısız olmakla kalmadığını, aynı zamanda sorunlu

alacakların artmasını teşvik ettiğini ve "zombi" firmalarına yatırımları desteklediğini ifade etmektedir.

Reinhart ve Rogoff (2011), finansal krizlerle borç krizlerinin ve özellikle devlet borçlarının bağlantısını araştırdıkları çalışmalarında, bankacılık krizlerinin pasif taraftan değil, gayrimenkul fiyatlarında görülen çöküşten veya finansal olmayan sektörde artan iflaslar sonucu aktif kalitesinde görülen uzun süreli bozulmadan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. İflaslarda görülen aşırı artışlar ile yasal takipteki kredilerin krizlerin başlangıcını daha iyi işaret ettiği belirtilen incelemede, maalesef, ticari başarısızlıklar ile yasal takipteki kredi göstergelerinin genellikle düzensiz olarak mevcut olduğu ve bankaların problemlerini mümkün olduğu kadar saklama yolunu tercih ederek daha az bilgilendirme yaptığı belirtilmektedir.

1.5 MODELİN KURGUSU

Yukarıda belirtilen amaç çerçevesinde, bu çalışmada öncelikle vurgulanmak istenen nokta, kredi risk yönetiminin daha etkili yapılmasına paralel olarak, Takibe Dönüşüm Oran'ında (TDO) yapılacak iyileştirmelerin ekonomik performans üzerine pozitif etkileri olacağı üzerinedir. Bu çerçevede ortaya konacak modelin işlerlik kazanabilmesi için aşağıda belirtilen hususlara işlerlik kazandırılması büyük önem taşımaktadır. TDO'nun belirleyicilerinin tespit edilerek (bankaya, sektöre özgü ve makroekonomik değişkenler), TDO'da sağlanacak iyileşmenin makroekonomik göstergeleri beklentimiz doğrultusunda değiştireceği düşünülmektedir.

Bu çerçevede; gelişmiş ve güçlendirilmiş bankacılık sistemi denetimlerinin yapılmasının sağlanarak, kredi tahsis, izleme ve tahsilatta uluslararası uygulamaların takip edilerek icra, iflas sisteminde ve vergi kanunlarında reformların yapılması, TGA'lar için ikincil piyasaların geliştirilmesi ve sorunlu varlıkların özel varlık yönetim şirketlerine (AMCs) devredilmesi ve özellikle Avrupa'daki iyi ülke uygulamalarının sürekli takip edilmesi, diğer taraftan alınacak yapısal önlemlerle ekonomik büyümenin sağlanarak TGA'ların azaltılabileceği değerlendirilmektedir.

1.6 HİPOTEZLER

Yukarıda çerçevesi çizilen esas amaca yönelik olarak bu çalışmanın hipotezi aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Türk bankacılık sisteminde kredi risk yönetiminde takibe dönüşümde (TDO) gerçekleştirilen iyileştirmeler ekonomik göstergeler üzerinde olumlu etkide bulunur.

Söz konusu ana hipotezin test edilebilmesi için bazı alt hipotezlerin de ileri sürülmesi gerekmektedir. 5 adetten oluşan bu alt hipotezler aşağıdaki gibidir:

Alt Hipotez 1 – GSYİH (Büyüme) ve Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) İlişkisi : GSYİH ile Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) arasında negatif bir ilişki vardır. GSYİH düşerse Takibe Dönüşüm Oranı yükselir, ekonomik büyüme artarsa Takibe Dönüşüm Oranı azalır.

Bağımlı Değişken : Takibe Dönüşüm Oranı

Bağımsız Değişken : Ekonomik Büyüme (GSYİH Büyümesi)

Alt Hipotez 2 – Konut Fiyat Endeksi ve Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) İlişkisi : Konut Fiyat Endeksi ile Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) arasında negatif bir ilişki vardır. Konut fiyatları artarsa Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) düşer, konut fiyatları azalır ise Takibe Dönüşüm oranı (TDO) yükselir.

Bağımlı Değişken : Takibe Dönüşüm Oranı

Bağımsız Değişken : Konut Fiyatları Endeksi

Alt Hipotez 3 – İşsizlik ve Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) İlişkisi : İşsizlik ile Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) arasında pozitif bir ilişki vardır. İşsizlik artarsa Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) da artar, işsizlik azalır ise Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) da azalır.

Bağımlı Değişken : Takibe Dönüşüm Oranı

Bağımsız Değişken : İşsizlik

Alt Hipotez 4 – TCMB Gecelik Borçlanma Faizi ve Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) İlişkisi : TCMB Gecelik Borçlanma Faiz Oranı ile Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) arasında pozitif bir ilişki vardır. TCMB Gecelik Borçlanma Faiz Oranı artarsa Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) da artar, TCMB Gecelik Borçlanma Faiz Oranı düşerse Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) da düşer.

Bağımlı Değişken : Takibe Dönüşüm Oranı

Bağımsız Değişken : TCMB Gecelik Borçlanma Faiz Oranı

Alt Hipotez 5 – BIST 100 Endeksi ve Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) İlişkisi : BIST 100 Endeksi ile Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) arasında negatif bir ilişki vardır. BIST 100 Endeksi artarsa Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) düşer, BIST 100 Endeksi düşerse Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) da artar.

Bağımlı Değişken : Takibe Dönüşüm Oranı

Bağımsız Değişken : BIST 100 Endeksi

1.7 ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada Türkiye Bankalar Birliği, istatistiki raporlar bölümündeki Türkiye’de Bankacılık Sistemi verilerinde bulunan bankaların yıllık mali tablolarından oluşan panel veri setinden kredi ve takibe dönüşüm rakamları alınmıştır. Ekonomik göstergelere ilişkin veriler ise aşağıda belirtilen kaynaklardan temin edilmiştir. Konut Fiyat Endeksine ilişkin veriler ise Çalışmamız, işsizlik gibi bazı verilerin 2005 yılından sonra tam ulaşılabilir olması nedeniyle, 2005-2017 yılları arasını kapsamaktadır.

1.8 ARAŞTIRMA VERİLERİ

Kredi risk yönetiminde takibe dönüşümde (TDO) gerçekleştirilen iyileştirmenin ekonomik göstergeler üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmamızda öncelikle takibe dönüşümle seçilen ekonomik göstergeler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönü saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle değişkenler arasında korelasyon analizi yapılmış, akabinde ise değişkenler arasındaki ilişki zaman serisi yöntemi ile oluşturulan ARDL (Autoregressive Distributed Lag-Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif) sınır testi yaklaşımı ile analiz edilmektedir.

Çalışmamızda 2005Q1-2017/Q2 dönemlerine ait 3 aylık veriler kullanılmış olup, söz konusu veriler aşağıdaki kaynaklardan temin edilmiştir:

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası EVDS Sistemi
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu eBülten Sistemi

- Türkiye Bankalar Birliği İnternet Sitesi ve Araştırma Raporları
- Borsa İstanbul A.Ş.
- T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe Kontrol Genel Müdürlüğü
- T.C. Kalkınma Bankası Temel Ekonomik Göstergeler
- Türkiye İstatistik Kurumu
- Reidin Bilgi ve Data Teknolojileri Ticaret A.Ş.

Çalışmamızda yer alan Takibe Dönüşüm Oranı verisi, Türkiye Bankalar Birliği İnternet Sitesi'nde yer alan Bankacılık verilerinden temin edilmiştir. Takibe Dönüşüm Oranı, bu bilgiler içinde yer alan Takipteki Alacaklar'ın Toplam Nakit Krediler'e oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bankacılık sektörü verilerindeki önemli kısıtlardan biri, dönem içinde takibe intikal eden ve dönem içinde tahsil edilen kredi takip rakamlarının bu veriler içinde olmamasıdır. Bütün bankalar için bu tahsilat performanslarına ulaşım sağlanamamaktadır. Diğer taraftan yine önemli bir kısıt da takibe intikal ettikten sonra belli bir dönem tahsil edilemeyen kredilerin bankalar tarafından Varlık Yönetim Şirketleri'ne satılarak bilançolarından silinmesidir.

1.9 VARSAYIMLAR

Bu çalışmada aşağıda belirtilen varsayımlardan hareket edilecektir.

- i. Takibe Dönüşüm Oranının iyileştirilebilmesi için öncelikle TDO'yu belirleyen ve onun artmasında ya da azalmasında etkili olan faktörlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir.
- ii. Gerek bankacılık sektöründen yapılan araştırmalar ve gerekse literatür üzerinde yapılan taramalarda Takibe Dönüşüm Oranı'nı belirleyen faktörlerin genellikle üç grupta toplandığı anlaşılmaktadır. Bunlar makroekonomik göstergeler (GSYİH, işsizlik, faiz oranları, hisse değerleri, konut fiyatları vb.), bankalara özgü faktörler (bankanın yönetim kalitesi, sermaye yeterlilik oranları, karlılık oranları, risk yönetimi kalitesi, vb.) ve sektöre özgü (sorunlu krediyi kullanan firmanın içinde bulunduğu sektör, firmanın özkaynak gücü, karlılığı, ortakların tecrübesi ve sektör geçmişi, vb.) faktörlerdir. Literatür, ağırlıklı olarak, makroekonomik göstergeler ile bankalara özgü faktörler üzerinde durmaktadır. Asıl odak merkezi ise, TDO'yu belirlemede çok daha etkili olan makroekonomik göstergelerdir.

- iii. Çalışmanın özünü TDO'yu birinci derecede etkileyen makroekonomik göstergeler oluşturmaktadır. Bu göstergeler arasından ise en önemlilerini seçmek amaçlanırken, birbirine benzeyen, birbiriyle çok bağlantılı olan göstergeler mümkün olduğunca seçilmemiştir. Ayrıca belirli bir dönem için bütün verilere ulaşabilme yeterliliğimiz de ilgili verileri ve veri dönemini seçerken dikkate almak durumunda kaldığımız unsurlardandır.
- iv. Takibe Dönüşüm Oranı'nı iyileştirmek ülkemizin üzerinde durması gereken en önemli sorunlarından biridir. Bu sorun öyle büyük yıkımlara neden olabilmektedir ki, sonucundan şimdiki ve gelecek zamanda hem toplumu oluşturan bireyler dolayısıyla tüm toplum, hem de devlet yapısı zarar görmektedir. Bu nedenle sorunu büyümeden çözmenin ancak uzun süreli ve istikrarlı politikalar oluşturarak sağlam bir risk kültürü oluşturulması ve bu konudaki eğitim kalitesinin artırılarak mümkün olabileceği düşünülmektedir.
- v. Bu çerçevede temel varsayımımız Takibe Dönüşüm Oranı'nın iyileştirilerek, yani alınacak tedbir ve önlemlerle sürekli olarak belli bir oranın altında kalmasını sağlayarak, yükselmesi halinde makroekonomik göstergeler üzerinde yaratacağı negatif etkileri bertaraf etmektir.

BÖLÜM 2. BANKALARDA KREDİ RİSK YÖNETİMİ

Bankacılığın en eski ve bugün de önemini koruyan kritik konularından biri kredi riski yönetimidir. Kredi riski, finansal piyasalardaki en eski risk türüdür ve geçmişi kredi kadar eski olup, MÖ 1800'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Kredinin yaygın olarak kullanılmaya başlanması ise 12.yüzyıl Avrupa'sında gerçekleşmiştir. Bu dönemde tüccarlar Avrupa şehirlerinde düzenlenen büyük fuarlara katılmakta ve birbirlerinden mal alıp satmaktaydılar. Bir süre sonra ilk olarak İtalya'da tüccarlar adına mal alıp satan ticari temsilcilikler doğmuştur. Bu temsilciliklerin seyahat eden müşterileri adına yaptıkları her türlü alım satım ve uzlaşma bilgilerini detaylı olarak kaydettikleri dokümanlarla "Cambium Sözleşmeleri" ortaya çıkmıştır (Bullivant, 2010;3). Cambium Sözleşmeleri, farklı para birimlerini de içerebilen, birden çok sözleşmenin kayıt edilebildiği ve fonların bir yerden başka bir yere nakledilmesini teşvik eden güçlü bir belgeydi¹³. Hem artan ticaretin birebir altın ve gümüşe dayalı kağıtlarla, makbuz ve notlarla yapılmasının zorluğu ve ihtiyaçlara cevap verememesi, devletlerin sık sık ortaya çıkan ve ölçeği değişen modern savaşları finanse etmede zorlanması, özellikle devletleri yeni finansman modeli arayışlarına itmiştir. Bulunan ilk yöntemlerden biri yıllık taksit ödemeli borç verme şekliydi. Habsburg İspanyası 16. yüzyılda sürekli fonlanan bir kamu borcu sistemi kuran ilk ülkedir. Bu uygulama, kendinden önceki rejimlerin orta çağ sonundaki uygulamalarını yansıtıyordu. 1489 yılında Kral Ferdinand ile Kraliçe İsabilla, İspanya'yı birleştiren savaşta finanse etmek için miras kalabilen, süresiz ve itfa edilebilen "juros de heredad" araçları dizisini satışa sundular. Bu araçların düzenli kupon ödemeleri vardı, borçlanma araçlarını elde tutanlara sağlam yasal haklar tanınıyordu ve belirli vergi gelirlerini kupon ödemelerine tahsis etmek gibi mali reformlar içeriyorlardı. İngiltere Hükümeti yıllık borç taksiti ve anonim şirketi bir araya getirerek yeni bir kurum kültürü ortaya çıkardı: imtiyazlı bankalar ve anonim şirketler. İngiltere Hükümeti, Bank of England'a, South Sea Company'e ve East India Company'e imtiyazlar vererek ülkenin deniz aşırı faaliyetleri ile savaşlarının finanse edilmesini sağladı¹⁴. Ciro edilebilir kambiyo senetlerinin icadıyla, ki kambiyo senedi yalnızca altın ve gümüşün yedeği değildi; aynı zamanda tüccarlara başka yerlerde satılacak malların alımını finanse etme olanağı tanıyan bir kredi aracıydı ve yasal hükümlerle hükümet

¹³ Bu sözleşmelerden birinde, 1253 yılında, bir Cenova tüccarının, Fransa'da bir İtalyan satıcıdan İngiliz bezi satın aldığı ve dört ay sonra başka bir yerde kendi baharatlarının satışından elde edilecek fonlarla ödeme yapmayı kabul ettiği kaydedilmiştir.

¹⁴ 1720'de bu üç şirket İngiltere'nin kamu borcunun %70'ini finanse ediyordu.

tarafından borçlanma aracı olarak geçerlilik şartlarına bağlanmıştı. Bu dönemde, özellikle 18. yüzyıl ortalarında, İskoçya'daki imtiyazlı bankalar, daha sonra dünyadaki diğer bankalar tarafından da çokça taklit edilecek bir dizi yeniliklere imza attılar. Faiz getiren mevduatlar, mübadele aracı olarak piyasada dolaşan ufak tutarlı banknotlar, farklı bankaların çıkardığı bonoları takas etmek için kullanılan takas odası, bankadan kredi kullanan kişilere önceden vaat edilen ve ihtiyaç duydukları zaman kullanmak üzere hazır tutulan kredi limiti ve şube bankacılığı bunlar arasında sayılabilir (Calomiris ve Haber, 2018: 61-67).

18. yüzyılın başında İngiltere'de başlayan endüstri devrimi 19. yüzyıl boyunca kredi talebini hiç olmadığı kadar yükseltti. Her türlü yeni ürün üretildi, yeni pazarlara ve dünyanın her tarafındaki daha fazla müşterilere satılarak çok da tanınmayan müşterilerde risk arttırıldı. Hisse senedi ihraç etmenin yanında, yeni ve çeşitli kredi ve finansman yöntemleri keşfedildi. Ülke kısa birkaç yıl içinde tarım ekonomisinden endüstriyel bir ekonomiye geçti. 1875 yılına gelindiğinde ticari ödemelerin üçte biri nakit, kalan üçte ikisi ise kambiyo senetleriyle yapılıyordu. Çekli ödemelerin yaygınlaşması, artan banka şube sayılarıyla ticaretin yapılmasını, fonların bir yerden başka bir yere gönderilmesini ve kredilerdeki vadeyi kısalttı. Ticaretin yayılması, müşterilerin en yakından dünyanın en uzağına kadar çok değişik ve uzak mesafelerde olması, çok çeşitli şekil ve büyüklüklerde çoğalması, değişik ticari kültür ve anlayışa sahip olması, kredi vermenin gündelik iş operasyonları ile aynı derecede yönetim ve disiplini gerektiren bir ticari faaliyet olduğunu ortaya çıkarmıştır. Başka bir deyişle, müşteriye ödeme yapması için vade tanıma ve belirlenen vadede ödemenin alınması, belirli bir çabayı, belli bir yeteneği ve değerlendirmeyi gerektirmektedir (Bullivant, 2010; 4-5).

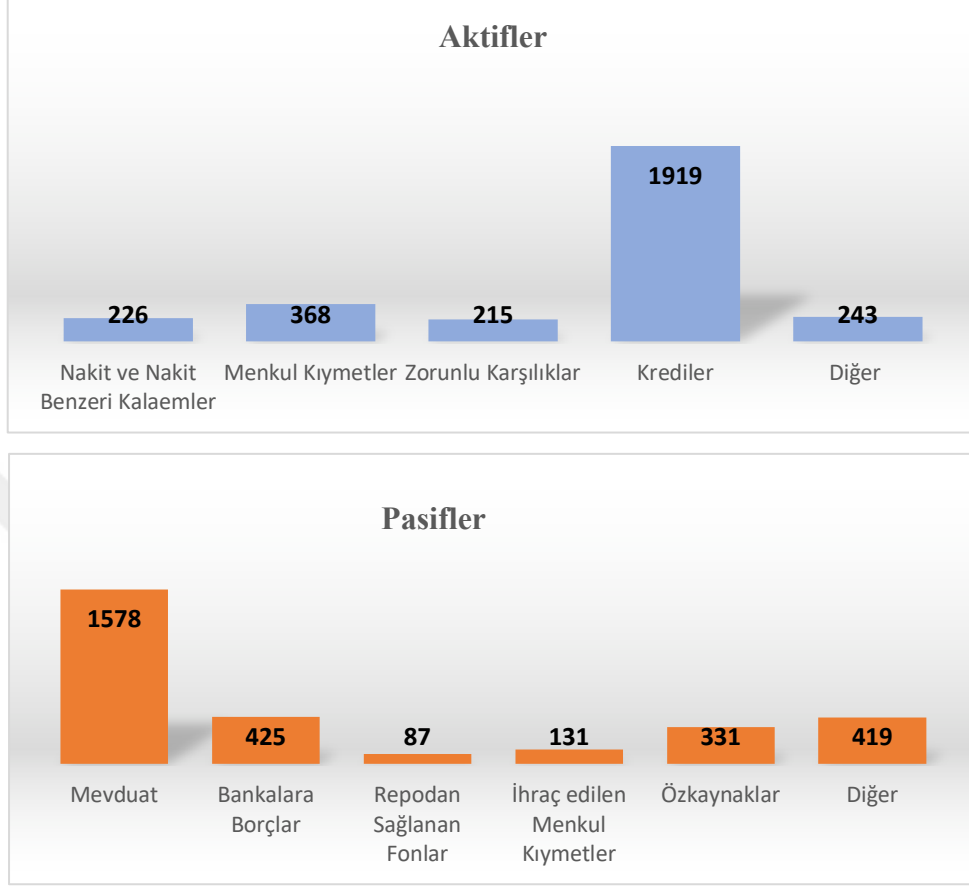
Kredi, ticari hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Bugün çoğu ülkede ya da ülkeler arasında kredi tanınmadan ticari hayatın sürdürülmesi mümkün değildir. 20. yüzyılın başından beri kredi ticari hayatın ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Normal ticari işlemleri kredisiz yapmaya kalkmak hacimleri düşürür, karlılığı azaltır ve maliyetleri arttırır. Diğer taraftan alım gücünü sınırlayarak daraltır. Bu da üreticinin üretim planlamasından mal arzına kadar yavaşlamasına, üretim hacminin gerilemesine ve istihdamın azalmasına neden olur. Ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar, teknoloji, iş gücü ve sermaye birikimi, kredi ihtiyacının yönünü belirler. Kredi veren elbette bundan bir kazanım, karlılık sağlar; fakat kredinin satılan üründen, alıcıdan ve hatta konjonktürden kaynaklanan belli bir vadede veya geç ya da hiç ödenmeme gibi maliyetleri, onu

pazarlama faaliyetlerinin ve modern endüstriyel ekonomilerin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

Kredi, günümüze kadar çok değişik enstrümanlarla varlığına devam ederken aslında kredi riski Eski Mısır zamanlarından beri temel olarak değişmemiştir (Caouette vd., 2008: XV). Kredi işlevi, bankaların temel faaliyetlerinden biridir; varlığını koruma ve büyütürük sürdürme anlamında kredi faaliyeti bankaların yapması gereken faaliyetlerinin en başında yer almaktadır. Kredi verme fonksiyonu bankaların yaşamsal fonksiyonlarından biridir ve bu faaliyet olmadan bankalar yaşamlarını sürdüremezler. Nasıl ki, insanlara kapalı bir ev içinde her türlü konfor sağlansa da insanlar hareket etmeden duramayacak ve evin dışına çıkmak isteyeceklerdir. Kredi işlevi de bankalar için böyledir. O olmadan olmaz (Subbakrishna ve Murali, 2009:3). Geçmişten günümüze kadar bankalar her zaman kredi riski ile karşı karşıya kalmıştır.

2.1 TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİLERİN GELİŞİMİ

Bankacılık bilançosundan kredilerin aldığı pay yıllar bazında önemli oranlarda artış göstermekte olup, 2005 yılında kredilerin bilançodaki payı %38 iken, 2010 yılında %52'ye yükselmiş ve 2017 Haziran ayı itibariyle ise %65 seviyesine artmıştır. Şekil 2.1'de görüldüğü üzere bilanço içindeki yabancı kökenli varlıkların toplam varlıklara oranı %38, toplam yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülüklerle oranı ise %47 olarak gerçekleşmiştir. Toplam pasiflerin %53'ünü mevduat oluştururken, özkaynakların payı ise %11'dir.



Haziran 2016

Şekil 2.1 Bankacılık Aktif Pasif Kalemlerinin Dağılımı (milyar TL)

Kaynak : BDDK, Temel Göstergeler Raporu, Haziran 2017, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>.

Türk Bankacılık sisteminde 2000’li yıllardan sonra dünyada yaşanan kredi bolluğunun da etkisiyle kredi kullandırmaları hızla artmıştır. Şekil 2.1, Tablo 2.1 ve Şekil 2.2 den de görülebileceği üzere 2001 krizinden sonra reel kesime giderek artan oranlarda krediler kullandırılmıştır.

Tablo 2.1 Kredilerin 2005-2017 Yıllarında GSYİH İçindeki Payı

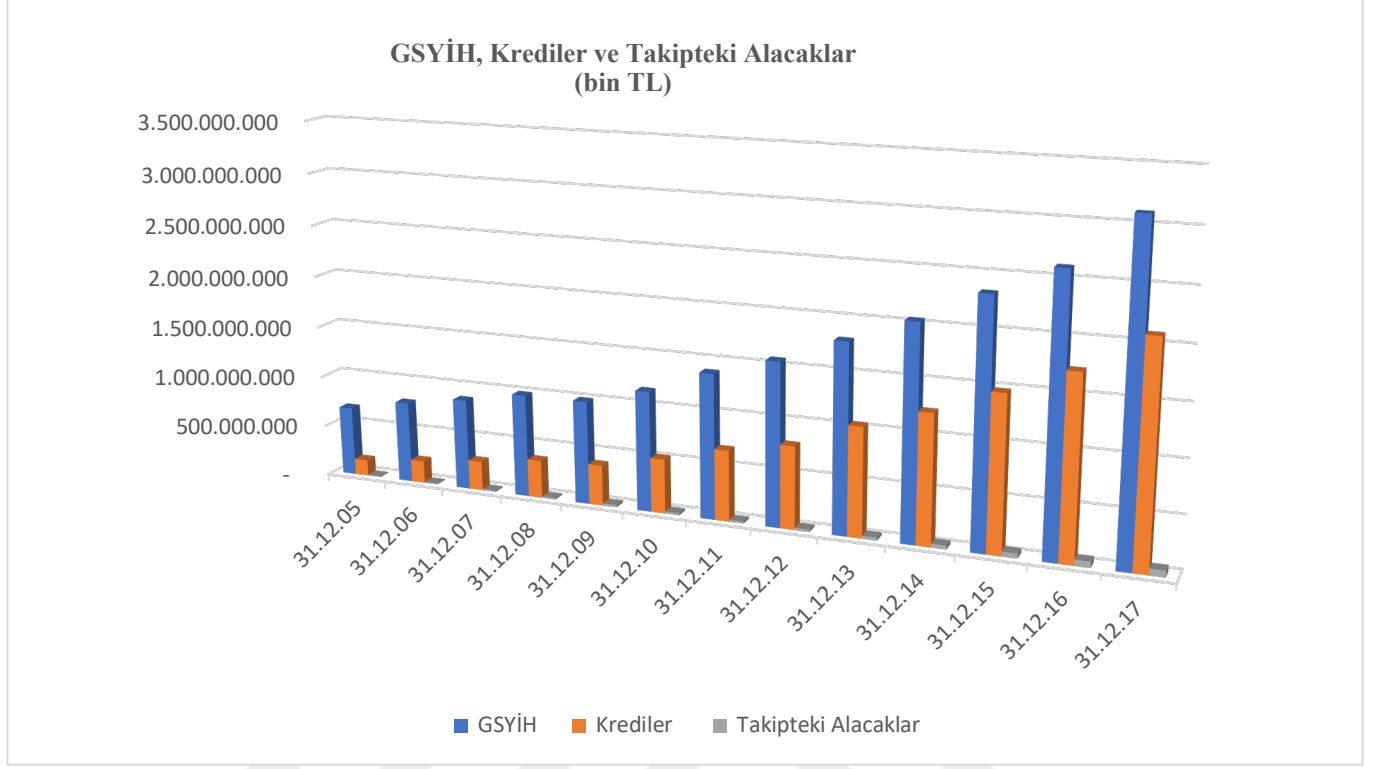
(bin TL)

Tarih	GSYİH	Krediler	Krediler/GSYİH	Takipteki Alacaklar	TDO
31.12.05	673.702.943	156.410.478	23%	7.807.772	5,0%
31.12.06	789.227.555	218.986.813	28%	8.550.087	3,9%
31.12.07	880.460.879	285.616.208	32%	10.345.333	3,6%
31.12.08	994.782.858	367.444.601	37%	14.052.826	3,8%
31.12.09	999.191.848	392.620.580	39%	21.852.868	5,6%
31.12.10	1.160.013.978	525.851.186	45%	19.993.025	3,8%
31.12.11	1.394.477.166	682.893.170	49%	18.972.694	2,8%
31.12.12	1.569.672.115	794.756.428	51%	23.407.917	2,9%
31.12.13	1.809.713.087	1.047.410.225	58%	29.621.547	2,8%
31.12.14	2.044.465.876	1.240.708.265	61%	36.425.705	2,9%
31.12.15	2.338.647.494	1.484.960.209	63%	47.540.859	3,2%
31.12.16	2.608.525.749	1.734.342.366	66%	58.163.495	3,4%
31.12.17	3.106.536.751	2.098.246.000	68%	63.990.000	3,0%

Kaynak : BDDK,Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, 2005-2017, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>

TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2005-2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

2005 Aralık ayı itibariyle bankacılık aktiflerinin büyük bir kısmını oluşturan krediler bakiyesi 156,4 Milyar TL'dir. Kredilerin GSYİH içinden aldığı pay, 2005 Aralık ayı itibariyle %23 iken, 2016 yılı Aralık ayı sonu itibariyle kredilerin GSYİH içindeki payı %67 seviyesine ulaşarak 1.734 Milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönem içerisinde Türkiye GSYİH ise %387 büyüyerek 2.609 Milyar TL'ye artmıştır. Bu dönem içinde kredilerdeki büyüme ise 11 kat olarak gerçekleşmiş olup, Tablo 2.1'de görüldüğü üzere ülke GSYİH'nın gelişiminde büyük katkısı olmuştur.

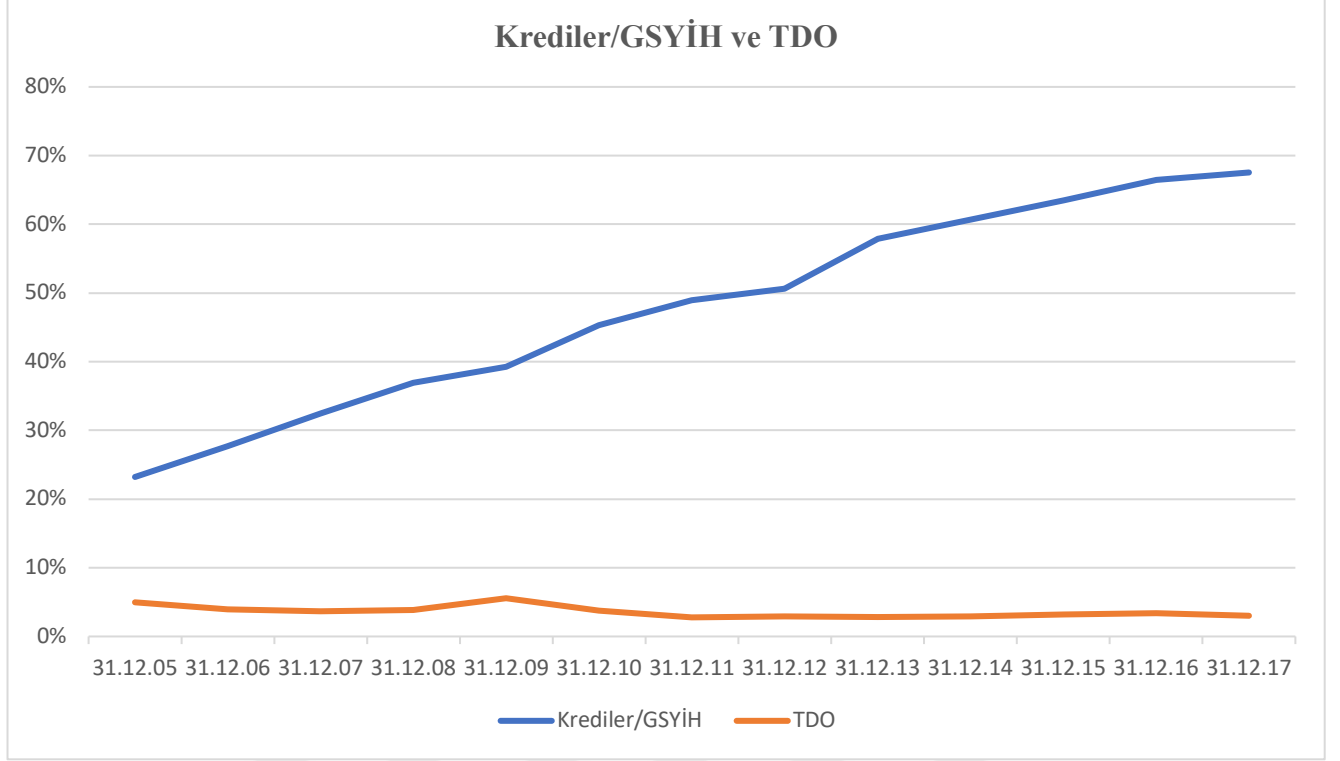


Şekil 2.2 GSYİH, Krediler ve Takipteki Alacaklar

Kaynak : BDDK,Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, 2005-2017, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>
TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2005-2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Söz konusu dönemde GSYİH hızla büyürken, Kredilerin GSYİH içinden aldığı pay daha hızlı artmıştır. 31 Aralık 2017 itibariyle Kredilerin GSYİH'dan aldığı pay %68 seviyesine ulaşmıştır (Şekil 2.3). Diğer taraftan yine aynı dönem içinde Takibi Dönüşüm Oranı'nın 2005 yılında başladığı göreceli yüksek seviyesinden¹⁵ 2008 küresel krizi sonrasında 2009 yılına kadar düşmüş, 2009 yılında ise % 5,6 ile 2005 seviyesini de geçmiştir. Bu yüksek seviyeden sonra takibe dönüşüm oranı tekrar düşmeye başlamış ve 2015 yılına kadar düşüş trendini devam ettirmiştir. Bu tarihten sonra ise yükseliş dönemi tekrar başlamıştır.

¹⁵ 2001 krizinden sonra Türk bankacılık sisteminde sorunlu krediler aşırı derecede yükselmiş ve 17 banka TMSF'ye devredilerek tasfiye edilmiştir. Bu dönemdeki takibe dönüşüm rakamları 2000 : 11.5, 2001 : 37.4, 2002 : 18.5, 2003 : 12.3 ve 2004 :6.2 olarak gerçekleşmiştir.



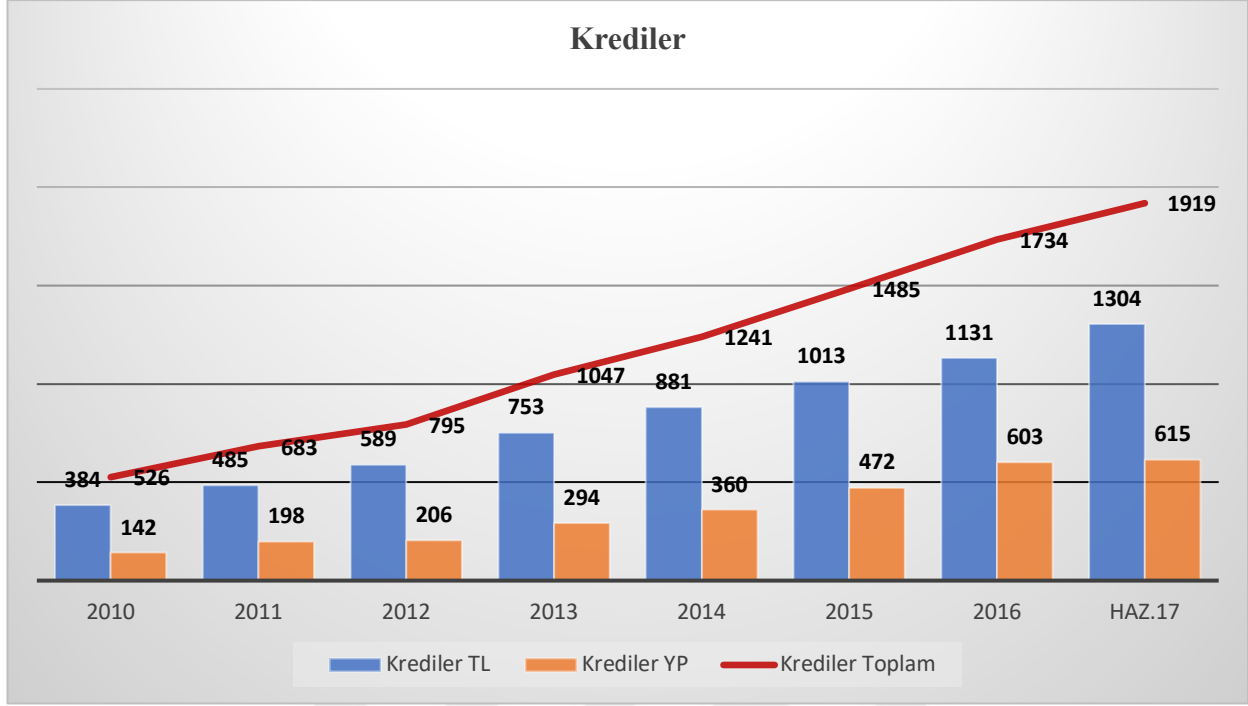
Şekil 2.3 GSYİH İçinden Kredilerin Aldığı Pay ve Takibe Dönüşüm Oranı

Kaynak : BDDK,Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, 2005-2017, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>
TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2005-2017, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Haziran 2017 sonu itibariyle Kredilerin genel dağılımına bakıldığında kredilerin %68'inin TL kredilerden, %32'sinin ise YP kredilerden oluştuğu görülmektedir (Şekil 2.4). Döviz kurlarındaki ani artış ve azalışlar Kredilerin TL/YP dağılımını zaman içerisinde özellikle de YP lehinde arttırmaktadır. Fakat 2005 yılından itibaren bakıldığında YP kredilerin Toplam Krediler içindeki payı hemen hemen aynı seviyelerdedir.¹⁶ USD kredilerinin YP krediler içindeki payı zamanla azalsa da halen yüksek payını devam ettirdiği, Haziran 2017 tarihi itibariyle USD kredilerin YP Krediler içindeki payının %53 seviyesinde gerçekleştiği, bunu %46 ile EUR Kredilerin takip ettiği görülmektedir¹⁷.

¹⁶ <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

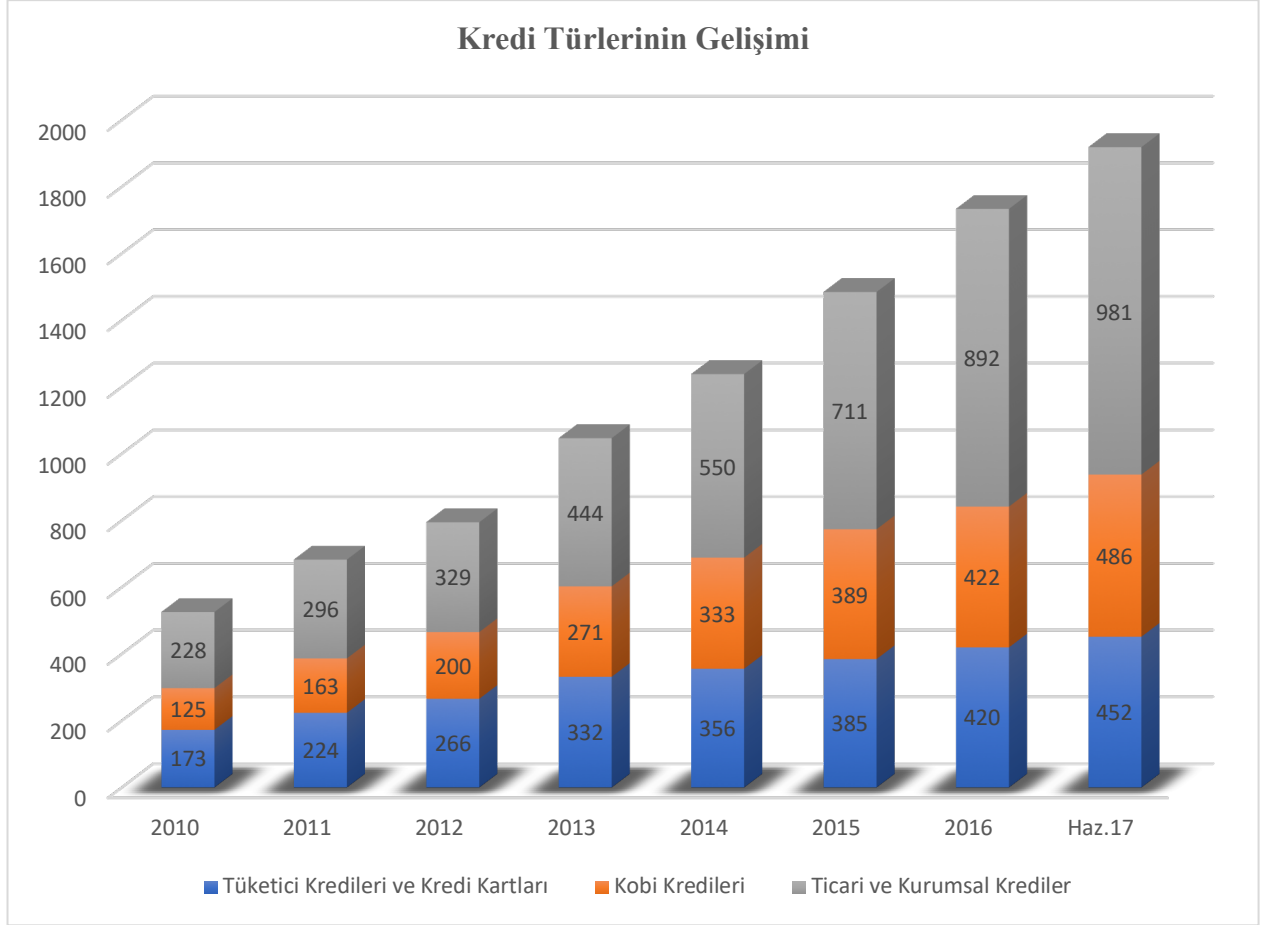
¹⁷ [https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Banka_ve_Grup_Bilgileri_\(3_Aylık_Son_Dönem_Karşılaştırmalı_Bilanço_Bilgileri\)/3638](https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Banka_ve_Grup_Bilgileri_(3_Aylık_Son_Dönem_Karşılaştırmalı_Bilanço_Bilgileri)/3638)



Şekil 2.4 Kredilerin TL/YP Dağılımı

Kaynak : BDDK, Temel Göstergeler Raporu, Haziran 2017, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>.

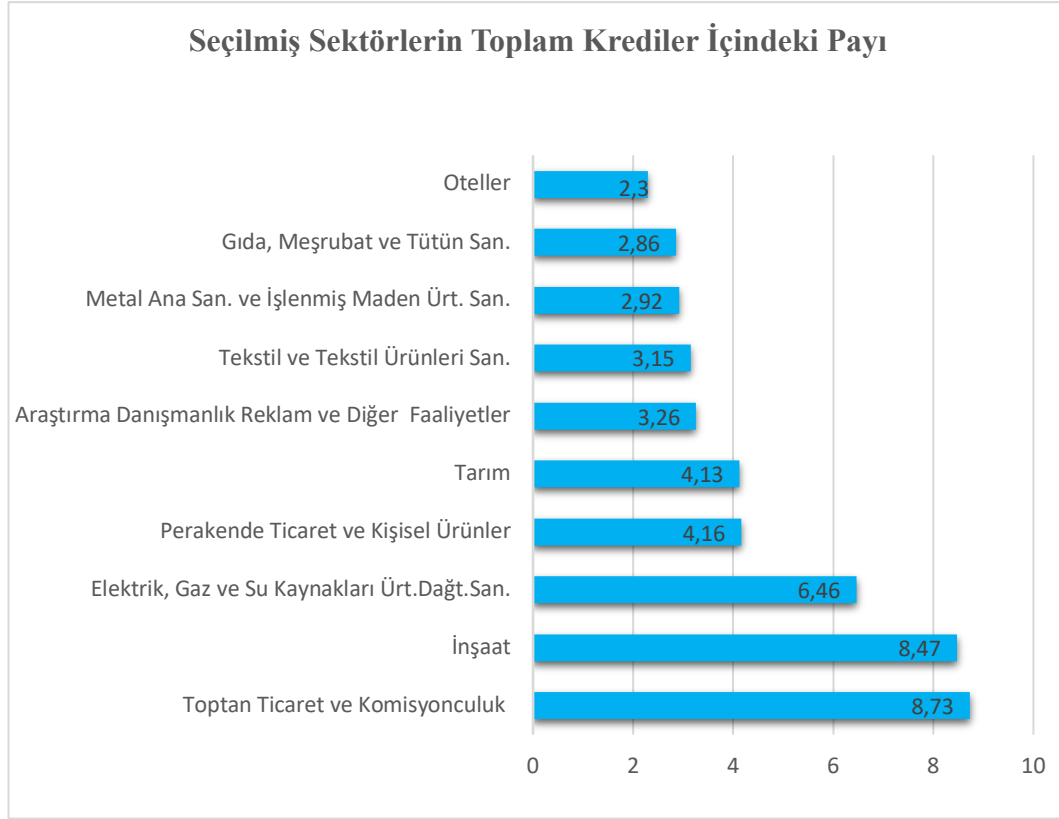
Kredi türlerinin ürün bazında dağılımına bakıldığında ise Haziran 2017 itibariyle Ticari ve Kurumsal Kredilerin %51 ile birinci sırada olduğu, Kobi Kredilerinin ise %25 ile ikinci sırada olduğu ve son olarak Tüketici ve Kredi Kartlarının %24 ile 3. sırada olduğu görülmektedir (Şekil 2.5). Yıllar itibariyle gelişime bakıldığında, Ticari ve Kurumsal Kredilerin yıllar bazında toplam kredilerden aldığı pay artarken, Kobi Kredilerin aldığı payın aynı kaldığı ya da çok az arttığı, diğer taraftan Tüketici Kredisi ve Kredi Kartlarının payının ise giderek azaldığı görülmektedir.



Şekil 2.5 Kredilerin Ürün Bazında Dağılımı

Kaynak : BDDK, Temel Göstergeler Raporu, Haziran 2017, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>.

Şekil 2.6’da görüldüğü üzere Haziran 2017 tarihi itibariyle kredilerin sektörel dağılımına bakıldığında Toptan Ticaret ve Komisyonculuğun %8,73, İnşaat sektörünün %8,47, Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağ. San.’nin ise %6,46 pay aldığı görülmektedir.

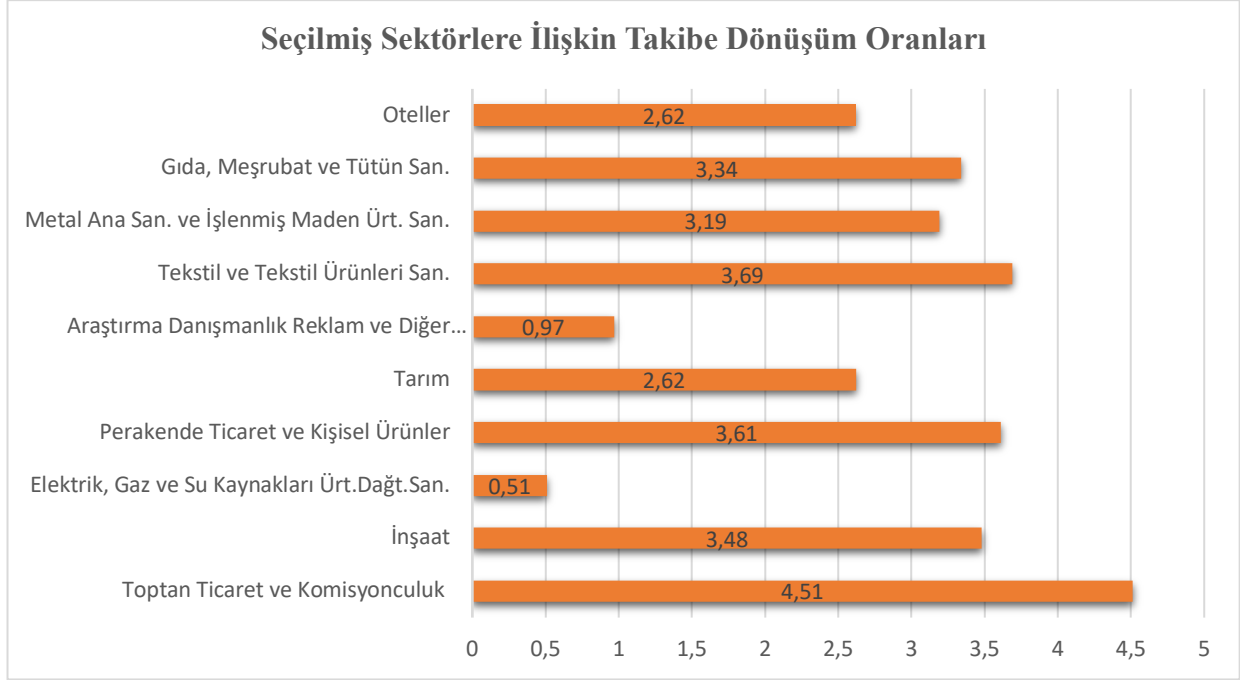


Haziran 2017

Şekil 2.6 Kredilerin Seçilmiş Sektörler Bazında Dağılımı (%)

Kaynak : BDDK, Temel Göstergeler Raporu, Haziran 2017, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>.

Takibe Dönüşen Kredilerin sektörler bazında oransal dağılımına bakıldığında ise Toptan Ticaret ve Komisyonculuğun %4,51, Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.'nin %3,69, Perakende Ticaret ve Kişisel Ürünlerin %3,61 ve İnşaatın %3,48 pay alması söz konusudur (Şekil 2.7).



Haziran 2017

Yüzde

Şekil 2.7 Seçilmiş Sektörler Bazında Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak : BDDK, Temel Göstergeler Raporu, Haziran 2017, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>.

2.2 KREDİ İŞLEMLERİ

Fon talep edenlerle fon arz edenleri bir araya getiren bankaların sürdürülebilirliklerini sağlayan en temel fonksiyonu kredi fonksiyonudur. Bankalar sermayedarlarının koyduğu sermaye, topladıkları fonlar (TL ve Döviz Mevduatı (DTH), Katılım Fonları), çıkardıkları borçlanma araçları (tahvil ve bono) ve kullandıkları kredileri ihtiyaç sahiplerine kredi şeklinde vererek faaliyetlerinin devam etmesini sağlayan önemli bir getiri elde ederler. Bu getirileri tekrar ihtiyaç sahiplerine kredi şeklinde vererek ekonomideki temel aracılık fonksiyonlarından birini gerçekleştirmiş olurlar. Kredi işlemleri, bankaların yaptığı en temel aktivitedir ve varlıklarının büyük bir kısmı kredi portföyünden oluşur. Aynı şekilde gelirlerinin büyük kısmı da buradan gelir. Dolayısıyla en riskli kısmı da burasıdır. Esasında bankaların güvenlik ve sağlamlığı büyük ölçüde kredi portföylerine bağlıdır¹⁸. “Ticaretin yağı” olarak tanımlanan kredi işlemleri, yirminci yüzyılın başından beri

¹⁸ <https://www.occ.gov/publications/publications-by-type/comptrollers-handbook/loan-portfolio-management/pub-ch-loan-portfolio-mgmt.pdf>

satıcıların müşterilerine vade yapmayı kabul ettiği özelliğiyle ön plana çıkmaya başlamıştır¹⁹. Bugün çoğu ticari işlemlerde kredinin olmaması satışların düşmesi, işlem hacimlerinin azalması ve birim maliyetin artması anlamına gelmektedir. Bu da istihdamın azalmasını ve işsizliğin artmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kredi işlemleri hemen hemen bütün ülkelerde büyümenin motoru olmuş ve ticaretin geniş hacimlere ulaşmasını sağlamıştır. Önce tanınan bilinen firmalara açılan krediler daha fazla büyüme ve kar baskısıyla zamanla daha az bilinene doğru da kayarak ticari hayatın kaçınılmaz bir parçası haline gelmiştir. Fakat kredinin zamanında geri alınamamasının yarattığı sermaye sorunları, satıcının müşteriye daha iyi tanınmasını, ona tanıyacağı kredinin tutarını, vadesini ve şartlarını daha iyi hesaplamasını gerekli kılmıştır. Elbette zamanında kısmen ya da tamamen ödenmeyen kredi, satıcının likiditesini bozarak karlılığını düşürüp sermayesini eritebilmektedir. Burada kredi vermenin bir maliyet unsuru olan tahsilat maliyetleri devreye girmektedir. Satıcı, likiditesini bozmadan satış hacmini ve dolayısıyla karlılığını arttırabilmek amacıyla kredili olarak sattığı mal ve hizmetin geri dönüşünü sağlayacak önlemleri almak, bunlarla ilgili prosedürleri oluşturmak ve bunu yönetmek zorundadır. Bu zorunluluk krediyi modern ticari hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak odağına yerleştirmiştir.

2.2.1 Kredinin Tanımı

Kredi terimi Latince güvenmek, inanmak anlamına gelene “credere” sözcüğünden gelmekte olup, sözlük anlamı “saygınlık ve güven”dir. Kredi, genel olarak, “belirli bir süre sonra geri alınma kaydıyla mal, hizmet ve para cinsinden satın alma gücünün sağlanması veya var olan satın alma gücünün başka bir kimseye devredilmesi” şeklinde tanımlanabilir. Başka bir deyişle kredi, herhangi bir kimseye adına para vermek ya da parasını sonra almak kaydıyla ona mal vermeyi kabul etmek ya da alınacak bir mal, yapılacak bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, garanti etmek şeklindeki uygulamaya verilen isimdir (Parasız, 1989 : 57).

Kredi, bankacılık terminolojisinde; “kullanıcısı, tutarı, vadesi, fiyatı ve teminatı baştan belli olan ve bankayı, hemen veya belirli bir süre sonra alacaklı hale getirebilecek bankacılık ürün grubu” olarak tanımlanmaktadır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Madde 48’e göre ise; “Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak

¹⁹ Bullivant, Glen, (2010), “*Credit Management*”, Published by Gower Publishing Limited, Surrey, England, 6th., pp.6

suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”²⁰

2.2.1.1 Kredi Riski

Risk, en basit tanımıyla herhangi bir işleme ilişkin bir kaybın ya da zararın ortaya çıkma olasılığını ifade eder. Bu kayıp ya da zarar, karın azalması olabileceği gibi zararda veya giderlerde artış şeklinde de kendini gösterebilir. Riskin olası etkilerinin incelenip analiz edilebilmesi için oluşma olasılığı ve sonuca etkilerinin mümkün olduğu kadar objektif bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu objektifliğin sağlanması riske doğrudan ya da dolaylı olarak etki eden verilerin kaynağının bilinmesine ve eldeki bilgilerle sınıflandırılıp önem derecelerinin belirlenerek yorumlanmasına bağlıdır. Riske ilişkin olası durumlar başlıca şu başlıklar altında toplanabilir:

²⁰ 01/11/2005 Tarih ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Resmi Gazete'nin 01/11/2005 Tarih ve 25983 Mükerrer Sayılı nüshasında yayınlanmıştır.
http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf

Tablo 2.2 Risklerin Olası Durumları

Oluşma Olasılığı Düşük / Etkisi Düşük		Düşük Risk
Oluşma Olasılığı Yüksek / Etkisi Yüksek		Yüksek Risk
Oluşma Olasılığı Düşük / Etkisi Yüksek		Yüksek Risk
Oluşma Olasılığı Yüksek / Etkisi Düşük		Düşük Risk

Kaynak : Babuşcu, Ş., Hazar, A. ve İskender, A., (2018), “*Banka Risk Yönetimi, Basel I-II-III-IV Düzenlemeleri*”, Bankacılık Akademisi Yayınları 7, s.4.

Bankacılıkta riskler temel olarak üçe ayrılmaktadır:

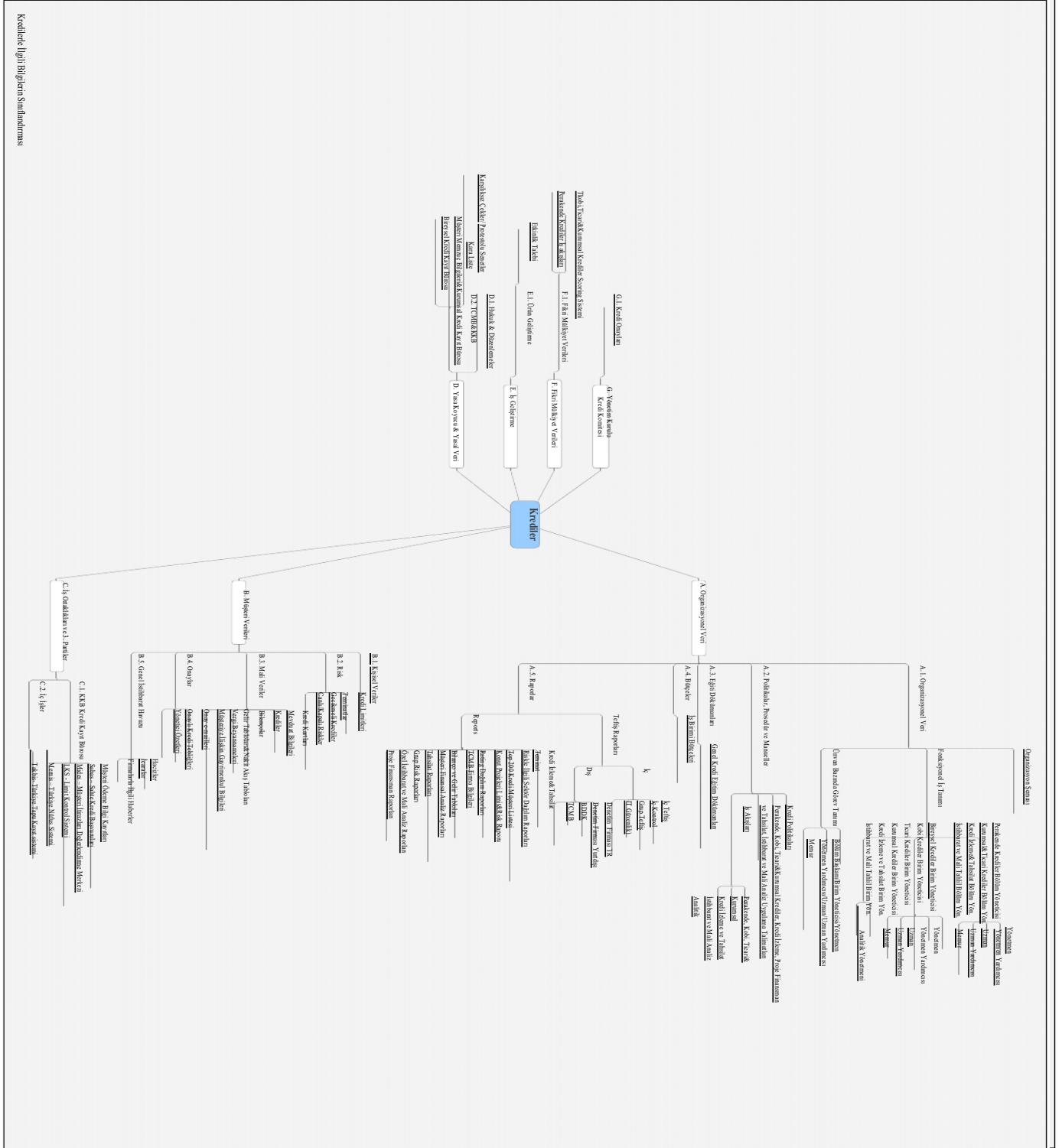
- Piyasa Riski
 - Likidite Riski
 - Faiz Oranı Riski
 - Kur Riski
- Kredi Riski
- Operasyonel Risk

Uluslararası bankacılık sisteminin istikrarının sürdürülebilmesi amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası – Bank for International Settlement (BIS) nezdinde kurulan Basel Komitesi, para ve bankacılık sisteminde görülen bozulmalar nedeniyle bankacılık alanında düzenlemeler ve denetime yönelik uygulamalar konusunda çalışmalar yapmak üzere 1974 yılında 10 ülkenin merkez bankası başkanlarından oluşturulmuştur (Babuşcu ve diğerleri, 2018:14). Basel Komitesi, zamanla bankacılık sektöründeki riskliliğin artmasıyla sermaye üzerindeki bozulmaları dikkate alarak risk konusunu odağına yerleştirmiştir. 1988 yılında yayınlanan ve Basel Sermaye Uzlaşısı olarak bilinen raporu, kredi riskini esas almıştır. Kredi riski bankaların maruz kaldığı en önemli finansal risk türüdür. Bankaların sermayelerinin büyük bir kısmını krediye ayırmaları nedeniyle, kredilerde

meydana gelen gelişme ve değişmelerin bankaların gerek likiditesi gerekse karlılığı ve geleceği üzerindeki etkileri kritik derecede önem kazanmıştır. Bankaların kredi riskini ne şekilde seçtiği ve yönettiği, gelecekteki performansı açısından belirleyicidir (İskender, 2014:5).

Kredi riski, borç alan kişi ya da kurumun yapılan sözleşme gereklerine uymayarak borcunu zamanında geri ödeyememesi nedeniyle bankanın zarara uğramasını ifade eder (Fitch, 2006:123), (Downes vd., 2003: 316). Kredi riski aynı zamanda borçlunun kredi durumunun kötüleşmesi yani tam temerrüt durumuna düşme de temerrüt olasılığının artmasını ifade eder. Borçlunun kredi kalitesi düştüğü zaman, kredinin defter değeri değişmez fakat, temerrüt olasılığının artması nedeniyle ekonomik değeri azalır (Bessis, 2015:3). Kredi kayıplarından dolayı bankanın zarara uğraması, gelirlerin azalması, giderlerde ve zararlarda artış, likidite sıkıntısına girme ve sonucunda sermaye ihtiyacının doğması gibi değişik şekillerde gerçekleşebilir. Dolayısıyla kredi riski kredi kayıplarına neden olur. Kredinin tahsilatından tasfiyesine kadar olan bütün süreçte yapılan masraflar, katlanılan giderler, icra takip masrafları, avukatlık ücretleri ve diğer bütün harcamalar kredi kayıpları olarak değerlendirilmektedir. Borçlu temerrüde düşme dahi, kredi vadesi içinde görülebilecek temerrüde düşme ihtimalindeki yükselişler de banka kayıtlarında zarar doğmasına neden olabilmektedir (Altıntaş, 2012). Kredi riskinin daha iyi anlaşılabilmesi için, kredilerle ilgili bütün verilerin ilgili olduğu taraflarıyla birlikte tasnif edilerek sınıflandırılması ve çerçevesinin çizilmesi önemlidir. Tablo 2.3’de bir banka organizasyonuna ait kredi bilgi sınıflandırması görülebilir.

Tablo 2.3 Kredilerle İlgili Bilgilerin Sınıflandırılması



Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.2.1.2 Kredi Riski Yaratan İşlem Tipleri

Herhangi bir işlemde dolayı bankanın maruz kaldığı, borç altına girdiği her türlü sözleşme ve taahhütler kredi riski yaratabilir. Kredi riski yaratan belli başlı işlemler aşağıda belirtildiği gibidir:

- Nakdi Krediler,
- Teminat Mektupları,
- Kontrgarantiler,
- Kefaletler,
- Avaller,
- Cirolar,
- Kabul İşlemleri,
- Taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdikrediler,
- Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Gayrinakdii kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ters repo işlemlerinden alacaklar,
- Her türlü kredi türevleri, cds'ler, vadeli işlem, opsiyon, forward, swap, hedging sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler,
- Ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler,
- Kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar,
- İşlemin sonuçlandırılmaması riski,
- İşlemin sonuçlandırma öncesi oluşan risk,
- Ülke riskleri ve
- Transfer riskleri

2.2.1.3 Kredi Riskinin Yaratılması ve Kaynakları

Yasal olarak kredi kullanma ehliyetine sahip her türlü gerçek ve tüzel kişi kredi riski yaratabilmektedir. Temel hak ve hürriyetlerini kullanma hakkına sahip olan her birey ile kolektif, komandit, anonim, limited şirketler, dernekler, vakıflar, kooperatifler ve kamu tüzel kişileri kredi riski yaratabilmektedir.

Kredi riskinin kaynaklarını hem içsel, hem de dışsal faktörler olarak ikiye ayırabiliriz. İçsel faktörler bankaların kontrolündeyken, dışsal faktörler bankaların kontrolünde değildir. Bankalar alacağı tedbir ve önlemler ile iyi risk yönetimi uygulamalarıyla içsel faktörleri kontrol altına alabilir. Örneğin kredi tahsisinde tecrübe ve deneyimi yüksek kişileri istihdam ederek insan kaynaklı hataları düşürebilir ya da kredili müşterilerin negatif kayıt sorgulamalarını insanlara değil de, bilgisayarlara, otomatik sistemlere yaptırarak hataları minimize edebilir. Dış kaynaklı faktörlere örnek olarak ekonomik krizleri, savaşları, depremleri, sel felaketlerini verebiliriz. Dış kaynaklı faktörler bütün sektörü etkiler ve bankanın bu faktörlere karşı alabileceği önlemler onların etkilerini tamamen ortadan kaldıramaz (Tablo 2.4).

Tablo 2.4 Kredi Riskinin Kaynaklarının Sınıflandırılması

İçsel Faktörler	Dışsal Faktörler
Kredi Müşterisine Özgü Faktörler	Politik, ekonomik, sosyal, siyasal faktörler
Rekabet yapısı	Yasal düzenleme değişiklikleri
Ürün yaşam döngüsü	Politik yapıdaki değişiklikler
Satın alma, tedarik, üretim ve pazarlama yapısı	Ekonomi ve sosyal politikalarındaki değişiklikler
Bankaya Özgü Faktörler	Ekonomik şoklar, krizler ve dalgalanmalar
Risk değerlendirme kültürü ve yapısı	Teknolojik gelişmeler
Mali tahlil, istihbarat, kredi izleme ve tahsilat kapasitesi	Müşteri tercihleri
Risk-teminat yapısı	Doğal Faktörler
Karar alma kültürü	Deprem, sel, tsunami, doğal afetler, salgın hastalıklar
IT sistemlerinin kapasitesi	

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kredi riskinin kaynaklarına ilişkin bir diğer ayırım da “sistemik risk” ve sistemik olmayan “spesifik risk” ayırımıdır. Sistemik risk, piyasalardaki beklenmeyen ani değişikliklerin borçlunun ödeme performansına etkilerini yansıtır. Spesifik yani sistemik olmayan risk ise direkt borçludan kaynaklanan ve onu etkileyen riskleri tarif eder.

Kredi riski genellikle üç kavramla temsil edilmektedir: temerrüt olasılığı (PD), temerrüt halinde kayıp (LGD) ve temerrüt halinde risk tutarı (EAD). Basel II kurallarına uygun olarak yasal sermayenin değerlendirilmesi, varlıklar için portföyün sabit olmayan risk ağırlıklarına dayanmaktadır. Yani bir kredi veya borç enstrümanına ayrılan sermayeyi belirleyen etken, borçlunun spesifik olarak temerrüt olasılığına, temerrüt halinde risk tutarına ve temerrüt halinde kayıp miktarına bağlıdır. Sonuç olarak, kredi portföyüne ayrılan sermaye, portföyü oluşturan kredilere ayrılan sermaye paylarının toplamı ile hesaplanabilir.

- **Temerrüt Olasılığı (PD):** Temerrüt olayının gerçekleşme olasılığını gösterir. En yaygın tanımıyla kredi ödemesinin en az 3 ay gecikmesini ifade eder. Temerrüt olasılığı pek çok etkene bağlı olabilir. Başlıca nedenler arasında firmanın mali verilerinin zayıf olması, yüksek borçlanma, yetersiz özkaynak, gelirlerde istikrarsızlık, yönetim hataları, ekonomik dalgalanmalar, çeşitli yasal, siyasal ve uluslararası etkenler, firma ve ortaklarına ait negatif kayıtlar, kurumsal yönetim ilkelerine, etik değerlere aykırılıklar ve kar marjlarının daralması sayılabilir. Bu etkenlerin yokluğu, azlığı veya fazlalığı PD'nin düşük ya da yüksek olmasını sağlar. Grup risklerinde zayıf olan firmanın PD'sini kredi değerliliği yüksek olan ortağın PD'si belirler. Yüksek PD'ye sahip olan müşterinin temerrüt olasılığı da yüksektir. PD validasyondan geçmiş skorlama sistemleri vasıtasıyla ya da uzman görüşüyle belirlenir.
- **Temerrüt Halinde Kayıp (LGD):** Temerrüt halinde riskin belli bir oranı üzerinden hesaplanır. Firma temerrüde düştüğünde sahip olunan teminatların likidite edilmesi sonucu kredi tutarının bir kısmı ya da tamamı tahsil edilebilir. Banka alacağının tamamının tahsil edildiği durumda LGD sıfırdır. Kısmi tahsilat durumundaysa kalan tutar LGD'yi verir. Kredi temerrüde düştüğünde LGD'nin ne olacağı tam olarak bilinemez. Teminatların paraya çevrilmesi yoluyla bir kısım tahsilatların yapılabileceği gibi, hiçbir tahsilat da yapılamayabilir veya tahsil masrafları çok yükselebilir. Diğer taraftan borçlunun durumu iyileşip kredinin tamamı da tahsil edilerek kapatılabilir veya ödeme planına bağlanabilir. Ya da borçlu acze düşerek, iflas, konkordato ilan ederek tahsilat imkanı çok sıkıntıya girebilir veya gerçekleşmesi çok uzun zaman alabilir.

- **Temerrüt Halinde Risk Tutarı (EAD):** Bazı durumlarda temerrüt halinde risk tutarı önceden bilinemeyebilir. Müşteriye teminatlarının alınarak belli bir limitin taahhüt edildiği krediler bu şekildedir. Örneğin kredi kartı limiti, kredili mevduat hesabı limitleri, borçlu cari hesap şeklinde çalışan diğer krediler bu şekildedir. Bu ürünlerde banka taahhüt ettiği limitle bağlıdır ama temerrüt halinde riskin ne olacağını bilmemektedir. Türev ürünlerde de keza aynı şekildedir. Bankalar piyasada volatilitenin arttığı durumlarda belirlenen erken uyarı sinyallerine göre sözleşmelere koşullar koyarak taahhüt ettiği limiti kullandırmayabilir veya kısıtabilir.

2.2.1.4 Kredi Riskinin Yönetilmesi

Birçok bankada yetenekli ve kaliteli personele, teknolojiye, IT altyapısına, metodolojiye ve proseslere yapılan yatırımlar, sadece yasal zorunlukları karşılama amacına yönelik değil, fakat giderek artan bir zorluk ve belirsizlik ortamında rekabetçi kalabilmek için bir zorunluluk haline gelmiştir. Bir taraftan bankaların aktiflerinin çoğunun kredi portföylerinden oluşması, diğer taraftan karlılıklarının çoğunun kredi işlemlerinden gelmesi ve faaliyetlerini sürdürmelerinin de buna bağlı olması, bankaların yaptığı kredi işlemlerinin hem yasal düzenleyiciler hem banka ortakları ve yatırımcılar ile banka müşterileri açısından kredi riskinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Kredi riskinin ölçülmesi, modellenmesi, yönetilmesi ve izlenmesi modern bankacılığın “4M” mantrası (sloganı) haline gelmiştir (Hünseler, 2013: 13).²¹ Geçtiğimiz yıllarda dünyada belli başlı ekonomiler ile çoğu gelişmiş ülke ekonomileri, bankacılık sistemlerinde kredi kaynaklı problemler yaşadılar ve problemler ülke ekonomilerinin büyümesini negatif yönde etkilediği gibi finansal sistemlerini de istikrarsızlığa sürüklemiştir. Yeni tür finansal işlemlerin ortaya çıkması, kredi riski konusunda daha fazla farkındalık yaratmıştır. Hele ki Amerika’daki 2008 krizinin bir nedeninin de yeni ortaya çıkan kredi türev ürünleri kaynaklı olması, kredi riskinin üzerinde daha önemiyetle durulmasını gerektirmiştir. Kredi portföylerine dayalı sabit, değişken faizli menkul kıymet çıkarılması, değişken faizli enstrümanların, vade uyumsuzluklarının hedge edilmesi, belli ülke risklerinin sigortalanması, swaplar yapılması karşı taraf riskini de içeren kredi riskinin kredi türevleri ile genişlemesini beraberinde getirmiştir. Bugün piyasalardaki finansal ürünler, kredi kullandırmalarının piyasa ve operasyonel risklerle ilgili olmasını sağlamıştır. Makroekonomik göstergelerdeki değişiklikler müşterileri, onların kredi kullandırmalarını ve kredileri geri ödeme yeteneklerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bankalar bu durumda ilgili süreçlerde

²¹ “4M” : Measuring, modelling, managing and monitoring.

yeterli kalifiyede personel çalıştırmak, gerekli ölçüm ve denetim süreçlerini oluşturmak ve yönetmek durumundadır. Aksi taktirde olası bir piyasa hareketinde bankanın zamanında bu değişikliğe uygun önlem alamayışı zarar doğmasına ya da olan bir zararın artmasına sebebiyet verecektir. Banka alacağı önlemlerle kredi riski tutarını sınırlandırmak, üstlenilen riske uygun bir kazanç sağlamak ve ekonomik kayba karşı kredi riskini azaltmak durumundadır.

2.2.2 Kredinin Unsurları

Bankacılığın en temel fonksiyonlarından biri kredi fonksiyonudur. Kredi müşterisi ile kredi veren banka arasında kredi vermekle oluşan bağı meydana getiren özellikler kredinin unsurları olarak ifade edilebilir. Bu unsurlar her iki taraf arasında eşit derecede olmasa da özellikle banka açısından son derece kritiktir. Çünkü kredinin geri ödenmesi çoğu zaman daha başlangıçta bu ilişkiyi başlatan unsurların sağlamlığına, iyi kurulmasına bağlıdır. Kuruluş aşamasında bir nebze sakatlık da olsa o kredi ilişkisinin özellikle bankaya zarar vereceği kesindir. Yasal limitlerle sınırlansa da bankalar oldukça yüksek kaldıraç oranlarıyla faaliyet gösterir. Dolayısıyla daha başlangıçta hatalı verilen bir kredinin geri ödenmesinde sıkıntı yaşanması kaçınılmazdır. Bankaların alacaklarını kısmen ya da tamamen zamanında alamaması bankanın zarar etmesi demektir. Oysa bankaların bu zararı tolere edecek potansiyelleri çok fazla değildir. Ödünç aldığı fonu faiziyle birlikte geri ödemek zorundadır. Diğer gider kalemlerinden de çok fazla kısıntıya gidemez. Personel giderlerini, kirayı, elektrik, su giderini, telefon ve haberleşme giderlerini, IT yatırımlarını çok fazla kısamaz. Kısımaya kalktığı noktada rekabet etme şansını kaçıır. Güven unsuru ile birlikte düşünüldüğünde bunun bankaya geri dönüşü olmayan zararları olur. Kredi ilişkisinin en temel unsurları, **güven, amaç, verimlilik, vade, gelir, risk ve teminat**tır.

➤ **Güven:** Banka ile müşteri arasındaki en temel ilişki “güven” üzerine kuruludur. Hem bankanın müşteriye hem de müşterinin bankasına güvenmesi gerekir. Banka hiçbir zaman güven duymadığı bir müşteriye kredi veremez. Vermemelidir. Hatta güven duygusunun zayıf olduğu müşteriden mevduat dahi kabul etmemelidir. Bankanın bu “güven” duygusunun oluşabilmesi için müşterinin bir kısım bilgilerini incelemesi ve müşteri hakkında bir fikrinin ve kanaatinin oluşması gerekmektedir. Buna “moralite” de denir. Kredi verilmesi istenilen müşterinin moralitesinin olumlu olması beklenir. Bu fikir ve kanaat olumlu bir şekilde oluşmazsa “güven” unsuru tesis edilmiş sayılmaz. Negatif güven duygusunun oluşması ya da güven duygusunun oluşmaması kredi ilişkisine girmemeyi gerektirir. Bankalar bazen bu güven duygusunun güçlendirilmesi için müşteriden ilave güven artırıcı teminat da isteyebilir.

- **Amaç:** Kredinin en temel unsurlarından biri kredinin amacıdır. Kredi kullanmak isteyen müşterinin kredinin hangi nedenle talep edildiğini ve bu nedenlerin yasalara, ülkenin taraf olduğu, uymayı taahhüt ettiği uluslararası anlaşmalara, bankanın kredi politikalarına ve etik değerlere uyumlu olması beklenir. Yasalara uyumlu olmayan bir kredi amacı finanse edilemez. Örneğin göçmen kaçakçılığı, kara para ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi illegal işlerin finansmanına yönelik kredi talepleri bu çerçevede değerlendirilir. Müşterinin bu işlerle uğraşması bile kredi amacı başka bir şey de olsa kredi ilişkisine girilmemesini gerektirir. Dolayısıyla müşterinin kredi amacı bankanın finanse etmek istediği bir alana yönelik olmalıdır. Diğer taraftan yatırım kredileri gibi müşteri kendine göre ve bankaya göre de doğru bir amaçla kredi talep etmekle birlikte, yatırımın nakit akışının negatif olması, yatırım sonucunun karlı gözükmemesi, yatırım projeksiyonun gerçeklerden uzak oluşu ya da yatırımcı tarafından yeteri kadar özkaynak desteği olmaması nedeniyle de kredi talebi uygun görülmemeyebilir. Bu noktada kredi amacının hazırlanan gerçeklere uygun projeksiyonlarla desteklenmesi önem kazanmaktadır.
- **Verimlilik:** Bankaların kaynaklarını etkin kullanması kredi kullandırırken karlı bir şekilde fiyatlama yapmasına bağlıdır. Bankalar zarar edeceği kredi ilişkisine girmemelidir. Yüksek kaldıraçlarla çalışan bankaların fon sahiplerinden topladığı mevduatların hem anapara hem de faizini ödeyebilmesi kredi kullandırırken yeterince karlı fiyatlama yapmasını gerektirir. Bu olmadığı takdirde bankalar sermaye tabanını kaybeder. Bu nedenle kredi kullandırımından önce müşteriyle krediye hangi fiyatın uygulanacağı hususunda mutabık kalınmalıdır. Krediye uygulanacak faiz, komisyon ve kar payı konusunda hem banka, hem de müşteri mutlu olmalıdır.
- **Vade:** Kredi müşterisi kullanmak istediği krediyi belli bir vadede geri ödemek ister. Banka da kredi verirken sahip olduğu kaynakların vade dağılımına göre verdiği krediyi belli bir vadede tahsil edip, tekrar yeni müşterilere vermek üzere faaliyetlerini planlar. Banka kendi aktif ve pasif dengesini kurarken kullandığı krediyi faiziyle birlikte mümkün olduğu kadar kısa vadede geri almak ister. Kredinin vadesinde ödenmesi ya da ödenmemesi banka açısından çok önemli sonuçlar doğurur. Kredinin vadesinde ödenmemesi bankalar için zorlu bir sürecin başlangıcıdır. Sonucunda krediyi tahsil edebileceği gibi, tahsil edememesi bankanın sermayesini ve likiditesini eriterek varlığını tehlikeye atar. Kredi vadesinin uzun olması kredinin geri dönüş risklerini daha da arttırır. Hem zaman içerisinde müşterinin kredibilitesinin bozulması anlamında, hem de değişen piyasa koşullarında faiz maliyetlerinin artması olasılığı

bankaları etkiler. Diğer taraftan kısa vade, bankaların daha az sermayeyle daha çok iş yapması, elde edeceği geliri daha önce kullanacağı fonlara eklemesi demektir.

- **Gelir:** Bankalar kredi talep eden müşterinin talebini değerlendirirken kredinin müşterinin hangi gelir kaynaklarıyla geri ödeneceğini görmek isterler. Kullandırılan kredinin müşterinin asıl işinden sağladığı fonlarla geri ödenmesi esastır. Destekleyici mahiyette de olsa talep edilen krediyi kendi kaynaklarından ödemede sıkıntı yaşayan, bu tutarda nakit yaratamayan müşterinin kedi talebine olumlu bakılmaz. Müşterinin kullandığı krediyi geri ödeyecek fon yaratamaması ya yaptığı işlerden zarar ettiği, alacak/borç vade yapısını iyi kuramadığı, gereğinden fazla stok tuttuğu, ya da yeterince öz sermaye desteği olmadığı anlamına gelir. Bankalar geçici ve ikna edici bir sebepten kaynaklanmadığı sürece zarar eden firmaya kredi vermek istemezler. Çünkü zarar eden bir firma kullandığı krediyi ödeyecek fonu yaratamaz. Oysa kredinin geri ödenmesi yeterli derecede yaratılan fonlara bağlıdır.
- **Risk:** Bankacılıkta risk, ödünç verilen fonun tahsiline ve verilen garantiye konu olan taahhüdün yerine getirilmesine kadar geçen süre içinde ortaya çıkması muhtemel tehlikelerin toplamıdır (Tuğcu ve diğerleri, 2013 : 17). Kredi vadesi ne kadar uzun olursa vadeye kadar olan sürede kredinin geri ödemesini tehlikeye atacak risklerin ortaya çıkma olasılığı fazladır. Bu nedenle piyasaların normal olduğu dönemlerde bankaların risk iştahı yüksektir. Çünkü krediyi geri tahsil etmede sıkıntı yaşamayacağını düşünürler. Piyasaların dalgalı olduğu dönemlerde ise verilebilecek kredinin geri ödenmesinde yaşanacak olası risklerin artacağı endişesiyle bankalar kredi vermede ihtiyatlı davranırlar ya da çok seçici olurlar. Kredi ilişkisine girilecek ortam bu sebeple önemlidir.
- **Teminat:** Kredinin olmazsa olmaz unsurlarından biri de teminattır. Her ne kadar bankalar talep edilen kredinin müşterinin yarattığı fonlarla geri ödemesini birincil kaynak olarak değerlendirirken ikincil kaynak olarak teminat dikkate alınır. Elbette teminatın nakit karşılık olmadığı sürece krediyi tek başına ödeme kabiliyeti yoktur. Fakat müşterinin kullandığı krediye sahip olduğu değerli bir varlığı teminat olarak vermesi bir taraftan işinde karşılaştığı ya da karşılaşacağı risklere karşı direnme gücünü artırır, daha akıllıca hareket etmesini sağlar ve gereksiz satış riskleri almasını engeller. Diğer taraftan ise, Türkiye gibi firmaların kurumsallaşmasının ve sermayelerinin yetersiz olduğu ülkelerde bir bakıma firmaların içinin boşaltılması engellenmiş olur. Müşteri belli bir kredi limiti çıkarmak için diğer bankalara

teminat verdiyse, genellikle diğerk bankalar da limit tesis etmek için “pari passu”²² prensibi gereği aynı teminatı isterler.

2.2.3 Kredinin İşlevleri

Türkiye’de kredi temini büyük ölçüde finansal sektör tarafından yapılmaktadır. Bu sektörün en büyük aracıları ise bankalardır. 20.yüzyılın başından beri ülkelerin büyümesine en büyük desteği bankalar vermektedir. Bugün gelişmiş ülkelere bakıldığında çoğunun kredi kullanımı GSYİH’larının üzerindedir. Krediyeye erişim imkanı kolay olan ülkeler daha hızlı büyüebilmekte, erişim imkanından yoksun ülkeler ise dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır. Bundan dolayı modern ekonomilerin merkezinde bankacılık endüstrisi bulunmaktadır. Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin çeşitlenerek artması, sulama-ısıtma sistemleri, barajlar, havaalanları, otoyollar, limanlar, köprüler ve elektrik santralleri gibi altyapı yatırımı ihtiyaçları ile yeni gelişmelere, teknolojilere uyum sağlama amaçlı yatırım ihtiyaçları bankalara ve dolayısıyla kredilere olan ihtiyacı büyük ölçüde arttırmıştır. Bu ihtiyaç hem gelişmekte olan devletler ölçeğinde hem de, firmalar ölçeğinde büyük artış göstermiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun büyük yatırımları kredisiz düşünmek mümkün değildir. Hatta kredisi hazır yatırımlar realize olabilmekte, kredisi olmayan yatırımlar ise maalesef gerçekleşme olanağı bulamamaktadır. Tasarruf seviyesi düşük olan ekonomilerde yatırımların gerçekleşebilmesi için kredi kanallarının açılması ve finansman sürekliliğinin sağlanması çok önemli hale gelmiştir. Bu haliyle krediler ekonomik gelişimin ve kalkınmanın, refah seviyesinin artırılmasının vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Kredi faaliyetleriyle etkin bir biçimde işleyen finansal piyasalar yeni ürünlerle gelişerek derinleşmekte ve bankalar elde ettikleri karlarla yeni yatırımları piyasaya çekmekte, böylece kendi içinde işleyen mekanizma ülke ekonomisini büyüterek vatandaşlarının refahını arttırmaktadır.

Genel olarak bakıldığında kredilerin işlevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Atıl fonların finans piyasasına çekilerek ihtiyacı olanlara transfer edilmesini sağlar,
- Tasarrufların sermayeye dönüşmesine yardımcı olur,
- Fon aktarım mekanizmasının etkinliğini ve güvenilirliğini sağlar,
- Ekonomik büyümeyi hızlandırarak katkıda bulunur,
- Ekonomideki işlem hacminin büyümesini ve kontrol edilmesini sağlar,

²² "Pari passu", “eşit adımda” veya “eşit düzeyde” anlamına gelen Latince bir cümledir.

- Mevcut verimsiz yatırımların modernize edilmesini ve yeni yatırımların yapılmasını sağlar,
- Finansal aracılık hizmetlerinin çekiciliğini artırır,
- Yeni ürünlerin finansal piyasaya girmesine ve gelişmesine destek olur,
- Mal ve hizmetlerin arzıyla talebi arasındaki dengenin gerçekleşmesini sağlar,
- Sermayenin birleşme ve dağılımını yönlendirir ve
- Ölçek ekonomilerinin kurulmasına yardımcı olur.

2.2.4 Kredinin Kaynakları

Bankaların kredi kaynaklarını özkaynaklar ve yabancı kaynaklar olarak ikiye ayırabiliriz :

i. Özkaynaklar

- Ödenmiş Sermaye
- Sermaye yedekleri (İhtiyatlar)
- Karşılıklar,
- Dağıtılmamış Karlar,
- Fonlar,
- Emisyon Primleri,
- Net Kar,
- Birikmiş Amortismanlar

ii. Yabancı Kaynaklar

- Vadeli, vadesiz TL ve Döviz Mevduatları (DTH),
- Yurtiçi bankalardan sağlanan krediler,
- Yurtdışı bankalardan sağlanan krediler,
- T.C. Merkez Bankası'ndan sağlanan krediler,
- Tahvil ve bono ihracı ile sağlanan fonlar,
- Sermaye benzeri krediler,
- Muhtelif borçlar (ödenecek havale bedelleri, yatırılacak vergiler, fonlar, şirket kuruluş sermaye bedelleri, keşide çeki/bloke çek bedelleri),
- Menkul kıymet yatırım fonları,
- İhracat akreditifleri,
- Prefinansmanlar,
- Dağıtılacak karlar,
- Pasif hesaplarda yer alan diğer borçlar,

2.3 KREDİ POLİTİKASININ BELİRLENMESİ

Kredi politikası, bankanın kredilere ilişkin temel yönetim felsefesi ile kredilere ilişkin prosedür ve talimatlarının üst yönetim ve yönetim kurulu sponsorluğunda birleştirildiği ve kredi verme faaliyetlerini yönlendirdiği bir dokümandır. Kredi politikası, bankanın kredilerle ilgili bütün dokümanlarının anayasası niteliğindedir, bankanın kredi portföyünün kalitesini, yapısını ve kredilerle ilgili yasal gereksinimleri yansıtır. Kredi politikası bankanın kredi kültürünü belirler ve bankanın kredilendirme işlemlerindeki kurumsal önceliklerine ışık tutar. Kredi politikasının amacı, bankanın kredi ile ilgili öngörülebilir risklerinin minimize edilmesi, kredi tahsis, kredi yönetim, risk ölçüm ve risk izleme süreçlerinin etkinleştirilmesi ve yeterli risk kontrol yapısının oluşturulmasıdır. Kredi politikası; bankanın kredi risk stratejisi, stratejik iş planı, vizyonu, misyonu, kanunda ve ilgili diğer mevzuatta öngörülen yükümlülükler, bankanın alabileceği risk düzeyi, bankanın risk izleme ve yönetme kapasitesi, bankanın geçmiş deneyimi ve performansı, bankanın faaliyet hacmi ve niteliği dikkate alınarak belirlenir ve yönetim kurulunca onaylanır. Kredi politikasının bankanın risk iştahı, finansal durumu, piyasa koşulları ve eğilimleri ile özkaynak düzeyine bağlı olarak belli sürelerde güncellenmesi gerekir. Güncellenme sıklığı bankanın koyduğu hedeflere ulaşmasına ve piyasalardaki dalgalanmalara paralel değişebilir. Fakat bütün politika, prosedür ve talimatların güncel bir talep olmadığı sürece yılda bir defa incelenerek güncellenmesi esastır.

Kredi Politikası, bankanın kendisini konumlandırmak istediği yerin gerçekçi bir tanımını yapmalıdır. Kredi politikası kendisinden beklenen bankanın kredi riskini kontrol ederken aynı zamanda iş fırsatlarına yanıt vermesi için yeterli esneklik de sağlamalıdır. Normal koşullarda, bir banka portföy hedeflerine ulaşabilmeli ve değişen piyasa koşullarına bir sınırlama getirmeden yanıt verebilmelidir. Sınırlar, önemsiz değişikliklerin onları ihlal ettiği kadar muhafazakar olmamalı, pratik bir etkisi olmayacak kadar da liberal olmamalıdır.

Kredi politikasının etkin bir risk yönetimi aracı olabilmesi için, kredi verme sürecine katılanların sorumluluklarını açıkça belirtmesi gerekir. Örneğin, bir sözleşmedeki kefalet imzası eksikliğini onaylamaya kim yetkilidir? Risk derecelendirme farklılıklarını belirleyen kredi scoring kararını kim geçersiz kılabilir? Kredi tahsis edenler bankanın onlardan ne beklediğini bilmelidir. Politika belirsiz veya çok geniş olduğunda, kredi standartları da belirsiz olur ve neredeyse hiçbir şey için onay alınmadan işlem yapılır. Kredi politikası, bir bankanın kurulu işlere kredi vereceğini belirtirse, hemen hemen her şirkete, yeni kurulanlar dahil, kredi verilebilir. Ancak, müşterinin kar

eden, en az iki yıl süredir faaliyet gösteren ve bankanın şubelerinin bulunduğu bölgede faaliyet gösterme şartını arayan bir kredi politikası anlamlı rehberlik sağlar. Politika çok kuralcı ve özel olduğunda, politikaya ilişkin istisnalar kural haline gelir ve anlamsız istisnalar anlamlı eğilimleri gölgeleyerek kredi politikasının etkinliğini azaltacak ve hatta işleyişini bozacaktır. İstisnalar çok önemli olduğundan, kredi politikası onlara özel bir önem atfederek; ne zaman, nasıl, kimin onayıyla kabul edilebilir olduklarını, nasıl tanımlanmaları, azaltılmaları ve takip edilmeleri gerektiği belirtilmelidir. Yasal gereklilikleri uygulayanlar veya ihlali hızla zarara dönüşenler gibi bazı kredi verme standartları, diğerlerinden daha büyük öneme sahiptir. Daha önemli istisnaların, üst yönetime ve yönetim kuruluna raporlanmaları sağlanmalıdır.

2.3.1 Yazılı Kredi Politikalarının Oluşturulması

Kredi politikalarının yazıya dökülmesi, banka çalışanlarının bankanın ortak hedefi konusunda kredi işlemlerinde uygulanacak kuralların daha iyi anlaşılması, içselleştirilmesi ve dolayısıyla sınırlarının bilinerek yorumlanması ve uygulanması, o bankada kredi kültürünün yaratılması açısından son derece yararlıdır. Banka personeli böylece aynı dili konuşabilecek ve ortak hedef doğrultusunda aynı yönde faaliyet gösterebilecektir. Kredi politikasının bu nedenle son derece açık, basit ve anlaşılır biçimde yazılması gerekmektedir. Birimler arasında çatışma yaratabilecek ve her okuyanın farklı anlam çıkarabileceği politika yazımından kaçınılmalıdır. Kredi işi ile uğraşanlar hangi işlemin ne kadar önemli olduğunu, bağlı diğer prosedür ve manuellere neler olduğunu, herhangi bir eksiklik aksaklık durumunda hangi yönetim kademesinin hangi tutara kadar ve ne kadar süreliğine bu konuda yetkili olduğunu bilmeli ve ona göre hareket etmelidir.

2.3.2 Genel Kredi Politikası Konuları

Kredi politikalarının ve prosedürlerinin şekli ve içeriği bankadan bankaya değişmekle birlikte, genellikle ele alınması gereken konular aşağıdaki gibidir:

- Kredi karar organları ve yetki seviyeleri,
- Sürekli kredi yönetimi ve görev ayrılığı,
- Kredi kategorisine ve ürüne göre portföy dağılımı,
- Risk limitleri,
 - Konsantrasyon (yoğunlaşma) limitleri
- Borçlu/Risk grubu bazında yoğunlaşma,

- Sektör bazında yoğunlaşma,
 - Vade bazında yoğunlaşma,
 - Teminat bazında yoğunlaşma,
 - Rejting notu bazında yoğunlaşma
- Sınırlama Kuralları (Bankanın kredi kullanımının yasak ya da şarta bağlı olduğu sektörler, iş kolları)
 - Limitlerin takibi ve aşılması durumunda izlenecek yollar
- Müşteri türü,
 - Kullanılacak kredinin döviz cinsi,
 - Coğrafi sınırlar,
 - Risk iştahı olan kredi türleri,
 - Büyük krediler,
 - Yüksek borçluluğa sahip kurumlarla ilişkiler,
 - Kredi tahsis kriterleri,
 - Kredi tahsis süreçleri,
 - Finansal bilgi ve analiz gereksinimleri,
 - Teminat ve kredinin yapısına ilişkin gereksinimler,
 - Marj gereklilikleri,
 - Fiyatlandırma kuralları,
 - Belgelendirme standartları,
 - Tahsilatlar ve zarar yazma kriterleri,
 - Raporlama gereksinimleri,
 - Sendikasyon kredilerine katılım rehberi,
 - Bilanço dışı risklere maruz kalma rehberi,
 - Kredi taleplerinin uygun görülmemesi nedenleri
 - Müşteriye bağlı nedenler,
 - Banka kredi politikasına göre,
 - Yasal Mevzuata göre
 - Kredi izleme,
 - Kredi riskinin ölçülmesi ve bilgi sistemleri yönetimi,
 - Kredi riskinin hafifletilmesi/transferi,

- Finansal analiz ve istihbarat,
- İç derecelendirme (Reyting) sistemi,
- Stres testleri,
- İlişkili prosedür ve talimatlar

Kredi Politikası aynı zamanda içeriden öğrenen işlemlerini (insider trading), bağlı kuruluş işlemlerini, çıkar çatışmalarını, etik kurallarını, topluluk desteğini, ekspertiz gereksinimlerini, çevresel değerlendirme gerekliliklerini, ilgili muhasebe konularını (zarar yazılan kredileri, tahsili gecikmiş kredileri ve borcun yeniden yapılandırılması gibi) ve kredi ile kiralama zararları karşılığı işlemlerini kapsamalıdır.

2.3.3 Kredi Politikalarının Denetimi

Kredi politikaları öncelikle bankada ilgili olduğu operasyon birimleri tarafından birincil kontrole tabidir. Mevzuat ve Uyum Bölümü'nün, İç Kontrol Bölümü'nün ve Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın denetim ve kontrolleri ikincil niteliktedir. Banka personelinin kredi politikalarına aykırı davranışı ve bu davranışın sonucunda banka zararının doğması halinde, söz konusu personel, Personel Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince cezalandırılır. Gerekli durumlarda suç duyurusunda bulunularak hem oluşan zararın personelden tahsili cihetine gidilebilir, hem de ilgili yasalar doğrultusunda cezai yaptırım uygulanması istenilebilir.

2.4 KREDİLENDİRME İLKELERİ

Kredi riski kararı bankanın kredi politikasına bağlı olarak en etkin ve uygun şekilde oluşturulmalı ve doğal olarak sadece nakit kredileri değil, diğer bütün taahhütleri de içermelidir. Çünkü kredi riski, tahviller, bonolar, kısa vadeli borçlanma senetleri ve kredi türevleri gibi diğer varlık türlerinde ve kredi limiti tanımlanması şeklinde bilanço dışı taahhütlerde de kendini gösterebilir. Garantiler, herhangi bir vesaike bağlı krediler (akreditif), ülke riski ve takas riski de kredi riskini oluşturur²³. Bu nedenle bankayı herhangi bir şekilde taahhüt altına sokabilecek,

²³ ESRB, European Systemic Risk Board, (2004), "Standart 4. 4a Management of credit risk : Regulations and guidelines", https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Finland/2013-12-11_4_4a_std11.pdf?c124601963cc460a86b7f5052055c711

işlemin gerçekleşmesinden ya da gerçekleşmemesinden dolayı bankaya rücu edilebilecek, bilançoda kayıtlı olan ya da olmayan hususları da kapsam içine almalıdır. Bankanın kredi politikasına paralel bir şekilde kredi riski kararı verilirken kredilendirmede temel olan ilkelerin birlikte düşünülmesi ve dikkate alınması gerekmektedir. Bu ilkeleri 2 ayrı grupta toplamak mümkündür.

2.4.1 Kredide 6 C Prensibi :

Firmaların kredi taleplerinin değerlendirmesinde kullanılan yaklaşımlardan biri 6C prensibidir. Çok eski zamanlardan beri tüccarların potansiyel müşterilere mal satmak için kullandığı 3C prensibi olan Karakter (Character), Kapasite (Capacity) ve Kapital (Capital) bankalar tarafından da kullanılmaya başlanmış ve zamanla Karşılık (Colletaral), Koşullar (Conditions) ve Kredi Kayıtları (Credit Records) prensipleri de eklenerek 6C prensibi halini almıştır (Subbakrishna ve Murali, 2009 :10-11).

i. **Karakter (Character) :** Müşterinin iyi bir karaktere sahip olması gerektiğini ifade eder. Kredi talep eden müşterinin aldığı borcu geri ödeme istekliliğini ve kararlılığını gösterir. Bir kimsenin karakterini yargılamadaki en önemli özelliklerden biri, bütün görüşmelerde taahhütlerini ve dürüstlüğüne yerine getirmedeki samimiyetidir.

ii. **Kapasite (Capacity):** Müşterinin sahip olduğu işi yapabilme, rakipleriyle stratejik bir şekilde rekabet edebilme, faaliyet gösterdiği piyasayı, alıcılarını, satıcılarını tanıma, sattığı ürünü bilme ve risk alabilme yeteneğini gösterir.

iii. **Kapital (Capital) :** Firmanın faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli olan sermaye gücünü gösterir. Firma sahibi, eğer faaliyet gösterdiği firmaya yeterli sermayeyi yatırmadıysa, firmanın gelişmesi için yeterince çaba sarf etmeyebilir veya firmanın karşılaşacağı zorluklara karşı yeterli direnci ortaya koyamaması söz konusu olabilir. Bu nedenle firmanın faaliyet gösterdiği sektörde faaliyetlerini devam ettirebilecek yeterli sermayeye sahip olması beklenir.

iv. **Karşılık (Colletaral) :** Firmanın kapitalindeki, kapasitesindeki veya koşullarındaki olası eksiklikleri gidermek üzere sağlanan teminatlardır. Firmanın kullandığı kredinin asıl geri ödeme aracı yarattığı fonlardır. Teminat ise her zaman destekleyici mahiyette olmalıdır.

v. **Koşullar (Conditions) :** Ülkenin siyasi istikrarının, çevresel faktörlerin ve ekonomik gelişmelerin firmanın finansal sağlığı üzerindeki etkilerini belirtmektedir.

vi. **Kredi Kayıtları (Credit Records) :** Firmanın ya da ortağının geçmiş kredi ödemelerinin

performansının ne şekilde olduğunu ifade eder. Bu ödemeler kredi ödemeleri olabileceği gibi cari hesap ödemeleri, fatura ödemeleri, bir borcun ödenmesi veya kredi kartı gibi ödemeleri içerir. Türkiye’de kişilerin kredi ödeme geçmişi Kredi Kayıt Bürosu nezdindeki Bireysel KKB kayıtlarından görülebilmektedir. Firmaların kredi geçmişi ise yine Kredi Kayıt Bürosu nezdindeki Kurumsal KKB kayıtlarından görülebilmektedir. Firmaların keşide ettiği ve teminata aldığı çek bilgilerine de KKB ekranlarından ulaşılabilir. Ayrıca yine TBB nezdindeki Risk Merkezi kayıtlarından firmaların negatif kayıtları, karşılıksız çekleri ve kredi riskleri ile limitlerine ilişkin bilgiler alınabilmektedir²⁴. Bireysel KKB gerçek kişiler için, kurumsal KKB gerçek kişi şahıs işletmeleri ile firmalar için skor notu üretmektedir. Bu bilgiler aracılığıyla gerçek kişi ve firmaların geçmişte kullandıkları kredi ürünlerinde nasıl bir performans gösterdikleri, kullandıkları kredileri zamanında ödeyip ödemedikleri ve gelecek kredi taksitleri görüntülenebilmektedir.

2.4.2 Kredide Temel İlkeler

Kredi tahsis kararı verilmeden önce göz önünde tutulması gereken bir diğer grup kredi değerlendirme temel ilkeleri de aşağıdaki gibidir:

2.4.2.1 Sağlık İlkesi

Banka kaynakları, mali açıdan kredi geri ödemesini sağlayabilecek nakit akışına sahip ve moraliteleri iyi olan sağlam firmalara ve kişilere kullanılmalıdır. Firma ve ortaklarının moralitelerinin²⁵ iyi ve mali verilerinin güçlü oluşu sağlamlığı da beraberinde getirmektedir.

2.4.2.2 Emniyet İlkesi

Kredilerin Bankaya herhangi bir problem yaratmadan zamanında geri ödenmesinin sağlanması ve Banka faiz alacaklarının güvence altına alınmasını teminen gerekli bütün tedbirler ve teminatların yerine getirilmesini ifade eder. Firmanın kredi kullanmadan önce yapılan araştırma ve incelemelere göre talep ettiği krediyi mevcut nakit akışına göre geri ödeyebileceği konusunda güvenin oluşması gerekir. Emniyet ilkesinin uygulanmasında hem kredi türlerine göre ilgili kredi

²⁴ Bu bilgiler 2013 yılı Haziran ayına kadar TCMB tarafından temin edilirken, bu tarihten sonra Türkiye Bankalar Birliği nezdinde kurulan Risk Merkezi tarafından temin edilmeye başlanmıştır.

²⁵ Moralite, kredi itibarının başka bir deyişle, borç vermede güvenilir olmanın bir ifadesidir. Moralite, firmanın ve ortaklarının piyasadan edinilen istihbaratı, firma yetkilileri ile yüz yüze yapılan görüşmelerde elde edilen bilgi ve belgeler, firmanın bankayla yaşadığı ilişki sırasında elde edilen yazılı veya yazılı olmayan bilgilerin toplamından oluşan kanaattir.

teminatlarının tam ve eksiksiz bir şekilde tesis edilmesi, hem de kredinin geri dönüşü için gerekli tedbirlerin noksansız olarak alınması gerekmektedir. Örneğin kredi tahsisi için önemli olan bir kefalet imzasının alınmasında eş muvaffakiyeti gerekiyorsa bu sağlanmadan temin edilen kefalet imzası geçersiz olacaktır. Bir diğer örnek de ipotek tesisinde aile konutuna ipotek tesisi edilmek istenmesi durumunda mutlaka her iki eşin kimlik tespitlerinin yapılarak imzalarının alınması gerekir. Eşlerden birinin imzasının alınmaması veya kimlik tespitlerinin usulüne uygun yapılmaması herhangi bir itiraz halinde ilerde ipoteğin geçersizliği sonucunu doğurabilecektir. Ayrıca kredilerin değişik sektörlerle ve değişik borçlulara kullanılarak riskin azaltılmaya çalışılması da emniyet prensibinin bir gereğidir. Kredilerin belirli bir bölgede mukim az sayıda firmaya ve belirli sektörlerle kullanılması riskin artmasına neden olur. Firmanın kredibilitesinin yanında talep edilen kredinin amacı, vadesi, ne şekilde geri ödeneceği, ne kadar özkaynak konulduğu, özkaynak/borç dengesi, projeksiyonun ilgili piyasa gerçeklerine uyumu, fon yaratabilme kabiliyeti, yaratılan fonlarla firmanın talep edilen kredi ile mevcut kredilerini ödeme kapasitesi, yatırımın firma faaliyetlerine gelecek birkaç yıl boyunca katkısının ne olacağı, önerilen teminat ve herhangi bir dalgalanma halinde ortakların firmaya destek verebilme gücünün kredi tesis edilmeden önce tespit edilmesi, kredinin emniyetinin sağlanması açısından önemlidir.

2.4.2.3 Uygunluk İlkesi

Bu ilke Bankanın, tüm kredi süreçlerinde ilgili politika, prosedür ve talimatlarından ve diğer uygulamalarından oluşan banka içi kurallar ile Banka dışı tüm yasal düzenlemelere uygun hareket etmesini ifade eder.

- Banka, yaptığı tüm kredili işlemlerde Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uygun hareket etmek zorundadır.
- Banka, yetkili kamu kurumları ve denetim organları tarafından oluşturulan kredilendirme ile ilgili kayıt ve koşullar paralelinde hareket etmek zorundadır.
- Banka, Bankalar Kanunu'na uymak zorundadır.

Bankaca tesis edilen tüm kredi limitleri Bankalar Kanunu'nun 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54 ve 55. Maddeleri ile Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik hükümlerine ve Banka prensiplerine uygun olarak belirlenmelidir. İlgili Kanun ve Yönetmeliklerde yapılan tüm değişiklikler Banka tarafından güncel olarak takip edilmeli ve mevzuata uyum konusunda gerekli tedbirler zamanında alınmalıdır. Gerekli yasal ve yönetsel standartlara uyumda gecikme, bankanın yasal merciler önündeki itibarına zarar verebileceği gibi, maddi cezalarla da karşılaşmasına sebep olabilir.

2.4.2.4 Akışkanlık (Seyyaliyet) İlkesi

Kredi vadelerinin dağılımı bankanın likiditesini etkiler. Bankanın kredi vadeleri ne kadar kısa olursa likiditesi de o kadar yüksek olur. Kredi amacına uygun kullanılırken kredi vadesinin yatırımın gerçekleşme vadesine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Kısa vadeli krediyle gayrimenkul alımı ve/veya makine teçhizat alımı gibi sabit sermaye yatırımlarının finansmanından kaçınılmalıdır. Aynı şekilde çek, senet, temlik karşılığı kullanılan kredi çekin, senedin ve temlikin tahsil edilmesiyle kapatılmalıdır. Diğer bir deyişle işletme sermayesi için kredi talep eden bir firmanın 2 ay vadeli bir krediye ihtiyacı varsa, firmaya 4 ay vadeli kredi tesis edilmesinden kaçınılmalıdır. Verilecek kredi türüne göre kullanılan kredi firmanın faaliyet döngüsünden elde edeceği fonlarla geri ödenmeli, akabinde firma tekrar ihtiyaç duyduğunda, banka da istiyorsa, yine firmanın faaliyet döngüsüne uygun olarak yeni kredi açılmalıdır. Firmanın ihtiyacından daha kısa vadeli kredi vermek firmayı sıkıntıya sokabileceği gibi, uzun vadeli vermek de firmayı gereksiz yere rahatlatır, kredinin sermayeye dönüşmesine neden olabilir ve bankayı da gereksiz likidite uyumsuzluğuna sürükleyebilir. Kredi limitlerinin dolu/donuk kullanılmasından ve sermayeleşmesinden kaçınılmalıdır. Kredi vadesinde, kapamanın başka bir kredi kullanımı ile yapılmaması, ödemenin firma kaynaklarından karşılanması esastır. Akışkan olmayan krediler Bankanın aktif kalitesini düşürmesinin yanı sıra potansiyel kredi işlemlerini olumsuz yönde etkiler, zaman ve verim kaybına neden olur.

2.4.2.5 Karlılık (Verimlilik) İlkesi

Kredinin firmaya verimli olarak, faizin yanı sıra komisyon ve diğer bazı gelirleri sağlayacak şekilde kullanılmasıdır. Bankanın amacı, kredi politikalarına göre kabul edilebilir bir seviyede risk alarak en yüksek sermaye karlılığına ulaşılmasıdır. Bu nedenle krediden elde edilecek getirinin üstlenilen riski karşılar nitelikte olması gerekmektedir. Müşteri ile kredi ilişkisine girilmeden önce kredi teklif aşamasında müşteriden elde edilecek tüm gelirlerin hesaplanması yapılmalı, ona göre eğer banka müşteride istediği karlılığa ulaşabiliyorsa kredi ilişkisine girilmelidir. Bankalar, kısıtlı sermayeleri ve yüksek kaldıraç oranlarıyla riskleri minimize ederek müşteriden elde edebilecekleri karı arttırmak isterler. Bu çerçevede riski yüksek yani iç derecelendirme notu düşük ve teminatı da yetersiz müşteriye daha yüksek fiyatlar uygulanırken, riski düşük ve teminatı yeterli müşteriye ise daha düşük fiyat uygulanır. Kredi ilişkisi devam ettiği sürece en az 6 aylık periyotlarla müşteriden elde edilmesi gereken gelirin takip edilmesi, bankanın sağlıklı ve sürdürülebilir bir performans göstermesi için gereklidir. Firmanın faaliyetlerinden daha iyi haberdar olabilmek amacıyla kredi

kullandırılan müşterinin tahsilatları, ödemeleri ve tüm nakit akışı takip edilmeli, müşterinin kredilerinden alınan pay kadar nakit akışından da pay alınması sağlanmalıdır. Bu hem kredi riskinin yakından takip edilmesini sağlar, hem de müşteriden elde edilecek karı arttırır. Ancak böylece banka sahip olduğu kaynakları verimli bir şekilde kullanarak rekabet avantajını koruyabilir.

Firma bazında, kredi kullandırım verimliliğinin hesaplanabilmesi için,

$$\text{Verim} = \frac{(\text{Faiz} + \text{Kredi Kullandırım Komisyonu} + \text{Diğer Gelirler}) \times 100}{\text{Kullandırılan Kredi Ortalaması}} \quad (2.1)$$

formülü kullanılabilir.

2.4.2.6 Eşitlik (Pari Passu) İlkesi

Bankanın kredi müşterileriyle olan çalışma koşulları ve alacağı teminatların diğer bankaların koşul ve teminatlarına benzerlik arz etmesini ve onlardan daha zayıf olmamasını ifade eder. Benzer büyüklükteki bankalarla aynı ve/veya benzer limitleri yine benzer şartlarda tahsis etmek herhangi bir olumsuzluk olması durumunda bankayı koruyacaktır. Daha yüksek limitleri benzer bankalara göre daha zayıf teminatlarla vermek ise bankanın elini zayıflatacaktır. Dolayısıyla kredili olarak müşteri ile çalışılmaya devam edildiği sürece, müşterinin diğer banka limitleri ve çalışma koşulları yakından takip edilerek dikkatle analiz edilmelidir. Müşteride diğer bankalara göre zayıf teminatı olan bankaların piyasalarda herhangi bir dalgalanma durumunda veya müşteriden kaynaklı en ufak bir olumsuzluk durumunda müşteriye karşı çok agresif davranacakları ve yerine getirilmesi zor isteklerde bulunabileceği göz önüne alınmalıdır.

2.4.2.7 Aynılık (Ortaklara ve bağlı kuruluşlara ayrıcalık tanınmaması) İlkesi

Kredilere ilişkin politika, prosedür ve talimatlar bankanın bütün ortaklarına, iştiraklerine ve diğer ilgili bütün kuruluşlara aynı şekilde, sanki Banka ile ortaklar ve bağlı kuruluşlar arasında hiçbir ilişki yokmuş gibi uygulanmalıdır. Bu aynı zamanda yasaların da bir gereğidir. Nitekim 5411 no.lu Bankacılık Kanunu'nun 50. Maddesinde belirtildiği üzere; "Bankanın dahil olduğu risk grubunda bulunan gerçek ve tüzel kişilere kredi kullandırılması halinde, gerekli kararların yönetim kurulunun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile alınması ve bunlara sağlanan kredi koşullarının

kredi kullananın lehine diğer kişi ve gruplara kullandırılanlardan ve piyasa koşullarından farklılık arz etmemesi şarttır” şeklindedir.

2.4.2.8 Tek Banka Olmama İlkesi

Banka kredi risk iştahına göre kredili olarak çalışmak istediği firmaların bankaları arasında kendini nerede konumlandırmak istediğine karar vermeli, buna göre potansiyel müşterilerden kredi portföyüne müşteri kazandırmaya çalışmalıdır. Örneğin sınırlı bir nakit akış yaratma kapasitesi olan bir firmanın çok sayıda bankasından biri olmak hem müşteriden elde edilecek verimi azaltır, hem de riskin takibini, izlenmesini ve yönetilmesini zorlaştırır. Diğer taraftan firmanın tek bankası olmak da firmanın ihtiyaç duyacağı her kredi talebinde bankanın kapısının çalınmasına ve müşteride kredilerin kontrolsüz bir şekilde büyütülmesine neden olabilir. Bu nedenle müşterinin kaçınıcı bankası olunacağına önceden karar verilmeli, kredi limit ve şartları buna göre oluşturulmalı ve bu durum hakkında müşteriye de bilgi verilerek müşteri kredi ilişkisinde şeffaflık sağlanmalıdır.

2.5 RİSK LİMİTLERİ

Risk limitleri; Bankanın alabileceği risk düzeyine yani risk iştahına, faaliyetlerine, ürünlerinin ve hizmetlerinin büyüklüğü ve karmaşıklığına uygun olarak belirlenmelidir. Risk limitlerinin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve değişen piyasa koşullarında Banka stratejisindeki gelişmelere/ değişmelere göre uyarlanması gerekmektedir. Risk limitlerinin bankanın ilgili birimlerine iletilerek aşım yapıp yapılmadığının raporlanması, takibi, izlenmesi ve banka personelinin bunlara uyumunun sağlanması, yönetim seviyesinde desteklenmesi ve sponsorluğu önemlidir.

2.5.1 Konsantrasyon (Yoğunlaşma) Limitleri

Bir bankanın belirli bir risk veya risk grubundaki varlığı, bazı koşulların oluşması halinde faaliyetlerini tehdit edebilecek düzeye ulaşabilir. Bu konsantrasyonun bankanın varlıklarında, yükümlülüklerinde veya bilanço dışı kalemlerinde olması mümkündür.

Konsantrasyonlar;

- Aynı veya ilişkili bir grup karşı tarafta alınan riskler,
- Aynı ekonomik sektör veya coğrafi alandaki karşı taraflarda alınan riskler,
- Finansal performansı aynı faaliyet veya varlığa dayanan karşı taraflarda alınan riskler,
- Bankanın belli bir risk azaltma teknikleri kullanması sonucu yoğunlaşmadan kaynaklanan dolaylı riskler

olarak ortaya çıkabilmektedir. Genellikle Bankaların konsantrasyon riskine karşı aldıkları önlemlerden birisi limit uygulaması yapmak, bir diğeri ise riskleri nitelik olarak sınırlandırmaktır (Babuşcu ve diğeri, 2018:105).

2.5.1.1 Borçlu/Risk Grubu Bazında Yoğunlaşma

Banka kredi portföyünün çok sayıda müşteriye dağılması, müşteride ve piyasalarda yaşanan olumsuzluklarda bankanın bundan daha az etkilenmesini sağlayacaktır. Riskin az sayıda müşteride yoğunlaşması ise bu müşterilerde olabilecek herhangi bir problemin direkt bankanın problemi olmasına neden olacak, bankanın likiditesi ve karlılığı bu müşterilerin kalitesine bağlı olacaktır. Bu nedenle bankanın kredi portföyünün mümkün olduğu kadar daha çok müşteriden oluşması risklerin dağıtılması açısından önemlidir. Kredi portföyü oluşturulurken risk büyüklüğü açısından aşağıdaki sınırlamalara uyulması bankanın kredi portföyünün daha sağlam olmasını sağlayacaktır. Bu sınırlar yasal limitlere uyulması kaydıyla bankanın ilgili sektördeki genel risk iştahına bağlı olarak arttırılabilir veya azaltılabilir:

- Her bir borçlu/risk grubu bazında tahsis edilecek limit, toplam kredi portföyünün %10'nunu aşmamalıdır²⁶.
- Yasal mevzuata göre her bir borçlu/risk grubu bazında limit, Banka risk grubunda %20'yi, diğer müşterilerde ise Banka özkaynağının %25'ini geçmemelidir.
- Banka sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklar ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullanılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşmamalıdır.
- Yine yasal mevzuat gereği büyük kredilerin (özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullanılan krediler) toplamı Banka özkaynaklarının sekiz katını geçemez.
- İlk 20 borçlu/risk grubunun kredi risklerinin toplamı, Banka'nın toplam kredi riskinin %25'ini aşamaz.

²⁶ 5411 sayılı Bankalar Kanunu'na göre; bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullanılan krediler büyük kredi sayılır.

2.5.1.2 Sektör Bazında Yoğunlaşma

Banka, kredi portföyünü oluştururken ekonomik gelişmelere paralel oluşturduğu risk iştahına göre, o sektörlerdeki gelecek ciro ve kar beklentilerini de dikkate alarak hedef sektörler belirlemelidir. Banka, genel sektör limiti belirlemesinin de ötesinde spesifik sektörler ve limitler de kararlaştırabilir. Bu hedef sektörler ulusal ve uluslararası sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerine göre değiştirilebilir, ilaveler veya çıkarımlar yapılabilir, ya da kredi portföyündeki ağırlığı arttırılabilir ya da azaltılabilir. Örneğin turizm sektörünün çok iyi gitmesinin beklendiği bir dönemde banka turizm sektöründeki payını yükseltebilir. Ya da devlet tarafından desteklenen sektörlerle girilmesini teşvik edebilir. Veya her bir sektör için aynı oranı da kullanabilir. Bu tamamen bankanın oluşturmak istediği kredi portföyünün yapısına bağlıdır. Bazı sektörlerde riskliliğin artması veya uzun süre iyileşme beklenmemesi nedeniyle banka girişi tamamen de yasaklayabilir.

2.5.1.3 Bölge Bazında Yoğunlaşma

Banka, kredi portföy hedefleri doğrultusunda çeşitli nedenlerden dolayı ülkenin bazı bölgelerinde risklerini arttırmak isterken, bazı bölgelerinde de risklerini azaltmak isteyebilir veya bölgeleri GSYİH'dan aldıkları paya göre bir ayrıma tabi tutabilir. Aynı şekilde sorunlu kredi oranı yüksek bölgelerde kredi portföyünü daraltmak isteyebilir. Bölgesel bazda belirlenecek limitlerle bölge yoğunlaşması yönetilebilir.

2.5.1.4 Para Cinsine Göre Yoğunlaşma

Değişik para birimlerine göre yapılan ihracattan yeterli payı almak isteyen banka, kullandığı kredilerin bir kısmını TL cinsinden, kalan kısmını da değişik para birimleri arasından ihracat ya da ithalat hedefi doğrultusunda ayarlayabilir. Örneğin Almanya ile çok iyi muhabir ilişkileri olan banka, EUR cinsinden daha fazla kredi kullanarak yapılan ihracatı veya ithalatı daha fazla destekleyebilir. Yurt dışından USD sendikasyon kredisi kullanan banka fazla açık pozisyon yaratmamak için kullandırmaları sadece USD ile sınırlayabilir.

2.5.1.5 Kredi Türüne Göre Yoğunlaşma

Banka iş planı hedefleri doğrultusunda kredi portföyünün bir kısmını bireysel müşterilere, bir kısmını Kobi müşterilerine, bir kısmını ticari müşterilere ve bir kısmını da kurumsal kredilere ayırabilir. Böylece banka daha fazla bireysel kredi vermek isterse bireysel müşterilere ayırdığı limiti yükseltebilir. Ya da ticari kredilerde daha fazla tabana yayılmak isterse Kobi limitini

arttırabilir. Banka, bu şekilde, konjonktürel değişmelere paralel olarak istediği kredi türünü arttırabilir, istediğini de azaltabilir.

2.5.1.6 Vade Bazında Yoğunlaşma

Kredi portföyünün vade yapısı, Bankanın kaynaklarının fonlama yapısına bağlı olarak belirlenmelidir. Bankanın mevduat ortalama vadesi kısaysa, kısa vadeli kredilerden oluşan bir kredi portföyü oluşturması beklenir. Zira, fon kaynaklarının vadesi kısayken kredilerin ağırlıklı olarak orta uzun vadeli verilmesi, bankanın fonlama maliyetlerini daha da arttıracaktır. Bu nedenle orta ve uzun vadeli krediler, bankaların kullanacağı sermaye benzeri gibi orta uzun vadeli kredilerle finanse edilmelidir. Vade dağılımını kontrol etmek için, örneğin “1 yıldan uzun vadeli krediler, toplam kredilerin %30’nu geçmeyecektir.” şeklinde limit konabilir.

2.5.1.7 Teminat Bazında Yoğunlaşma

Kredi riskinin yönetiminde, kullanılan kredilerin teminatlarının dağılımı önemli bir yer teşkil etmektedir. Teminatlar kullanılan kredilerin geri dönüşünün güvencesidir. Kimisinin değeri zaman içinde pek değişmezken, kimisinin değeri artmakta, kimisinin azalmaktadır. Ana grup olarak teminatlar maddi olan teminatlar ve maddi olmayan teminatlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Maddi teminat sınıfına giren pek çok teminat vardır, fakat burada önemli olan kredilerin teminatına en likit teminatın alınmasıdır. Örneğin ipotek sınıfı altına pek çok teminat girer: Fabrika ipoteği, arsa ipoteği, ticari gayrimenkul ipoteği, konut ipoteği ve gemi ipoteği gibi. Bunların her biri birbirinden oldukça farklıdır. Değerleri, zaman içinde kredi anapara ve faizini karşılamayabilirler. Bu nedenle bankanın belli bir teminat politikası olmalı ve bu politikada hangi teminatın ne kadar alınması gerektiği yazılmalı, değerlerinin ise belli sürelerde maksimum 1 yıl gibi güncellenmesi sağlanmalıdır. Mevduat, hisse senedi, tahvil, hazine bonosu gibi teminatlar günlük değerleri üzerinden dikkate alınmalıdır. Kredilerin teminatına, emniyet ve seyyalietlerini sağlayacak düzeyde yeterli teminatlar alınmalıdır. Kefalet ve açık kredi gibi maddi olmayan teminatlara bankanın risk iştahına göre belli bir sınır konabilir. Örneğin, “Teminatsız kredilerin toplamı kredi portföyünün %15’ini, kefalet karşılığı kredilerin toplamı ise kredi portföyünün %55’ini geçemez.” şeklinde bir sınır konulabilir. Bankanın kredi teminatlarına genel kabul görür teminatları alması sermaye yeterliliğini de etkiler. Banka, teminatlı kredilere daha az sermaye ayırırken, teminatsız kredilere daha fazla sermaye ayırır. Bu da karlılıklarını etkiler.

2.5.1.8 Reyting (İçsel derecelendirme) Notu Bazında Yoğunlaşma

Öncelikle banka çeşitli riskleri birbirinden ayırma gücüne sahip ve valide edilmiş bir içsel derecelendirme sistemine sahip olmalıdır. Kredi portföyünün izlenmesinde en önemli araçlardan biri, dahili bir iç derecelendirme sisteminin kullanılıyor olmasıdır. Bankada herhangi bir iç derecelendirme sistemi kurulduğunda sistemin geliştirilmesi kadar, uygulanması da önemlidir. Bir iç dercelendirme sistemi ihtiyaca göre pek çok scorecard'ı içerebilir. Bu scorecard'ların oluşturulmasında içsel derecelendirme notunu bir şekilde kullanan ve uygulanmasından etkilenecek bütün katılımcıların tam desteği alınmalıdır. Bir iç derecelendirme sisteminin geliştirilmesinde minimum katılımcılar; Scoring Uzmanı (Scorecardların geliştirilmesi için istatistiksel analiz yapar), ilgili Kredi Tahsis Müdürü/Kredi Scoring Müdürü, Pazarlama Ürün Müdürleri, Operasyon Müdürleri, Proje Müdürü, IT/IS Müdürleri, İşletme ve Kurumsal Risk Yönetim Görevlileri, Hukuk Müşavirleri ve İç Kontrol ve Teftiş Görevlileri olmalıdır.

Örnek scorecard geliştirilmesi ve uygulanması aşağıdaki aşamalardan oluşur (Siddiqi, 2006:11-19):

Aşama 1. Ön Hazırlıklar ve Planlama

- İş planının oluşturulması
- Organizasyonel konuların ve scorecard'ın rolünün belirlenmesi
- İç ve dış geliştirmeye ve scorecard'ın türüne karar verilmesi
- Proje planının hazırlanması,
- Proje risklerinin belirlenmesi,
- Proje takımı üyeleri ile sorumluluklarının belirlenmesi

Aşama 2. Verilerin Gözden Geçirilmesi ve Proje Parametreleri

- Veri uygunluğu ve kalitesi
- Proje parametrelerinin tanımlanması için veri toplanması
- Performans ve örnek görüntü penceresi
- Hedef performans kategorileri tanımlama
- İstisnalar,
- Segmentasyon,
- Metodoloji
- Uygulama planının gözden geçirilmesi

Aşama 3. Geliştirme için Veri Ambarı Oluşturulması

- Örnek özellikler geliştirilmesi
- Örnekleme
- Veri toplama ve yapılandırmasının geliştirilmesi
- Önceki olasılıklar için düzeltme yapılması

Aşama 4. Scorecard Geliştirilmesi

- Verinin incelenmesi
- Eksik ve aykırı değerlerin belirlenmesi
- Düzeltme
- Başlangıç karakterlerinin analizi
- Ön scorecard
- Çıkarımı reddet
- Son scorecard üretimi
- Scorecard ölçeklendirmesi
- Bir scorecard seçilmesi
- Validasyon (doğrulama)

Aşama 5. Scorecard Yönetim Raporları

- İlerleme tablosu
- Karakteristik raporlar

Aşama 6. Scorecard'ın Uygulamaya Alınması

- Uygulama öncesi validasyon (doğrulama)
- Strateji geliştirme
 - Scoring stratejisi
 - Cutoffs'ların (limitlerin) ayarlanması
 - Politika kuralları
 - Overrides (bazı kuralların geçersizliğine karar verme)

Aşama 7. Uygulama Sonrası

- Scorecard ve portföy izleme raporları
 - Scorecard yönetim raporları
 - Portföy performans raporları

İyi yapılandırılmış bir iç derecelendirme sistemi, bankanın farklı türdeki kredilerinin risk derecesini ayırt etmenin en iyi yoludur. Bu, kredi portföyüne ilişkin özelliklerin,

konsantrasyonların, sorunlu kredilerin ve kredi zararı karşılıklarının yeterliliğinin detaylı analizini sağlar. Risk derecelendirme sistemi ayrıca sermaye tahsisinde, kredi fiyatlandırmasında ve müşteri ilişkilerinin karlılığının veya ticari faaliyetlerin ölçülmesinde de kullanılabilir. İç derecelendirme sistemi, iyi yönetilen kredilerdeki hem farklı kredi risklerini hem de sorunlu kredilerdeki kredi risklerini ayırabilecek kadar kategoriye sahip olmalıdır. İç derecelendirme sistemi, kredi risklerindeki değişiklikleri yansıtır. Bir müşterinin ödeme kapasitesinin bozulması, risk kategorisinin düzeltilmesine ve kredilerin detaylı bir incelemesine ve kredilerin ayrı bir izleme listesine dahil edilmesine yol açar. Bu nedenle bankanın daha kaliteli bir kredi portföyüne sahip olabilmek için düşük reytingli müşterileri portföyün belli bir yüzdesi ile sınırlandırmak ve portföyün gelişimine göre gerekli önlemleri almak en doğru yoldur. Örneğin kredi portföyünün kalitesinin bozulduğu görüldüğünde, düşük reytingli firmalara ilişkin kredi teklifleri değerlendirmeye alınmayabilir ve bu firmalarda risk azaltımı yapılabilir ya da iyi reytingli firmalara daha fazla pazarlama yapılarak riskleri arttırılabilir.

2.5.2 Sınırlama Kuralları

Bankanın, çeşitli düzenlemelere göre kredilendirmek istemediği, ya da şarta bağlı olarak kredilendirmek istediği, sınır koyduğu iş, meslek kolları, endüstrilere ilişkin kredi limiti sınırlamaları bu başlık altında ele alınır. Detaylı sınırlama kurallarına Ek A'dan ulaşılabilir.

2.5.3 Limitlerin Takibi ve Aşılması Durumunda İzlenecek Yol ve Yöntemler

Risk limitleri ve sınırlama kurallarına ilişkin oluşturulacak raporlar Risk Yönetimi Bölümü tarafından sistem aracılığıyla ilgili bölümlere, üst yönetime ve Risk Komitesi'ne raporlanır. Risk limitlerine yaklaşılan durumlarda daha yakından bilgilendirme ve takip yapılır. Belirlenen limitlerde aşım olması halinde ise, aşımı giderici aksiyonların zaman planlaması ile birlikte Yönetim Kurulu'na bilgi verilir. Yönetim Kurulu'nun alacağı kararlar doğrultusunda gerekli adımlar atılır ve aşımın giderilene kadar Yönetim Kurulu'na bilgi verilmeye devam edilir.

2.6 KREDİ KARAR ORGANLARI VE YETKİ SEVİYELERİ

Etkin bir kredi risk yönetiminin ilk adımı kredilerle ilgili karar organları ve yetki seviyelerinin oluşturulmasını, kontrol edilmesini ve raporlanmasını da içeren kredi süreçlerinin belirlenmesi ve oluşturulmasıdır.

2.6.1 Yönetim Kurulu

5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 51. Maddesine göre kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu; kredi açma, onay verme ve diğer idari esaslara ilişkin politikaları oluşturmak, bunların uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Yönetim kurulu, Kredi Komitesine en fazla özkaynakların yüzde onunu, Genel Müdürlüğe ise yüzde biri tutarındaki kredi açma yetkisini devredebilir. Yönetim kurulunca kredi açılmasında veya yetki devrinde genel müdürlüğün yazılı önerisi aranır. Yönetim kurulunca yetkinin, kredinin cinsi, tutarı, alınacak teminat başta olmak üzere kredi açılmasında tespiti gereken hususları içerecek şekilde kapsam ve sınırlarının açık ve ayrıntılı olarak belirlenmiş ve yazılı biçimde, kredi açılmadan önce devredilmiş olması gerekmektedir.

2.6.2 Kredi Komitesi

Kredi Komitesi Bankanın kredi vermeye yetkili organları arasında Yönetim Kurulu'ndan sonraki en üst tahsis organıdır ve Yönetim Kurulu'nca Banka kredi politikası hükümlerine uygun olarak tanınmış yetki çerçevesinde Genel Müdürlüğün yazılı önerisi üzerine kredi onayı verir. Kredi Komitesi, Banka Yönetim Kurulunun, kredilerle ilgili olarak vereceği görevleri yerine getirmekten sorumludur. Kredi Komitesi en az iki Yönetim Kurulu üyesi ile Banka Genel Müdürü veya vekilinden oluşur. Herhangi bir toplantıya katılmayacak kredi komitesi üyesi yerine görev yapmak üzere yönetim kurulu üyeleri arasından iki yedek üye seçilir. Komite, bankanın uygun göreceği tarihlerde düzenli olarak toplanır ve kararları Kredi Komitesi karar defterine kaydedilir. Kredi komitesinin oybirliği ile verdiği kararlar doğrudan, oyçokluğu ile verdiği kararlar yönetim kurulunun onayından sonra uygulanır. Bankanın kredilerdeki büyüme istek ve hedefleri doğrultusunda banka özkaynaklarının maksimum yüzde onu kadar olan kredi açma limiti daha düşük belirlenebilir ve/veya bazı teminat şartlarına da bağlanabilir.

2.6.3 Genel Müdürlük Kredi Karar Organları, Bölge ve Şube Yetkili Krediler

Banka büyüme istek ve hedefleri doğrultusunda kredi karar organlarını, yetki seviyelerini ve şartlarını Genel Müdürlüğün Yönetim Kurulu'ndan bir kez aldığı yetki çerçevesinde belirleyebilir.

Daha sonra bu yetki çerçevesinde arttırabilir, azaltabilir veya güncelleyebilir. Kredi karar organları yetkilerini şubelerin kredi teklifi yapmaları üzerine tek başına ya da birlikte kullanabilir. Kredi Karar Organları; bankanın mevcut organizasyon yapısına uygun olarak değişik seviyelerde belirlenebilir. Örneğin, Krediler Genel Müdür Yardımcılarına (birden fazla olabilir), Krediler Bölüm Yöneticilerine, Krediler Birim Yöneticilerine, Krediler Yönetmenlerine, uzmanlarına, belli konularda sınırlı olmak üzere Pazarlama Bölüm/Birim Yöneticilerine, Bölge Müdürlerine ve Şube Müdürlerine Yönetim Kurulu'nca Banka kredi politikası hükümlerine uygun olarak tanınmış yetki çerçevesinde kredi onay yetkisi verilebilir. Kredi onay yetkileri, kredi kategorisine ve talep edilen kredi tutarına göre unvan bazında değişebilir.

Ayrıca validasyondan geçmiş scoring sistemlerinin kullanıldığı bazı kredi türü ve segmentler için onay sonuçlarının izlenerek kontrol edilmesi kaydıyla otomatik kredi karar sistemleri kullanılabilir. Bu sistemler belli bir tutara kadar olan kredileri daha hızlı ve etkin bir şekilde daha düşük maliyetle ve daha yüksek doğrulukla sonuçlandırabilir, gerekli filtrelerden geçirilmesini sağlayabilir.

2.7 KREDİ KARAR ORGANLARININ TEMEL ÇALIŞMA PRENSİPLERİ VE SORUMLULUKLARI

Kredi kararlarının alınmasında etkili olan organlar; başta Şube Müdürü ve ilgili Şube çalışanları, Genel Müdürlük'teki kredi kararı verme yetkisine sahip olanlar ve ilgili pazarlama bölümleri alınan kredi kararlarından dolayı ortaklaşa sorumludurlar. Genel Müdürlük Kredi Karar Organları ve Pazarlama Bölümleri birbirlerinden bağımsız olarak organize edilmelidirler ve bu bölümlerin çalışma kuralları olası riskleri elimine edecek şekilde "Görevler Ayrılığı" ilkesine uygun olarak oluşturulmalıdır. Genel Müdürlük Kredi Karar Organları, kredinin tahsisi, kullandırımı, izlenmesi, tahsilatı ve tasfiyesi konusunda kararlar almakla yükümlüdür ve bu konuda bağımsız bir yapıya sahip olmaları gerekir.

2.7.1 Şube Seviyesinde

Kredi teklif sürecinin Şubelerden başlaması, kredi ilişkisinin sağlığı açısından önemlidir. Müşteriyi şube bulsun ya da Genel Müdürlük'ten gönderilsin, müşterinin şube tarafından yerinde faaliyeti görülerek ziyaret edilmesi kredi riskinin azaltılması ve müşteri hakkında bir kanaat oluşturulması açısından riski hafifletici bir etmendir. Bankalarda Genel Müdürlük tarafından belirlenen limit ve şartlarda kredi verme yetkisi bulunan şubeler, kendi kredi kararlarını

oluştururken müşterinin niteliksel ve niceliksel verilerini dikkate alır. Müşteriyi ya şube, bankanın hedef ve politikaları doğrultusunda kendisi bulur, ya da Genel Müdürlük Pazarlama Bölümleri tarafından gönderilen listelerden kendisi seçerek belirler. Gerek kendi yetkisinde neticelendirsin, gerekse Genel Müdürlük yetkisinde neticelensin, ilk kredi kararı Şube Kredi Komitesi'nde oluşmalıdır. Şube Kredi Komitesinin üyeleri ilgili pazarlamacılar ile Şube Müdürleridir. Bazen şubelerde görevli olan, varsa, operasyon yöneticileri de Şube Kredi Komitesinin üyesi olarak görev yaparlar. Şube Müdürü'nün Şube Kredi Komitesine katılımı zorunludur. Şube Müdürü'nün karşı olduğu kredi talepleri kredi komitesinde değerlendirilemez. Komitenin tüm üyeleri alınan kredi kararının sonuçlarından bireysel olarak ve müştereken sorumludur. Komitenin aldığı karara katılmayan komite üyesi varsa görüşünü kredi teklifinde yazılı olarak belirtmelidir, aksi durumda sonuçlarından aynı şekilde sorumlu tutulmalıdırlar.

2.7.2 Genel Müdürlük Seviyesinde

Genel Müdürlük seviyesinde kredi onayı vermeye yetkili seviyelerin öncelikle bu yetkilerini birlikte mi yoksa ayrı ayrı mı kullanacağına karar verilmelidir. İyi ve ihtiyatlı uygulamalar kredi tahsis yetkisinin alt ve üst yetkiyle birlikte kullanılması yönündedir. Buna göre her kredi tebliği iki kişi tarafından imzalanır ve/veya aynı iki kişi tarafından sistem üzerinden onaylanır ve imzalardan en az birisinin ilgili yetkiye sahip olması gerekir. Alt onay seviyesinin yetkisini aşan işlemlerde bir üst onay seviyesinin onayının alınması zorunludur. İlgili kredi karar mercilerince yapılan değerlendirmeler sonucunda her bir yetki seviyesi bir önceki merciinin görüşünü dikkate alarak karar verir. Nihai kredi kararı verilirken, en üst yetki seviyesine sahip merciinin görüşü benimsenir. Kredi kararının etkin ve hızlı bir şekilde verilebilmesi için bazen gerekli görülen durumlarda, üst onay seviyesi (Krediler Bölümü Yöneticisi ve/veya Genel Müdür Yardımcısı) alt yetki seviyesinin olumsuz görüşlerine rağmen, krediyi onaylayabilir. Kredi kararları ortaklaşa alınır ve müdahil olan ve kredi tebliğinde imzası olan herkes eşit olarak sorumludur. Anlaşmazlık halinde, konu daha detaylı analizle karar alınabilmesi için bir üst onay seviyesine taşınır. Şubeler ya da ilgili pazarlama bölümleri onaylanan kredinin tutarı ve şartları hakkında mutabık olmayabilir, teklifin tekrar değerlendirilmesini isteyebilirler. Bu durumda gerekçeli görüşlerini belirtmek suretiyle gönderdikleri kredi teklifi sınırlı sayıda tekrar değerlendirmeye tabi tutulabilir (Örneğin maksimum 2 kez). Diğer taraftan kredi teklifi reddedilmiş de olabilir. Reddedilmiş kredi teklifleri için de belli bir takvim yılında belli bir sayı sınırı konulmalıdır. Aksi takdirde teklif ve değerlendirme sürecinin işlevselliği kaybolabilir ve karar vericilerin karar verme yetenekleri erozyona uğrar. Bu da tüm

kredi karar verme sürecini bozar. Hiçbir kredi karar organının kendisinden üst bir seviye tarafından reddedilmiş veya koşullu olarak onaylanmış bir kredi teklifini işleme onay verme yetkisi olmamalıdır.

2.8 KREDİ TAHSİS SÜRECİ

Müşteriyle kredili olarak çalışmak amacıyla müşteri bilgilerinin temin edilip, kredisinin onaylandığı bilgisinin kendisine verildiği ana kadar geçilen aşamalar kredi tahsis süreci olarak tanımlanabilir.

2.8.1 Organizasyon Yapısı

Bankanın hedef ve politikaları doğrultusunda ulaşılmak istenen sonuçlara varılabilmesi amacıyla Krediler organizasyon yapısı kurularak ilgili her bir iş kolu sürecinin ayrı ayrı tanımlanması gerekir. Hedeflenen müşteri segmentine uygun tahsis bölümleri kurulması, bankanın bu hedef ve sonuçlara ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Tabana yayılarak büyümeyi isteyen ve belli bir karlılığa da ulaşarak elde edeceği karlarla büyümesine ivme kazandırmak isteyen bir bankanın kredi organizasyon yapısında aşağıdaki segment ayrımına gidilmesi doğru olacaktır. Ticari ve Kurumsal Krediler genellikle tek bir Genel Müdür Yardımcısı altında toplanırken, Kobi, Tarım ve Mikro Krediler ile Bireysel Krediler Perakende Krediler çatısı altında ayrı bir Genel Müdür Yardımcısına bağlanmaktadır.

2.8.1.1 Kurumsal Krediler

Bankanın Kurumsal segmentine giren tüm tüzel kişiler ile bunların grup firmaları ve hissedarlarına tahsis edilecek kredi teklifleri bu grupta değerlendirilir. Borsa İstanbul'a kote ilk 100 firma ile kendi alanında Türkiye'nin en büyük firmaları bu grupta değerlendirilir.

2.8.1.2 Ticari Krediler

Ticari segment tanımına uyan tüm tüzel kişiler ile bunların grup firmaları ve hissedarlarına tahsis edilecek tüm kredi teklifleri bu grupta değerlendirilir.

2.8.1.3 Kobi Kredileri

Kobi segment tanımına uyan tüm tüzel kişiler ile bunların grup firmaları ve hissedarlarına tahsis edilecek tüm kredi teklifleri bu grupta değerlendirilir. Türkiye'de Kobi tanımı bankadan bankaya değişmekle birlikte, 24.06.2018 tarih ve 2018/11828 Karar Sayılı Resmi Gazete ile ciro

sınırı 40 milyon TL'den 125 milyon TL'ne yükseltilmiştir²⁷. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Kobi tanımı çalışan sayısı bakımından aynı iken, ciro ve mali büyüklük bakımından farklıdır²⁸.

2.8.1.4 Tarım Kredileri

Tarım sektöründe çalışan gerçek kişi çiftçilerin kredi talepleri bu grupta değerlendirilmektedir.

2.8.1.5 Mikro Krediler

Mikro segmentinde yer alan müşterilerin kredi talepleri bu grupta değerlendirilir. Mikro tanımı da Türkiye'de bankadan bankaya değişmektedir. Türkiye'de çalışan sayısı 10 kişiden az, yıllık cirosu ve yıllık mali bilançosu 3 milyon TL'ne eşit ya da onun altında olan firmalar Mikro sayılmaktadır. Avrupa Birliği Mikro tanımlaması ise çalışan sayısı açısından Türkiye ile aynı iken, yıllık ciro ve bilanço sınırı ise 3 milyon Euro'dur.

2.8.1.6 Bireysel Krediler

Bireylerin her türlü tüketici, oto, konut, kredili mevduat ve kredi kartı talepleri bu grup altında değerlendirilir. Son yıllarda bireysel kredi taleplerinin çoğu (Hedef %85-90'a varmıştır.) müşteri ya da şube personeli gerekli bilgileri sisteme girdikten sonra otomatik kredi karar destek sistemleri aracılığıyla sonuçlanmaktadır.

2.8.1.7 Bankalar arası Kredi İşlemleri

Bankaların kendi aralarında yaptığı kredi işlemleri bu grupta yer alır. Bankalar zaman zaman boşa kalan likit kaynaklarını belli bir süreliğine diğer bankalara satmak, kaynaklarını değerlendirmek amacıyla onlardan bazı ürünler satın almak ya da o ülkeyle yapılan ticaretin finansmanını sağlamak için o bankada hesap açmak isterler. Bankalarla yapılan para döviz, para, menkul, türev piyasası işlemleri ile ticaretin finansmanına yönelik işlemlerde Banka için karşı taraf riski oluşur. Dolayısıyla yurtiçi ve yurtdışı bankalarla yapılacak işlemlerde limit uygulanarak konsantrasyonun önlenmesi ve herhangi bir banka üzerindeki toplam riskin o bankanın mali gücüyle doğru orantılı olarak belirlenmesi önemlidir. Bu kapsamda yurtiçinde banka bazında, yurtdışında ise ülke riskini de dikkate alarak banka ve işlem türü (mevduat tutma, türev işlemler,

²⁷ Çalışan sayısı 250 kişinin altında olan firmalarla cirosu ve bilanço büyüklüğü 125 milyon TL'ne eşit veya altında olan firmalar Kobi olarak tanımlanmaktadır.

²⁸ Avrupa Birliği'nin 06.05.2003 tarih ve 2003/361/EC sayılı kararı ile çalışan sayısı 250'nin altında, ciro sınırı 50 milyon Euro'ya eşit ya da altında olan firmalar ile yıllık mali bilançosu toplam 43 milyon Euro'ya eşit ya da altında olan firmalar Kobi sayılmıştır.

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:EN:PDF>

ticaretin finansmanı işlemi ve menkul kıymet işlemleri) bazında uygulanacak konsantrasyon limitlerinin tespit edilmesi gerekir. Bunun için karşı bankaya ve sahibi olan gruba bankaca bir kredi limiti açılması gerekir. Bu limit açılmadan kredi işlemi yapılamaz. Özellikle piyasaların kırılgan olduğu dönemlerde finansal sektör de dalgalanmalardan etkilenebilir. Bu nedenle ilgili bankanın reytinginin dikkate alınarak mali verilerinin analiz edilmesi ve buna göre bir limit tesis edilmesi gerekmektedir. Banka limitleri genellikle tutardan bağımsız olarak Yönetim Kurulları tarafından onaylanır. Bu limit nakdi olabileceği gibi gayri nakdi de olabilir. Gayri nakdi limitler özellikle mahkemelere hitaben Teminat Mektubu şeklinde talep edilir. Ayrıca yurtdışı muhabirlik ilişkilerinde de bankalar arasında limit tesisi söz konusudur.

2.8.1.8 Menkul Değer Kredi İşlemleri

Bankaların kaynaklarını plase edebilecekleri alanlardan biri de menkul kıymet alımıdır. Bankalar hazine bonusu, devlet tahvili ve devlet iç borçlanma senedi satın alabileceği gibi çeşitli şirketlerin çıkardığı fonları ve tahvilleri de satın alabilir. Bunların hepsi söz konusu menkul kıymeti çıkartan kuruluşa bir kredi limiti tesis edilmesini gerekli kılar. Sağlıklı bir kredi limiti tesis edilebilmesi için ise ilgili kuruluşun varsa reytingine bakılarak mali verilerinin analiz edilmesi gerekir.

2.8.2 Kredi Tahsisi

Müşteriye, belirli teminat ve sözleşme şartlarını yerine getirdiği takdirde ihtiyaç duyduğunda kullanabileceği nakdi ve/veya gayri nakdi kredi limitini oluşturma işlemidir.

2.8.2.1 Müşterinin Kredibilitesi

Banka, kredi tahsis aşamasında öncelikle firmaların mali yapısı ve ortakların moralitesini önemli bir değerlendirme kriteri olarak görmeli, her bir firmayı içinde bulunduğu sektörün dinamikleri ile birlikte kendine özgü karakteristikleri ile incelemeli ve diğer bankalarla olan limit/risk/teminat yapısını göz önünde bulundurarak uzun vadeli bir kredi ilişkisi oluşturulmasını hedeflemelidir.

Bu hedefe yönelik olarak temelde finansal oranlara dayalı olan müşterinin reyting notunun, kredinin değerlendirilmesi sırasında göz önünde bulundurulması zorunludur. Müşterinin finansal açıdan değerlendirilmesine ilaveten Bankanın istihbarat kuralları çerçevesinde müşteri hakkında bir istihbarat çalışması da yapılmalıdır. Bu istihbarat çalışması, Banka ve piyasa araştırmasını (iş

ilişkileri, iş geçmişi), Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi kayıtları ile kurumsal ve bireysel KKB kayıtlarının kontrolünü içerir.

2.8.2.2 Kredinin Amacı

Kredi teklifinin değerlendirilebilmesi için mutlaka talep edilen kredinin hangi amaca yönelik olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Amacı belli olmayan ya da gerek yasal gerekse bankanın kredi politika, prosedür ve talimatlarına göre amacı uygun olmayan kredi talebi firmanın kredibilitesi çok iyi olsa da uygun görülüp limit tesis edilemez. Önemli bir noktada firmanın talep ettiği amaca uygun kredi ihtiyacı olup olmadığının bilançosunun incelenerek tespit edilmesidir. Kredi amacı çok farklı şekillerde ortaya konabilir. Kısa vadeli işletme sermayesinden, araç, makine alımına, stok finansmanına, üretim hattı yenilenmesinden fabrika yatırımına kadar değişik konularda olabilir. Kredinin onaylanan amaç doğrultusunda kullanılarak, bu amaç gerçekleştirildikten sonra da kredinin vadesinde kapatılması gerekir. Amacı doğrultusunda kullanılmayan kredi genellikle belirlenen vadede tahsil edilemez. Bu nedenle kredinin amaç doğrultusunda kullanıldığına takip edilmesi gerekir. Örneğin yatırım amacıyla bir takvime bağlı olarak kullanılan kredinin, takvime uygun olarak devam ettiği/ilerlediği ölçülmeli, aksayan durumlarda müdahale edilmelidir.

2.8.2.3 Kredinin Geri Ödenme Gücü

Talep edilen kredilerin değerlendirilmesinde önemli bir nokta da firmanın faaliyetleri sonucunda yarattığı fonlarla talep edilen krediyi geri ödeyip ödemeyeceğidir. Firma eğer yarattığı fonlarla talep ettiği krediyi ödeyemiyorsa kredi talebi uygun görülmez. Kredilerin öncelikli geri ödeme kaynağı müşterinin faaliyetlerinden yarattığı fon; ikincil ve nihai kaynak ise teminatların satış kabiliyeti ve likiditesidir. Kredilerin geri ödenmesinde ortakların diğer gelir kaynakları da göz önünde bulundurulabilir. Fakat diğer gelir kaynaklarının somut belgelerle ortaya konması ve krediye bağlanması, krediyi desteklemesi gerekir. Örneğin kredi geri ödemelerinde müşterinin kira gelirinden faydalanılacaksa, bu kira geliri bankaya temlik edilmelidir.

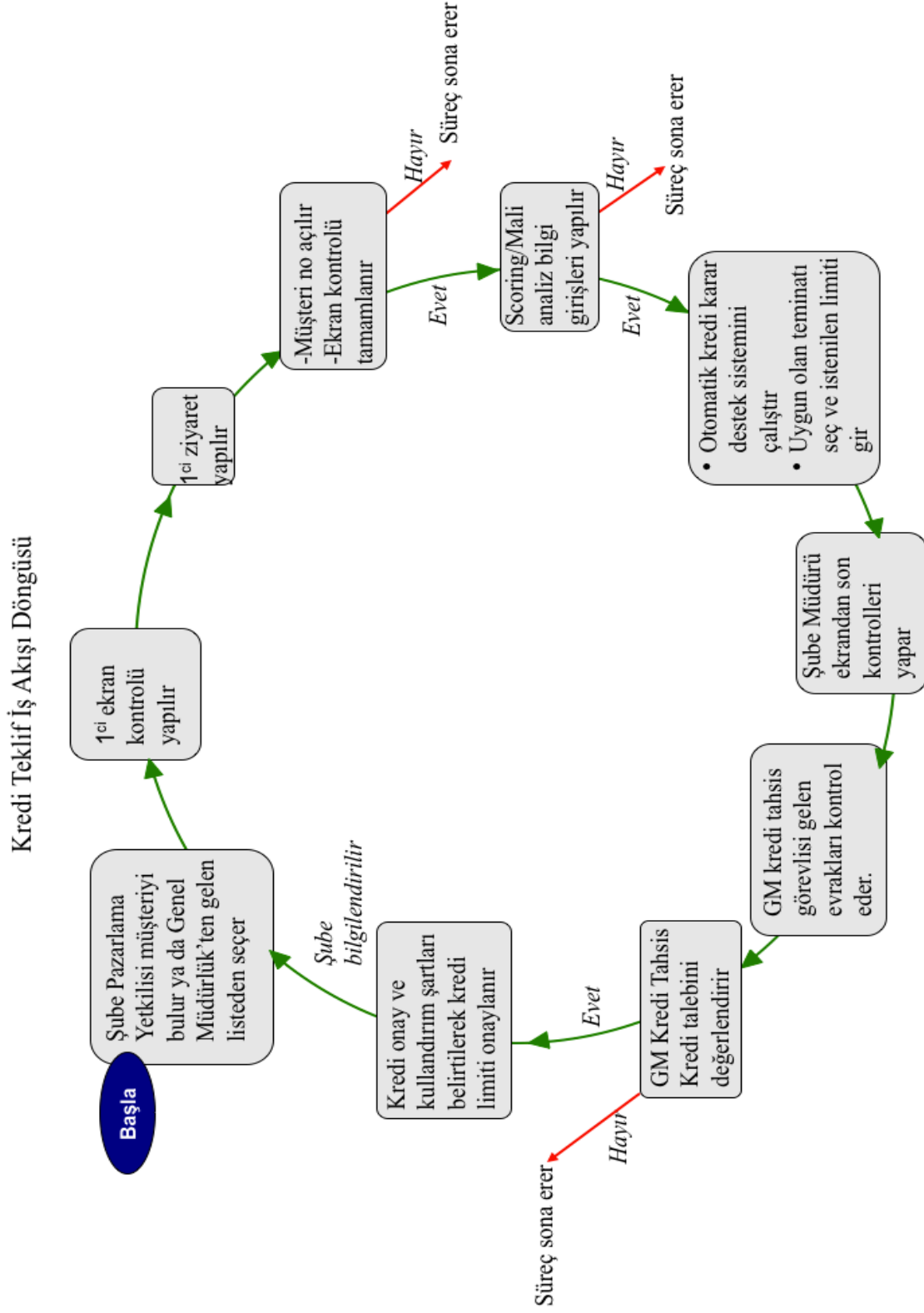
2.8.2.4 Kredi Tekliflerinin Sunumu

Kredi tekliflerinin değerlendirilebilmesi, müşterinin karakteristik özelliklerini de içerecek şekilde teklifin gerekçeleri ile birlikte gönderilmesine bağlıdır. Kredi tekliflerinin onaylı mali veriler ve diğer yasal belgeler temin edilerek hazırlanması gerekir. Ayrıca müşteri ile kredi ilişkisi devam ettiği sürece her yıl Temmuz ayına kadar onaylı bilanço ve gelir tablosu temin edilerek incelenmeli, bilanço ve gelir tablosundaki dikkat çekici kalemlerin detayına inilmelidir. Müşterinin mali verilerinde herhangi bir sürprizle karşılaşmamak için her üç ayda bir firmanın varsa detay

mizanı, geçici bilançosu veya en kötü ihtimalle beyannamesi üzerinden gerekli incelemeler yapılarak firmanın gidişatı hakkında fikir sahibi olunmalıdır. Bir gruba dahil olan firmaların, bütün grup firmalarının mali verileri temin edilerek konsolide edilmesi sağlanmalı, ona göre firma ve grup hakkında görüş oluşturulmalıdır. Bu kural ana firma yurtdışında yerleşik olsa da uygulanır. Önemli olan kural, firmanın ve ortaklarının sahibi olduğu tüm firmaların mali verilerinin temin edilerek analiz edilmesinin sağlanmasıdır. Bu analiz sonucunda, nihai kararı etkilemeyecek kadar küçük ya da önemsiz firmalar konsolideye tabi tutulmayabilir veya değerlendirmeye alınmayabilir. Proje finansmanı amaçlı orta ve uzun vadeli kredi taleplerinde, firma tarafından hazırlanan fizibilite raporu, tahmini bilanço ve gelir tablosu ve nakit akış tablosu da görülmelidir.

Tablo 2.5’de Şubelerden başlayan kredi teklif sürecinin ana aşamaları görülebilmektedir.

Tablo 2.5 Kredi Teklif İş Akışı Döngüsü



2.8.2.4.1 Teklif Yapılacak Firmaların Seçimi

Kredi teklifi yapılmak istenen firmalar aşağıda belirtilen prensipler doğrultusunda belirlenmeli ve müşteriye ziyaret planlaması yapılmadan önce bu hususlara dikkat edilmelidir:

- Şubeler, banka hedef ve politikaları doğrultusunda müşteri olabilecek potansiyel firmalarla ilgili olarak öncelikle piyasa ve bankalar nezdinde ön istihbarat yapmalı ve olumlu istihbarat alınan firmalara ziyaret planlanmalıdır. Herhangi bir şekilde varlıklarının dayanağı konusunda şüphe duyulan müşterilerle ilişkiye geçilmemesi gerekmektedir.
- Firmanın, ortaklarının ve ilişkili olduğu grubun karşılıksız çek ve protestolu senetlerinin, haciz, iflas, konkordato gibi olumsuzluklarının bulunup bulunmadığının sistemden kontrolü yapılmalıdır.
- Yapılan istihbarat araştırması esnasında rastlanılan olumsuz bilgiler mutlaka irdelenmeli, firmaya dönülerek sebepleri sorulmalı ve karşı bankalardan ise “ödendi” yazıları vb. bilgiler temin edilmelidir.

2.8.2.4.2 Kredi Paketinin Hazırlanması

Kredi paketi, firmanın kuruluşu, ortaklık yapısı, faaliyet konusu, grup firmaları, kuruluştan itibaren geçirdiği evreler, kullandığı nakdi ve gayri nakdi kredi limitleri, riskleri, teminat şartları, belli başlı alıcı ve satıcılarının isimleri, alış ve satış vadeleri, ihracat ve ithalat tutarları ile ülkeleri, bitmiş ve devam eden projeleri, bu projelerin finansman şekilleri, sahip oldukları fabrika ve gayrimenkuller ile kapasiteleri, bilanço ve gelir tablosu analizleri ile güçlü ve zayıf yönlerinin talep edilen kredi limit ve şartları ile birlikte yer aldığı, ekinde de yasal kredi evraklarıyla birlikte kredi teklifi, bilanço ve gelir tablosu spread sheet'lerinin olduğu bir dokümandır.

2.8.2.4.2.1 Negatif Kayıt, KKB Sorgulamaları ve İstihbarat

Müşterilerin, ortakları ve varsa grup firmaları ve kefilleri için; sistem ekranlarından karşılıksız çek, protestolu senet, icra, haciz gibi negatif kayıt sorgulamaları yapılmalı, firmanın grup firmaları ile birlikte Kurumsal KKB kayıt sorgulamasının yapılarak %25 ve üzeri ortaklık payına sahip ortakların Bireysel KKB kayıtları kontrol edilmelidir. Bu kontroller sonucunda karşılaşılan olumsuzlukların ayrıca detaylandırılması gerekir. Bu olumsuzluklar tek başına veya birlikte firmaya tahsis edilebilecek bir kredinin geri ödenmesinde sorun yaşanmasına neden olabilir. Ayrıca ilave olarak internet üzerinden firma, ortaklar ve varsa grup firmaları ve diğer kefilleri hakkında gerekli araştırmanın yapılması; ticaret odası kayıtlarının ve T.C. Maliye

Bakanlığı Gelirler İdaresi Başkanlığı'nın web sitesinden e-vergi levhasının da kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu kontroller sahte başvuruların önlenmesi ve firmanın kimliğinin tespit edilmesi açısından önemlidir. Belli bir tutarın üzerindeki kredi tekliflerinde Genel Müdürlük nezdinde piyasa ve banka istihbaratı yapılması olası sorunlu müşterilerin tespit edilmesi açısından kritik derecede önemlidir. İstihbarat, firmanın diğer bankalardaki limit, risk ve teminat durumunun, ödeme performansının ve geçmişinin araştırılması şeklinde gerçekleştirilmelidir.

İstihbarat sonuçlarının değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar:

- TCMB memzuç kayıtlarına göre, firmanın borçlanmasında (risklerinde) dikkat çekici bir artış olması,
- Memzuç kayıtlarına göre, kredili olarak çalışılan banka sayısında ve firmanın bankalardaki toplam limitinde düşüş olması,
- Önceki dönemlerde yüksek tutarda akreditif ve kabul kredili aval riski bulunan firmanın son dönemlerde bu riskinin nakit krediye dönüşmüş olması,
- Firmanın ödenmeyen veya yeniden yapılandırılan kredi ve faiz borcunun bulunması veya iş hacmine göre yüksek tutarda tahakkuk etmiş faiz borcunun bulunması,
- Yakın tarihli karşılıksız çek ve/veya protestolu senet kaydının bulunması,
- Geçmiş dönemlere ait karşılıksız çek ve/veya protestolu senet kaydının bulunması (Bu durumda varsa düzeltme yazılarının temin edilmesi ve karşılıksız çek ve/veya protestolu senedin nedenleri hakkında bilgi alınması),
- Ortakların KKB kayıtlarında gecikmeli ödenen veya ödenmeyen kredi taksitlerinin bulunması,
- Firmanın tedarikçileriyle ödeme güçlüğü yaşaması veya firmanın alacaklarını geç tahsil ettiğine/edemediğine dair bilgiler alınması, aynı iş kolunda faaliyet gösteren firmalardan ilave olumsuz duyular edinilmesi,
- Firma, ortaklar ve varsa grup firmasına ait gayrimenkuller üzerinde haciz kaydının olması,
- Ödenmemiş sosyal sigortalar prim borcunun ve/veya vergi borcunun bulunması,
- Firmanın ortaklık yapısı ve/veya yönetiminde ani ve sebepsiz değişiklikler olması.

2.8.2.4.2.2 Finansal Analiz

- i. Finansal analiz çalışması ilk kredi teklifi sırasında veya daha sonraki limit revize teklifleri sırasında yapılır. Ancak ek olarak firma ve ortaklar hakkında olumsuz istihbarat alınması veya sektördeki krizlere bağlı oluşan geçici durumlarda da düzenlenebilir.
- ii. Finansal analiz çalışması, şubelerde şube müdürünün kontrol ve sorumluluğunda, pazarlama personelleri tarafından yapılır, bazen yüksek riskliliğe sahip, çok karmaşık grupların ve firmaların konsolide mali analizi Genel Müdürlük nezdindeki mali analiz personeline de yaptırılabilir. Ayrıca mali analiz çalışması, bankanın politikasına bağlı olarak, belirli bir tutara kadar olan kredilerde veya belli segmentlerde bir kısım bilgilerin doldurulması suretiyle otomatik olarak sahip olunan scoring sistemlerine de yaptırılabilir. Bu şekilde düzenlenen analiz çalışmalarında pek çok bilgi sistem tarafından değişik kaynaklardan çekilerek rapor oluşturulur. Bir kısım istihbarat ve limit, şart kontrolleri de sistem vasıtasıyla yapılır.
- iii. Finansal analiz raporunda, firmanın olumlu olumsuz tüm yönleri, yıllar itibariyle iş hacmi, karlılığının gelişimi, faaliyetlerinin finansmanındaki özkaynak yabancı kaynak dengesi (borç/özkaynak oranı), kullanılan kredinin firmanın nakit dengesi ile uyumu, özkaynağın yeterliliği ve kalitesi, ortakların şirketten para çekip çekmediği, yabancı para borçlarının boyutu, kur riski ve bilançodaki ağırlığı, finansman giderlerinin boyutu ve finansman giderlerinin aktifleştirilen kısımları göz önünde bulundurulmalıdır.
- iv. Ayrıca;
 - Bilanço ve gelir tablosundaki dikkat çekici kalemlerin açıklamaları,
 - Müşterinin nakit döngü süresi (alacak tahsil, stok tutma ve borç ödeme süreleri) gözönünde bulundurulduğunda, kısa vadeli banka borçlarında satış hacmine ve trendine uymayan artışların görülmesi,
 - Satış hacmi veya alacakların tahsilatı konusunda sorun yaşandığını gösterecek nitelikte stok veya alacaklarda artışlar olması,
 - Stoklarda, özellikle stoklu çalışan firmalarda, yeralan ürünlerin fiyat hareketleri ve firmanın bu dalgalanmalardan ne ölçüde etkilendiği,
 - Toplam alacaklar içinde müşterilerin dağılımı/konsantrasyonu, tahsili mümkün olmayan alacakların tutarı, %10 üzerinde alacak bulunan müşterilerin kalitesi (negatif kayıt kontrollerinin yapılması),

- Yıllardır süregelen faaliyet zararı (Faaliyet dışı gelir kalemleriyle kompanse edilmiş olsa bile faaliyet zararı mutlaka irdelenmelidir.),
- Yetersiz özkaynak ve yüksek kaldıraç oranı (sektör ortalamaları ve önceki yıllar göz önünde bulundurulduğunda),
- Uzun süredir devam eden işletme sermayesi açığı,
- Yıllardır süregelen ortaklardan alacaklar/yüksek kasa bakiyeleri,
- Ciro düşüşü (Reel ve nominal olarak),
- Aktifleştirilmiş finansman giderleri (firma karlı görünmekle birlikte, aktifleştirilmiş finansman giderleri dikkate alındığında gerçekte zararda olabilir) ve
- “Diğer” başlıklı kalemlerin yüksek tutarlı olması (Diğer kısa vadeli alacaklar, diğer borçlar, diğer gelirler vb.),

dikkatle incelenmelidir.

- v. İnşaat-taahhüt firmalarında devam eden ve tamamlanan işler; devam eden işlerin geçici kar veya zararı; hakedişlerin zamanında tahsil edilip edilmediği hususlarının yanısıra bu sektörde faaliyet gösteren firmalarda;
- İş alma ve bitirme kapasitesi,
 - Tamamlanan işlerin karlılığı, devam eden işlerin bitirilme/tamamlanma seviyesi; hakediş-maliyet-alınan avans dengesi baz alındığında öngörülen net kar-zarar durumu, fiilen alınmış hakediş/ödeneğe bağlanıp alacak olarak bekleyen hakediş, işin tamamlanması durumunda oluşacak hakediş, maliyet, tahmini karlılık düzeyi,
 - Varsa dahil olunan ortak girişimler, projenin detayları ve karlılıkları,
 - Varsa yurtdışı faaliyetleri ve faaliyetler sonucu elde edilen karın yurtiçine aktarılıp aktarılmadığı,
 - Firmanın özkaynağının toplam iş hacmine oranı,
 - Makina parkının yeterliliği ve
 - Firmanın yap-sat tarzı konut inşaatı faaliyeti varsa, satış kapasitesi, satışlardan elde edilen gelir miktarı, satış ve maliyet olarak m2 bazında baz alınan fiyatlar, inşaat maliyeti, finansman modeli gibi bilgiler de

analiz edilerek değerlendirilmelidir.

- vi. Finansal rasyolar, firmaların mali durumunun anlaşılmasını sağlayan en temel göstergelerdir. Bu nedenle finansal rasyolar da firmanın analizi sırasında dikkate alınmalıdır.
- vii. Sektördeki gelişmelere ilişkin farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler değerlendirilmeli ve müşterinin durumu ile sektördeki trendler karşılaştırılmalıdır. Gelecek dönemde sektördeki beklentiler, müşterinin yakın dönem faaliyet performansı değerlendirilirken kritik derecede önemlidir. Müşterinin sektördeki yeri ve payı ile rakip firmaların performansı, dikkate alınması gereken diğer önemli konulardır.

2.8.2.4.2.3 İç Derecelendirme Notu (Reyting)

Reyting, herhangi bir borçlanmaya ilişkin anapara ve faizin geri dönmeme yani temerrüde düşme ya da gecikmeye girme olasılığını tahmin etmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Risklilik düzeyini belirten reyting ya da scoring, alfabetik bir şekilde harflerle ifade edilebileceği gibi rakamlarla da ifade edilebilir. Geçmiş verileri ve istatistiksel teknikleri kullanarak, kredi scoring (puanlama), çeşitli kredi başvurularının özelliklerinin gecikmeler ve temerrütler üzerindeki etkilerini izole etmeye çalışır. Bu yöntem, bir bankanın kredi başvurularını veya borçlularını risk açısından sıralamak için kullanabileceği bir “puan” üretmektedir. Bir scoring modeli veya puanlama cetveli oluşturmak için, daha önce kullanılan kredilerin hangi karakteristik özelliklerinin kredinin iyi performans göstermesinde etkili olduğu geçmiş performanslarına bakılarak analiz edilir. İyi tasarlanmış scoring modelleri, borçlarını zamanında ödeyerek iyi performans gösterenlere yüksek puanlar, zamanında ödemeyenlere, geciktirenlere ya da temerrüde düşenlere ise düşük puanlar verir. İyi ve kötü müşteriyi ayırım gücü yüksek modeller, en başarılı modellerdir.

Kredi scoringi, dünyada 1950’lerden beri kullanılmasına rağmen, son 25-30 yılda önce tüketici kredileri, arkasından da konut kredilerinde ve küçük işletme kredilerinde yaygınlaşmıştır (May, 2004: 3). 1997 yılında Amerika Birleşik Devletleri Federal Rezerv Bankası tarafından yapılan bir araştırmada, büyük ölçekli bankaların %70’i küçük işletme kredilerinin değerlendirmesinde scoring sistemlerini kullandıklarını belirtmiştir²⁹. Önceleri sadece bireysel kredilerde kullanılan kredi scoringi, yeni metodolojilerin ortaya çıkması, bilgisayar teknolojilerinin

²⁹ Mester, L.J., (1997), “What’s the Point of Credit Scoring?”, Business Review, Federal Reserve Bank of Philadelphia, September/October, p.6.

gelişmesi ve veri kullanılabilirliğinin artmasıyla küçük işletme kredilerinden başlayarak tüm ticari kredilerde kullanılmaya başlanmıştır.

Olumsuz koşullarda bile asgari düzeyde bir ödeme gücü sağlamak amacıyla, düzenleyiciler bankaların riskli faaliyetlerinden kaynaklanan zararlarına karşı bir tampon vazifesi görecektir kesin ve belirli bir özsermayeye ayırmalarını ister. Bu sermaye gereksinimleri, banka düzenlemelerinin temel taşıdır. Birçok bankanın riskini belirleyen en önemli risk faktörü olan kredi riski, bireysel kredilerde ve kredi riskli araçlarda önemli ölçüde farklılık gösterebilir. 1988'den itibaren Basel I Uzlaşısı'nda oluşturulan sermaye gereksinimi ile ilgili kurallar, kredilere karşı tutulması gereken sermayede çok az bir fark oluşturmuştur. Bir kuruma ödünç verilen her dolar için, AAA, CCC veya derecelendirilmemiş olmasına bakılmaksızın, bankaların özkaynaklarında 8 sent tutmaları gerekmektedir. Bu nedenle, Basel I Uzlaşması reformunda temel motivasyon, sermaye gereksinimlerinin bireysel maruz kalma riskine karşı daha duyarlı hale getirilmesi olmuştur. Basel II Uzlaşısı ise, bu riski ölçmek için çeşitli yaklaşımlara izin verir. Standart yaklaşımda, bireysel risk dış kurum derecelendirme notları ile ölçülür; her derecelendirme sermaye gereksinimlerini belirleyen belli bir risk ağırlığına sahiptir. Bir temeli ve gelişmiş bir başka şekli olan iç derecelendirme temelli (IRB) yaklaşımında, bireysel risk, bankaların kendi iç derecelendirme notu kullanılarak ölçülür. İç derecelendirme notu yaklaşımı (IRB), bir kredinin temerrüt olasılığının, temerrüt halinde kaybın ve vadenin bir fonksiyonu olarak sermaye gereksinimini ifade eder. Sermaye gereksinimlerini en aza indirmek ve derecelendirme sisteminin ayırt edici gücünü en üst seviyeye çıkarmak için iç derecelendirme notları sınırlarının iyi bir şekilde ayarlanması gerekmektedir (Löffler and Posch, 2007: 211).

Bankalarda değişik içsel derecelendirme modelleri uygulansa da en iyi model, bankaların kendi uygulamalarından çıkan, kendi verileri ile valide edilmiş, kendi ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmeye açık içsel modellerin kullanılmasıdır.

İçsel derecelendirme (reyting) uygulamalarının amacı;

- Kredili müşterilerin risk derecelerini belirleyerek, bankanın Yönetim Kurulu kararları doğrultusunda risk dağılımını belirlemek ve sorunlu kredileri en aza indirmek,
- Dönemler itibariyle firmaların risk derecelerinin gelişimini izlemek ve analiz etmek,
- Risk derecelerine göre firmaları birbirleriyle karşılaştırmak,
- Banka genelinde aynı risk kültürü oluşmasını sağlayarak objektifliği ön plana çıkarmak,

- Farklı risk derecesine sahip firmalar için farklı fiyatlar ve esnek müşteri yaklaşımları uygulayabilmek,
- Kredi tahsis ve değerlendirme, operasyon ve pazarlama fonksiyonları düzeyinde firmalara geliştirilecek yaklaşımlar için basit ve anlaşılabilir bir yol göstericilik sağlamak, firma bazında standartları oluşturmak,
- Bankada müşterilerle ilgili her türlü bilgi birikimini sağlayarak, kredi riski yönetim fonksiyonu için temel teşkil etmek ve müşterilerin geçmiş performansları için tarihsel veri seti oluşturmak,
- Reytingi birkaç derece birden düşen firmalar raporlanarak, bunlar hakkında acil aksiyon almak ya da reytingi iyileşenlere daha esnek yaklaşımlar sergilemek.

İçsel derecelendirme sistemlerinde olması gereken özellikler;

- i. Bankada öncelikle kredi derecelendirme sistemi bütün fonksiyonlarıyla tanımlanmalı ve en üst düzeyde desteklenmeli, çıkan sonuçlara sahip çıkılarak, maksimum derecede bütün tarafların uyması sağlanmalıdır,
- ii. Reyting sistemi hem niteliksel ve hem niceliksel verilere dayandırılmalı ve mümkün olduğu kadar objektif olmalıdır,
- iii. Reyting modelinde değişik sektörlerle ve segmentlere, nihai skorun oluşumunda birbirinden farklı ağırlıklar verilmelidir,
- iv. Reyting sisteminin önemli bir fonksiyonu geleceğe ışık tutmak olduğundan, firmanın mali verileri ve kredi performansına ilişkin hem geçmiş verileri, performansı, hem de mali verilerdeki gelişimi trend analiziyle puanlanmalıdır,
- v. Firmanın yıllar itibarıyla nakit yaratma kapasitesi ve trendi de not oluşumunda dikkate alınmalıdır,
- vi. Firmanın cari yıl ile son 2 yıldaki rasyolarının mevcut durumu ile gelişimi de scoring analizinde kapsanması gereken hususlardandır,
- vii. Firmanın alış ve satışlarında kur riskine açık olup olmadığı, ülke riski ve alış satışlarının peşin mi vadeli mi olduğu, tek alıcı satıcıyla mı yoksa birden çok alıcı ve satıcıyla mı çalıştığı da skoru etkiler,
- viii. Banka müşterisi her firmaya ve kişiye reyting oluşturulmalıdır, farklı müşteriler için farklı reyting modelleri oluşturulabilir (Bireysel için ayrı, mikro, kobi ve ticari için ayrı olabilir.),

- ix. Kredi teklifi yapılan tüm firmalar derecelendirme modeli kapsamında alınan iç derecelendirme notu eşliğinde tahsis sürecine dahil edilmelidir,
- x. Reyting notu belli bir süreliğine geçerli olmalı, müşterilerin koşullarında meydana gelebilecek değişmelere paralel güncellenmelidir (Örneğin bilanço dönemlerinde),
- xi. Müşterinin oluşturulan reyting notunun değiştirilmesi üst onay kararına bağlı olmalı ve reytingi değiştirilen müşterilerin performansları izlenerek raporlanmaları sağlanmalıdır.

2.8.2.4.2.4 Finansal Tablolar

- i. Bilanço, gelir tablosu ve bunların dipnotlarından oluşan ve firmanın bir yıllık faaliyetlerinin sonuçlarını gösteren tablolardır. Firmalar genelde, son üç yılı ve en son ara dönemi kapsayan finansal verileri üzerinden değerlendirilirler. Yıl sonlarına ilişkin detay mizan edinilmesi, olası bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin anlaşılması ve yorumlanması açısından kritik öneme sahiptir.
- ii. Firmanın bilanço ve gelir tablolarının tek düzen hesap planına uygun bir şekilde banka sistemine aktarılması ile birlikte, likidite, kaldıraç, faaliyetlere ilişkin rasyolar ile karlılık rasyolarının hesaplanması, bu rasyolara yönelik geçmiş yıl karşılaştırmaları, benzer firmaların rasyoları, genel kabul görmüş standart rasyolar ve sektör ortalamalarının dikkatle göz önünde bulundurulması gerekir. Oluşturulan finansal tablolar, firmanın bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tablosundaki ana kalemleri ve verilerin yorumlanmasına yardımcı olacak belirli finansal oranları içermelidir.
- iii. Birden fazla firmanın söz konusu olduğu gruplarda, grubun net bir şekilde görülebilmesi için, grup mali verileri konsolide edilmelidir.

2.8.2.4.3 Kredi Teklifinin Hazırlanması

Şube, kredili olarak çalışmaya karar verdiği müşteriler için, müşterilerin gereksinimleri ve finansal verileri doğrultusunda Bankanın Kredi Politikalarına en uygun kredi ürünlerini, limit tutarlarını ve teminat yapısını belirleyerek kredi teklifini yapmalıdır.

2.8.2.4.3.1 Kredi Teklifinin Düzenlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Temel Esaslar

- i. Kredi teklifleri öncelikle yasalara ve bankanın kredi politika ve hedeflerine uygun olmalıdır.

- ii. Kredi tekliflerinin değerlendirilebilmesi için teklifin gerekçeleri ve müşterinin karakteristik özelliklerini de içerecek Şekilde düzenlenmesi gerekir. Kredi teklifi, Şube Kredi Komitesinin sorumluluğu altında hazırlanır.
- iii. Kredi tekliflerinin içinde Şube görüşü kısmında, kredinin amacının da yer aldığı, kredi teklifi hakkında çok kısa ve zet bilgi yer almalıdır.
- iv. Bir gruba dahil olan firmaların kredi tekliflerinde o grubun ana firmasının ve grubun konsolide mali verilerinin bulunması gerekir.
- v. Proje finansmanı amaçlı orta ve uzun vadeli kredi taleplerinde, kredi tekliflerinin ekine fizibilite raporu, tahmini bilanço ve gelir tablosu ve nakit akış tablosu da konulmalıdır.
- vi. Özellikle açık kredi teklif edilen ya da teminata yalnızca kefalet önerilen kredi tekliflerinde, firmanın finansal verileri ve tarihsel gelişimine ek olarak kefalet imzası alınacak ŐahıŐların veya firmaların mal varlıklarına finansal analiz raporlarında mutlaka yer verilmeli ve varlıklarını tevsik edici belgeler kredi teklifine eklenmelidir.

2.8.2.4.3.2 Kredi Teklif eŐitleri

Kredi teklifleri yeni (ilk) limit, limit artışı, limit azaltımı, teminat/koşul değişikliği, limit iptali, yapılandırma, limit revizyonu, geçici limit (işlem bazlı) olmak üzere sekiz farklı amaçla düzenlenebilir.

2.8.2.4.3.3 Kredi Tekliflerinin Değerlendirilmesi

- i. Kredi tahsis süreci, tüzel kişi müşterilerin kredi risklerinin reyting tablosu dikkate alınarak sınıflandırılması ve teminat yapısı ışığında kredi kullandırım düzeyinin belirlenmesine dayalıdır. Kredi kararı, tüm bilgi ve belgeler değerlendirildikten sonra ve müşterinin reyting notuna göre, kredinin geri ödenmesini sağlayacak teminatlar oluşturularak verilmelidir.
- ii. Kredi tekliflerinin değerlendirilebilmesi için öncelikle kredi ile ilgili dökümantasyonun tam olması, yani herhangi bir eksik evrakın bulunmaması gerekir.
- iii. Belge ve bilgileri tam olan kredi dosyaları, bankanın kredi politikası doğrultusunda incelenir. Mali analiz raporu ve ekindeki bilanço ve gelir tablosu üzerinde gerekli durumlarda aktarma-arındırma işlemleri yapılır.
- iv. Kredi Komitesi ve Yönetim Kurulu yetki seviyelerinde görüŐülecek kredi dosyaları için firmanın ve ortaklarının kısa geçmişini, firmanın bankadaki limit, risk ve teminat bilgileriyle talep ettiği limiti ve Şartlarını, firma faaliyetlerini, grup firmalarını ve

faaliyetlerini, devam eden projelerini, olası güçlü ve zayıf yönlerini (SWOT analizi) ve Krediler Bölümünün talep hakkındaki nihai görüşünü de içeren yönetici özetlerinin hazırlanması gerekir.

2.8.3 Kredilerin Sınıflandırılması

Krediler çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Ancak bu sınırlar arasında kesin çizgiler bulunmamakta, çeşitli açılardan bakıldığından bir kredi birden fazla gruba dahil olabilmektedir. En temel ayrımıyla krediler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

2.8.3.1 Niteliklerine Göre Sınıflandırma

Kredilerin en temel sınıflandırması niteliklerine göre yapılan sınıflandırmadır. Niteliklerine göre yapılan sınıflandırma kredinin beraberinde faiz yükü taşıyıp taşımadığını da ortaya çıkarır.

2.8.3.1.1 Nakdi Krediler

Kredi müşterilerine nakit olarak verilen kredilerdir. Faiz veya faiz ve komisyon karşılığında müşteriye kullanırlar. Nakdi krediler TL Nakdi Krediler ve YP Nakdi Krediler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Nakdi krediler kendi içinde açık, imza karşılığı (kefalet) ve maddi teminatlı krediler olarak üçe ayrılmakla birlikte, gelişen ve değişen ekonomik koşullar çerçevesinde pek çok nakdi kredi türü oluşmuştur ve halen oluşmaya da devam etmektedir. Nakdi krediler kısa vadeli olabileceği gibi, orta ve uzun vadeli de olabilir. Banka kaynağından ya da banka dışı kaynaklardan kullanılabilirler. TCMB firmalara kullanılan kredileri Avrupa Birliği sınıflandırması olan NACE'ye göre sektörel açıdan ele almaktadır³⁰. Bu sınıflandırma inşaat sektöründen başlayıp, avcılık sektörüne kadar 16 ana ve 30 adet alt sektörü kapsamaktadır. TCMB'nin yaptığı sınıflandırma kredilerin ekonomide hangi sektörleri ne ölçüde beslediğinin ve Türk ekonomisinin sektörel gelişme yönlerinin izlenmesi açısından son derece önemlidir. BDDK ise nakdi kredileri genel olarak kredilerin kullanım alanına, para cinsine ve vadesine göre sınıflandırmaktadır. BDDK'nın yaptığı sınıflandırmaya göre nakdi krediler; iskonto ve iştirah senetleri kredisi, ihracat kredileri, ithalat kredileri, ihracat garantili yatırım kredileri, diğer yatırım kredileri, işletme kredileri, ihtisas kredileri, fon kaynaklı krediler, bireysel krediler, müşteri adına menkul değer alım kredileri, kıymetli maden kredileri, faktöring işlemlerinden alacaklar, mal karşılığı vesaikin

³⁰ NACE, Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflandırması'nı ifade eder. Fransızca sözcüklerin baş harflerinden türetilmiştir.

finansmanı, kar zarar ortaklığı yatırımı ve diğer krediler olarak gruplandırmaktadır. BDDK nakdi kredileri tekdüzen hesap planına göre sınıflandırmaktadır (Tuğcu ve diğerleri, 2013 : 101-102).

2.8.3.1.2 Gayrinakdi Krediler

Bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi konusunda bankanın, alacağı bir komisyon veya ücret karşılığında taahhütte bulunması, garanti vermesidir. Müşteriye ödünç olarak nakit para verilmesi söz konusu değildir, ancak, taahhüt edilen işin müşteri tarafından yerine getirilmemesi, eksik yerine getirilmesi veya borcun ödenmemesi nedeniyle muhatabın uğradığı zarar bankaca tazmin edilir. Gayrinakdi krediler de TL gayrinakdi krediler ve YP gayrinakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Örneğin teminat mektubu, harici garantiler, akreditifler, aval/kabul kredileri.

2.8.3.2 Vadelerine Göre Sınıflandırma

Kredilerin vadesi, en kısası 1 günden başlayan gün içi krediler olmak üzere, en uzununu gelişmiş ülkelerde 30-40 yılı bulan konut kredilerine kadar çıkabilmektedir. Türkiye’de ise kredi vadesi finansal piyasaların derinliğine bağlı olarak daha kısa vadeli olarak gerçekleşmektedir.

2.8.3.2.1 Kısa Vadeli Krediler

1 yıla kadar vadeli olan kredilere kısa vadeli krediler denir. BCH kredileri, çek-senet karşılığı krediler, iskonto-iştirah kredileri kısa vadeli kredilerdendir.

2.8.3.2.2 Orta Vadeli Krediler

Vadeleri 1 yıldan uzun, 5 yıldan kısa olan kredilere orta vadeli krediler denir. Genellikle makine teçhizat alımı, araç kredileri, gemi onarımları, bina-fabrika tadilat ve turizm sektörüne yönelik otel yenileme kredileri orta vadeli olarak kullanılır.

2.8.3.2.3 Uzun Vadeli Krediler

Vadeleri 5 yıldan uzun vadeli olan kredilerdir. Büyük fabrika, otel, baraj, havaalanı inşaatı yatırımları, gemi satın alma kredileri genellikle 5 yıldan uzun vadeli olarak finanse edilir.

2.8.3.3 Teminatlarına Göre Sınıflandırma

Kredilerin sınıflandırma türlerinden biri de teminatına göre sınıflandırmadır. Teminatlar bazen çok genel özellik gösterirken (kefalet, ipotek karşılığı gibi), bazen de çok spesifik özellik gösterebilirler (iskonto-iştirah kredileri, çek karşılığı, vesaik karşılığı krediler gibi).

2.8.3.3.1 Teminatsız Krediler

Açık kredi de denilen bu krediler sadece kredi müşterisinin kredi değerliliğine güvenilerek, onun imzası ile verilen herhangi bir asli teminat alınmadan kullanılan kredilerdir.

2.8.3.3.2 Teminatl  Krediler

Kredi müşterisinin imzası ile birlikte, en az bir kefil veya maddi teminat karşılığında verilen kredilerdir. Kredi, sadece kefil imzası ile verildiyse buna kefalet karşılığı kredi denir. İpotek, ek-senet, nakit karşılık veya alacağın temliki gibi maddi bir teminat alındıysa bu krediye maddi teminatl  kredi denilir.

2.8.3.4 Kaynaklarına Göre Sınıflandırma

Kredinin kaynağına göre yapılan sınıflandırma, çoğ u zaman kredinin vadesini, kullanım şartını, fiyatını ve hatta bazen teminatını da belirler. Bu krediler spesifik kaynaklardan temin edildiğinden, kullanım şartları da spesifiktir ve genellikle belli bir müşteri grubuna yönelik olarak kullanılırlar.  rneğ in ülke kredileri, ihracat amacına yönelik krediler, k uk işletmelere yönelik krediler gibi.

2.8.3.4.1 Banka Kaynaklı Krediler:

Bankaya ait kaynaklardan kullanılan kredilerdir.

2.8.3.4.2 Fon Kaynaklı Krediler

T.C. Merkez Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank), Kredi Garanti Fonu ve diğ er fonlardan yararlanarak kullanılan kredilerdir.

2.8.3.4.3 Yurtdışı Kaynaklı Krediler

Çeşitli yurtdışı bankalardan ya da finans kurumlarından genellikle belirli bir amaca yönelik kullanılan kredilerdir (IFC, EFSE, EIB, EBRD, CEB ve çeşitli ülke kredileri gibi).

2.8.3.5 Kullanım Amacına Göre Sınıflandırma

Kredinin kullanım amacının kredi türünü belirlediğ i kredilerdir. Bu kredilerde kredinin adından hangi amaca yönelik olarak kullanıldığı bellidir. Bu nedenle bu kredilerin takibi ve izlemesi daha kolaydır.

2.8.3.5.1 Yatırım Kredileri

Firmalara, fabrika ve binalarının yapımı, makine teçhizat alımı, üretim hatlarının kurulması, yenilenmesi ve tesislerinin yapımı gibi sabit sermaye yatırımlarının finansmanı amacıyla kullanılan orta uzun vadeli kredilerdir.

2.8.3.5.2 İşletme Kredileri

İşletmelerin üretim faaliyetlerini finanse etmek, alışları ile satışları arasındaki vade uyumsuzluğunu gidermek ve kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan genellikle kısa veya orta vadeli kredilerdir.

2.8.3.5.3 Donatım (Teçhizat) Kredileri

İşletmelere ait fabrika, bina ve tesislerin genişletilmesi, yenilenmesi, modernizasyonu, makine ve teçhizat sağlanması için kullanılan genellikle orta vadeli kredilerdir.

2.8.3.6 Kullanılan Sektörler Açısından Sınıflandırma

Krediler, kullanıldığı sektörler açısından temel olarak özel ve kamu sektörü olmak üzere ikiye ayrılır.

2.8.3.6.1 Özel Sektör Kredileri

Özel sektörün sahibi olduğu firmalara yönelik kullanılan kredilerdir.

2.8.3.6.2 Kamu Sektörü Kredileri

Çeşitli kamu kuruluşlarına, belediyelere veya onların çoğunluk hissesine sahip olduğu firmalara kullanılan kredilerdir.

2.8.3.7 İzin Açısından Sınıflandırma

Kredilerin limit onayını vermeye yetkili makamlar açısından sınıflandırılması, izin açısından sınıflandırmadır. İzin açısından sınıflandırma, bankanın büyüklüğüne bağlı olarak daha geniş uygulama alanı bulabilmektedir. Gelişen bilgisayar teknolojileri paralelinde Şube yetkili kredilerin kullanımı azalırken, özellikle otomatik kanallardan yapılan kullanımlar artmaktadır.

2.8.3.7.1 Şube Yetkili Krediler

Şubenin herhangi bir makamdan izin almadan, Genel Müdürlüğün kendisi için belirlediği yetki limit ve şartları dahilinde kullandığı kredilerdir.

2.8.3.7.2 Bölge Yetkili Krediler

Bölge Müdürlüğü olan bankalarda, Genel Müdürlüğün Bölge Müdürlüğü'ne verdiği kredi yetki limit ve şartları dahilinde kullandığı kredilerdir. Şubeler, Bölge Müdürlüğü'nden izin alarak bu kredileri kullanabilirler.

2.8.3.7.3 Genel Müdürlük Yetkili Krediler

Miktarı şube, ya da Bölge Müdürlüğü'nün yetki sınırlarının üzerinde olan ya da rakamsal olarak yetki sınırları içinde kalsa dahi, Genel Müdürlük tarafından tahsis edilmesi gereken kredilerdir. Örneğin reytingi Şube ve Bölge Müdürlüğü yetkisinde değerlendirmeye uygun değilse. Ya da çeşitli basın, yayın, medya kuruluşlarına yönelik kredi talepleri buna örnek gösterilebilir. Şubelerin bu tür kredi tekliflerini yapmadan önce, Genel Müdürlükten yazılı onay alması genel kuraldır.

2.8.3.7.4 Otomatik Kanallardan Kullanılan Krediler

Bankanın çeşitli internet siteleri, çağrı merkezi veya çeşitli firmalarla yaptığı anlaşmalar çerçevesinde bu şirketler üzerinden aldığı kredi taleplerinin otomatik kredi karar destek sistemleri sayesinde online değerlendirilerek onaylananların otomatik olarak kullanıldığı kredilerdir.

2.8.3.8 Para Birimi Açısından Sınıflandırma

Kredilerin bir sınıflandırma şekli de kullanıldığı para birimine göre yapılan sınıflandırmadır.

2.8.3.8.1 Türk Parası Krediler

TL cinsinden kullanılan kredileri ifade eder.

2.8.3.8.2 YP Krediler

Firmaların isteği üzerine TCMB tarafından ilan edilen konvertibl dövizler üzerinden döviz olarak kullanılan kredilerdir. Genellikle ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için Türkiye'de yerleşik kişilere kullanılır³¹. İstisnalar hariç

³¹ 5 Ocak 2018 tarihli ve 30312 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2018/11185 sayılı "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar" ile buna ilişkin "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2008-32/34)"de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2018-32/46) ile 02/05/2018 tarihinden itibaren döviz kredisi kullanımı ihracat ve ihracat sayılan satış ve teslimler ile

olmak üzere genellikle kullanılan döviz kredilerinin yurt dışından gelecek ihracat bedelleriyle belli sürelerde kapatılması zorunludur.

2.8.3.8.3 Döviz Endeksli Krediler

Döviz endeksli krediler, belli bir döviz (konvertible) endeksli olarak müşteriye, döviz alış kuru üzerinden TL olarak kullanılan kredilerdir.

2.8.3.9 Kullanıcısının Niteliğine Göre Sınıflandırma

Kullanıcısının tipine göre krediler Bireysel Krediler ve Kurumsal Krediler olarak ikiye ayrılır. Bireysel Krediler, bankaların ticari amaç dışında kullanılmak üzere herhangi bir mal veya hizmet alımının finansmanına yönelik kullandığı her türlü tüketici, oto, konut, kredi kartı ve Kredili Mevduat Hesabı gibi kredilerdir. Kurumsal Krediler ise, ticari amaçlarla gerçek ve/veya tüzel kişilere kullanılan bütün kredileri kapsar.

2.9 KREDİ LİMİTLERİ

Kredi limiti, bir firmaya veya gruba onaylanan kredi koşul ve şartlarının yerine getirilmiş olması kaydıyla belirli bir tarihe kadar kullanabileceği kredi tutarını gösterir. Kredi limitleri süresiz tahsis edilmez. Kredi müşterisinin reytingine, finansal verilerine ve teminatına bağlı olarak limitler belli sürelerde yeniden değerlendirilmelidir. İyi reytinge sahip firmalarda yenileme süresi 1 yılı aşmamalıdır. Reytingi kötü ve mali verisi zayıf firmalarda ise bu süre kredi tahsis biriminin değerlendirmesine bağlı olarak daha kısa olabilir.

Müşterinin kredi limit revize tarihi dolmadan gerekli yasal ve diğer evraklar toplanarak firmanın mali analiz ve istihbarat raporları yenilenmeli, risk iştahına göre ve firmanın gösterdiği performansa göre limit azaltımı, aynı limitin yenilenmesi, koşullarının revize edilmesi veya limit artırımını şeklinde kredi teklifinin değerlendirilerek mevcut limit vadesi dolmadan gerekli revize yapılmalıdır. Aksi takdirde firma teminatlarını verdiği ve hazır sandığı limitlerini kullanamayacak duruma düşebilir. Bu durum ise banka ile müşteri arasında gerilim yaşanmasına neden olabilir.

Belli bir tutara kadar limiti olan müşterilerde, reytingi belli bir kategorinin üzerinde ve kredi geçmiş performansının iyi olması, güncel mali verilerinin temin edilip sisteme girilmesi kaydıyla,

döviz kazandırıcı faaliyetler dışında da belli şartlara bağlanmış ve bazı istisnalar getirilmiştir. <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2018-20.aspx>

yine güncel istihbarat sorgulamaları yapılarak, bankanın risk iştahı doğrultusunda sistemden otomatik limit revizesi yapılabilir. Ayrıca kredi yöneticilerine kendi limitleri dahilinde geçici limit yenileme yetkisi verilebilir. Kredi limit tanımlanması bankanın çalışmak istediği müşteriler içindir. Mali verilerinde bozulma görülen, aynı şekilde kredi geri ödeme performansında da aksaklık görülen müşterilerin limitleri yenilenmez. Hatta var olan limitleri, risk seviyesine çekilerek, riskinin tasfiye edilmesi gerekir. Tasfiye hesaplarına intikal eden müşterilerde ise limit vadesi, tasfiye hesaplarına alındığı gün dolmuş sayılır ve limit, riske eşitlenir.

Banka, çok iyi tanıdığı, çalışmasında fayda gördüğü ve yüksek verim aldığı, reytingi belli bir seviyenin üzerindeki müşterilerin acil ihtiyaçlarına yardımcı olmak amacıyla, kredi onaylama yetkisi bulunan yöneticilerine müşteri limitlerinin belli bir yüzdesi kadar artış yetkisi verebilir. Buna tolerans yetkisi denir. Böyle bir yetki, müşteri limitlerinin müşterinin acil ihtiyaçları doğrultusunda artırılabilmesi için son derece etkin ve faydalı bir yöntemdir. Bir defalığına kullanılması ve akabinde ilgili yetki merciinin onayının alınması esastır. Bu yetkinin kullanımı aşağıdaki durumlarla sınırlanabilir:

- Müşteri limitinin mevcut limitin %10'u kadar arttırılması ve
- Faiz tahsilat dönemlerinde faiz tahsilat tarihinin azami 10 gün uzatılması

Tolerans yetki limiti, onay verenin maddi teminatlı kredi yetki limitini aşmamalıdır.

2.10 EKONOMİK GRUPLAR

Aşağıdaki şartlara sahip firmaların oluşturduğu risk grubu, ekonomik grup olarak tanımlanır:

- Aynı ortağın direkt veya dolaylı olarak en az %20 ve üzerinde ortaklığı bulunan firmalar,
- Ortaklık oranı %20'nin altında kalmakla birlikte söz konusu firmaları kontrol etme ve istediği yönde karar aldırma yetkisini elinde bulunduran ortak ve ortaklığa sahip firmalar;
- Bir firmanın kredi riskini müştereken ve resmi olarak üstlenen kişinin ortak olduğu firma ile borcunu üstlendiği firma aynı ekonomik grupta değerlendirilir.

Yukarıdaki maddedeki tanımda açıklanan kuralın uygulanması sırasında aynı müşterinin birden fazla grupta değerlendirilmesi durumu söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda firmada hangi grubun hangi oranda hissesi var ise; firmanın riskleri o gruba o oranda dahil edilmelidir.

Kredi analiz ve değerlendirmesi, tahsisi, izlemesi ve tasfiyesi açısından her bir ekonomik grup tek bir risk grubu olarak deęerlendirilir³².

Ortak girişim firmaları ve adi ortaklıkların yükümlölükleri ilgili hissedarların hissesi oranında ayrıştırılmalıdır. Fakat bu durum kredi kararının verilebilmesi açısından üyelerin ortak yükümlölüklerinin dikkate alınmasını engellemeyecektir.

Kredi karar organları, elde edilen veriler ışığında sahip olunan bilginin kalitesinin artırılması ve raporlama ihtiyaçları için ekonomik grup oluşturma, değiştirme ve iptal etme yetkisine sahip olmalıdır.

2.11 KREDİ ORGANİZASYONUNA VE TÜRLERİNE GÖRE TAHSİS KURALLARI

Kredi tahsis organizasyonunun en belirgin ayrımı kredi tahsisi yapılan müşteri sınıflarına göre yapılır. Müşterinin en başta bireysel nitelikli mi, yoksa ticari nitelikli mi oluşu onun kredi talebinin değerlendirileceği tahsis makamını da belirler. Bu çerçevede organizasyonun büyüklüğüne ve karmaşıklığına da bağlı olarak kredi organizasyonu öncelikle bireysel ve ticari nitelikli olmak üzere ikiye ayrılır; eğer organizasyon büyükse, bankanın ihtiyaç ve hedefleri doğrultusunda bu ayrım daha da detaylandırılabilir.

2.11.1 Kurumsal/Ticari Krediler İçin Tahsis Kuralları

- i. İşletme sermayesi amacıyla verilecek krediler, mutlaka firmanın cirosu ile doğru orantılı olmalıdır.
- ii. Yatırım projelerinin finansmanı amacıyla verilecek krediler, yatırımlardan sağlanacak nakit akışıyla geri ödenebilir olmalı ve bu durum yapılacak “Nakit Akış” alışması ile kredi tahsisi yapılmadan önce tespit edilmelidir.

³² 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 49. Maddesine göre; bir gerçek kişi ile eşi ve çocukları, bunların yönetim kurulu üyesi veya genel müdürü oldukları veya bunların ya da bir tüzel kişinin birlikte veya tek başlarına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklar bir risk grubunu oluşturur. Risk gruplarının belirlenmesinde birlikte kontrol edilen ortaklıklar, bu ortaklıkların kontrolünü birlikte sağlayan her bir hissedarın risk grubuna dahil edilir. Bu maddenin uygulanmasında aralarında birinin ödeme güçlüğüne düşmesinin diğer bir veya birkaçının ödeme güçlüğüne düşmesi sonucunu doğuracak boyutta kefalet, garanti veya benzeri ilişkiler bulunan gerçek ve tüzel kişiler ilgili risk gruplarına dahil edilir.

- iii. Müşteriye uygulanacak faiz oranı müşterinin risklilik derecesine (reytingine) göre belirlenmelidir.
- iv. Limit, çalışma ve teminat koşulları diğer bankaların çalışma koşulları ile paralel olmalıdır (Pari Passu ilkesi).
- v. Firmaların kredi limit vadeleri takip edilmeli, her bir firmanın kredi limitleri reytinglerine göre maksimum yılda bir kez yenilenmelidir.
- vi. Kredi teminatına alınan ipoteklerin ekspertizleri her yıl yenilenmeli ve tapu takyidatlarına yılda en az 1 kez bakılmalıdır.
- vii. Yabancı para (döviz) cinsinden geliri bulunmayan firmalara döviz kredisi veya dövizde endeksli kredi tahsisi yapılırken ihtiyatlı davranılmalıdır. Bu firmalar, kur artışından olumsuz etkileneceklerinden risk devam ettiği sürece yakından takip edilmeleri gerekir.
- viii. İhracat döviz kredileri sadece ihracat performansı olan firmalara kullanılmalı, ihracat yükümlülüklerinden kaynaklanan vergi cezalarından kaçınmak üzere müşterinin geçmiş performansı iyi analiz edilmelidir.
- ix. Müşterilerin diğer bankalardan kullandıkları kredilerin teminatını oluşturmak üzere nakit karşılığı teminatı dışında teminat mektubu düzenlenmemelidir. Eximbank ve benzer ihracat finansman kuruluşlarına hitaben verilecek teminat mektuplarıyla Kalkınma ve Yatırım Bankalarından kullanılacak orta ve uzun vadeli krediler için düzenlenecek teminat mektupları bu kuraldan istisna olmalıdır.

2.11.2 Proje Finansmanı ve Orta Vadeli Krediler İçin Tahsis Kuralları

- i. Kredilendirilecek proje hakkında gerekli çalışmalara başlanmadan önce ilgili tahsis birimlerinden ön onay alınmalı, bu bölümlerin ön onay vermediği projeler için çalışma yapılmamalı ve proje raporu üretilmemelidir.
- ii. Her bir proje bazında üretilecek” finansman planı” üzerinde müşteri ile görüşülmeli ve nihai plan önerilmeden önce, tüm koşullar üzerinde müşteriyle mutlaka mutabakat sağlanmalıdır.
- iii. Müşterinin mevcut finansal durumu, gelecekteki faaliyet performansını destekleyebilecek uygunlukta olmalıdır. Proje finansmanı raporunda ve tekliflerinde, uzun vadeli yatırımların farklı senaryolar (İyi/Normal/Kötü) kullanılarak analizi yapılmalı, kur/faiz oranı/hammadde fiyatlarındaki dalgalanmalara dayalı”stress testlerine” de bu senaryolarda yer verilmelidir.
- iv. Nakit akış projeksiyonu analizinde kredi kullanım ve geri ödeme sürecinin herhangi bir döneminde nakit açığı ile karşılaşılmasıdır.

- v. Proje finansmanı veya benzeri orta uzun vadeli borç anlaşmalarında” Çapraz Satış” olanakları değerlendirilmelidir.
- vi. Proje finansmanı ile orta uzun vadeli yatırım kredileri, mutlaka proje konusu aktifler üzerinde teminat alınmak suretiyle (Mümkünse proje dışı başka teminatlarla da) teminatlandırılmış olmalıdır.
- vii. Projenin yapım (inşaat) aşamasının ve faaliyet süreci dahil tüm aşamalarının ilgili Şubece izlenmesi ve belli aralıklarla kredi tahsis bölümüne bilgi verilmesi projenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için önemlidir.
- viii. Borçlunun finansal performansı kredi anlaşmasında yer alması gereken şartlar ile uyumlu olmalıdır.

Borçlu ile imzalanacak kredi anlaşmasında (credit term sheet) müşterinin çalıştığı sektörün ve finanse edilen projenin özelliğine göre aşağıdaki taahhütlerin (covenantların) yer alması gerekir :

- Finansal tabloların belli bir sürede hazırlanarak bildirilmesi,
- Çapraz temerrüt kapsamı (cross default)³³,
- Borç/Servis (debt/service) oranının belirli bir düzeyden daha düşük olmaması,
- Finansal borçların özkaynaklara oranının önceden belirlenmiş bir düzeyi geçmemesi,
- FVAÖK (EBITDA)/Ciro oranının belirli bir düzeyin altında kalmaması,
- Net faiz gideri/FVAÖK oranının belirli bir seviyeyi aşmaması,
- Firmada yapılacak sermaye artırımlarına ilişkin taahhüt alınması,
- Temettü dağıtımına ilişkin sınırlamalar,
- Sigorta işlemlerinin banka kanalıyla yaptırılması,
- Nakit akışlarının banka üzerinden geçirilmesi,
- Şirket varlıkları üzerindeki rehinlerin tespiti,

³³ Bir kredi borç sözleşmesinde borçlunun edimlerinden birini yerine getirmemesi halinde, sözleşmenin diğer hükümlerinin de yerine getirilmemiş sayılacağı anlamına gelir. Bu hüküm, borç vereni korumak için mevcuttur.

- Yukarıdaki taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda Banka'nın uygulayacağı yaptırımlar (ilave teminat alma/krediyi erken çağırma vb.)

yazılı olarak düzenlenmelidir.

2.11.3 Gayrimenkul Proje Finansmanı Kredileri İçin Tahsis Kuralları

- i. Yeni geliştirilen gayrimenkul projelerinin finansmanında seçici davranılmalıdır.
- ii. Yalnızca en iyi lokasyonlarda (şehir merkezi, yüksek gelire hitap eden alanlar, ulaşım ağı iyi olan bölgeler vb.) olan projeler finanse edilmelidir.
- iii. Proje maliyetinin maksimum %70'i finanse edilmelidir. Kredinin toplam maliyete oranı (LTC-Loan to Cost) maksimum %70 olmalıdır.
- iv. Arsa/parsel finansmanı çok istisnai durumlarda ve sadece inşaat izni olan ve gerekli diğer tüm izinleri alınmış alanlar için yapılmalıdır.
- v. Teminata konu olan ticari gayrimenkullerin değerlemesi (ekspertizi) BDDK veya Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirilmiş değerlendirme şirketlerince yapılmalıdır.

2.11.4 Yeni Kurulan Firmalar İçin Kredi Tahsis Kuralları

- i. Yeni kurulan firmaların kredilendirilmesi en riskli finansman alanlarından. Bu konu ile ilgili mevcut kredi prensiplerinin tamamı eksiksiz uygulanmalıdır.
- ii. Banka, genel olarak yeni kurulan (kuruluş tarihi 2 yıldan kısa olan) firmalara kredi tahsis etmekten kaçınmalıdır. Bu tarz firmalara kredi ancak çok güçlü teminatlar alınması ve/veya firmanın kredibilitesinin Banka tarafından çok olumlu bulunması halinde verilebilir.
- iii. Daha önce minimum 3 yıl aynı işkolunda faaliyet gösteren grup/firma sahiplerince (Daha önce de firma sahibi pozisyonunda olunmalıdır.) aynı iş kolunda yeni bir firma kurulması bu kapsamda değerlendirilmemelidir. Aynı konuda faaliyet gösteren firmaların yasal statü değişiklikleri de yeni kurulan firma olarak değerlendirilmemelidir. Sahiplerinden bağımsız olarak farklı bir sektörde faaliyet göstermek üzere kurulan firmalar ise "yeni firma" kapsamına girer.
- iv. Eğer grubun lider firmasının Banka'da kredi limiti var ise ve kefaletini veriyor ise farklı bir sektörde faaliyet göstermek üzere kurulan firmalar yeni kurulan firma olarak değerlendirilmeyebilir.

2.11.5 Off-Shore Firmalar İçin Kredi Tahsis Kuralları

- i. Off-shore ülkelerde riski olan ekonomik grup/firmalar ile amaçları net olmayan yabancı orijinli AK (zel Amaçlı Kuruluşlar) /SPV (Special Purpose Vehicles) işlemleri yüksek potansiyel risk taşımaları nedeniyle detaylı bir şekilde analiz edilmelidir.
- ii. Bu tür müşterilerin kredibilitesinin değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:
 - Off-shore firmasının ekonomik grup içerisindeki konumu (rneğin kontrol edilen, kontrol eden, ortak hareket edilen vb.),
 - Ekonomik grupla firma ilişkilerinin (finansal veya ticari faaliyetler) karşılıklı nakit akışlarına ve kaynaklarına bakılarak analiz edilmesi,
 - Bu firmaların rakip bankalardaki kredi/mevduat ve nakit akışları ve bunların gerekçeleri,
 - Bu tür şirketlerin mali verilerinin (lokal denetim şirketlerinden tasdikli de olsa) düzenli olarak temin edilmesi.

2.11.6 Finansal Kurumlar İçin Kredi Tahsis Kuralları

- i. Uluslararası finansal kurumlar için;
 - a) Reytingi yüksek, büyük uluslararası bankalara ve devlet (ya da devletlerce desteklenen) bankalara odaklanılmalıdır.
 - b) Finansal kurumlar portföyü, büyük riskler nedeniyle bankanın diğer ilgili birimleriyle koordinasyon içinde yürütülmelidir.
 - c) Piyasa gelişmeleri yakından takip edilmeli, buna göre aksiyon alınmalıdır.
- ii. Yurtiçi bankalar ve finansal kurumlar için de reytingi yüksek ve mali verileri güçlü olanlar tercih edilmeli, “mtehabiliyet ilkesi” doğrultusunda ilişkiler devam ettirilmelidir.

2.11.7 Kobi/Mikro Krediler İçin Tahsis Kuralları

- i. Kredi verilecek firmaların geçmiş dönem ödemeleri düzenli olmalı ve teklif tarihinden geriye dönük olarak son 24 ay içerisinde negatif kaydı (Düzeltmesi yapılmamış karşılıksız ek, kaldırımı yapılmamış protesto, icra, haciz vb. kayıtlar) bulunmamalıdır.

- ii. Müşterinin kredi değerliliğinin bir göstergesi olarak, reytingi (içsel derecelendirme notu) kredi tahsis edilirken dikkate alınmalıdır.
- iii. Kobi müşterileri için maksimum limit vadesi 1 yıl olabilir ve limit vadesi yeni bir kredi teklifi onaylanmadan uzatılamaz. Gerekli hallerde, müşterileri daha yakından takip etmek için 1 yıldan daha kısa süreli limit vadesi tanımlanmalıdır.
- iv. Uzun vadeli finansmanlarda balon ödemeli veya ara ödemesiz kredi tahsisinden kaçınılmalı ve aylık taksit ödemeli krediler tercih edilmelidir.
- v. Orta uzun vadeli yatırım kredilerinde kredi değerlemesi yapılırken mutlaka; iş planı, nakit akışları, bilanço hesapları ve teminatlar dikkate alınmalıdır.
- vi. Teminat olarak alınan gayrimenkullerin değerlendirilmesi BDDK veya Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirilmiş değerlendirme şirketlerine yaptırılmalıdır.
- vii. Taşıt kredilerinin vadesi belirlenirken aracın yıllar bazında eskimesi hususu da dikkate alınarak, sıfır araçlar için azami 5 yıl, ikinci el araçlar için azami 4 yıl aşılmamalıdır. Uygulanacak LTV oranı, ilgili kredi karar organları tarafından belirlenir.
- viii. Yurt dışında yürütülen projelerin nakdi ve/veya gayrinakdi finansmanı bu segmentten yapılamaz.

2.11.8 Tarım Kredileri İçin Tahsis Kuralları

- i. Tarım kredisi geçimini kısmen ya da tamamen tarımsal faaliyetten elde eden ve çiftçilik belgesine sahip üreticiler ile tüzel kişiliğe sahip tarım işletmeleri ve tarımsal organizasyonlara (Tarım Kooperatifleri, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri, Süt Üreticileri Birlikleri, Tarım Satış Kooperatifleri, Ziraat Odaları, Arıcılar Birliği vb.) tarımsal ihtiyaçları için kullanılır,
- ii. Tarım kredileri, Kredi Kayıt Bürosu nezdindeki TARDES sistemi kullanılarak değerlendirilir, bu sistemin verdiği limiti aşan kredi talepleri somut gerekçelerle değerlendirmeye alınabilir,
- iii. Herhangi bir tarım kredisi mutlaka en geç hasat döneminde kapanır, yani kredi vadesi her hâlükârda 1 yılı aşamaz,

2.11.9 Bireysel Krediler ve Kredi Kartları İçin Kredi Tahsis Kuralları

- i. Bütün bireysel krediler ve kredi kartı talepleri scoring sistemleri tarafından değerlendirilir, istisnai durumlarda sistemin verdiği, ya da vermediği kredi limiti kararı mevcut kredi yetkileri çerçevesinde yöneticiler tarafından değiştirilebilir fakat bunun için somut gerekçeler ortaya konmalı ve bu kredilerin performansları ayrıca izlenerek raporlanmalıdır,

- ii. Bireysel kredi minimum 20 yaşında, kredi vadesi ilave edildiğinde ise maksimum 65 yaşına kadar olan kişilere kullandırılmalıdır,
- iii. Kredi tahsis edilecek kişinin belli bir harcanabilir geliri olması gerekir. Örneğin asgari ücret,
- iv. Kredi talep eden müşterinin Kredi Kayıt Bürosu'nda 6 aylık performansı izlenebilmelidir, performansı izlenemeyen başvurularda daha yüksek bir yaş sınırı belirlenmelidir,
- v. Son işyerinde çalışma süresi en az 6 ay ve üstü olmalıdır, Kredi Kayıt Bürosu'nda performansı izlenemeyen başvurularda son işyerinde çalışma süresi sınırı 1 yıl ve üstü olmalıdır,
- vi. Kamu sektörü çalışanlarında son işyerinde çalışma süresi sınırı 6 ay ve üstüyle sınırlıdır,
- vii. Bankaca maaş ödemesi yapılan ve/veya otorize kredili firma ortaklarında, Banka mevduat müşterilerinde istisnalar yapılabilir,
- viii. Taksitli bireysel kredilerde ödeme planları aylık bazda eşit taksitlidir, balon ödemelerden kaçınılmalıdır.
- ix. Gerçek kişilere dövize endeksli kredi kullandırılmaz.
- x. Genel kural olarak, tüm tüketici kredilerinin aylık azami ödeme miktarı, borçlunun aylık net gelirinin %30-%40'ını aşmamalıdır. Net gelir seviyesi, borçlunun beyan ettiği ve ilgili kurumlarca onaylanmış gelir tutarından, cari borcuna ilişkin aylık toplam ödeme tutarının indirilmesi suretiyle hesaplanır.
- xi. Müşterilere tahsis edilecek kredi kartı limiti 5464 sayılı Kredi Kartları Kanunu'nun 9.fikrasında yer alan hükümler ile uyumlu olmalıdır. Müşterinin ortalama aylık veya yıllık gelir tutarı, kart müşterisinin beyan ettiği ve ilgili kurumlarca onaylanmış miktar üzerinden hesaplanmalıdır.
- xii. Kredili Mevduat Hesabı limiti (overdraft) gerçek kişi müşterinin aylık net gelirinin iki katını aşmamalıdır, genel kural olarak, müşterinin kredi kartı limitleri + KMH limiti toplamı, aylık net gelirinin azami 4 katını aşmamalıdır,
Kredili Mevduat Hesabı limiti ile kredi kartı limitlerinin tamamı üzerinden sermaye karşılığı ayrıldığından, bu limitlerin kullanılmayan kısmı düşük olmalıdır. Limit tahsis edilirken limitin mümkün olduğu kadar müşteri tarafından aktif kullanılması sağlanmalı, aksi takdirde yüksek limitler tahsis edilmemelidir.

Aşağıdaki kişilere bireysel kredi kullandırılmamalıdır:

- Reşit olmayan kişiler,
- Ödeme gücü yetersiz olanlar,

- Sabit bir işi ve düzenli bir geliri olmayanlar,
- Beyan ettiği aylık gelirini belgelemeyenler,
- Hakkında olumsuz piyasa istihbaratı olanlar,
- Kabul edilemeyecek durumda protestolu senet, karşılıksız çeki olanlar,
- Kapanmış olsa bile son 2 yıl içerisinde kanuni ya da idari takip yaşamış olanlar,
- Kredi Kayıt Bürosu kayıtlarında performansı düzensiz olanlar,
- Krediyi ticari faaliyeti için kullanacağı saptanan kişiler,
- Kredi kartlarında gecikme veya limit aşımı bulunan kişiler.

2.11.10 Konut Kredileri İçin Tahsis Kuralları

Bireysel krediler için yukarıda belirtilen kurallara ilave olarak, spesifik bir kredi türü olduğundan konut kredileri için ayrıca bazı tahsis kurallarına yer vermek yerinde olacaktır:

- i. BDDK düzenlemelerine göre satın alınacak konutun maksimum %80'ni kredilendirilebilmektedir. Bu nedenle konut kredisi tutarı ekspertiz değerinin %80'nini aşmamalıdır,
- ii. Banka hedef ve politikaları doğrultusunda konut kredi vadesini belirleyebilir, konut kredi vadesi ile kredi kullanacak kişinin yaşının 65'i aşmamasına dikkat edilmelidir,
- iii. Konutun yaşı 25 yılı aşmamış olmalıdır,
- iv. Henüz yapımı tamamlanmamış konutlara konut kredisi kullandırılabilmesi için konutun aşağıda belirtilen özellikleri taşıması gerekir:
 - Kat irtifakı tesis edilmiş,
 - İnşaat ruhsatı çerçevesinde inşaatı süren,
 - Bağımsız bölümün ait olduğu binanın çatısı kapanmış,
 - Dış cephe doğramaları takılmış,
 - İç- dış kaba ve ince sıvaları tamamlanmış,
 - Elektrik, su ve ısıtma tesisatı tamamlanmış,
 - Sadece ince işleri kalmış konutlar,

- Kişilerin kendi arsaları üzerine yaptıkları ve inşaat ruhsatı çerçevesinde yapımı süren müstakil konutlar.

2.12 KREDİ FİYAT POLİTİKASI

Bankanın en önemli ve gelir getirici aktifi olan kredi portföyünün sağlıklı ve istikrarlı bir fiyat politikasına kavuşturulması, büyük ölçüde bankanın kredi portföyünün yapısına ve kredilerin koşullarına (örneğin vade, faiz oranı yapısı, sözleşmelere konulmuş opsiyonlara) bağlıdır. Bankalar daha çok kısa vadeli fon toplamakta ve bunları daha uzun vadeli olarak kredi müşterilerine satmaktadırlar. Bankalar genellikle kredi işlemini sabit faiz üzerinden yaparken, fonlamayı ise değişken faizli diyebileceğimiz kısa vadeli fonlarla yaparlar. Piyasada faizler arttığında fonlama kaynakları yeni faiz üzerinden işlem görürken, aynı anda kredilere bu faiz artışı yansıtılamamaktadır. Banka faiz oranlarındaki bu değişime karşı önlem alamazsa zarar eder. Bunun çözümü ise değişken faizli kredi vermektir. Finansal kuruluşların temel amacı kredi kullanırken, bu işlemlerden maksimum kar elde etmektir. Elbette elde edilen gelirin bir kısmı fon sahiplerine faiz olarak, bir kısmı personel giderlerine ve maaşlara, kiralara ve haberleşme, IT giderlerine harcanır, kalanı da bankanın gelecekteki büyümesinde kullanılmak üzere finansal karına eklenir. Yüksek faize razı müşterilere sahip olmak bankanın karını artırır gibi gözükse de riski daha fazladır. Çünkü bankanın benzer bankalara göre kredilerinde yaşanabilecek daha fazla bozulma, bankanın kredilerinin anaparasını bile tehlikeye atabilir. Böyle bir politika bankanın sağlamlığı açısından büyük tehlikelere davet çıkarır. Esas olan bankanın reyting dağılımı mümkün olduğu kadar iyi müşteriye sahip olması, bu müşterilerin de oluşan faizi ödeyebilme gücüdür. Yani yüksek faiz ödemeye hazır kötü müşteri değil, faiz ödeme gücü iyi müşteri daha tercih edilebilir olmalıdır. Kötü müşteri iyi zamanda bile faizleri zor öderken, piyasada volatilitenin olduğu dönemlerde ödeme yapmaları büyük olasılıkla mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, değişken faiz oranlı kredileri yapılandırarak ve hatta faizleri artırarak faiz oranı riskini bu kredileri kullananlara kaydırmak, marjinal geri ödeme kapasitesi düşük olan bu borçlular için finansal zorluk anlamına gelmektedir. Bunun çözümü bankanın kredi fiyat politikasını oluşturur ve yönetirken, kredi faiz oranlarındaki değişime duyarlılığı artmış müşterileri belirleyerek buna uygun hafifletici stratejileri oluşturmaktır. Sabit değişken oranlı faiz swapları ya da kredi portföyünün faize duyarlılığı dikkate alınarak, faizin hedge edilmesi suretiyle bu müşterilere yansıtılmaması veya riskten korunmak için daha iyi müşterilerle çalışmak bu soruna bir cevap olabilir.

Fiyatlandırma ve kredi portföyünün vadesine ilişkin kararlar kullanılan fonların finansman maliyetlerine ve vade oranlarına dikkat edilerek verilmelidir. Bireysel krediler veya belli kredi portföyleri faiz oranı riskine karşı özellikle hassas olsalar da periyodik olarak stres testi yapılmalıdır. Genelde bankanın faiz oranı riskini ve tüm pozisyonlarını yönetmekle sorumlu olan aktif pasif komitesi, kredi portföyünün vade ve fiyatlama yapısı, vadesi gelen kredilerin kompozisyonu ve eğilimleri ile yeniden fiyatlandırma yapılacak müşteriler hakkında yeterli bilgi ve raporlara sahip olmalıdır.

Kredi fiyatlamasında geleneksel yöntem fon maliyetinin üzerine birkaç puan katkı payı ekleyerek kredi fiyatlamasını oluşturmaktır. Basel II Uzlaşısı ise firmalara reytinglerine göre kredi faizi+komisyonu yüklenmesini önermektedir. Yani iyi reytinge sahip firmalar daha düşük faizle kredi kullanırken, düşük reytinge sahip firmalar daha yüksek faiz ve komisyonla kredi kullanıyor olacaktır. Kredi portföyüne reyting dağılımına göre faiz uygulanması, kredi portföyünün daha sağlıklı bir yapıya sahip olmasını sağlayacak, faiz gelirlerinin daha sürdürülebilir olmasını beraberinde getirecek ve daha istikrarlı bir finansal kurum oluşmasını destekleyecektir.

2.13 KREDİ TALEPLERİNİN REDDİ

Kredi karar verme süreçlerinde kredi talebi yapılan müşteri hakkında yeterli bilgi ve belgeler temin edildikten sonra kredi talebi uygun görülmeyebilir. Kredi talebine ret kararı verilebilmesi için, ret kararı gerekçeleri ile birlikte ortaya konulmalıdır. Bunun yapılabilmesi için öncelikle kredi analizinin kapsamlı ve doğru bir şekilde yapılması, ret kararının dayandırıldığı bilgilerin ve kaynaklarının herkes tarafından tartışmaya yer verilmeyecek şekilde doğru ve güvenilir olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

2.13.1 Müşteriye Bağlı Nedenler

- Yasal olarak kredi kullanım hakkına sahip olmayan, sınırlı olanlar veya kredi teklifi yetkili kişilerce yapılmayan firmalar,
- Firmanın likiditesi ve nakit akışına bakıldığında krediyi geri ödeme gücü görülmeyen firmalar,
- Önceki dönemlerde zarar veya düşük karlılıkla faaliyet gösteren firmalar,
- Yetersiz özkaynak ve yüksek borçlanmaya sahip firmalar,

- Tecrübesiz kişilerce yönetilen firmalar,
- Firmanın çok sayıda bankayla çalışması ve kredi limitlerinin doluluğu,
- Yaratacağı nakit akışıyla krediyi geri ödemesinin düşük olasılıkta görüldüğü firmalar,
- Sezonsal özellik göstermekle birlikte, sezonsallığa aykırı mali verilerin bulunması, sezonsallığa aykırı kredi talep edilmesi, bu hususun gerekçelerinin firma ve Şubece açıklanamaması;
- Ani dalgalanmalara ve ciro değişimine karşı zayıf görülen firmalar,
- Firmanın konjonktürel, politik, ekonomik veya sosyal hareketler sonucu, satış hacmi ve faaliyetinde sorunlar olması,
- Bankalara veya piyasaya, önceki dönemlerde veya güncel olarak vadesi geçmiş borçları olduğu tespit edilen firmalar,
- Yetersiz teminat önerilen firmalar (tutar veya kalite olarak),
- Tatmin edici iş geçmişine sahip olmayan ve yapacağı işte yeterli karlılığa ulaşamayan yeni kurulmuş firmalar,
- İstihbarat çalışmasında finans kurumlarından veya piyasadan hakkında olumsuz duyum alınan firmalar,
- Yapılan ekran sorgulamalarında, diğer bankalarda karşılıksız çek, icra, haciz vs. gibi olumsuz bilgi alınan ve TCMB negatif kayıt ekranlarında sorunlu kredi ve karşılıksız çek/protestolu senedi tespit edilen firmalar,
- Kamu Kurumlarına ödenmemiş borcu (vergi, SGK vb.) olduğu tespit edilen firmalar,
- Spekülatif amaçlı kredi kullanan firmalar (Örneğin değerli metal ya da hisse senedi alımı için kredi talebinde bulunulması),
- Faaliyet konusu ile alakalı olmayan kredi kullanan firmaların kredi talepleri,
- Sermayesinin kaynağının suç gelirlerinden elde edildiği ya da bu kapsamda faaliyet içinde olduğu şüphesi bulunulan firmalar ve
- Ortaklık yapısı net olmayan, gerçek sahibi belirlenemeyen firmalar.

2.13.2 Banka Kredi Politikası'na Göre

- Önerilen kredi vadesinin, Bankanın verebileceği azami vadenin üzerinde olması,
- Talep edilen kredi tutarının ve/veya teminat türünün Banka kredi politikasıyla uyumsuz olması,
- Bankada mevcut olmayan bir kredi ürününün talep edilmesi,
- Müşterinin bulunduğu sektörün Bankanın çalışmayı tercih etmediği sektörlerden olması,
- Müşterinin veya talep edilen kredinin Banka açısından karlı olmaması,
- YP kredi talep edilmesi halinde Bankanın döviz pozisyonunun yetersiz olması ve
- Kredi politikasına herhangi bir aykırı hüküm içeren talepler.

2.13.3 Yasal Mevzuata Göre

- Mevcut mevzuat ve düzenlemelere ve Bankalar Kanunu'na aykırı talepler,
- Ulusal ya da uluslararası kara listelerde firması ya da ortaklığı bulunan kişiler,
- 5549 Sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun'a aykırı talepler,
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara ilişkin tebliğe aykırı talepler ile
- Mevzuatın yasaklamış olduğu ürün ya da hizmetin üretim ya da ticaretini yapanlar (kumar, uyuşturucu üretimi vb.).

2.14 KREDİLERİN İZLENMESİ

Bankaların varlığını sürdürebilmesinin temel şartı, topladığı kaynakları karlı ve geri alabilme açısından güvenilir alanlara, müşterilere aktarmaktır. Kaynakların aktarılacağı alanların güvenilir olup olmaması ya da kaynak aktarıldıktan sonra güvenilirliğini devam ettirip ettirmediği veya riskin arttığına dair işaretler alındığında gerekli önlemlerin gecikilmeden alınması bankacılığın en temel prensiplerinden biridir. Kredi izlemenin amacı, müşterinin kredileriyle ilgili Bankaya karşı olan sorumluluklarını yerine getirememesi durumunu mümkün olduğunca erken teşhis etmek, mevcut durumda sorunlu olan müşterilerle ilgili somut ve kesin önlemler olarak riskin ivedilikle tasfiyesini sağlamak ve tahsilat şartlarını iyileştirmektir. Müşterinin kredi koşullarında yaşanacak bozulmaların zamanında tespiti Bankanın karşılık ayırma yükümlüğünün azaltılmasını ve sorunlu kredilerin tahsilindeki başarı oranının artmasını sağlayacaktır. Sorunlar ortaya çıkmadan bunların emarelerini görmeyi ve anlamayı sağlayan sistemler, erken uyarı mekanizmaları olarak adlandırılır.

Kredi tahsis edildikten sonra henüz kullanılmadan ya da kullanıldıktan sonra ortaya çıkan ve firma performansını etkileyen unsurlar aşağıdaki gibidir (Babuşcu ve diğerleri, 2018:111-115):

i. Makro Faktörler

- Ülke riski,
- Ulusal risk,
- Kurumsal altyapı,
- Siyasi sistem ve etkinliği,
- Toplumsal sistem ve çevre,
- Dış kaynaklı faktörler.

ii. Portföy Trendleri

iii. Spesifik Etmenler

- Olağan dışı borçlanma,
- Kredi koşullarının yerine getirilmemesi,
- Yüksek ve sürekli ertelenen ticari borçlar,
- Gecikmeli vergi ödemeleri,
- Azaltılan bakım onarım harcamaları,
- Varlıkların satılmaya başlanması.

Kredi izleme, kredi süreçlerinin içinde olan tüm çalışanların ve birimlerin ortak sorumluluğu olmalıdır. Bu çerçevede müşterilerin 3, 6, 9 ve 12 aylık mizanları alınarak mali verilerinde herhangi bir bozulma olup olmadığı incelenmeli, memzuç dönemlerini takiben firmaların banka borçlanmasında görülen değişiklikler analiz edilmelidir. Özellikle müşterilerin tasfiye koşullarında değişiklik yaratabilecek her türlü bilgi, belgenin acil aksiyon alınmak üzere, müşteri ile günlük birebir yakın ilişkide bulunan Şubeler tarafından Genel Müdürlüğe iletilmesi sağlanmalıdır.

Kredi tahsisinin doğru yapılmış olmasına rağmen, gerek genel ekonomiden kaynaklanan olumsuzluklar, gerekse firmalardan kaynaklanan zafiyetler nedeniyle kredi zaman içinde sorunlu hale gelebilir. Aşağıdaki gelişmelerin bir veya birkaçının varlığı erken uyarı sinyali olarak değerlendirilmelidir:

- Firma ortaklık yapılarında değişiklik meydana gelmesi: Bazı ortakların firmadan ayrılmaları veya yeni ortakların firmaya katılması gibi,

- Firma yöneticilerinin değişmesi: Firmada sorunlar meydana gelmesi ile birlikte firma üst düzey yöneticileri firmadan ayrılmış olabilir,
- Firmanın faaliyet gösterdiği iş kolunu değiştirmesi: Sektörde yaşanan sorunlar nedeniyle firmalar başka bir sektörde faaliyet göstermeye başlayabilir,
- Firmanın Bankalarla olan ilişkilerindeki bozulma,
- Teminata çek ve senet vererek çalıştığı firmaların Bankalara verdiği senet/çeklerin niteliği değişebilir, çek/senetlerde yoğunlaşma meydana gelebilir veya çek açıkları oluşmaya başlar,
- Firmanın tahsile verdiği çeklerden karşılıksız çıkanların oranı artar,
- Tahsil/teminata alınan çeklerin vadelerinde uzamalar meydana gelir,
- Keşide ettiği çeklerin ödenmesinde problemler ortaya çıkar,
- Firma, kredi limitleri ve özellikle nakit limitleri için bankalardan sık sık artırım talebinde bulunur,
- Kredilerinde donuklaşma meydana gelir,
- Müşteri faize duyarlılığını kaybeder,
- Faiz dönemlerinde kredi talep eder,
- Kredi vadelerinde sürekli temdit talebinde bulunur,

Kredili olarak çalışılan firmalarda görülen aşağıdaki değişiklikler/olumsuzluklar da bir nevi erken uyarı göstergesidir ve incelenmeleri gerekir:

- Ünvan/nev'i değişiklikleri,
- Ticari ikametgahlarının değişmesi,
- Firmanın ortaklık yapısının değişmesi,
- Aile şirketlerinde ortaklardan birinin vefatı,
- Şirketlerde sevk ve idarede etkili olan yönetici değişikliği,
- Şirketlerde sermaye azaltımı,
- Şirketlerde iştigal konusunun değişmesi,
- Süreli kurulan şirketlerde ana sözleşmede belirtilen sürenin dolması,
- Firmanın farkedilir sayıda işçi çıkarması,
- Firmada sendikali işçi çalışıyorsa, sendikanın grev kararı alma konusu,
- Firma ortaklarının ya da yöneticilerinin hapse düşmesi,

- Firma ve ortaklarının keşide ettiği çeklerin karşılığının bulunmaması,
- Mal alıp sattığı firmalarda anlaşmazlık çıkması,
- Firmaya büyük montanlarda mal iadeleri,
- Büyük montanlarda mal sattığı firmanın zora düşmesi,
- Firmanın tahsilatlarında zorluk çekmesi,
- Firma ve ortakları hakkında yasal takip işlemlerinin başlatılması,
- Firmanın yangın, su basması, deprem, toprak kayması vb. doğal afetlere maruz kalması,
- Firmada ölümlü ya da yaralanmalı kaza meydana gelmesi.

2.14.1 Kredi Müşterilerinin Sınıflandırılması

Türkiye’de Bankalar, kredi risklerini BDDK’nın düzenlemelerinde belirtilen kurallara uygun şekilde sınıflandırmak ve takip etmek zorundadır. Krediler müşterinin kredibilitesi ve kredinin tahsil kabiliyeti göz önünde bulundurularak sınıflandırılır.

Buna göre;

- 1.Grup – Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar
- 2.Grup – Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar
- 3.Grup – Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar
- 4.Grup – Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar
- 5.Grup – Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

i. Birinci Grup - Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar:

Bu grupta;

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullanılan,
- Anapara ve faiz ödemeleri, borçlusunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırılan,
- Ödemeleri süresinde yapılan, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan,

- Borçlusunun kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve zafiyet belirtisi bulunmayan, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

ii. İkinci Grup - Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar:

Bu grupta;

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullanılmış olan ve anapara veya faiz ödemelerinde halihazırda herhangi bir sorun bulunmayan, ancak, borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya,
- Anapara veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yeralan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamının veya bir kısmının geri ödenmeme riski bulunan veya,
- Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak Üçüncü Grupta sınıflandırılma için gerekli gecikme süresi koşulunu taşımayan veya,
- Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

iii. Üçüncü Grup - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar:

Bu grupta;

- Borçlusunun özkaynaklarının veya verdiği teminatların borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle tamamının tahsil imkanı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya,
- Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamış olan ve kredinin zafiyete uğramış olduğu kabul edilen veya,
- Anaparanın, faizin veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen veya,

- Borçlusunun işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşamaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin Bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

iv. Dördüncü Grup - Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar:

Bu grupta;

- Mevcut koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görünmeyen veya,
- Vadesi gelen veya ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde Banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı kuvvetle muhtemel olan veya,
- Borçlusunun kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıfladığı ve zafiyete uğradığı kabul edilen, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkanı veya sermaye artırımını gibi olanakların borçlusunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya,
- Anapara veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü geçen, ancak bir yılı geçmeyen,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

v. Beşinci Grup - Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar:

Bu grupta;

- Tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen veya,
- Ana paranın veya faizin veya her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla gecikmiş olan veya,
- Üçüncü ve Dördüncü Gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağına kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğramış olduğuna ve borçlusunun kredi değerliliğini tam anlamıyla yitirdiğine Banka tarafından kanaat getirilen,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

Bu maddede belirtilen sınıflandırma sistemi bakımından fiilen gerçekleştiği kabul edilen temel kriter, krediler ve diğer alacakların tahsillerinin, gruplara ilişkin tanım ve açıklamalarda belirtilen süreler kadar gecikmesidir. Krediler ve diğer alacaklara ilişkin ödemelerin tahsilindeki gecikme ilgili gruplarda belirtilen süreleri geçmemiş olsa dahi, banka, yukarıda belirtilen kriterleri ve risk yönetim ilkelerini dikkate alarak, müşterinin sınıflandırma notunu değiştirebilir; kredileri ve diğer alacakları Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grup içinde sınıflandırabilir.

BDDK'nın "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" in 12. Maddesinin 8. fıkrası gereğince; Bankalar, azami üç aylık bilanço dönemleri itibariyle olmak üzere veya bu süreye bağlı kalmaksızın risk doğuran herhangi bir gelişme ortaya çıktığında, kredi verilmeden önce yapacakları kredi ve risk analizinden bağımsız şekilde kredi müşterilerinin, borçluların ve teminatların niteliklerini kredi değerliliği bakımından inceleyerek krediler ve diğer alacakların tamamen veya kısmen yeniden sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağını değerlendirirler. Bu kapsamda, tutarı iki yüz elli bin Türk Lirasını aşan krediler ve diğer alacaklar ile her halde tutar olarak en büyük ilk iki yüz kredi veya diğer alacağa ilişkin değerlendirme sonuçlarının, gerekçeleri ile beraber münhasıran rapora bağlanması ve söz konusu raporların denetime hazır bulundurulması zorunludur.

2.14.2 Kredi Riskinin Ölçülmesi

Kredi risk yönetiminin en temel konularından biri kredi riski ölçümüdür. Ölçülemeyen kredi riskinin yönetilmesi mümkün değildir. Kredi kullananın onu geri ödeyememe olasılığı kredi riskini ortaya çıkarır (Kimber, 2004: 44). Bu kredi riskinin ne olduğunu ölçebilmek için, kredi riskinin gerçekleşmesi ve borçlunun edimlerini yerine getirememesi gerekir. Borçlunun yükümlülüklerini yerine getirmediğinde oluşacak zararın tanımlanması, yani modellenmesi, kredi riskinin ölçülebilmesini kolaylaştıracaktır. Kredi faaliyeti sonucunda bir kısım kredilerin ödemelerinde sıkıntı yaşanacağı ve belli teminatlarla güçlendirilse de kredi ana para ve faizinin bir kısmının geri alınamayabileceği beklenen bir gelişmedir. İşte bu alınamayan tutar, kredinin bankaya maliyetini oluşturur. Buna "risk maliyeti" (cost of risk) denir. Bu aynı zamanda beklenen kayıp (EL) olarak da tanımlanır. Geçmişte verilen kredilerin tahsil edilemeyenlerinin ortalaması olarak da ifade edilebilir. Beklenmeyen kayıp (UL) ise kredinin temerrüde düşmesi dolayısıyla oluşacak maksimum kayıp ile beklenen kayıp arasındaki farktır. Risk yönetimi açısından önemli bir kavram da ekonomik sermaye kavramıdır. Bankanın fiili olarak gerçekleşen kayıp dağılımının bankanın üstlenmek istediği kredi riski portföyüne uygun gerçekleşen kayıp tutarı ile beklenen kayıp tutarı

arasındaki fark olarak isimlendirilebilir. Banka bu beklenmeyen kayıp kısmı için sermaye ayırarak risklere karşı kendini korumaya çalışır. Beklenen kayıp ile beklenmeyen kayıp yanında bir de yıkıcı kayıp mevcuttur. Yıkıcı kayıp, riske maruz değer³⁴ ile tahmin edilen tutarın ötesindeki kayıptır. Bankalar riske maruz değer için ekonomik sermaye ayırırken, yıkıcı kayıp için ayırmazlar. Başka bir deyişle kayıplar için ayrılan ekonomik sermaye, yıkıcı kayıpları karşılamada yetersiz kalmaktadır. Tek bir kredi ile kredi portföyüne ilişkin beklenen kayıp ile beklenmeyen kaybın hesaplanması farklılıklar içerebilmektedir.

i. Tek Bir Kredi İşlemi İçin Kredi Riskinin Ölçülmesi

Bir kredi müşterisinin (i) temerrüde düşmesi durumunda bankanın uğrayacağı kayıp aşağıdaki gibi modellenenir (Altay, 2015: 363-364):

$$L_i = I_{i,t} \cdot E_{i,t} \cdot S_{i,t} \quad (2.2)$$

$$I_{i,T} = \begin{cases} 1: i \text{ temerrüde düşmüştür.} \\ 0: i \text{ temerrüde düşmemiştir.} \end{cases} \quad i = 1, \dots, n$$

$L_{i,T}$ = i'ye T süresi içinde (örneğin 1 yıl, 2 yıl vb.) kullanılan kredi nedeniyle bankanın uğrayacağı kayıp,

$I_{i,T}$ = i'nin T süresi içinde (örneğin 1 yıl, 2 yıl vb.) temerrüde düşme göstergesi,

$E_{i,T}$ = i'nin t zamanında temerrüde düşmesi durumunda sahip olduğu toplam pozisyon tutarı,

$S_{i,t}$ = i'nin t zamanında temerrüde düşmesi halinde kayıp oranı.

Bankanın kredi verdiği herhangi bir müşterisinin temerrüde düşmesi durumunda ($I_{i,T} = 1$) oluşacak zarar, öncelikle verilen kredi tutarının ($E_{i,t}$) bir fonksiyonudur. Bu tutar müşterinin geri ödemesi gerek anapara, faiz ve komisyon tutarından oluşur. Müşterinin kendisine tahsis edilen limitin tamamını kullanıp kullanmadığı hesaplamada dikkate alınmalıdır. Bazen müşteride oluşan riskin türev işlemlerde (forward, opsiyon, swap ve futures gibi), tahvil ve bonoda olduğu gibi piyasa değeri üzerinden dikkate alınması gerekir. Herhangi bir risk doğması halinde bu durum

³⁴ Riske Maruz Değer (RMD), belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıp olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık sektöründeki yasal düzenlemelerin temelini oluşturan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), bankaların karşı karşıya kaldıkları piyasa riskinin ölçülmesinde Riske Maruz Değer (Value at Risk-VaR) yönteminin kullanılmasını tavsiye ettiği bilinmektedir.

pozisyonun daha da büyümemesi için kapatılması anlamına gelir. Bankalar müşterinin kredibilitesine göre bu risklerini azaltıcı teminatlar alır ve limitler koyar. Limit sınırına gelindiğinde ya ilave teminat istenir ya da sözleşme fesih edilerek pozisyon kapatılır. Piyasanın dalgalı olduğu dönemlerde bu riskler daha çok ortaya çıkar. Bankanın kısmen ya da tamamen teminatlı olması veya hiç teminatının bulunmaması maruz kalacağı zararın tutarını belirler.

Beklenen ve Beklenmeyen Kayıp: Temerrüt halinde meydana gelen kayıp tutarı ($E_{i,t} \cdot S_{i,t}$) ile kredi müşterisinin T zamanına (örneğin 2 yıl, 4 yıl vb.) kadar temerrüde düşme olasılığının ($P_{i,T}$) bir fonksiyonu olan beklenen kayıp, temerrüde düşme ve düşmeme durumundaki kayıpların olasılıklarıyla ağırlıklandırılmış ortalamasıdır. Diğer taraftan beklenmeyen kayıp ise gerçekleşmesi muhtemel kayıpların beklenen kayıptan sapmalarının bir fonksiyonudur (Altay, 2015:365).

Temerrüt Olasılığının Tahmini: Kredi riskinin daha iyi anlaşılıp ölçülebilmesi için kredi verilecek müşterilerin kredibilitelerinin belirlenerek temerrüde düşme olasılıklarının tahmin edilmesi ve alınacak teminata göre beklenen ve beklenmeyen kayıp oranının hesaplanması gerekmektedir. Kredi riskinin hesaplanması için kullanılan yöntemler, kredi uzmanlarının kişisel tecrübelerinden matematiksel modellere kadar pek çok yöntemi kapsar. Örneğin, uzman kredi derecelendirmesi, müşteri verisine dayalı sayısal skorlama, özkaynaklara dayalı kredi skorlama, nakit akım simülasyonu, tarihi temerrüt olasılıkları ve kredi temerrüt swapları gibi.

ii. Kredi Portföyü Riskinin Ölçümü

Portföy kredi riski, tek bir varlık yerine çeşitli varlık grubu ve sınıfından ortaya çıkan toplam riski ifade eder. Bu varlık grubu ve sınıflar değişik şekillerde oluşturulabilir. Örneğin bireysel, mikro, kobi, ticari, kurumsal gibi kredi büyüklüğüne ve müşteri segmentlerine göre ya da taşıt, konut, işletme kredileri, iskonto iştirah kredileri, ihracat kredileri, ithalat kredileri gibi kredi türlerine göre oluşturulabilir. Bu yaklaşım, bankanın çok sayıda müşteri için tek tek ve onlara özel yaklaşımı yerine, aynı büyüklükte olma, aynı sektörden olma, aynı ürünleri kullanma, benzer riskliliğe sahip olma gibi belirli özellikler gösteren müşterileri belli sınıflandırmalar kapsamına alarak riskin azaltılmasına yardımcı olur. Banka müşteri gruplarının normal dönemlerde ve kriz dönemlerinde kredi riskinin temerrüde düşme olasılığı açısından nasıl bir eğilim gösterdiğini tahmin edip, buna göre belli bir güven aralığında beklenen ve beklenilmeyen kaybı hesaplamak durumundadır. Böylece banka, ayıracağı yeterli sermayenin katkısıyla olağan dışı dalgalanmalara karşı zararını azaltabilecek ve faaliyetlerine devam edebilecektir. Kredi portföy riskinin ölçümünde en çok

kullanılan yaklaşımlar; Markowitz Modeli, JP Morgan CreditMetricsTM, KMV Modeli (Yapısal Yaklaşım-Merton Yaklaşımı), Aktüeryal Yaklaşım (Creditrisk+ (Credit Suisse)) ve Makroekonomik Temerrüt Modeli (Credit Portfolio View) yaklaşımıdır.

Kredi risklerinin ölçülmesi ve anlaşılmasında kredilere uygulanan spreadlerin önemli bir yeri vardır. Kredi türev ürünleri sayesinde kredi riski piyasada daha fazla alınıp satılmaya başlanmış ve böylece kredi riski daha çok menkul kıymetleşmiştir. Menkul kıymetleşme ise kredi riskinin daha fazla alım satımının yapılmasına ve kredi riskinin piyasa fiyatının oluşmasına yardımcı olmuştur. Kredi spreadlerinin piyasadaki değişkenliğinden dolayı temerrüt olasılığından kaynaklanan kredi riski, “kredi riskinin piyasa riski” kavramına doğru bir evrim geçirmektedir. İşletmelerin ve yatırımcıların büyük ölçüde artan ihtiyaçları, giderek bankalar aracılığıyla değil de piyasalar aracılığıyla karşılanmaktadır. Yüksek kredibiliteye sahip bu firmaların yabancı kaynak ihtiyaçlarının tahvil ve benzeri menkul kıymet ihraçları vasıtasıyla doğrudan sermaye piyasaları tarafından karşılanması, aracılığın bankalardan daha çok yatırım bankacılığı tarafından yapılmasına neden olmuştur. Bankaların sermaye piyasalarına ihraç yapamayan daha küçük ve riskli, aynı zamanda da karlı müşterilerle çalışmaları ve bankacılıkla ilgili uluslararası düzenlemelerin de riske dayalı kredi fiyatlamasını öngörmeleri nedeniyle bu risklerden korunmak için kredi türevlerinin kullanımı ve cazibesi artmıştır (Altay, 2015: 413).

Kredi spreadi de denilen bu kredi riskinin piyasa fiyatının oluşumunda değişik faktörler rol oynamaktadır. Kredi riskliliği arttığı zaman speradler de artar. Bu spreadler değişik faktörlere bağlı olabilir. Kredi riski, takibe gitme olasılığı, takipten tahsil olma olasılığı, vade, direkt ve dolaylı risk üstlenilip üstlenilmediği, beklenen kayıp, gelir, döviz kurları, emtia fiyatları, enflasyon, dış şoklar, mikro yönlendiriciler, kredi kalitesi, kredi kalitesinin trendi ve özkaynak-borç bağlantısı en belli başlı faktörlerdir. Aşağıda bu faktörlerden yukarıda üzerinde durulmayan ya da üzerinde durulmasında fayda görülen bir kısım faktörlere yer verilecektir.

2.14.2.1 Gelir ve Spreadler

Kredi risk iştahı büyük ölçüde ekonomik ortama bağlıdır. Güçlü büyüme dönemlerinde bankalar fonlarını değerlendirecek kredi müşterisi arar, ekonomik gerileme dönemlerinde ise devlet tahvilleri sığınacak liman statüsündedir. Kriz ve herhangi bir durgunluk döneminde kredilerin spreadları, sorunlu kredilere ayrılan karşılıklar nedeniyle daralırken, ılımlı ya da güçlü büyüme dönemlerinde kredilerden kazanılan ilave faiz ve kazançlar artar. Bunda kullanılan kredilerin artmasının ve sorunlu kredilerin az olmasının da payı vardır. Amerika’da yapılan ve GSYİH’nın

büyümesi ile ABD hazine bonolarının spreadlarının karşılaştırıldığı bir araştırmada, aralarındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu ortaya konmuştur³⁵. Yani gelirler artınca, kredilerin spreadları da artmakta, gelir azalınca spreadlar daralmaktadır. Ekonomik döngü, temerrüt ve kazanç döngüsü arasında yakın ilişki olduğundan, ekonomik döngüye göre yatırım yapmak kredi portföy yönetimi için kritik derecede önemlidir.

2.14.2.2 Krediler ve Döviz Kurları

Küreselleşmenin artmasıyla döviz kurları sadece ithalatçıları ve ihracatçıları değil bütün nüfusu etkiler hale gelmiştir. Döviz kurlarının yukarı ya da aşağı gitmesi pek çok firmanın rekabet gücünü doğrudan etkilemektedir. Ülke parası değer kaybettiğinde ülkedeki ihracatçıların ürettiği ürünlerin maliyeti düştüğünden rakiplerine karşı rekabet avantajı kazanmaktadırlar. Bu da ihracatçıların kar marjını, ithalat girdisi çok yüksek olmadığı sürece artırabilmektedir. Diğer taraftan bu durum ithalatçıları açısından hem ödenecek faturanın yükselmesi hem de fiyatların artması nedeniyle gelirlerin düşmesi anlamına gelmektedir. Bir etkisi de aynı miktarda ithalat yapabilmek için artık daha fazla sermayeye ihtiyaç duyarlar. Ülkenin ithalata bağımlılığı ölçüsünde, yurtiçinde satılan malların fiyatlarının da artması kaçınılmazdır. Ülke parasının değer kazanması ise rekabet üstünlüğünü diğer ülkelere vermekte, ihracatçıların maliyeti artmakta ve ülke adeta ithal mallar için pazar haline gelmektedir. Kısaca üretim daha ucuz ülkelere kaymaktadır. Ülke parasının değer kazanması ya da kaybetmesi hem ithalatçıların kullandığı krediler açısından hem de ihracatçıların kullandığı krediler açısından kritik sonuçlar doğurur. Eğer bir işletmenin gelirleri ile giderleri aynı para cinsinden değilse, orada kur riski vardır. Kredi kullanılan döviz cinsleri ile alış ve satışları aynı döviz cinsinden değilse, bu kur değişimlerinden firmalar olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilenebilirler. Bunu engellemenin yolu firmaların risklerini kısmen ya da tamamen hedge etmeleridir. Hedge etmemenin alternatifi ise hem firmalar, hem de bankalar için daha fazla zarar demektir.

2.14.2.3 Krediler ve Emtia Fiyatları

Altın, gümüş gibi değerli metaller hariç, çoğu emtia firmaların üretiminde girdi malzemesi olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla emtiaların fiyatlarında artış olması, üretim maliyetlerinin de artması sonucunu getirecektir. Bu artışın nihai ürün satış fiyatına yansıtılamaması halinde firmanın

³⁵ Felsenheimer, J., Gisdakis, P., Zaiser, M., (2006), “ *Active Credit Portfolio Management : A Practical Guide to Credit Risk Management Strategies*”, Wiley-Vch Verlag GmbH&Co KGaA, Weinheim, p.103-104.

zarar etmesi ve pazarını kaybetmesi kaçınılmazdır. Bazı emtiaların fiyatlarındaki artışlar, sadece onları üretimde kullanan firmaları etkilerken, petrol gibi pek çok sektörde kullanılan bir emtiadaki fiyat artışı bütün petrol bağımlısı ülkeleri etkilemektedir. Petrol fiyat artışının doğrudan etkisinin yanında dolaylı etkileri de bulunmaktadır. Artan petrol fiyatları bir yandan tüketici güvenini negatif yönde etkilerken, diğer taraftan büyüme beklentilerini de negatif yönde etkilediğinden kredi piyasalarında sorunlara yol açmakta, enflasyonu ise büyütmektedir. Diğer yönden düşen petrol fiyatı, petrol üreten ülkelerin gelirlerini azaltırken, petrole bağımlı ülkelerin daha fazla büyümesini sağlamaktadır. Petrol veya türevlerine bağılı olarak üretim yapan firmalar, girdi fiyatlarını petrolün gelecekteki fiyatına bağılı olarak ayarlamak ve takip etmek durumundadır. Fiyat artışını nihai tüketiciye yansıtamayan firmalar, petrolün fiyat artışına karşı çok daha duyarlı olup, kendilerini koruyacak önlemleri almaları firmaların daha istikrarlı olmasını sağlayacaktır.

2.14.2.4 Krediler ve Enflasyon

Yükselen enflasyon, genelde, pazar payı kaybına neden olan yüksek getirileri artırdığından sabit getirili menkul kıymetler için negatif bir özellik taşır. Bu kayıp, enflasyonun krediler üzerindeki direkt etkisidir. Emtia fiyatlarında olduğu gibi, merkez bankalarının potansiyel eylemleri, döviz kurları ve farklı varlık türleri üzerindeki etkileri de dahil olmak üzere enflasyonun krediler üzerinde dolaylı etkileri vardır. Kredi spreadleri yüksek enflasyon dönemlerinde anlamlı bir şekilde artar. Yüksek enflasyon ortamında bankalar, bir yandan enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise, belirsizliklerin üstesinden gelmeye çalışarak risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Yüksek enflasyonlu bir ekonomide kredi riski artacağından zarar edilmese bile karlar düşmektedir. Ekonomik istikrarsızlık ve kronik enflasyon dönemlerinde, sektörü olumsuz etkileyen bir diğer sorun da, problemlili kredilerin artmasıdır (Parasız, 2000: 126), (Demirgüç-Kunt and Detragiache, 1998:81-109), (Ghosh, 2015:93-104), (Işık ve Polat, 2016, 341-350), (Baboucek and Jancar, 2005:38-39), (Us, 2016:1-14).

Enflasyon oranındaki artışlar nedeni ile enflasyon beklentileri artınca faiz oranları da yükselerek belirsizlik getirmektedir. Bankaların gelecekte bekledikleri fon girişleri de satın alma gücünde belirsizliklere yol açmaktadır. Finansal piyasalar fiyat artışlarına karşı çok hassas oldukları ve herhangi bir değişimi anında yansıttıkları için, beklentiler faiz oranlarının yükselmesi

sonucunu getirmektedir. Alacaklarının vadesi borçlarından daha uzun olan bankalar, yeniden fiyatlamaya gittiklerinden net faiz gelirlerinde bir gerileme yaşamaktadırlar³⁶.

2.14.2.5 Krediler ve Dış Şoklar

Bütün riskli varlıklar gibi krediler de dış şoklara karşı savunmasız ve kırılgandır. Ülkeler arasındaki savaşlar, jeopolitik gerilimler, terörizm, petrol fiyat şokları veya politik krizler yatırımcılar arasındaki belirsizliği artırmakta ve riskli varlıkların maliyetinde genel bir kalite düşüşünü tetiklemektedir.

Bu belirsizlik ortamlarında spreadler artmakta, yatırımcılar daha riskiz alanlara yönelmektedir. Kredi piyasaları üzerinde dış şoklardan kaynaklanan sistematik riskler ekonomik nedenlerle bastırılmaktayken, bireysel aktörler üzerindeki etki büyük ölçüde farklılaşmakta ve öngörülemeyen risklerin artışına neden olmaktadır. Özellikle havacılık, sigorta ve turizmle ilgili sektörler dış şoklardan fazlasıyla etkilenmektedir.

2.14.2.6 Mikro Yönlendiriciler

Şirket analizi aktif kredi portföy yönetiminin önemli bir parçası olmakla birlikte, mikro yönlendiriciler vasıtasıyla tüm piyasa üzerinde etkili olabilecek makro trendlere de odaklanılması gerekmektedir. Firmaların kaldıraç ve sermaye yapısının önemini korumasına karşılık, borçlarının üstlenilmesi ve bilanço yapılandırmasına yönelik genel trendler ile aynı zamanda artan M&A aktiviteleri ve LBO³⁷ risklerinin ortaya çıkmasının etkisi, aktif kredi portföy yönetiminin önemli konularıdır.

Firma birleşme ve satın almaları firmalara özgüdür ve piyasayı çok fazla etkilemez. Birisi iyi reytingli, diğeri de kötü reytingli iki firma birleşir. Daha çok özkaynaklarla yapılır. Kredi işin içinde çok fazla yoktur. Halbuki LBO'da ise, konu firmanın borç finansmanı ile kontrol hissesinin satın alınması söz konusudur. Özkaynak oranı çok azdır. Satın alma sonucunda öncelikle satın almada kullanılan borç şirketin mevcut nakit akışıyla ödenir, arkasından da genellikle belli bir karlılığa ulaşıldıktan sonra şirket 4-5 sene içinde şirket satılır. LBO'ya konu şirket, özkaynaklarının altında değer biçilen ve borç ödeme kapasitesi yüksek şirkettir. Şirketi satın alanların amacı şirketin

³⁶ Arslan, İ. ve Yapraklı, S., (2008), “Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz”, İ.Ü. İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı 7, 87-103.

³⁷ LBO-Leveraged Buyout (Kaldıraçlı Satın Alma).

öz kaynaklarının altında bir fiyattan satın alınarak, borçlarının ödenmesinden sonra daha yüksek değerden satarak kar sağlamaktır. Bu durum özel sermaye fonlarının LBO dünyasına milyarlarca dolar yönlendirmesini sağlamıştır. Fakat LBO'nun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bu tarz şirketleri belirsizliğe itmekte ve risk primlerini artırmaktadır. Bundan korunmanın yolu ise, şirketin kendine bir koruma paketi satın almasıdır³⁸. Böylece LBO söylentileri, tek bir firmaya özgü olarak başlamakla birlikte binlerce yatırımcıyı etkilemektedir.

2.14.2.7 Kredi Kalitesi

Yatırımcılar için yatırım yapmada en önemli kriterlerden biri derecelendirme yani reyting olduğundan, kredi kalitesi kredinin spreadinin belirlenmesinde en önemli etkidir. Sonuçta, kredi kalitesinin yüksek oluşu yatırımın da yönünü belirler. Kredi kalitesi düşükse yatırımcının ilgisi de düşüktür.

2.14.2.7.1 Kredi Kalitesi Trendi

Bir şirketin derecelendirmesi yukarıda değinilen birkaç konuyu da içermekle birlikte, hepsinin odak noktası kredi spreadleridir. Reytingi belli bir seviyenin üzerinde olmayan yani reytingi düşük firmalara veya ülkelere yatırım yapılmayacağıyla ilgili kesin kurallar vardır. Bu nedenle her zaman yüksek reytingli firmalara yatırım yapılması yönünde bir talep fazlası mevcuttur. Derecelendirme kuruluşlarının temerrüt oranı tahminini de belirleyen belli başlı derecelendirme kalitesi faktörleri aşağıdaki gibidir:

- Kazançların büyümesini ve nakit yaratma potansiyelini etkileyen beklenen ekonomik gelişmeler,
- İhracat yapanlar üzerinde etkisi olan döviz kurları,
- Artan üretim maliyetleri nedeniyle birçok sektördeki marjları daraltan girdi fiyatları,
- Özellikle ekonomik döngülere duyarlı sektörleri etkileyen tüketici güven endeksi,
- Şirketlerin finansal politikaları ve
- Yeni ihraç edilen menkul kıymetlerin beklenen temerrüt dereceleri için ana girdi faktörü olması.

³⁸ Felsenheimer ve diğerleri, a.g.e., s.115-116

2.14.2.7.2 Temerrüt Oranları

Ampirik çalışmalara göre, kredi risk primini açıklayan üç temel faktör bulunmakta olup, bunlardan birincisi en önemli faktör olan ve tarihsel spread seviyelerinin %85'ini belirleyen temerrüt riskinin oluşması halinde tazminidir. İkinci önemli faktör ise %10'nu belirleyen spread volatilitésidir. Üçüncü ve son olanı ise likidite primidir. Temerrüt halinde kayıp, yani zarar, kredilerin spread seviyesini belirleyen en temel parametredir. Temel sorun, geleceğe dönük spreadlerin ve temerrüt oranlarının nasıl tahmin edileceğidir. Her zaman aynı eğilimi göstermese de, genellikle bu iki oranın birbirine yakın seyrettiği görülmektedir. Gelecek beş yılın temerrüt oranını tahmin etmek için en iyi yol, geçmiş beş yılın temerrüt oranlarına bakmak olsa da, bu yöntem ekonomik döngünün hangi noktasında bulunduğuna ve oradaki temerrüt oranlarıyla spreadlerin döngüsünü dikkate almaz. Doğrusu tarihsel olarak gelecekteki temerrüt oranlarını ve spreadleri hesaplarken hem ekonomik döngüye, hem de spread döngüsüne bakmaktır.

2.14.2.7.3 İyileşme Oranları

İyi ve optimal bir kredi portföyüne sahip olmak, zararlarla sonuçlanan kredilerin dağılımını da bilmekten geçer. Tek bir şirketin beklenen zararı sadece temerrüt olasılığı ile değil aynı zamanda temerrüt (kayıp) halindeki zararı ile de belirlenir. Fakat kayıp halindeki iyileşme oranı (recovery rate), hala bilinmeyen bir değişkendir. Durgunluk zamanlarında sorunlu müşterilerden yapılan tahsilat da düşer, ekonomik büyüme dönemlerinde ise ortalama olarak yükselir. Örneğin ticaretin daraldığı küçülme dönemlerinde hiçbir yatırımcı, çok değerli varlıkları olsa da sorunlu bir işe yatırım yapmak istemez. Diğer taraftan sorunlu ya da iflasa yakın firmaların finansalları çoğu zaman gerçekleri yansıtmaktan uzaktır, aniden ve büyük ölçüde değişebilirler, firmaların finansallarında gerçekten ne kaldığını tahmin etmek çok zordur. Recovery oranı ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de, bu piyasaların çok geliştiği ABD'de %35-40 civarındadır. Türkiye gibi bu piyasaların hiç olmadığı ülkelerde ise çok daha düşüktür. ABD gibi ülkelerde bu tür sorunlu varlıklara yatırım yapan yatırımcıları koruyan çeşitli recovery swap ürünleri mevcuttur.

2.14.2.7.4 Varsayılan Reytingler

Kredi portföyü yönetiminde kilit parametrelerin belirlenmesi, temerrüde düşme olasılığı ve temerrüt halinde kayıp, kredi portföyü yönetiminin önemli bir parçasıdır. Bu reytinglere de tarihsel bilgi birikimine bakılarak karar verilir. Reyting seviyesi yükseldikçe temerrüt olasılığı azalır. Bu tür müşteride iyileşme oranı (recovery rate) de düşük reytinglere göre daha yüksektir. Aynı şekilde

beklenen kayıp ve spread de daha düşüktür. Varsayılan beklenen kayıp (zarar) da haliyle daha düşüktür. Elbette reytingi yüksek müşterinin getiri primi de daha yüksek olacaktır. Diğer taraftan yüksek getirili ama reytingi düşük bonolara talep zayıftır. Hatta yatırımcılar belli bir kotayı doldurduğunda portföylerine daha iyi reytinge sahip müşterileri almak zorundadır. Dolayısıyla yüksek getirili piyasalara yaptıkları yatırım kısıtlanmıştır.

2.14.2.8 Özkaynak-Borç Bağlantısı

Teorik olarak doğrulanmış ve tarihsel olarak da kanıtlanmış olduğu üzere, hisse senedi piyasaları, krediler için önemli bir göstergedir. Firmanın özkaynakları, borç ve yükümlülüklerini yerine getirdiği sürece, firmanın temerrüde düşme olasılığı düşüktür. Borç ödemelerinde vade uzatım talepleri, gecikme yaşanmaya başlanması ya da yükümlülüklerde erteleme talepleri, firmanın temerrüt olasılığını arttırıcı sinyallerdir. Güçlü hisse senedi piyasaları kredi marjlarını her zaman desteklemektedir. Yapısal bir model kullanarak kredi riskini fiyatlandırabilmek için firmanın varlıklarının değerine, karşılıklı varlıkların dalgalanmasına ve borç özkaynak oranına ihtiyaç vardır.

2.14.3 Dinamik Kredi Riski

Bazı finansal düzenlemeler, başlangıçta bilinen değil, ama zaman içinde değişen kredi riski oluştururlar. Örneğin türev işlemler ile uzun vadeli mal tedarik veya mal satın alma sözleşmeleri bu şekilde sözleşmelerdir. Bu risklere dinamik kredi riski adı verilir.

Dinamik kredi risklerinin temel özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Döviz, faiz oranları veya hisse senetleri veya değerleri dalgalanan mallar (petrol, şeker vb.) gibi finansal araçların işlemlerini içerir.
- Genellikle birkaç yıl süren uzun vadeleri vardır.
- Bazı durumlarda önden nakit veya mal değişimi yoktur.
- Her iki taraf da önceden belirlenmiş şartlarda gelecekte ödeme yapmayı veya gelecekte bir ürünü almayı, satmayı taahhüt eder.

Dinamik kredi riskini yaratan şey, önceden belirlenmiş koşullar ile öngörülen ödeme veya alış/satış sırasında geçerli olanlar arasındaki farktır (Bouteille ve Coogan-Pushner, 2013:65).

2.14.3.1 Uzun Vadeli Sözleşmeler

Uzun vadeli mal tedarik sözleşmeleri, bir tarafın petrol veya şeker gibi bir ürünü uzun vadeli bir periyot için satmayı taahhüt etmesini, diğer tarafın ise teslimatı kabul ederek ödeme yapmayı taahhüt etmesini içermektedir. Fiyat sözleşme başlangıcında oluşturulur ve vade sonuna kadar

geçerlidir. Mal satmayı taahhüt edenin böyle bir malı satabilmesi için uygun fiyattan mal bağlantısını yapması gerekir. Süre uzun olduğundan teslimatına karar verilen malın fiyatları zaman içerisinde çok değişebilir. İşte bu fiyat değişimi malı satmayı taahhüt edenin mal bağlantısı yaptığı tedarikçiyi aşırı derecede zarar ettirebilir ve bu durumda temerrüde düşerek malı teslim etmeyebilir. Böylece malı satmayı taahhüt eden de malı teslim edemez ve temerrüde düşer. Burada, temerrüt dolayısıyla kredi riski doğar. Dinamik riski oluşturan şey, kredi riskinin büyüklüğünün temerrüt sırasındaki piyasa fiyatına bağlı olmasıdır. Anlaşmanın temelini oluşturan ürünlerin fiyatı her değiştiğinde, kredi riski de değişir. Kredi riski, herhangi bir zamanda hesaplanabilir ve temel ürünün fiyatı ile birlikte dalgalanır. Bu yüzden dinamiktir. Fakat temerrüt riskinin ne zaman gerçekleşeceği bilinmediğinden önceden hesaplanamaz ve değeri sık sık değişebileceğinden kısa sürede büyük artışlar ya da azalışlar yaşanabilir.

2.14.3.2 Türev Ürünler

Türev ürünler, şirketlerin riske karşı korunmak veya fiyat hareketleri hakkında spekülasyon yapmak için kullandıkları finansal araçlardır. En yaygın türevler faiz oranları, döviz, hisse senetleri ve emtiaları içerir³⁹. Kredi türevleri, ilk olarak 1990'ların başlarında, bankalar tarafından bilançoda yer alan aktif konsantrasyonlarının risklerini azaltmak ve getirilerinden faydalanmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu enstrümanlar sayesinde bankalar riskli aktifleri bilançolarında tutarken, risklerini ise belli bir ücret karşılığında satmaktadırlar. Kredilerle ilgili türev ürünler belli bir kredi ürün grubundan türetildiği için bu isimle anılırlar. Genel olarak alacak, kredi, tahvil ya da bono gibi varlıklardan kaynaklanan kredi riskinin bu varlıklardan ayrıştırılarak, söz konusu riski almaya razı üçüncü kişilere aktarılmasını sağlarlar. Bu şekilde varlık bilançoda kalmaya devam ederken, riski transfer edilmiş olmaktadır. Bu çerçevede türev ürünler aslında, birer sigorta sözleşmesi gibidir. Bankalar kendi belirledikleri ürünleri bu sınıfa sokarak risklerini belli bir süreliğine, belli bir prim ödemek suretiyle karşı taraf ya da taraflara satmaktadırlar. Bankalar bütün kredi ürünlerini bu sınıfa sokmazlar. Örneğin büyük kredilerin riski de, getirisi de kredi vade sonuna kadar bilançoda taşınmaya devam eder. Banka bilançosunda çok sayıda olan, riski ve getirisi daha yüksek, belki teminatı da olan bu riskleri bankalar üçünü taraflara transfer ederek, bu tarz yeni müşteri edinme olanağına sahiptirler.

³⁹ Bouteille, S. and Coogan-Pushner, D., (2013), "The Handbook of Credit Risk Management" Published by John Wiley&Sons Inc., Hoboken, New Jersey, p. 68.

Kredi türevleri, özellikle bankalarda belli sektörel limitlerin ve bilançonun yönetilmesinde, sermaye ayarlamalarının yapılmasında ve yatırım amaçlı olarak kullanılabilir.

Kredi türev ürünleri sayısı ve çeşidi gün güne artmakla birlikte en yaygın olanları aşağıdaki gibidir (Babuşcu ve diğerleri, 2018:121-122):

- i. **Kredi temerrüt swapları (Credit Default Swaps-CDS) :** Kredi riskine sahip bir ürünün temerrüde düşme olasılığına karşı belli bir vadeyle sınırlı olmak üzere sigortalanmasını ifade eder. CDS’i satın alan, CDS satıcısına yapacağı dönemsel prim ödemeleri karşılığında CDS’e konu ürünlerin değerinde meydana gelebilecek olası bir azalışa karşı koruma sağlamaktadır.
- ii. **Teminatlı borç yükümlülükleri (Collateralized Debt Obligations-CDO) :** Arkalarında belirli bir teminat ya da teminatların olduğu kredi alacaklarının, belli bir prim karşılığında satılmasıdır. CDO’lar belli bir varlık portföyüne dayanır. Bu varlıklar, bono, tahvil, krediler, menkul kıymetler ve varlığa dayalı finansal kıymetler olabilir. Bu varlık portföyleri içindeki müşterilerin reytingi ödenecek primi de belirler.
- iii. **Krediye bağlı tahviller (Credit-Linked Notes-CLN) :** Varlığa dayalı kredi bağlantılı kağıtların gerek anapara geri ödemeleri, gerekse kupon, faiz ödemelerinin bir kredinin performansına bağlı olan borç yükümlülükleridir. Kredi türevi ile tahvili birleştiren bir tür yapılandırılmış menkul kıymet olarak da ifade edilebilirler. Koruma alçısı, ya kendi ya da başka bir aracı kurum vasıtasıyla CLN çıkararak kredi riskini, krediye bağlı tahvile yatırım yapan yatırımcılara transfer eder. CLN yatırımcısı, kredinin temerrüde düşmemesi şartıyla, vade boyunca CLN faizini ve vade sonunda anaparasını almaktadır.
- iv. **Toplam getiri swapları (Total Return Swaps-TRORS) :**Toplam getiri oranı swabı, bir aktifin elde tutma süresi boyunca tüm getirisinin başka bir nakit akımıyla değiştirildiği iki taraflı finansal sözleşmelerdir. Toplam getiri swap anlaşmalarında aktifin toplam getirisi ile birlikte taşıdığı kredi riski de koruma satan tarafa aktarılmakta, dolayısıyla varlığın mülkiyeti karşı tarafa geçirilmeksizin ekonomik riski devredilmektedir. TRORS türü swapta, nakit akışların değiştirilmesi herhangi bir şartın gerçekleşmesine bağlı değildir. TRORS sözleşmesi yapılıncaya değişim gerçekleşir.
- v. **İlk temerrüde bağlı swaplar (First-to-Default Swaps-FTDS) :** Bu swap türünde pek çok aktif bir sepete koyulmakta ve bu sepet üzerinden swap anlaşması yapılmaktadır. Bu anlaşmaya göre aktiflerden birinin temerrüde düşmesi halinde bütün sepetteki aktifler temerrüde düşmüş sayılır ve FTDS sözleşmesi hükümleri uygulanır.

- vi. **İndeksli swaplar (Index Swaps-IS)** : Bu swap türü, bir tahvil ve kredi opsiyonu bileşimlerinden oluşur. Tahvilin kupon ve/veya anapara ödemeleri, sözleşmedeki kredi opsiyonu şartları dikkate alınarak tekrar hesaplanır.
- vii. **Kredi spread opsiyonları (Credit Spread Option-CSO)** : CSO'lar koruma alıcısı ile satıcısı arasında düzenlenen sözleşmelerdir. Buradaki kredi spreadi kavramı ilgili varlığın getiri oranı ile risksiz getiri oranı arasındaki farktır. Risksiz getiri oranında Libor'un dikkate alınabileceği gibi, hazine bonosunun da getirisi dikkate alınabilir. CSO sözleşmesi gereği, opsiyon alıcısı opsiyon satıcısına önden belli bir tutar ödeyerek, spreadin önceden belirlenen seviyeyi aşması durumunda başlangıçta anlaşılan fiyattan zararının ödenmesini talep eder.

2.14.3.3 Sözleşmelerin Ekonomik Değerleri

Herhangi bir sözleşme imzalandığı zaman, taraflardan biri temerrüde düştüğünde başlangıçta herhangi bir mal ve para değişimi, hizmet alışverişi olmasa da, diğer tarafın para kaybetme olasılığı vardır. Sonuç olarak, basit bir anlaşmaya girmek bile risk üretebilir. Eğer ürünün piyasa fiyatı sabitse, ancak o zaman kredi riski yaratmaz fakat doğal olarak gerçek yaşamda böyle bir şey olmaz. Herhangi bir zamanda kaybedilecek para tutarı, temerrüde düşen tarafın yerine geçme maliyetidir. Bu nedenle kredi riskine maruz kalma, karşı tarafın ikame maliyetidir. Sözleşmenin ekonomik değerini temsil eder ve MTM değerine karşılık gelir. MTM'nin en önemli anlamı, mevcut piyasa koşullarını dikkate alarak, herhangi bir zamanda kredi riskinin değerlemesini ifade etmesidir.

2.14.3.4 Piyasa Değerlemesi (Mark-to-Market Valuation)

Piyasa değerlendirme (MTM), piyasada anlık oluşan ve gerçeğe en uygun olarak ifade edilen değerdir. Beklenen para veya ürün değişimi zaman içinde gerçekleşebildiğinden, MTM, paranın zaman değerinin anlık hesaplanması olarak da açıklanabilir. Bu nedenle, herhangi bir değer hesaplaması yapılırken, paranın zaman değerini hesaba katmayan nominal değeri değil, gelecekteki nakit akışların bugünkü değeri kullanılmalıdır. Piyasa değerlendirme, karşı taraf temerrüde düştüğü zaman değil, her zaman yapılabilir. Bir MTM hesapladığında, karşı tarafın gelecekte temerrüde düşebileceği gerçeği dikkate alınmalıdır. Karşı tarafın sözleşme süresi içindeki temerrüde düşme olasılığı, sözleşmenin ekonomik değerini etkiler. Dolayısıyla, fiyatların sözleşme başlangıcından bu yana değişmesine ek olarak, sözleşme süresi boyunca temerrüde düşme şansı da ekonomik değeri etkileyen bir değişkendir.

2.14.3.5 Riske Maruz Değer

Riske maruz değer, belirli bir para birimi cinsinden, belirli bir zaman içinde ve belirli bir güven düzeyinde bir kredi ya da kredi portföyünden kaynaklanabilecek en yüksek kaybın ne kadar olabileceğini gösteren bir risk ölçüsüdür⁴⁰. Gerçek zamanlı olarak MTM değerlerinin hesaplanması, belli bir vadede kullanılan krediler için geleceğe ışık tutmamaktadır. MTM değeri, hesaplandığı zamanki kredi riskine maruz kalmanın anlık bir görüntüsüdür. Ancak, kredi riski dinamik olduğu için, MTM metodolojisi kredi riskine maruz kalınacak tutarın gelecekte neler olabileceği hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Mevcut sözleşmelere ilişkin gelecekteki kredi risklerinin tahmini, yani MTM değerleri aralığı, kredi riski yönetimi fonksiyonlarının odak noktasıdır. Bu aralık istatistiksel olarak tahmin edilebilir ve sonuç, riske maruz değer ve VaR'ın çıkarılabileceği olasılık ağırlıklı bir dağılımdır. VaR, dinamik bir kredi riski oluşturan bir işleme bağlı brüt risktir. MTM ile, genel fiyat temelinde bir sözleşmenin ekonomik değeri hesaplanmakta ve nokta bir tahmine ulaşılmaktadır. VaR'nin ardındaki fikir, MTM kavramına bir olasılık boyutu eklemektir. Fiyatın belirli bir seviyeye ulaşma olasılığı nedir ve dolayısıyla sözleşmenin ilgili MTM değeri nedir? Petrol veya faiz oranları gibi belirli ürünler için, geçmiş fiyat verileri ve bu fiyatların göreceli sıklıklarına ulaşılabilir. Fiyatlar üzerindeki yeterli veri göstergeleriyle, göreceli sıklıklar gerçek olasılıkları temsil etmeye yardımcı olur. Riske maruz değeri hesaplamadan önce belirlenmesi gereken parametreler aşağıdaki gibidir (Babuşcu ve diğerleri, 2018:259):

- Elde tutma süresi,
- Örnekleme periyodu,
- Güven aralığının belirlenmesi,
- Volatilitenin zaman ayarlaması,
- Risk faktörleri arasındaki korelasyonların belirlenmesi,
- Baz alınan para birimi,
- Sermaye zorunluluğunun hesaplanması.

Riske maruz değer hesaplanmasında pek çok yöntem bulunmakla birlikte, genel olarak üç yaklaşım benimsenmektedir.

⁴⁰Altay, a.g.e., s.420.

- Parametrik (varyans-kovaryans) yöntemi,
- Monte Carlo Simülasyon yöntemi,
- Tarihsel Benzetim yöntemi.

2.14.4 Kredi Risk Yönetiminde Stres Testi

Stres testleri 1990'lı yılların başlarından itibaren öncelikle büyük uluslararası bankalarda uygulanmaya başlanmıştır. Stres testleri, sürdürülebilir bir stratejiyi tanımlamak ve onaylamak için önemli bir yönetim aracıdır. Yönetim organının sorumluluk alanı içinde yer alan stres testleri, makroekonomik değişikliklerin kilit kredi portföy yönetimi risk önlemleriyle bağlantısını ortaya koyma ve olumsuz gelişmelere karşı finansal kurumların esnekliğinin değerlendirmesi amacına hizmet etmektedir. Varsayımsal, tarihsel veya en kötü duruma ilişkin kesin bir şekilde tanımlanmış niteliksel ve niceliksel senaryo, yasal otoritelerin istekleri doğrultusunda, potansiyel zararları ölçmeye ve bu zararlara ulaşıldığı zaman daha fazla zararı sınırlamak amacıyla bankanın alması gereken karşı önlemleri etkinleştirmesi gereken tetikleme seviyelerinin tanımlamasına yardımcı olur.

Stres testleri gittikçe artan sayıda amaç için kullanılmaya başlanmıştır. Stres testleri geleneksel risk yönetimi amacıyla mikro düzeyde bankalarca portföylerine uygulanmasının yanı sıra bankaların detaylı araştırma (due diligence) çalışmalarında, devir ve birleşme analizlerinde ve risk iştahlarını veya hangi alanlarda büyüyeceklerini belirlemek için stratejik planlamada kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, stres testleri yakın tarihte makro düzeyde kamu otoritelerine finansal istikrar analizinde kullanılacak araçlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Finansal Sektör Değerlendirme Programı (FSAP⁴¹) kapsamında IMF ve Dünya Bankası makroekonomik stres testlerini artan ölçüde kullanmışlardır. Ülkelerin merkez bankaları ve diğer denetim otoriteleri de finansal istikrara olabilecek tehditleri değerlendirmek üzere ekonometri modelleri geliştirmişlerdir (İskender, 2014:53).

Küresel krizden önce de bankalarca stres testinin kullanımı artıyor görünse de, bu dönemde odak noktasını piyasa riski oluşturmuştur. Örneğin BIS çalışması piyasa riskine ilişkin stres testlerinin

⁴¹ FSAP, Dünya Bankası ve IMF'nin 1999 yılında uygulamaya koyduğu bir programdır. FSAP'ın amacı üye ülkelerde finansal sistemin sağlamlığını teşvik etmektir.

tüm raporlanan stres testi çalışmalarının %80'ini temsil ettiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, krizden sonra piyasa riski dışındaki alanlar da stres testi çerçevesi içinde artarak yer almaya başlamıştır (Stein, 2011:23).

Finansal kriz yönetiminde stres testleri “yeni normal” hale gelmiştir. Mevcut küresel finansal kriz (2008) sırasında halkın bankacılık sistemine olan güvenini yeniden kazanmak için bir araç olarak ülke makamları tarafından giderek daha fazla kullanılmaktadırlar (Ong and Pazarbaşıoğlu, 2013:4). Kriz stres testi olarak adlandırılan bu stres testi uygulamaları arasında ABD'nin 2009 başında bir program çerçevesinde yaptığı, AB'nin 2009, 2010, 2011, 2014, 2016 ve 2018 yıllarında gerçekleştirdiği stres testi önemli örnekler olarak sayılabilir.

Özellikle, Basel II sermaye yeterliliği çerçevesinin ikinci yapısal bloğu olan sermaye yeterliliği direktifi (CRD) ve denetleyici gözden geçirme süreci, bankaların risk yönetimi ve stratejik ve sermaye planlamasında ileriye dönük bir bakış açısı ortaya koymak için sıkı stres testleri yapmalarını ve böylece piyasa koşullarında bankayı olumsuz yönde etkileyebilecek tüm risklerle (kredi, piyasa, operasyonel, likidite, finansal yatırımlar, gayrimenkul, iş) ilgili olası olayları veya değişiklikleri belirlemeyi gerektirir. Birinci yapısal blok uyarınca, iç derecelendirme temelli (IRB) yaklaşıma hak kazanmış bankalar, üst yönetimleri tarafından onaylanan iç modellerin sağlamlığını ve yasal minimum sermaye üzerindeki sermaye tamponlarını değerlendirmek için stres testleri gerçekleştirir. Bu sermaye seviyesi, beklenmedik zararları karşılayarak ve belirli bir güven düzeyinde beklenmeyen kuyruk riskleri olarak tanımlanarak ödeme kolaylığı sağlayacak şekilde ayarlanmıştır. Stres testleri, bir bankanın stres senaryosunda belirtildiği gibi olumsuz koşullar gerçekleştiğinde iç sermaye gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığını ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede bir bankanın risk yönetimini destekleyen stres testleri;

- İleriye dönük risk değerlendirmesini sağlarlar,
- Sermaye ve likidite planlamasına ve ICAAP'ın gerektirdiği şekilde risk iştahı veya tolerans ile sermaye yeterliliğinin belirlenmesine katkıda bulunur⁴²,
- Risk profilinin şeffaflığını ve sermaye pozisyonunu artırarak dış bilgilendirmeyi güçlendirir,
- Etkili bir kriz yönetiminin parçası olarak çözüm odaklı risk azaltma önlemleri ve acil durum planları geliştirilmesine yardımcı olur (Hünseler, 2013: 49).

⁴² İç Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci (Internal Capital Adequacy Assessment Process- ICAAP), bankalardaki sermaye yeterliliğini, sermaye yönetimini ve planlamasını, temel risk faktörlerine özel bir odaklanma ile değerlendiren bir iç gözden geçirme şartıdır.

Genel olarak stres testleri aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir:

- i. **Varsayımsal veya Makroekonomik Senaryolar:** Bankaların veya finansal sistemin bir bütün olarak ekonomik çöktüşlere karşı dayanıklılığının daha geniş bir değerlendirmesi için, uygun bir senaryo geliştirilerek, makroekonomik bir model tarafından tutarlı bir şekilde, GSYİH artışı, enflasyon, faiz oranları, petrol fiyatları ve işsizlik gibi çeşitli ekonomik faktörlerdeki değişikliklere dönüştürülmelidir. Dolayısıyla, hipotetik bir senaryoda, bankalar ve kurumsal firmalar eşzamanlı olarak bu faktörlerin geniş hareketlerinden etkilenirler. Çok sayıda ve değişik faktörlerin dikkate alınması nedeniyle bu tür senaryolar çok sık şekilde kullanılmaktadır.
- ii. **Tarihsel veya Şok Senaryoları:** Bazı tarihi olaylar, tek bir tetikleyici olayın bütün ekonomiye etkisinin ayrıntılı bir resmini sunar ve tam tamına makul ve gerçekçi bir senaryo oluşturur. Fakat tarihsel olayların yaşandığı dönemle, bugünün dünyası farklı olduğundan aynı olaylar, aynı etkileri yaratmayabilir. Nitekim, finansal ürünlerin değişerek gelişmesi ve sayılarının da artarak çeşitlenmesi nedeniyle, ayrıca teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin de etkisiyle geçmişte olan bir olayın aynı sonuçları doğuracağını öngörmek karşı karşıya kalınan riski küçümsemek anlamına gelir. Ki bunun sonuçları çok ağır olabilir.
- iii. **En Kötü Durum Senaryoları :** En kötü durum senaryolarının amacı, uzmanların kararına veya sayısal tekniklere dayanarak oldukça olumsuz bir durum yaşanması halinde bunun etkileri hakkında bilgi sağlamak ve böylece potansiyel sorunların büyüklüğü hakkında farkındalık yaratmaktır.

Stres senaryolarının stratejik anlamda istenilen sonuçları verebilmesi için aşırı bir ucu temsil etmeleri, akla yatkın olmaları, kendi içinde uyumlu ve tutarlı, aynı zamanda da spesifik olmaları gerekmektedir. Amaçları ve oluş sıklığı bakımından birbirinden farklılık gösteren stres testleri, birbirine bağlı risklerin karmaşıklığına, yönlendiricilerine ve bir bankanın portföyüyle olan ilgisine bağlı olarak çoklu stres testi katman ve kombinasyonları şeklinde gerçekleştirilir. Tüm yaklaşımlar, niteliksel ve niceliksel unsurları içermeli, büyük ve daha karmaşık organizasyonlarda niceliksel unsurlara daha fazla odaklanılmalıdır. Hem daha büyük hem de daha küçük kurumlar için ortak olan, test sonuçlarının da vurguladığı gibi, risk iştahını, iş stratejisini ve strese sokulan olayların iş modeli üzerindeki etkisini stres testi programı üzerinden birbirine bağlayan bir hikayedir.

2.14.4.1 Duyarlılık Analizi

Duyarlılık analizi, portföy risk ölçümlerinin bu faktöre duyarlılığını değerlendirmek için ana risk faktörü olarak tanımlanan bir faktörün kullanıldığı basitleştirilmiş bir stres testi yaklaşımıdır.

Genel olarak makroekonomik, kredi riski ve finansal risk yönlendiricileri gibi ilgili önemli risk yönlendiricilerinin yanı sıra dış etkiler ve stres altındaki değişikliklerin tanımları ile başlar. Tipik olarak, bireysel risk türleri, iş kolları veya alt portföyler, özellikle bu portföy bölümleriyle ilgili soruları ele almak için bir duyarlılık analizine tabi tutulur. Stres testleri kredi portföyü modeli kullanılarak yapılırsa, duyarlılık analizi portföy modeline girilen makroekonomik değişkenleri dikkate alır. Kredi riski ölçümlerinin karşılaştırılması, -yani, temerrüde düşme olasılığı (PD), beklenen zarar (EL), ekonomik sermaye (EC) ve risk ağırlıklı aktifler (RWA), bir şok öncesi ve sonrasında strese tabi tutulmuş değişkenlerle nasıl bir duyarlılık ilişkisi içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Değişik derecelerde etkiye sahip birkaç defa tekrarlanmış testler, stres altındaki faktörün bir portföye ilişkin sonucu nasıl etkilediğini kapsamlı bir şekilde gösterir (Hünseler, 2013: 54-55).

2.14.4.2 Senaryo Analizi

Bir senaryo analizi, en karmaşık stres testi türüdür ve organizasyondaki tüm önemli riskleri kapsamalıdır. Senaryo analizi, ileriye dönük varsayımsal senaryolara dayanır, fakat yalnızca tarihsel senaryoları kullanmak yetersiz kalabilir. Genellikle, artan oranda ağırlık seviyeleri ile çeşitli olayları içeren bir senaryo tanımlanır. Stres senaryoları altında, genellikle az sayıda sistematik faktörü kapsayan, doğrudan ele alınmayan faktörler, strese onunla bağlantılı korelasyonlar yoluyla cevap verir. Bu, toplam portföy için tutarlı bir stres altında PD kümesi oluşturur, çünkü PD'lerdeki değişiklik, bireysel kredi riskinin stres altındaki faktörlerle korelasyonuna bağlı olarak değişir. Bir senaryo analizinde, kurumla en ilgili risk türlerini, kurumun baskın risk faktörlerini ve bireysel, kuruma özgü-kurum içi kırılganlıkları ve riskler arası konsantrasyonları göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2.14.4.3 Durum Analizi

Bazı durumlarda, stres senaryosu, özellikleri yalnızca daha geniş sistemik faktörleri tanıyan, kredi portföy modeli tarafından kapsanmayan, özel makroekonomik faktörlere kanalize olan olaylar ile tanımlanmaktadır. Stres varsayımları, altportföy düzeyindeki etkileri izole etmek için senaryonun bir parçası olarak odaklanılan, örneğin PD, LGD ve EAD, tüm portföy üzerine veya portföy segmentleri üzerine belirli parametrelerle doğrudan uygulanır.

2.14.4.4 Konsantrasyon Risk Analizi

Bir bankanın kredi portföyündeki risk konsantrasyonları önemli bir endişe kaynağı olup, bankanın kredi risk sermayesinin seviyesini belirler. Bir kredi portföyünde ülkeler, bölgeler,

endüstriler, tek borçlular, kredi ürünleri veya bu faktörler arasındaki yüksek korelasyondan dolayı konsantrasyon görülebilir. Basel II Uzlaşısı, varlıkların risk ağırlıklandırmasına dayanan yasal sermaye değerlendirmesinde risk konsantrasyonunu kapsamadığından, düzenleyiciler bankanın risk iştahını belirlemek için iç veya ekonomik sermayenin önemini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Portföy konsolidasyonlarına ilişkin stres testleri, stres altındaki portföy konsantrasyon özelliklerinin belirtilen risk toleransı ile tutarlı olup olmadığını ortaya çıkarmak ve ayrıca maddi risk konsantrasyonlarından dolayı gizli portföy zayıflık kaynaklarını tespit etmek için tasarlanmıştır. Konsantrasyon riskleri, ya stres senaryosunun kilit portföy ölçütleri üzerindeki etkisini ölçerek veya portföy üzerinde gözlenen stres altındaki sonuçlarla birlikte doğrudan seçilen risk önlemleri üzerine en kötü durumdaki varsayımları uygulayarak strese sokulmaktadır. Risklerin ve buna bağlı zararların toplanması, belirli düzeltici yönetim faaliyetlerini değerlendirmek için bir temel oluşturur.

2.14.4.5 Ters Stres Testleri

Ters stres testleri, çıktıları önceden tanımlanmış bir başarısızlıkla sonuçlanan nedenleri ve senaryoları belirlemeyi amaçlamaktadır. Örneğin firmanın başarısızlığı veya maksimum kredi zararı veya asgari sermaye oranlarının spesifik tetikleyicilerinin ihlali gibi. Tetikleme seviyeleri, eşiklerin ihlal edildiği durumu yansıtacak şekilde ayarlanmıştır ve bir banka, normal işletme işlemlerini gerçekleştirebilecek durumda olmayabilir; bu durum, yasal sermaye asgari şartının altına inmeden önce iyi olabilir. Bu noktada, kredi, piyasa ve likidite riski gibi bir risk kombinasyonu, eş zamanlı olarak bankanın pozisyonunu gösterebilir ve sonunda bankanın ilave fon veya sermaye bulmak için sermaye piyasalarına ulaşmasını engelleyebilir.

2.14.5 Kredi Risk Yönetiminde En İyi Uygulamalar

Bankacılık sektöründeki problemlerin en temel nedeni, zayıf ve yetersiz kredi standartları, yetersiz ve kifayetsiz portföy risk yönetimleri, banka müşterilerinin kredibilitelerinin bozulmasına neden olabilecek makroekonomik faktörlerin yeterince izlenememesi nedeniyle bunlara karşı önlem alınamaması ve dolaylı da olsa diğer risk faktörlerinin kredi portföyünde bozulma ile neticelenebilecek eylem ve riskleri yaratmasıdır. Kredi risk yönetiminin en temel amacı, bankanın maruz kalabileceği riskleri en uygun ve maliyetsiz bir şekilde yöneterek bankanın özellikle katlandığı risklerin getirisini maksimum seviyeye yükseltmektir. Bankalar portföylerindeki bütün riskleri en iyi şekilde yönetmek durumundadır. Örneğin kredi risklerini en iyi şekilde yönetirken,

kredi bağlantılı diğer riskler göz ardı edilemez. Kredi risklerinin etkin yönetimi, kapsamlı bir kredi portföy yönetiminin en kritik unsurudur.

Bankaların çoğu için kredi riskinin ana kaynağı kullanılan kredilerdir. Fakat bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini doğuran başka faaliyetler de bulunmaktadır. Bu faaliyetler hem bankacılık ve ticaret defterlerinde hem de bilanço ve bilanço dışı hesaplarda, nazım hesaplarda yer alır. Bankacılığın gelişmesi ve modernleşmesiyle, bankalar gün geçtikçe kredi dışındaki finansal enstrümanların yarattığı kredi riskleri ile de karşı karşıya kalmaktadır. Başka risklerin azaltılması, ya da başka alanlarda kar maksimizasyonu amacıyla yapılan işlemler, nihayetinde kredi riskine neden olmakta, bu da bankanın kar ve zararını köklü bir şekilde etkileyebilmektedir. Örneğin döviz alım satım işlemleri, swap işlemleri, bono ve tahviller, forward, opsiyon, futures işlemleri, garantiler, taahhütler, kefaletler, kabuller, mutabakat işlemleri (settlement risk) vb.

Kredi işlemleri, finans piyasalarının ve bankaların en önemli problem yaratma kaynağı olma özelliklerini devam ettirirken, kredi riskinin iyi tanınması, ölçülmesi, izlenmesi, kontrolü ve tahmini, bu risklere karşılık ayrılacak sermayeyi de belirlediğinden giderek daha fazla dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. BIS ve Basel Komitesi, bankalara genel olarak risk yönetiminde ve özellikle de kredi riski konusunda yardımcı olmak, onları bu konuda yönlendirmek, daha bağımsız ve objektif kontrol, gözetim ve denetim mekanizmaları kurmaları, etkin ve güvenilir uygulamalar geliştirmeleri için teşvik etmek amacıyla 1988 yılından başlayarak pek çok düzenleme yapmış ve tavsiye niteliğinde kararlar almıştır. Basel Bankacılık Denetleme Komitesi'nin Eylül 2000 tarihinde yayımlandığı "Principles for the Management of Credit Risk" konulu dokümanda yer verilen prensiplerin bütün borç verme işlemlerine, özellikle de kredi risklerinin mevcut olduğu tüm faaliyetlere uygulanması istenmektedir. Söz konusu dokümanda yer verilen etkin uygulamaların kapsadığı alanlar şunlardır⁴³ : i) kredi riskiyle ilgili uygun ortamın oluşturulması, ii) kredi verme sürecinin etkin bir biçimde işlemesi, iii) uygun kredi yönetimi, ölçümü ve izleme işlevlerinin sürdürülmesi, iv) kredi riskinin yeterli kontrolünün sağlanması. Basel Bankacılık Denetleme Komitesi yine aynı tarihte "Best Practices for Credit Risk Disclosure" dokümanını yayınlamıştır⁴⁴. Kredi riskinin kamuya açıklanması için en iyi uygulamalara rehberlik eden doküman, bankaları, piyasa katılımcıları ve halka, bir bankanın kredi riski profilini anlamlı bir şekilde değerlendirmek için ihtiyaç duydukları bilgileri sağlamaları konusunda teşvik etmektedir. Bu alandaki şeffaflığın

⁴³ <https://www.bis.org/publ/bcbs75.htm>

⁴⁴ <https://www.bis.org/publ/bcbs74.htm>

özellikle önemli olduğu, çünkü zayıf kredi riski yönetimi uygulamaları ve düşük kredi kalitesinin, dünyadaki banka başarısızlıklarının ve bankacılık krizlerinin baskın bir nedeni olmaya devam ettiği belirtilmektedir. Bu nedenle, bankaların kredi risklerinin kalitesi ve kredi risk yönetimi süreçlerinin yeterliliği de dahil olmak üzere kredi riski profilleri hakkındaki bilgilerin piyasa katılımcılarının ve denetim otoritelerinin bankaların durumlarını, performanslarını ve hayatta kalma yeteneklerini değerlendirmelerinde uzun vadede çok önemli olduğu ifade edilmektedir. Bu bilgilerin, bankacılık sistemlerinde genel güvenlik ve sağlamlık değerlendirmesinde de önemli olduğu vurgulanmakta olup, Basel Komitesi, bankaların aşağıda belirtilen beş geniş alanda kamuoyuna kapsamlı ve doğru bilgi sunması gerektiğini belirlemiştir:

- Muhasebe politikaları ve uygulamaları,
- Kredi riski yönetimi,
- Kredi riskleri,
- Kredi kalitesi,
- Kazançlar

BDDK, 31 Mart 2016 tarihli “Bankalarda Kredi Yönetimine İlişkin Rehber” ile yukarıda Basel Bankacılık Denetleme Komitesi’nin yayınladığı dokümanlarda belirtilen hususları “İyi Uygulama Rehberi” olarak devreye almıştır⁴⁵. Buna göre, kredi yönetiminin bankaların temel faaliyet alanlarından biri olan kredilere ilişkin stratejiler ve politikalar ile prosedürlerin belirlenmesi, kredilerin pazarlanması, tahsisi, krediler nedeniyle üstlenilen ve üstlenilecek olan risklerin ölçülmesi, izlenmesi, kontrolünün sağlanması, raporlanması ile bu riskleri karşılayacak oranda yeterli sermayenin ayrılması konusundaki faaliyetleri kapsadığı ve dokümanda belirtilen ilkelerin bankaların kredi riski yaratan tüm portföylerinin yönetiminde bankanın ölçüğü, portföy ve ürünlerin yapısına uygun düştüğü ölçüde uygulanacağı ifade edilmektedir.

Bankalarda kredi ve krediyle alakalı tüm risklerin daha iyi yönetilebilmesi için aşağıda belirtilen kredi portföy yönetimindeki sağlam uygulamaların dikkate alınmasında büyük fayda olduğu düşünülmektedir⁴⁶:

i.Yönetilecek Portföyün Tanımlanması

Bir banka ya da finansal kurum, şirket ticari faaliyetleriyle ortaya çıkan tüm kredi riskini yönetmelidir. Bankalar genellikle kredi portföylerini iş kolları bazında yönetmektedir. Bu durum

⁴⁵ https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0091

⁴⁶ <http://iacpm.org/research/sound-practices-in-cpm/>

farklı risk derecelendirmeleri, farklı parametre tahminleri, limitler ve diğer çeşitli portföy ölçümleri ile ilgili farklı uygulamalara yol açmıştır. Ekonomik sermaye modellerinin gelişi ve Basel II Uzlaşısı'nın gereksinimleri bu yaklaşımı değiştirmiş olup, piyasa riskinin yönetimi merkezileştirildiği gibi, kişi kurum genelinde kredi riskine ilişkin merkezi bir bakış açısına sahip olmak kredi portföyünün genel görünüşü açısından gerekli bir anlayışın yerine getirilmesini sağlayacaktır. Böyle bir görüş, ölçüm, izleme ve kontrol için standart ve tutarlı bir yaklaşımı ortaya koyacaktır. Böylece portföy yönetimi disiplini, kurum genelinde risk iştahı gibi kurumsal çapta stratejik hedeflerin tutarlı bir şekilde bütünleşmesini sağlayabilirken, bireysel iş birimleri de taktiksel sorunların ele alındığından emin olabilir.

Kredi riskini oluşturan çeşitli portföylere ilişkin riskler, uygun kriterler bazında toplanmalıdır. Bir kredi riskinin nerede başladığı, ya da nerede muhasebeleştirildiğinden bağımsız olarak, kredi portföyleri toplanarak tek elden yönetilmelidir. Kredi portföylerinin nerede takip edileceği, daha kredi kullanılmadan önce belirlenmelidir. Portföylerin küçük ya da büyük borçlulardan oluşması beklenen bir olgudur. Bu borçluların büyüklüğü ya da küçüklüğü özellikle ayırımın yapıldığı sınır noktasında, bir üstte ya da bir altta kalmasına neden olabilir. Farklı işletmeler, portföyü ölçmek için farklı modeller ve ölçümler kullandıklarında, benzer yükümlülükler farklı şekillerde değerlendirilebilir. Bağımsız bir portföy yönetimi işlevi, benzer şekilde çalışan varlıkları gruplandırarak ve portföyü tutarlı kriterlere göre bir araya getirerek bu sorunun üstesinden gelebilir. Göz önünde bulundurulması gereken bazı özellikler şunlardır:

- **Temerrüt Olasılığı (Pd):** Geleceğe dönük öngörülebilir temerrüt tahminleri yapılmasını olanaklı kılan, aynı davranışsal özelliklere sahip olan borçluların olduğu portföyler en iyi şekilde yönetilmektedir.
- **İyileşme Tahminleri (Recovery Estimates):** Coğrafya, yasal sistemler ve yapısal özellikler sorunlu kredilerin iyileşme oranları üzerinde güçlü bir etkiye sahip olup, risklerin gruplanmasının temelini oluşturabilir.
- **Kredinin Türü:** Kredinin türü de bir varlığın davranışsal özelliklerini belirleyebilir. Örneğin, geleneksel olarak, karşı taraf riskinin, nakit riskten daha az bir temerrüt riski vardır.

Bir borçlunun tüm riski bir araya toplanmalıdır. Kredi riski ölçüm teknikleri, borçluya ait tüm kredi risklerinin toplanıp borçlu bazında takip edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşım, kredi riski yönetim sistemlerinin geleneksel kavramsal ölçümden bir tür risk bazlı ölçüme (örneğin, ekonomik sermaye veya riske maruz değer sistemine) geçmesini gerektirmiştir. Herhangi bir

kuruluş ya da organizasyon, firmanın faaliyeti ve faaliyetlerinden yarattığı gelir firmayı hangi şekilde sokarsa soksun, borçlu bazında risklerini takip edilebileceği bir altyapıya sahip olmalıdır. Bu yapılar, kredileri, sabit getirili menkul kıymetleri, koşullu riskleri, likidite sınırlarını ve sentetik menkul kıymetlerin ortaya çıkmasıyla, sentetik güvenlik sepetlerine gömülebilen riskleri içerebilir. Bir borçlunun tüm kredi riskine bakmanın avantajı, limit izleme ve konsantrasyon analizinde özellikle önemlidir. Riskin en etkin şekilde yönetilebilmesi, portföy yönetiminin öncelikle borçlunun tüm riskini anlamasına bağlıdır.

ii.Kredi Portföy Yönetiminin Rolünü ve Amacını Belirlemek

Üst yönetim, kurum genelinde kredi riskini yönetmek için kredi portföyü yönetimine açık bir yetki vermelidir. Yönetim Kurulu ve üst yönetim, kurumun kredi riskini yönetmede aktif olmak istiyorsa, portföy yönetim fonksiyonuna açık ve resmi bir yetki vermelidir. Portföy yönetiminin üstlendiği göreve ilişkin üst düzey yönetimin taahhüdü, kurumsal kabulü sağlamak ve aktif portföy yönetimine geçişi teşvik etmek için çok önemlidir. Bir finansal kurum içindeki kredi portföy yönetimi fonksiyonu zaman içinde değişme eğilimindedir. Görevi genellikle konsantrasyonlar ve kredi kaygıları konusundaki savunma eylemlerinden, getiri odaklı yaklaşımların benimsenmesi de dahil olmak üzere daha saldırgan fikirli portföy yönetim unsurlarına kadar genişlemektedir. Üst yönetim, böyle bir geçişe olan bağlılığı benimseme, stratejileri uygulama ve bireyleri ödüllendirme konusunda orantılı açık desteğini vermelidir ve göstermelidir. Kredi portföyü yönetimi faaliyetlerinin kapsamı kuruluşlar arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Kredi portföy yönetimi gruplarına verilen görevler bu hedeflerin herhangi birini veya tümünü içerebilir:

- Mevcut kredi portföyünün riske duyarlı getirisinin iyileştirilmesi,
- Borçlu ve sektör bazında konsantrasyonların azaltılarak olay riskinin hafifletilmesi⁴⁷,
- Kötüleşen kredilere maruz kalma oranının azaltılması,
- Kredi genişlemesini desteklemek için gereken ekonomik sermayenin en aza indirilmesi,
- Sermayenin yüksek marjlı aktivitelere yönlendirilebilmesi için dönüş hızının artırılması,

⁴⁷ Olszak, M., Roszkowska, S. and Kowalska, I., (2018), “*Macroprudential policy instruments and procyclicality of loan-loss provisions – Cross- country evidence*”, Journal of International Financial Markets, Institutions & Money, pp.1-31.

Bu hedefler kurum içinde zaman zaman birbirleriyle çatışabildiğinden ve bütçe kısıtlamaları dahilinde gerçekleştirilmeleri gerektiğinden, portföy yönetimine atfedilen görev, açık ve şeffaf bir şekilde iletilmelidir.

Kredi portföy yönetimi fonksiyonu oluşturulurken, organizasyonel roller ve sorumluluklar, kredi tahsis, kredi onay ve portföy yönetimi arasındaki ilişki de dahil olmak üzere açıkça yazılmalı ve belgelenmelidir. Kredi portföyü yönetiminin nerede durduğuna bakılmaksızın, en iyi uygulama, bir kredi riski devam ettiği sürece onunla temas eden çeşitli grupların sorumluluklarının nasıl ayırt edileceğinin açıkça ifade edilmesidir. Bu bilgiler çalışanlara, yasal otoriteye, hissedarlara ve diğer paydaşlara, kredi riskinin kurum içinde nasıl yönetildiği konusunda daha iyi bir anlayış sağlayacaktır.

Kredi portföy yönetimi fonksiyonunun sağlanabilmesi için, bu fonksiyonda görev alanların temel kredi deneyimine, niceliksel matematik zekaya, piyasa ve kredi ürünleri ticaretini yapma deneyimine sahip olmaları gerekmektedir. Özkaynak, tahvil, türev ürünler ve kredi piyasalarındaki risk yönetimi teknikleri birleştikçe, kredi portföyü yönetimi hem genel uzmanları, hem de belli bir konuda spesifik olarak uzmanlaşmış yetenek kümelerini istihdam etmek ister. Genel becerilere tipik olarak mali analiz, tahsis ve izleme işlevlerinde ihtiyaç duyulur. Portföyün izlenmesinde ve optimize edilmesinde ileri matematik ve istatistiksel modelleme altyapısı gibi uzmanlık becerileri gereklidir. Ancak, verimli bir şekilde çalışabilmesi için, kredi portföyü yönetimi personelini çapraz eğitmek zorundadır. Hatta bundan da ötede, banka bu benzersiz beceri gereksinimlerinin geleneksel banka yapısı içinde olmasının mümkün olmadığını ve dahili olarak geliştirilmesinin ya da bu konuda kurum dışından destek alınması gerektiğini bilerek buna göre hareket etmek durumundadır. Temel ve niceliksel becerilerin yanı sıra alım satım ve vadeye kadar elde tutulacak portföylerin dengelenmesiyle harmanlama, sürekli eğitimi benzersiz bir zorluk haline getirir. Bu arada, bir kredi portföyünü yönetmek için mevcut ürünler hızla değişmekte olup, hem işlemleri yapanlar hem de işlemleri değerlendiren ve onaylayan üst düzey yöneticiler için eğitim sürekli olmalıdır. Diğer taraftan, anahtar eğitim alanları, geleneksel kredi eğitimi programlarına yerleştirilmiş temel analiz becerilerini içermeye devam etmelidir. İlave olarak, kredi portföy yönetimi personeli, iç derecelendirme sistemleri ile temerrüt olasılıkları arasındaki bağlantıyı da anlamalıdır. Ayrıca, kredi portföyü yöneticileri hem nakit piyasasında hem de kredi varlıklarının kredi türev piyasalarında fiyatlandırmasında eğitilmeli ve fiyatlandırma, portföy değerlendirmesi ve teminatlı borç yükümlülükleri (CDO) değerlendirme

modellerini anlamalıdır. Bir anlamda, etkili kredi portföyü yöneticileri, tipik bir kredi koruma fonunda (hedge fund) bulunan yöneticilerle aynı becerilere sahip olmalıdır.

iii.Risk Önlemlerinin ve Modellerinin Standart Hale Getirilmesi

Banka, kredilerin değerlendirilmesine ve raporlanmasına izin veren risk bazlı bir ekonomik değerlendirme çerçevesi tanımlamalıdır. Risk önlemleri, etkin kredi portföyü yönetimi oluşturmak ve gerçekleştirmek için kilit yapı taşlarıdır. Bankalarda ve finansal kurumlarda giderek artan boyutta kredi portföylerinin karmaşık hale gelmesiyle, kredi portföy yönetimi artık yalnızca nitel analiz temelinde uygulanamamakta olup, sağlam nicel önlemlerle desteklenmeleri gerekmektedir. Her ne kadar bankalar genel olarak dış sermaye kısıtlamalarına maruz kalsa da, her banka kendisine en uygun kendi risk önlemlerini tanımlamalıdır. Değerleme çerçevesi kurumun kredi portföyünde yer alan tüm ürünleri ve riskleri kapsamalıdır. Kurumun, ürünlerin hem gerçek hem de varsayımsal senaryolar altındaki ekonomik değerlerini tahmin etmesine izin vermesi gerekir. Son olarak, kredi kalitesini, vadesini, yapısal kredi riski azaltma unsurlarını ve örtülü seçenekleri hesaba katmalıdır.

Banka, kredi portföyü için, ekonomik değerinde beklenenden sapmaları yakalayan bir değer dağılımı hesaplamalıdır. Sermaye, kurum tarafından seçilen tolerans seviyesindeki ortalamadan olası sapmaların derecesini özetleyen bir risk ölçüsüdür. Değer dağılımı, portföyün hem temerrütler, hem de kalite göçü nedeniyle oluşabilecek ekonomik değerindeki değişiklikleri yansıtmalıdır. Temerrüt etkisi, sırasıyla temerrüt olasılığını ve bu olaydan kaynaklanan zararı açıklayan temerrüt sıklığı ve temerrüdün ağırlığına dayanacaktır. Göç etkisi, farklı bir risk derecesine geçildiğinde ekonomik değerdeki tahmini değişim ile değerlendirilecektir. Riske dayalı değer dağılımlarını tahmin etmek için kullanılan yaklaşımların üzerinde durması gereken belli başlı unsurlar; varsayılan sıklık, zararın ciddiyeti, kredi göçü ve risklerin birbirine bağımlılığıdır.

Bankanın risk ölçümü, belli başlı risk konsantrasyonlarını tanımlamak için yeterli bir ayrıntı düzeyine sahip olmalıdır. Kredi portföyünün dengeleme eylemlerine bir girdi olarak banka, beklenen zarar ve sermaye tedbirlerini ilgili alt portföylere bölecek konumda olmalıdır. Bir alt portföy, bireysel yatırımlardan, işlemlerden, risk tutarlarından veya bunların toplamlarından oluşabilir. Ayrıntı düzeyi, kurumun risk satın alarak, risk satarak veya başka portföy eylemleri gerçekleştirerek bu pozisyonların boyutunu değiştirme yeteneğiyle eşleşmelidir.

Bankalar, resmi bir model validasyon (doğrulama) sürecine sahip olmalıdır. Bu validasyon sürecinin kurulumu, geliştirilmesi ve yönetim aşamaları banka yönetimi tarafından onaylanmalıdır. Bankalar, temerrüt olasılığı (PD) modelleri, iyileşme modelleri-temerrüt halinde kayıp (LGD), kullanım modelleri (temerrüt halindeki risk-EAD), varlık değerlendirme modelleri, riske maruz değer (VaR) modelleri, ekonomik sermaye (EC) modelleri ve riske dayalı performans modelleri de dahil olmak üzere birçok model tipini kullanabilirler.

Kredi portföyü yönetiminde kullanılan modeller için doğrulama sürecinde en az üç bileşen vardır:

- **Gerçeklik:** Bankaların modelleri, niyetlendikleri kullanım amacına paralel olarak, çalışıp çalışmadıkları, doğru bir şekilde hesaplama yapıp yapmadıkları, sürekli bir inceleme ve doğrulama sürecine tabi tutulmalıdır.
- **Parametrelerin ve varsayımların gözden geçirilmesi:** Kullanılan model tipinin etkisi ve parametre ayarları, sayısal verilerin çok ötesine uzanır. Bir kavramı bir modele dönüştürmek, model kurucunun bazı varsayımlarda bulunmasını gerektirir. Belirli bir modelde, parametre ayarları daha fazla varsayımlar getirir. Bu parametreler ve varsayımlar doğru kurgulanıp ayarlanmadığında, bankalara beklenen faydanın çok ötesinde zararlara, yanlış sermaye ayarlamalarına ve kredi kalitesinin bozulmasına nedene olabilirler. Bu nedenle, kredi portföy yönetimi ve bankanın üst yönetiminin yapılan varsayımları anlaması ve onaylaması gerekir.

Geri test yapma: Kredi olayları nadir olduğundan, geri test etme yeteneği piyasa riski modellerine göre daha sınırlıdır. Kredi portföy yönetimi fonksiyonu, orta vadeli bir hedefi geri test etme kabiliyetini sağlamalıdır. Bu amaçla, kredi portföy yönetimi, geri testler için kullanılacak olan iç veri setini oluşturmaya başlamalı ve ayrıca veri havuzlama egzersizlerini araştırmalıdır. Ayrıca, bankalar sadece kredi modelleri için geri test teknikleri oluşturmaya kaynak ayırmakla kalmamalı, aynı zamanda diğer kurumlar tarafından geliştirilen tekniklerin benimsenmesine izin vermek için endüstri programlarına katılmalıdır.

iv. Veri Sorunları ile İlgilenilmesi

Müşterilere ilişkin kapsamlı veriler, bu bilgileri yönetme yeteneğine uygun bir frekansta toplanmalı ve saklanmalıdır. Veri ve bilgi teknolojisi sistemleri, başarılı bir kredi portföy yönetimi fonksiyonunun anahtarıdır. Bankalar, mevcut veri mimarilerini geliştirmek için adımlar atmalı ve stratejik olarak risk yönetimi ile finansal raporlama/kayıt sistemlerini birleşik ve kusursuz bir

modele entegre etmelidir. Bankacılığın gelişimi ve güvenliğinin sağlanması müşteri bilgi sistemlerine yapılan yatırımlarla doğrudan alakalıdır. Veri sorunları, genellikle statik veri, işlem düzeyinde veri ve performansla ilgili veri olmak üzere üçe ayrılır:

- **Statik veriler**, portföyde tutarlı bir şekilde toplanması gereken isim, reyting (derecelendirme), sektör ve kuruluş ülkesi gibi karşı taraf verilerini ifade eder. Karşı taraf tanımlayıcıları, risklerin ilgili firmaların gruplarında toplanmasına izin vermeli ve banka, grup üyelerini tanımlamak ve kaydetmek için iyi tanımlanmış prosedürlere sahip olmalıdır.
- **İşlem düzeyinde veri**, risk miktarları, risk türleri, kullanım, reyting (derecelendirme) ve teminat kodları gibi bileşenleri kapsar. Bankalar, işlem seviyesi verilerini karşı taraf, sektör, bölge vb. verilerle birleştirmelidir.
- **Performansla ilgili veri**, gelir ve kazanç bileşenleri ile piyasaya açık pozisyonları da dahil olmak üzere portföy raporlamasının temel unsurlarıdır ve dayanak riski yönetme yeteneğiyle uyumlu bir sıklıkta güncellenmelidir.

Bankanın kredi kayıplarıyla ilgili dahili veriler toplanmalı ve uygun şekilde daha sonra veri analizinde kullanılabilme üzere depolanmalıdır. Portföy performans ölçütlerinin toplanması, sorunlu hale gelen kredilerin tutarlı ve ayrıntılı kayıtlarının tutulmasıyla başlar. Saklanan bilgiler kredinin temerrüde düşmesinden en az bir yıl önce PD, EAD ve LGD derecelendirmelerini içermelidir. Alınan teminatlar, yapılan tahsilatlar ve karşılık seviyeleri tutarlı zaman aralıklarında (örneğin, üç aylık veya yıllık) veya ilgili diğer zaman aralıklarında kaydedilmelidir. Bu kayıtların amacı temerrüt sırasında her temerrüde konu risk (veya benzer temerrütlü risklerin toplamı) için LGD ve EAD bilgilerinin hesaplanmasını sağlayabilmektir.

Temerrüt bilgilerinin daha az olması nedeniyle, bu kayıtların uzun süre saklanması gerekir. Bankalar birkaç yıldan fazla geriye dönük ayrıntılı kayıtlara sahip olmalı ve ileriye dönük olarak, birkaç ekonomik döngüyü kapsayan kayıtlar tutmalıdır. Genellikle, ekonomik gerileme dönemlerinde temerrütlerin ortaya çıkması daha muhtemel olduğundan ve bu gerilemelerin birkaç yıl boyunca devam eden döngülerde meydana gelmesi nedeniyle, temerrüde düşen kredilerin kayıtları, anlaşılabilirliği ve analiz edilmeleri için birden fazla kredi döngüsü boyunca saklanacak şekilde tasarlanmalıdır.

Bankalar, veri bütünlüğüne gereken önemi vermeli ve kapsamlı bir veri bütünlüğü seti uygulamalıdır. Veri bütünlüğünün iyileştirilmesi, veri elde edildiğinde giriş işleminin mümkün olduğu kadar basitleştirilmesiyle başlar. Her banka, veri giriş ve güncelleme noktalarının mümkün

olduğunca düzenli ve güvenli olmasını sağlamak amacıyla, bilgilerin kaynağından alınmasından risk onaylama fonksiyonlarına ve orta ve arka ofis sistemlerine aktarma süreçlerine kadar olan sistemlerini periyodik olarak gözden geçirmelidir.

Banka, bütün sistemlerinde kullandığı bilgi ve verilerin tanımlarının yer aldığı ve haritalandırıldığı ana bir doküman oluşturmmalıdır. Bu doküman, karşı taraflar, reytingler, sektör kodları, ürün kodları ve ülke veya bölge kodları için çeşitli iç ve dış tanımlayıcılar arasında bir “ana” haritaya sahip olmalıdır. Bu ana harita dosyası, yeni müşterilerin girmesi ve mevcut müşterilerin birleşmesi veya çıkması için korunma altına alınarak düzenli olarak güncellenmelidir.

Banka, kredi portföyü yönetimine ilişkin bütün verilerini bankanın defterleri ve kayıtlarıyla senkronize etmelidir. Bankanın raporladığı kredi portföy verileri ile firmanın kredi riskini yönetmek için portföy yönetim grubu tarafından kullanılan temel portföy verileri arasında önemli veya sistematik bir fark olmamalıdır.

v.Muhasebe Değerine Karşılık Piyasa Değerini Anlamak

Kredi varlıklarının, ekonomik değerleri üzerinden ifade edilebilmesi için gerçeğe uygun değerlendirilmelidir. Kredi varlıklarının gerçeğe en uygun piyasa değeri üzerinden değerlendirilmesinin nedeni, krediler hakkında alınan kararların doğru bir şekilde etkisinin ölçülebilmesi, kredi varlıklarının elde tutulabilmesi ve satılabilmesidir. Doğru ölçüldüğünde, kararların ekonomik etkisi, karar vericilerin davranışını motive etmek ve performans kriterleri belirlemek için kullanılan birincil faktör olmalıdır.

Müşteri ilişkilerinin karlılığı değerlendirilirken, bir kredi varlığının başlangıç değeri ile ekonomik değeri (piyasa fiyatı) arasındaki fark ölçülmeli ve dikkate alınmalıdır. Ürünün ve piyasanın niteliğine bağlı olarak, kredi pozisyonları, ikincil piyasa değerlerinden düşük olabilir. Bu durumda, başlangıç değeri ile pozisyonun piyasa değeri arasındaki fark, borç vermenin fırsat maliyetidir. Borç vermenin maliyetleri ölçülmeli ve müşteri karlılığı değerlendirmesine dahil edilmelidir. Bu maliyetleri, iç para transferleri veya gölge kayıt tutarak takip etmek, bankanın gelecekteki gelir fırsatları hakkındaki tartışmaları teşvik edecek ve diğer kurumlarla rekabet halinde kazanma kabiliyetini geliştirecektir. Diğer taraftan, bu bilgiler bankaların müşteri ilişkilerinin gerçek karlılığını ölçmelerini ve sermayeyi en karlı ilişkilere ayırmalarını sağlar.

vi.Limitlerin Belirlenmesi ve Konsantrasyonların Yönetilmesi

Bankalar, kredi portföyü içindeki konsantrasyonları ve korelasyonları ele alan limitler oluşturmmalıdır. Limit belirleme sürecinde kurumun büyüklüğü ve niteliği, stratejisi, kredi iştahı,

rekabet avantajları, sistemleri ve mevcut portföy çeşitlendirme düzeyi göz önünde bulundurulmalıdır. Bankanın belirli sektörlerde veya bölgelerdeki uzmanlığı, bu alanlarda ekstra risk konsantrasyonunu haklı gösterebilir. Bir limit sisteminin amacı bir bankanın kredi riskini tek bir kredi olayından koruma sağlayacak şekilde yönetmesine izin vermek olduğundan, limitlerin portföy içindeki bağlantılı riskler veya risk kümeleri etrafında belirlenmesi gerekir.

Geleneksel kavramsal limit sistemleri, risk-temelli önlemleri kullanan limit sistemleri ile desteklenmelidir. Öncelikle teminatsız firma risklerine odaklanan homojen kredi riskine sahip bankalar için, kavramsal limitlere ve derecelendirmelere dayalı basit bir limit sistemi etkili olabilir. Fakat diğer bankalar için ise, kendine has özellikleri olan karmaşık kredi ürünlerinin yarattığı riskleri, borçlular, sektörler ve bölgeler bazında karşılaştırmak zordur. Kredi riskinin basit teminatsız kredilerden, proje finansmanı, akreditif kredileri, performansa dayalı teminat mektupları, maddi teminatlı krediler, ihracat öncesi finansman, taahhütlü olmayan para piyasası limitleri, alacakları menkul kıymetleştirme, harici garantiler vb. gibi yapısal risklere kadar olan kurumlar için sadece kavramsal, soyut limitlere dayanan bir limit sistemi etkili olmayabilir ve sonsuz sayıda kavramsal limit kombinasyonunu gerektirebilir. Bu nedenle, çok çeşitli kredi risklerini tek bir ortak risk ölçütüne dönüştürmek amacıyla risk bazlı kredi eşdeğer risklendirme sistemleri kullanılmaktadır. Ekonomik sermaye (EC) ve riske maruz değer (VaR) ölçümleri, kredi eşdeğer risk sistemlerinin bu iki örneğidir. EC ve VaR ölçümleri, bankanın sınırsız reyting çeşitliliğini, bölgeleri, ürün türlerini, vadeleri ve teminat türlerini maruz kalınan risk türleriyle, bölgeler ve iş kolları arasında karşılaştırmalara izin verebilecek tek bir metriğe dönüştürmesine izin verir. Bu risk bazlı önlemlerin etrafına konan limitler çoğu zaman daha anlamlı eşikler sağlayabilir.

Limit sistemleri için uygun yönetim ilkeleri uygulanarak limitler belirlenmeli ve görevi portföyü yönetmek olan grup dışındaki bir grup tarafından onaylanmalıdır. Limit sisteminin yönetimi, yapısı ne olursa olsun, bankanın konsantrasyonları yönetmesine yardımcı olmadaki etkinliği için önemlidir. Limitleri belirleyenler ile portföyü sınırlar içinde yönetmekle sorumlu olanlar arasında güçler ayrılığı bulunmalıdır.

vii.Kredi Portföyünün Stres Testine Tabi Tutulması

Bankalar, aşırı ekonomik olayların genel kredi portföyünün kredi riski üzerindeki etkisini analiz etmek için “yukarıdan aşağıya” stres testi sürecine sahip olmalıdır. Stres testi, portföylerin aşırı ancak makul olaylara karşı kırılgenliğini ölçer. Stres testi programı, bankanın risk doğuran faaliyetleriyle ilgili olması gereken çeşitli hedefler kapsamında oluşturulabilir. Temel amaç, üst

yönetimi kredi portföyünün açıkları hakkında bilgilendirmek ve portföyün risk faktörlerine duyarlılığını tespit etmektir. Diğer hedefler arasında limitlerin belirlenmesi veya limitlere ince ayar yapılması, acil durum planlarının tanımlanması, likidite planlaması, transfer edilecek riskli konuların belirlenmesi vb. olabilir.

Bankalar, olumsuz olayların kredi portföyünde önemli riskleri bulunan borçlu ya da borçlu kümelerine olan etkilerini ölçmek için “yukarıdan aşağıya” yaklaşımını, “aşağıdan yukarıya” stres testi süreciyle desteklemelidir.

viii.Portföy Yönetim Pratikleri ile Muhasebe Teamüllerinin Uyumlu Hale Getirilmesi

Kullanılan muhasebe yöntemleri, tanımlanmış risk yönetimi politikaları ve stratejileri bağlamında uygulanmalı ve gerçek ekonomik durumu ifade etmelidir.

ix.Stratejik Hedeflere Ulaşmak için Portföyü Yeniden Dengelemek

Aktif portföy yönetimi için kullanılan gerçeğe en uygun değer muhasebesi, uygun piyasa risk limitlerine tabi olmalı ve kar ile zarar günlük olarak tutularak izlenmelidir. Alım satımı yapılan kredi ürünlerinin gelişimi ve evrimi, kredi portföylerinin bankanın stratejisi, kredi ve spread görünümü doğrultusunda amaçlanan hedeflere ulaşmak için değiştirilmesini ve dönüştürülmesini kısa sürede mümkün hale getirmiştir. Aktif kredi portföy yönetim işlemlerinin birçoğu, kredi portföy yönetimi fonksiyonuna ilişkin ticareti yapılan defter değeri riskleri ile kar ve zarar oynaklığı getirmektedir. Bu riskler, kredi türevleri, tahviller ve yapılandırılmış ürünler gibi piyasaya dayalı araçların uzun kredi riskine gitme (genellikle krediye yatırım yapma) veya kısa kredi riskine gitme (genellikle mevcut kredi riskinden korunma) kullanımından kaynaklanmaktadır. Bu araçların birçoğunun günlük olarak piyasaya sunulması gerekmektedir ve geleneksel kredi riskinin ötesinde piyasa risklerine maruz kalmaya neden olabilir. Kredi portföy yönetim grubu için geleneksel kredi limitleri dışındaki alım satım limitleri günlük olarak belirlenmeli ve izlenmelidir.

Portföy dengeleme faaliyetlerinin yürütülmesi uzman bir grup içinde merkezileştirilmelidir. Bankalar, portföy adına alınan tüm pozisyonların tutarlı bir şekilde analiz edilmesini, onaylanmasını, yürütülmesini ve raporlanmasını sağlamak için portföy stratejilerini tek bir grupta merkezileştirmeye çalışmalıdır. Bu grup uygun yasal, kredi riski, piyasa riski, yasal otorite, uygunluk, muhasebe, raporlama, modelleme ve vergi gruplarıyla etkileşim içinde olmalıdır. Yeni ürünler için onay ilgili gruplardan verilmelidir ve bu onaylı program kapsamında alım satım gerçekleştirilmelidir. Bu grup, uygun uyum prosedürleri olduğu sürece duvarın kamusal veya özel

tarafında bulunabilir. Piyasadaki artan yenilik, onları tam olarak anlayan bir personel tarafından yönetilmesi gereken daha karmaşık araçlara yol açmıştır. Karşılaşılan risklerin çoğu, geleneksel banka borç verme riskleri dışında olacak, bu nedenle piyasa ve ticaret riski uygulamaları konusunda bilgi sahibi bir personel istihdam etmek çok önemlidir.

x.Hedefleri Belirlemek ve Performansı Ölçmek

Portföy yönetimi fonksiyonu açıkça tanımlanmış performans ölçüm hedeflerine sahip olmalıdır. Performans ölçüm hedeflerinin belirlenmesi iyi yönetim ilkesinin gereğidir. Çünkü hedeflerin belirlenmesiyle iş birimleri buna uygun karar alabilecek ve planlamayı yapabilecektir. Hedeflerin etkili olabilmesi için ölçüm türüne, hedefin göreceli önemine ve ölçüm süresine göre ölçülebilir ve spesifik olması gerekir. Performans ölçümleri, gelir hedefleri, risk/getiri oranları, iç risk ölçümleri, portföy kuralları ve dış ölçütler de dahil olmak üzere birçok şekilde olabilir.

Üst yönetim, genel kurumsal hedeflerle tutarlılığı sağlamak için performans ölçüm hedefleri üzerinde anlaşmalıdır. Üst yönetim performans ölçüm hedeflerinin belirlenmesinde ve kabul edilmesinde aktif olmalıdır. Çünkü bu sayede hem kredi portföy yönetiminin yönlendirilmesini sağlayacak önlemleri, hem de bütün organizasyon içinde uygulanan diğer stratejilerin bu önlem ve hedeflerle uyumlu olmasını sağlayacaklardır. Ayrıca performans ölçüm hedefleri, kredi portföy yönetimi işlevinin yetkisi ile uyumlu olmalıdır. Performans ölçüm hedeflerinin belirlenmesi, kurumun stratejisi doğrultusunda görevinin uygulanabilirliğini gözden geçirme fırsatı sunar.

xi.Şeffaf Olunması

Bankalar ve finansal kurumlar, bir taraftan yasal otoriteler tarafından belirlenen zorunlu gereksinimleri, diğer taraftan ise isteğe bağlı, bilgi verici açıklamalar yaparlar. Finansal kuruluşlar genellikle faaliyetlerinin emniyetini ve sağlamlığını sağlamak için daha fazla açıklama şartına tabidir. Banka şeffaflığının artırılmasına yönelik olarak BIS tarafından çıkarılan çeşitli düzenlemelerde risklerini etkin bir şekilde yöneten bankaları ödüllendiren, risk yönetimi yetersiz ve ihtiyatsız olanları da cezalandıran bir anlayışın hüküm sürdüğü, piyasa disiplini ise zamanında ve güvenilir bilgi temin etmenin çok önemli olduğu ifade edilmektedir. Bankacılık sisteminin sağlamlık ve güvenilirliğini artırmak için bankalara kamuoyunu bilgilendirmeleri ve şeffaflıklarını artırmaları, böylece piyasa disiplini geliştirebilecekleri belirtilmektedir.

Basel Komite tarafından bankaların mali raporlamalarında ve diğer bilgilendirmelerinde karar alıcılara zamanında bilgi sağlamaları tavsiye edilirken, banka şeffaflığının sağlanması için mali performans, risk yönetimi stratejileri ve uygulamaları, muhasebe politikaları, temel ticaret,

işletme ve kurumsal yönetim bilgileri temel unsurlar olarak belirtilmektedir (Babuşcu ve diğerleri, 2018:183).

2.15 SORUNLU KREDİLER

Türkiye’de sorunlu kredi sınıflaması BDDK’nın karşılık yönetmeliğinde belirtilen esaslar çerçevesinde müşterinin kredi değerliliğindeki ciddi bozulmalara dayandırılmaktadır. BDDK’nın karşılık yönetmeliğine göre anapara veya faizin ödenmeme süresi **90** günü aşmış (Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Gruplarda sınıflandırılan) müşterilerin kredileri “donuk alacak” olarak sınıflandırılır ve bu tür krediler için tasfiye sürecinin başlatılması gerekmektedir. Sorunlu hale dönüşen ve tasfiye edilmesi gereken kredi bankalarda canlı kredi statüsünden çıkartılarak hukuk ve/veya sorunlu krediler bölümlerine birlikte ya da ayrı olarak devredilir. Bu noktadan sonra müşteriden yapılacak tahsilat şubeler dahil piyasadan müşteri hakkında toplanacak tüm bilgilerin koordine edilerek takip edilmesine bağlıdır. Aksi taktirde banka sadece teminatı likit hale getirerek alacağına bir kısmını ya da tamamını tahsil edebilir. Büyük ihtimalle anaparasının bir kısmı ya da faiz alacağı kalabilir. Bu tür kredi takiplerinde, oluşabilecek zararı minimize edebilmek amacıyla, tüm taraflar, müşterinin tüm kredi riski, karakteristik özellikleri, mevcut teminat ve garantileri ile ödeme gücünü göz önünde bulundurulmak zorundadır.

Bu çerçevede yasal olarak;

- 90 gün gecikmedeki krediler “Tahsil İmkani Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar” hesabına,
- 180 gün gecikmedeki krediler “Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar” hesabına ve
- 360 gün gecikmedeki krediler ise “Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar” hesabına aktarılmalıdır.

Bankalar, Yönetim Kurulu Kararı ile tasfiye hesaplarında takip ettikleri kredileri, müşteri ile karşılıklı ibra protokolü imzalayarak veya ilgili yönetmeliklerde belirtilen kredilerin zarar hesaplarına intikaline ilişkin hususların gerçekleşmesi durumunda zarar niteliğindeki krediler hesabına aktararak bilanço kayıtlarından silmektedirler.

2.16 FARKLILIK POLİTİKASI

Farklılık politikası uygulaması, Bankaların iyi tanıdıkları, bildikleri, bankalar için son derece verimli ve karlı, aynı zamanda da bankayla çalışmalarının devamında herhangi bir sorun görmedikleri, Şube Müdürü'nün geçmişini iyi bilecek kadar birlikte çalışma tecrübesine sahip olduğu müşteriler için ve sahip olunan somut ve geçerli bilgilere istinaden, bu müşterilere tahsis edilen kredilerin kullandırılmasında ve teminatların tamamlanmasında başvurulan bir yöntemdir. Farklılık uygulaması, müşterinin istisnai durumlarda ortaya çıkabilecek acil ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlarına yönelik, yine istisnai olarak kullandırılmalıdır ve süresinde mutlaka giderilmelidir. Bu süre mutlaka maksimum 1 hafta ya da 15 gün gibi bir süreyle ya da bankanın politikaları doğrultusunda sınırlanmalı, bir farklılık giderilmeden tekrar farklılık yaratılmamalıdır. Bankaların krediyle ilgili operasyonel süreçlerinde herhangi bir hataya ve eksikliğe yer vermemesi esastır. Bu nedenle ilgili kredi onaylama yetkisine sahip yetkililerin onay verdiği farklılıklar, eksiklik giderilene kadar takip edilerek üst yönetime raporlanmalıdır. Farklılığın türüne ve kredi limitine bağlı olarak operasyonel süreçleri engellemeyecek, fakat kural haline de getirmeyecek şekilde yetkililer arasında ölçülebilir bir farklılık yetki dağılımı sistemi oluşturulmalıdır. Yetkinin kullanılmasını talep edenlerle onay verme yetkisine sahip olan yetkililer yetkiyi hangi müşteri için, neden, ne kadar süreliğine ve hangi kapsamda kullandıklarını, talep ettiklerini bilmelidirler. Farklılık mekanizmasının etkin çalışmasını sağlamak amacıyla şube kredi portföylerinin performansına bağlı olarak farklılık yetkilerinde alt üst limit sınırları konabilir. Örneğin farklılık sayısı kredili müşteri sayısının %5'ini geçmeyecektir gibi. Farklılık yetkileri sadece belirli kredi işlemleriyle de sınırlandırılabilir. Örneğin;

- Konsantrasyon/vade yönünden aşım,
- Farklı para birimi üzerinden düzenlenmiş çek-senet,
- Munzam senet/munzam senette imza eksikliği,
- İhracat vesaikinin kredi vadesinden uzun olması,
- İstihbaratı henüz yapılmamış olan çek-senet ile kredi kullandırımı,
- Ekspertiz raporu eksikliği,
- Temlik/Rehin işlemlerinde noter tasdiki/trafik sicili tescil işlemlerinin tamamlanmamış olması,
- Eş muvafakatnamesi eksikliği,

- Ödeme planı eksikliği,
- Sigorta eksikliği,
- Diğer dokümantasyon noksanlıkları vb.

2.17 TEMİNAT POLİTİKASI

Bir krediye ilişkin en önemli kredi kullandırım şartlarından biri teminattır. Teminat tesis edilmeden kredi kullandırımı yapılmamalıdır. Teminatlar hem kullandırılan kredilerin geri dönüşünde herhangi bir sıkıntı olması halinde bir güvence unsuru oluşturmakta, hem de firmanın kredi ödemelerini daha dikkat ve özenle yerine getirmesini sağlamaktadır. Bu anlamda teminatın bir caydırıcılık görevinden bahsedilebilir.

Teminat Kategorileri 4 ana grupta sınıflandırılmaktadır:

I.Grup (Nakit ve Benzeri Teminatlar)

Rehin veya temlik sözleşmesi düzenlenmiş olması kaydıyla, bu grupta değerlendirilebilecek teminatlar;

- Nakit ,
- Bankadaki TL veya döviz mevduatlar/repolar,
- Yatırım fonları (B tipi)/Devlet Tahvili/Hazine Bonoları/Eurobondlar,
- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler ile bunlar tarafından verilecek garanti ve kefaletler,
- OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garanti ve kefaletleri,
- Avrupa Merkez Bankası'nca ya da bu bankanın kefaletiyle ihraç edilecek menkul kıymetler ile bu banka tarafından verilecek garanti ve kefaletler,
- Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dâhilinde verecekleri kefaletler, teminat mektupları aval, kabul ve cirolar,
- Devlet tarafından ihraç edilen borçlanma enstrümanları.

II.Grup (Maddi Teminatlar)

Bu grupta değerlendirilebilecek teminatlar;

- 1.derece ipotek (Ev, ofis, yazlık ev, diğer)
- Otomobil ve diğer motorlu taşıtlar,
- BIST 100 firmalarının hisse senetleri,

- Kredinin vadesiyle uyumlu ve firmanın ortakları, grup firmaları veya aile üyeleri ile ilişkisi olmayan vadeli gerçek müşteri çek ve senetleri,
- Doğmuş ve teyit edilebilir alacak temlikleri/rehinleri,
- Akreditif veya ihracat vesaiki temlikleri,
- Diğer banka garantileri,
- Ticari işletme rehni,
- Gemi ve uçak ipoteği.

III.Grup (Şahsi ve Diğer Teminatlar)

Bu grupta değerlendirilebilecek teminatlar;

- 2.derece ipotek,
- Şahsi kefaletler,
- Tüzel kişi kefaletleri,
- Doğmamış alacak temlikleri.

IV.Grup (Diğer Teminatlar)

- Yukarıda yazılı teminatlar dışında kalan teminat türleri

BÖLÜM 3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle ana hipoteze esas değişkenler, 1.6 Hipotezler kısmında belirtilen hipotezler de dikkate alınarak ilgili literatürle birlikte değerlendirilmektedir. Akabinde çalışmanın modeline, anakütle ve örnekleme, ve nihayetinde veri, veri temini ve hesaplama yöntemine değinilecektir.

3.1 HİPOTEZE ESAS DEĞİŞKENLER

Bu çalışmada, 2005-2017/6 yılları arasındaki bağımlı değişken olan takibe dönüşüm oranı (TDO) ile bağımsız değişkenler olan GSYİH (Büyüme), Konut Fiyatları Endeksi, İşsizlik, TCMB Gecelik Borçlanma Faizi ve BIST 100 Endeksi arasındaki ilişki incelenmektedir.

3.1.1 Takibe Dönüşüm Oranı ile GSYİH İlişkisi

Belli dönemler itibarıyla GSYİH’da görülen değişimlerin ölçülmesi, bir ülkenin ekonomisinin gidişatı hakkında fikir veren en temel göstergelerden biridir. Bu ölçümler sonucunda büyüme ya da küçülme gerçekleşir. Bir ülkede belirli bir dönem içerisinde özel ve kamu sektörünün ürettiği, yatırım yaptığı bütün nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları üzerinden toplanmasıyla oluşan toplam değere (net mal ve hizmet ihracatları dahil) Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (ya da kısaca GSYİH) denir⁴⁸ ve $Y = C + I + G + (X-M)$ formülüyle ifade edilir⁴⁹. Hızlı ekonomik büyümenin yaşandığı tüm dönemler genellikle bütün göstergelerin pozitif seyrettiği dönemlerdir. Ekonomik büyüme hız kaybettiğinde ve yavaşladığında ise göstergeler bozulmaya başlamaktadır. 2008-2009 Küresel Finans Krizi ve sonrasındaki pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin GSYİH’ları düşerken hemen hepsinde sorunlu krediler artmıştır. Türkiye de bu anlamda benzer bir tablo çizmiştir. Makroekonomik bir açıklayıcı değişken olarak GSYİH’da meydana gelen değişimin takibe dönüşüm (TDO) üzerindeki etkisi ve bu etkisinin yönü kritik derecede önemlidir. Özellikle global kriz sonrasında makroekonomik göstergelerin ekonomiye etkileri daha fazla araştırma konusu olmuştur.

Bu çalışmanın 1.4 Literatür kısmında da detaylı olarak bahsedildiği üzere TDO ile GSYİH ilişkisini inceleyen pek çok araştırma vardır. Bu araştırmaların hemen pek çoğunda GSYİH ile

⁴⁸ Downes, J., Goodman, J.E., (2003), “*Finance & Investment Handbook*”, Barron’s Educational Series, Inc., New York, 2003, s.460.

⁴⁹ Y harfi GSYİH’yi, I yatırım harcamalarını, C tüketim harcamalarını, G kamu kesiminin harcamalarını, X ihracatı ve M de ithalatı ifade etmektedir.

TDO arasında güçlü bir ilişkinin varlığı teyit edilmektedir. Örneğin; Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), Reinhart ve Kaminsky (1999), Salas ve Saurina (2002), Baboucek ve Jancar (2005), Ali ve Daly (2010), Espinoza ve Prasad (2010), Nkusu (2011), De Bock ve Demyanets (2012), Louzis ve diğerleri (2012), Beck ve diğerleri (2013), Castro (2013), Jorda ve diğerleri (2013), Klein (2013), Messai ve Jouini (2013), Makri ve diğerleri (2014), Skarica (2014), Baselga-Pascual ve diğerleri (2015), Chaibi ve Ftiti (2015), Cucinelli (2015), Ghosh (2015), Tanaskovic ve Jandric (2015), Işık ve Bolat (2016), Us (2016) ve Vithessonthi (2016).

3.1.2 Takibe Dönüşüm Oranı ile Konut Fiyatları Endeksi İlişkisi

Konut fiyatları endeksi (KFE) de en temel ekonomik göstergelerdendir. Çalışmamızda, diğer verilerin dönem tarihleri ile uyumlu olması açısından veri başlangıç tarihi Ocak 2003 olan Reidin adlı kuruluşa ait Reidin Konut Satış Fiyat Endeksi (2007 = 100) dikkate alınmıştır. Bu endekste 7 ilin (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul, İzmir, Kocaeli) Konut Satış Fiyat Endeksi bilgileri yer almaktadır. TCMB ise 2010 yılından itibaren Türkiye Konut Fiyat Endeksi (2010=100)'ni yayınlamaya başlamıştır. Konut fiyatlarının artması ya da azalması ekonomiyi çeşitli yönlerden etkiler. Bu artış ya da azalışın derecesi, ekonominin bir krizde mi, durgunluk döneminde mi, yoksa büyüme döneminde mi olduğu hakkında fikirler verir. Nitekim literatüre bakıldığında bir kısım araştırmacılar konut fiyatlarının aşırı derecede düşüşünü başlayan, ya da başlayacak olan bir finansal krizin habercisi olarak görmektedirler. Konut fiyatlarının düşmesi hem hane halklarının gelirlerini ve varlıklarının değerlerini düşürürken, bankaların da teminat değerlerinin düşmesine neden olur. Gayrimenkul teminatlara krediler için daha fazla karşılık ayrılması demek olan bu durum, sorunlu kredilerin de tahsilat oranını azaltarak daha fazla zarar edilmesine neden olur.

Literatürde yapılan incelemelerde araştırmacıların çoğunluğu; Ali ve Daly (2010), Castro (2013), Ghosh (2015), Reinhart ve Rogoff (2011) gayrimenkul fiyatlarıyla takibe dönüşüm oranı arasında güçlü bir ilişkinin varlığını teyit etmektedir. Buna göre gayrimenkul fiyatlarındaki bir düşüş, TDO'yu güçlü bir şekilde etkileyerek yükseltmektedir.

3.1.3 Takibe Dönüşüm Oranı ile İşsizlik İlişkisi

Bir ekonomideki en temel göstergelerden biri de işsizlik oranıdır. İşsizlik oranı, toplam işsiz sayısının toplam işgücü sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Ekonominin küçülmesi vb. nedenlerle işsiz kalan insanların yeterli tasarruf miktarlarına sahip olmadığı ve işsizliğin uzun sürmesi halinde gelirleri de olamayacağından özellikle bankalara olan borçlarını

ödeyemeyebilecekleri kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bunun sonucunda da vadelerinde ödenmeyen kredilerinin sorunlu hale gelmesi söz konusudur. Bu nedenle işsizlikle sorunlu krediler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Yani işsizlik arttığında TDO da artar, işsizlik azaldığında ise insanlar bankalara olan borçlarını ödeyeceğinden TDO azalır. İşsizlik sigortaları, kişiler işsiz kaldığı takdirde bankalara olan kredi taksitlerinin ödenmesini garanti ederken, Türkiye’de bu sistemin gerek sigortalı açısından primlerinin çok yüksek oluşu, gerekse de çok yaygın olmaması nedeniyle işlerliğinden bahsetmek mümkün değildir.

Literatürde yapılan incelemelerde araştırmacıların çoğunluğu; Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), Baboucek ve Jancar (2005), Berge ve Boye (2007), Ali ve Daly (2010), Louzis ve diğerleri (2012), Castro (2013), Klein (2013), Messai ve Jouini (2013), Vatansever ve Hepşen (2013), Makri ve diğerleri (2014), Skarica (2014), Angela ve Irina (2015), Chaibi ve Ftiti (2015), Ghosh (2015), Balgova ve diğerleri (2016), işsizliğin TDO’yu güçlü bir şekilde etkilediği ve artırdığı konusunda hemfikirdir. Aynı şekilde işsizliğin düşmesi halinde de TDO’nun düşeceği yönünde ortak görüş mevcuttur. Diğer taraftan çok nadir de olsa, işsizliğin TDO üzerinde etkisinin belirsiz olduğunu belirten bir adet çalışma da mevcuttur: Işık ve Bolat (2016).

3.1.4 Takibe Dönüşüm Oranı ile TCMB Gecelik Borçlanma Faizi İlişkisi

Kredi ve borçlanma maliyetlerini belirleyen faiz oranı da en önemli ekonomik göstergelerden biridir. Faizlerin artması nedeniyle kredi kullanan ya da kullanacak olan kişi ve firmaların finansman giderlerinin de artması söz konusudur. Bu ilave artışı karşılayacak kadar yeterli geliri olmayan veya fon üretemeyen firmaların başka bir kaynak sağlamadıkları sürece borçlarını ödeyememesi, doğal olarak sorunlu kredilerin artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla faizler arttığında kredilerde sorun yaşanma ihtimali de artmaktadır. Tersine, faiz düştüğünde ise genel olarak sorunlu kredilerin azalması söz konusu olacaktır.

Yine literatürde yapılan incelemelerde araştırmacıların büyük çoğunluğunun; Gonzales-Hermosillo ve diğerleri (1997), Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), Salas ve Saurina (2002), Rinaldi ve Sanchis-Arellano (2006), Berge ve Boye (2007), Ali ve Daly (2010), Espinoza ve Prasad (2010), Louzis ve diğerleri (2012), Castro (2013), Messai ve Jouini (2013), Baselga-Pascual ve diğerleri (2015), Chaibi ve Ftiti (2015) ve Vithessonthi (2016), faiz artışlarının TDO’yu pozitif yönde etkileyerek artmasını sağladığı belirtilmekte olup, aynı şekilde faiz düşüşünün de ekonomiyi büyütürken TDO’yu azalttığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan bir kısım araştırmacıların ise;

Baboucek ve Jancar (2005), De Bock ve Demyanets (2012), Vatansever ve Hepşen (2013), faiz artışlarının TDO üzerinde çok az ya da zayıf etkili olduğunu belirttikleri görülmektedir.

3.1.5 Takibe Dönüşüm Oranı ile BIST 100 Endeksi İlişkisi

Son yıllarda hisse senedi fiyatları da önemli bir makroekonomik değişken olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Hisse senedi fiyatlarının düzeyi ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler özellikle gelişmiş ülkelerde ekonominin genel durumu ve yönü hakkında açıklayıcı bilgi verir. Hatta çoğu zaman en erken açılan borsa endekslerinin yönü daha sonra açılan pek çok borsanın yönü hakkında da ip uçları verebilmektedir. Psikolojik etkenler de dahil olmak üzere hisse senedi fiyatlarını pek çok değişken etkiler.

Yapılan literatür incelemesinde bir kısım araştırmacı; De Bock ve Demyanets (2012) hisse senedi fiyatı değişimlerinin TDO'yu çok az ya da hiç etkilemediğini belirtirken, bir kısım araştırmacı ise; Beck ve diğerleri (2013) ile Castro (2013), hisse senetleri ile TDO arasında güçlü ilişkilerin olduğunu ifade etmektedirler. Diğer taraftan Vatansever ve Hepşen (2013) Standard&Poor's'un 500 borsa endeksindeki değişimlerin TDO'nun belirlenmesinde önemli bir etkisinin olmadığını ortaya koyarken, BIST 100 Endeksi'nin TDO'yu negatif yönde etkilediğini ifade etmektedir.

3.2 ÇALIŞMANIN MODELİ

Kredi risk yönetiminde takibe dönüşümde (TDO) gerçekleştirilen iyileştirmenin makroekonomik göstergeler üzerine olumlu etkisi olacağı varsayımı ile yapılan çalışmamızda zaman serisi yöntemiyle temin edilen bağımlı değişken ile bağımsız değişken verileri arasındaki ilişkinin önce korelasyon analizi yapılacak ve akabinde Ototregresif Dağıtılmış Gecikme Modeli : ARDL Sınır Testi Yaklaşımı ile ortaya konması öngörülmektedir.

Elde edilecek zaman serileri vasıtasıyla, Türkiye'de takibe dönüşüm oranı ile GSYİH (büyüme), Konut Fiyatları Endeksi, işsizlik, TCMB Gecelik Borçlanma Faizi ve BIST 100 Endeksi arasındaki ilişki, varsa ilişkinin yönü ve derecesi saptanmaya çalışılacak; öne sürülen hipotezler ve varsayımlar çerçevesinde takibe dönüşümü etkileyen faktörler belirlenerek takibe dönüşüm oranının (TDO) iyileştirilmesi yönünde model önerilerinde bulunulacaktır. Ki, bu model önerileriyle takibe dönüşüm oranının iyileştirilmesinin makroekonomik göstergeler üzerinde sağlayacağı pozitif etkiler, başarılı Avrupa Birliği ve dünya ülkelerinin örnek uygulamalarının da dikkate alınması suretiyle pekiştirilmeye çalışılacaktır.

3.3 ANAKÜTLE VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği üzere bu çalışmanın amacı Türkiye’de kredi risk yönetiminde takibe dönüşümde (TDO) gerçekleştirilen iyileştirmenin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini saptamaktır. Bu sayede iyileştirilecek takibe dönüşüm oranı ile ekonominin hem normal zamanlarda, hem de iç veya dış etkenlerden kaynaklı kriz ve dalgalanma benzeri durumlarda gerçekleşme olasılığı bulunan makroekonomik göstergelerdeki zincirleme olumsuzlukların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 3.1 Toplam Krediler ve Takibe Dönüşüm

Dönem		Toplam Takibe Dönüşen Krediler (milyon TL)	Toplam Krediler (milyon TL)	Takibe Dönüşüm Oranı-TDO
2017	6	61.344	1.919.182	3%
2016	12	58.163	1.734.342	3%
2015	12	47.541	1.484.960	3%
2014	12	36.426	1.240.708	3%
2013	12	29.622	1.047.410	3%
2012	12	23.408	794.756	3%
2011	12	18.973	682.893	3%
2010	12	19.993	525.851	4%
2009	12	21.853	392.621	6%
2008	12	14.053	367.445	4%
2007	12	10.345	285.616	4%
2006	12	8.550	218.987	4%
2005	12	7.808	156.410	5%

Kaynak: TBB, İstatistiki Raporlar, 2005-2017/6

<https://www.tbb.org.tr/bankacilik/banka-ve-sektor- ilgileri/istatistiki-raporlar/59>

İnceleme dönemine ilişkin yıl bazında kullanılan toplam kredi bakiyesi, kanuni takibe intikal eden kredi bakiyesi ile takibe dönüşüm oranları (TDO) yukarıdaki Tablo 3.1’de sunulmaktadır.

Çalışmanın ana kütlesi Türkiye’de kullanılan krediler ile makroekonomik göstergelerdir. Örneklem ise, Türkiye’de 2005-2017/6 döneminde kullanılan krediler, yasal takibe intikal eden krediler ve makroekonomik göstergelerdir.

Dolayısıyla 2005 yılının 1. ayından başlayarak, 2017 yılının 6.ayına kadar geçen süre esas alınmak suretiyle, 50 gözlemden oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Öncelikle 150 gözlemden oluşan aylık veri seti ile çalışılmak istenmişse de, yapılan analiz çalışmalarında anlamlı sonuçlara ulaşılamaması nedeniyle Veri Seti 3’er aylık dönemlerden oluşturulmuştur.

Değişkenler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1. Takibe Dönüşüm Oranı
2. GSYİH (Büyüme)
3. Konut Fiyatları Endeksi
4. İşsizlik
5. TCMB Gecelik Borçlanma Faizi
6. BIST 100 Endeksi

3.4 VERİ, VERİ TEMİNİ VE HESAPLAMA YÖNTEMİ

Türk Bankacılık Sistemi’nde Kredi Risk Yönetiminde TDO’nun iyileştirilmesinin GSYİH (büyüme), Konut Fiyatları Endeksi, işsizlik oranı, TCMB gecelik borçlanma faizi ve BIST 100 endeksi değişkenleri ile 1.6 Hipotezler ve 1.9 Varsayımlar başlıkları altında yer verilen hususlar çerçevesinde TDO ile aralarındaki ilişkinin varlığı, yönü ve şiddeti önce korelasyon analizi vasıtasıyla ortaya konacak, akabinde ise ARDL-Sınır Testi yöntemi ile araştırılacaktır.

Çalışmada takibe dönüşüm oranında meydana gelen değişimler ekseninde Türkiye ekonomisinde makroekonomik faktörlerde meydana gelen değişimler 2005:1-2017:6 dönemi üçer aylık verileri kullanılarak incelenmektedir. Bu çerçevede (TDO) bağımlı değişkeniyle, bu değişkeni açıkladığı varsayılan bağımsız değişkenler olan GSYİH (büyüme), Konut Fiyatları Endeksi, işsizlik oranı, TCMB gecelik borçlanma faizi ve BIST 100 endeksi değişkenleri arasındaki sayısal ilişki tahmin edilmeye ve istatistiksel olarak ifade edilmeye çalışılacaktır. Buna göre çalışmada incelenen temel model aşağıdaki gibidir:

$$YTDO_t = c_t + \alpha_1 LGDP_t + \alpha_2 LKFE_t + \alpha_3 ISSIZLIK_t + \alpha_4 LBIST_t + \alpha_5 TCMB_FAIZ_t + \varepsilon_t \quad (3.1)$$

Modelde kullanılan; t zamanı, c sabit terimi, $\alpha_1, \dots, \alpha_5$ her bir değişkenin katsayısını, ε_t hata terimini, YTDÖ Takibe Dönüşüm Oranını, LGDP logaritması alınmış ve sezonsallıktan arındırılmış Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'yı, LKFE logaritması alınmış ve sezonsallıktan arındırılmış Konut Fiyatları Endeksini, ISSIZLIK İşsizliği, LBIST logaritması alınmış ve sezonsallıktan arındırılmış BIST 100 Endeksini ve TCMB_FAIZ TCMB borç verme faiz oranını temsil etmektedir.

Kurgulanması planlanan finansal modele esas olmak üzere öncelikle aylık zaman serilerine ilişkin veriler üzerinden basit regresyon, korelasyon analizi ve çoklu regresyon yapılmak istenmişse de verilerden anlamlı bir sonuç elde edilememesi nedeniyle, üç aylık zaman serileriyle çalışılmasına karar verilmiştir. Üç aylık zaman serileriyle, basit regresyon, korelasyon analizi ve çoklu regresyon yapılmış ve modelin çözümlenmesinde de En Küçük Kareler Yöntemi kullanılmış; fakat oluşturulan ilk modelin anlamlı olmasına ve bağımlı değişkenle bağımsız değişkenlerin sezonsallıklarının giderilip durağanlıklarının kontrol edilmesine, durağan olmayan serilerin fark işlemi ile durağanlaştırılmasına, çoklu bağlantı için logaritmik dönüşüm yapılmasına rağmen, gerek regresyon sonucunda elde edilen modelin R^2 'nin düşük olması, gerekse anlamsız olan bağımsız değişkenlerin modelden çıkarılmasıyla modelin kapsamı çok daraldığından ve değişkenler farklı derecelerde durağanlaştırıldığından ARDL Sınır Testi yaklaşımıyla çalışılmasına karar verilmiştir.

Bu çerçevede öncelikle veriler arasında korelasyon çalışması yapılarak aralarındaki ilişki, bu ilişkinin yönü ve kuvveti ortaya çıkarılacak, akabinde ise asıl çalışmamız olan ARDL Sınır Testi yaklaşımıyla çalışmamızın modeli oluşturulacaktır.

3.4.1 Korelasyon Analizi ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bağımlı değişkeni Takibe Dönüşüm Oranı (YDÖ) olan ile bağımsız değişkenleri GSYİH Verileri (LGDP), BIST 100 Endeksi (LBIST), TCMB Borç Verme Faiz Oranları (TCMB_FAIZ), İşsizlik (ISSIZLIK) ve Konut Fiyat Endeksi (LKFE) olan aşağıdaki gibi bir korelasyon çalışması yapılmıştır (Tablo 3.2).

Tablo 3.2. Korelasyon Analiz Tablosu

	YTDO	LBIST	ISSIZLIK	TCMB_FAIZ	LGDP	LKFE
YTDO	1.000	-0.643	0.412	0.290	-0.679	-0.591
LBIST	-0.643	1.000	-0.069	-0.719	0.879	0.823
ISSIZLIK	0.412	-0.069	1.000	-0.274	0.123	0.127
TCMB FAIZ	0.290	-0.719	-0.274	1.000	-0.713	-0.546
LGDP	-0.679	0.879	0.123	-0.713	1.000	0.956
LKFE	-0.591	0.823	0.127	-0.546	0.956	1.000

Yukarıda, 1.6 Hipotezler başlığı altında da belirtildiği üzere bu çalışmanın amacı “Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Risk Yönetiminde Takibe Dönüşüm Oranlarında (TDO) Gerçekleştirilen İyileştirmelerin Ekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi” ni belirlemektir. Takibe Dönüşüm Oranı üzerinde etkisi olan, onu belirleyen faktörlerin ortaya çıkarılmasıyla, onu azaltacak önlemlerin devreye alınarak ekonomik göstergeler üzerinde sağlanacak olumlu etkileşimin katkısıyla, bugün Türkiye’de ve dünyada ekonomik büyümenin ve halkın refahının artırılmasının önündeki en büyük engelin ortadan kaldırılması, en azından azaltılması amaçlanmaktadır. TDO’nun belirleyicileri üzerinde sağlanacak olumlu değişimlerin etkisiyle TDO’nun iyileştirilmesi, yani aşağı çekilmesi, bu sayede de yatırımların artırılarak ekonomik büyümenin sağlanması ve işsizliğin azaltılabilmesi beklenmektedir.

Gerçekten de, korelasyon analizi sonuçları, yukarıda belirtilen ana hipotez çerçevesinde, TDO oluşumunu etkilediği düşünülen her bir makroekonomik faktör çerçevesinde oluşturulan alt hipotezleri, ilişkinin varlığı, yönü ve derecesi açısından büyük ölçüde desteklemektedir.

TDO ile GSYİH arasındaki ilişkiye bakıldığında, Gayri Safi Yurtiçi Hasılda gerçekleşen değişimlerin pozitif ya da negatif olmasına bağlı olarak TDO’yu yüksek şiddette düşürdüğü ya da artırdığı görülmektedir. Aralarındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani biri artarken diğeri azalmakta, biri azalırken diğeri artmaktadır. Korelasyon analizinin sonucu, bu anlamda alt hipotezimizi tam olarak doğrulamakta ve desteklemektedir. TDO’yu en fazla etkileyen faktörün GSYİH olduğu görülmektedir.

TDO ile işsizlik oranı arasındaki ilişki de alt hipotezimizi doğrulamaktadır. Nitekim korelasyon analizi sonucuna göre, TDO ile işsizlik arasında orta şiddette ve pozitif yönlü bir ilişki vardır. Hane halkı işsiz kalınca gelirleri düşmekte, bu durumda gelirleri azaldığından ya da hiç

olmadığından bankalara olan borçlarını ödeyememekte, bunun sonucunda da sorunlu krediler artmaktadır. Diğer taraftan insanlar gelir getiren bir iş bulduğunda bankalara olan borçlarını ödediğinden sorunlu krediler azalmaktadır. Başka bir deyişle işsizlik oranı artmadığı zaman, bunun TDO üzerinde artış yönünde bir etkisi de olmayacaktır. Hatta borçluların gelirinin olması nedeniyle, mevcut TDO'da azalış söz konusu olacaktır.

Takibe Dönüşüm Oranı ile Konut Fiyat Endeksi (KFE) ilişkisine bakıldığında, korelasyon analiz sonucunun TDO ile KFE arasında negatif yönlü ve ortanın üzerinde bir şiddetle ilişki olduğunu göstermesi söz konusudur. Yani konut fiyatları artarken TDO azalmaktadır. Bu durum alt hipotezimizle de uyumludur. Nitekim konut fiyatları artarken, ödeme sıkıntısı yaşayan firma ya da kişilerin varlıklarını satarak borçlarını kısa sürede kapatmaları mümkündür fakat konut fiyatları düşerken bu çok mümkün olmadığından sorunlu krediler daha da artmaktadır.

TCMB Borç verme faiz oranları ile TDO ilişkisi, korelasyona analiz sonucuna göre pozitif yönlü ve ortanın altı şiddetlidir. Alt hipotezimize göre faiz oranlarının artmasının, borçluların ödemesi gereken borç miktarını artıracığından sorunlu krediler üzerinde pozitif yönlü artırıcı etki yapması beklentisi, korelasyon analiz sonucuyla desteklenmektedir.

Sonuncu hipotezimiz BIST100 Endeksi ve TDO arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Korelasyon analiz sonucuna göre, borsa fiyatları ile sorunlu krediler arasında negatif yönlü, ortanın üzeri bir şiddette ilişki olduğu görülmektedir. Korelasyon analizi sonucu alt hipotezimizin varsayımını tamamen desteklemekte olup, borsa endeksi yükselirken, sorunlu kredilerin azalması varsayımı gerçekleşmiştir. Bu durum tamamen beklentilerimize uygun olup, firmaların hisseleri yani değerleri yükselirken, ekonomik ortamın iyileştiği ve sonucunda gelirler arttığından sorunlu kredilerinin azalması beklenen bir sonuç olarak tezahür etmektedir.

Korelasyon analizi sonuçlarına bir bütün olarak bakıldığında, analiz sonuçlarının ana hipotezimizi ve altında oluşturduğumuz hipotezleri büyük oranda desteklediği görülmekte olup, belirtilen bağımsız değişkenlerle bağımlı değişkenimiz arasında belirgin ilişkilerin olduğu böylece ispat edilmektedir. Bu da ana hipotezimizi sağlama yolundaki destekleri güçlendirmektedir.

3.4.2 Otoresif Dağıtılmış Gecikme Modeli: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı

Zaman serisi analizlerinde serilerin durağan olup olmadığının belirlenmesi önemlidir. İktisadi zaman serileri, genellikle durağan olmayan süreçlere sahiptirler (Johansen ve Juselius, 1990:170). Durağan olmayan zaman serileri kullanılarak yapılan analizlerde ise sahte regresyon sorunu ortaya çıkabilmektedir (Granger ve Newbold, 1974). Durağanlığın sağlanması amacıyla gerçekleştirilen

fark alma işlemleri ise serilerde bilgi kaybına neden olurken, seriler arasında var olan ilişkiyi de ortadan kaldırmaktadır. Bundan dolayı, serilerinde durağan olmadığı belirlenen serilerin durağan bir bileşiminin mümkün olduğu ve bunun ekonometrik olarak belirlenebileceğini ifade eden eşbütünleşme analizine gereksinim duyulmaktadır (Eriçok ve Yılcı, 2013:95).

Eşbütünleşme testlerinde, aralarındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenen serilerin aynı dereceden durağan olmaları koşulu bulunmaktadır. Serilerin durağanlık durumlarının farklı olması halinde ise, Pesaran ve Pesaran (1997) ve Pesaran vd. (1997) tarafından geliştirilen ve eşbütünleşme analizine eklenen ARDL Sınır Testi Yaklaşımı kullanılmaktadır.

Bu yaklaşımın avantajlarından birincisi, modelde kullanılacak değişkenlerin $I(0)$ ya da $I(1)$ olup olmamasına bakılmadan sınır testinin uygulanabilmesidir (Pesaran vd., 2001:290). Bu nedenle sınır testini uygulamadan önce değişkenlerin durağanlık derecelerini tespit etmeye gerek yoktur. Fakat, Pesaran vd. (2001)'deki kritik değerler, değişkenlerin $I(0)$ ya da $I(1)$ olmasına göre tablolandırıldığından, değişkenlerin $I(2)$ olma ihtimaline karşı sınımlanmasını gerektirmektedir. İkinci fark alındığında durağan olan değişkenlerin kullanılmama nedeni ise, karşılaştırma yapılabilecek tablolarının üretilmemesi nedeniyledir. Ayrıca birim kök testinin gücünün düşük olduğu durumlarda birim kök ve eşbütünleşme analizi ile ilgili literatür incelendiğinde özellikle ön testin problemleri sonuçları doğurduğu görülmektedir (Pesaran, 1997:184). ARDL Sınır Testi Yaklaşımı'nın ikinci avantajı ise kısıtsız hata düzeltme modeli (unrestricted error correction model – UECM) kullandığından Engle-Granger metoduna göre daha iyi istatistiksel özelliklere sahip olmasıdır (Narayan ve Narayan, 2005:429). Bir diğer önemli avantajıysa küçük örnekleme sahip çalışmalara uygulanabilir olmasıdır. Ayrıca sınır testi yaklaşımı, gözlem sayısının az olduğu durumlarda Engle-Granger ve Johansen eşbütünleşme testlerine göre daha güvenilir sonuçlar vermektedir (Narayan ve Smyth, 2005:103). ARDL Sınır Testi Yaklaşımının bir diğer önemli özelliği ise tek denklemlilik eşbütünleşme testine sahip olmasıdır. ARDL metodunun özelliklerinden bir diğeri de modeldeki uzun ve kısa dönem katsayıları aynı anda tahmin edebilmesidir. Elde edilen kısa dönem katsayılar tutarlı iken, uzun dönem katsayılar daha da tutarlıdır. Ayrıca modelde, her bir değişkenin farklı sayıda gecikme uzunluğuna sahip olduğu görülebilir. Modelin optimal gecikme uzunluğunun seçimine izin vermesi, içsellik problemi ile hataların otokorelasyon probleminin üstesinden gelinmesini sağlamaktadır.

ARDL modelinin uygulanmasında ilk olarak değişkenlere durağanlık analizinin yapılması gerekmektedir. Durağanlık analizi için Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (1981), (*ADF*) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (1992), (*KPSS*) testleri kullanılmıştır.

ADF testinde, y_t bağımlı değişken ve p gecikme sayısını göstermek üzere aşağıdaki model uygulanır (Sarıkovanlık vd., 2019:20):

$$\Delta y_t = \psi y_{t-1} + \sum_{i=1}^p a_i \Delta y_{t-i} + \beta_t + u_t \quad (3.2)$$

ADF testinde hata teriminde otokorelasyonun ortadan kaldırılması için bağımlı değişkene ait gecikmeli değerler modele açıklayıcı değişken olarak dahil edilmektedir. Bu çerçevede, verilere göre seçilen p gecikme sayısı, örneğin veriler aylık ise 12, çeyreklik ise 4 olarak alınmaktadır. ADF testleri en geniş modelden başlayarak aşamalı olarak trend ve sabitin anlamlı olup olmadıkları da test edilerek gerçekleştirilmiştir. ADF testinde boş hipotez birim kökün olduğunu, alternatif hipotez ise birim kökün olmadığını ifade etmektedir (Lopcu vd., 2011:7). ADF birim kök testi hipotezlerinde birim kökün varlığı, H_0 hipotezi ile sınırlanır:

$H_0 : \phi = 1$ ise seride birim kök vardır, seri durağan değildir. y_t değişkeni, bir dönem önceki değerinden etkilenmemektedir.

$H_0 : \phi < 1$ ise seride birim kök yoktur, seri durağandır. Geçmiş dönemlerdeki şoklar belli bir dönem etkilerini sürdürseler de, bu etkiler giderek azalacak ve kısa dönem sonra tamamen ortadan kalkacaktır. ADF testlerinde gecikme uzunluklarının belirlenmesi için Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion – AIC), Schwartz Bilgi Kriteri (Schwartz Information Criterion – SIC), Bayezyen Bilgi Kriteri (Hannan-Quinn Criterion – HQ) gibi yöntemler kullanılmaktadır (Sarıkovanlık vd., 2019:20-21). Logaritması alınan ve sezonsallıktan arındırılan veriler düzeyde durağan olmadıkları takdirde farklarının alınması suretiyle durağan hale getirilmektedir. ADF testleri, sabitli ve sabitli-trendli olarak gerçekleştirilmiştir.

KPSS (Kwiatkowski Phillips Schmidt Shin) Birim Kök Testi hipotezi, ADF testinin aksine kurulan boş H_0 hipotezi serinin durağan olduğunu, birim kök içermediğini, buna karşın alternatif hipotez ise seride birim kök olduğunu ima eder. Burada sıfır hipotezindeki durağanlık temelde trend durağanlığı göstermektedir. Zira seriler trendden arındırılmaktadırlar. Böylece trendden arındırılan

serideki birim kök olmama, serinin aslında trend durağanlığını gösterir. Bir diğer önemli nokta sıfır hipotezi trend durağanlığı gösterdiği için elde edilecek rassal yürüyüş hipotezinin varyansının sıfır olmasıdır (Sevüktekin ve Çınar, 2017:376). KPSS testleri de sabitli ve sabitli-trendli olarak gerçekleştirilmişlerdir.

KPSS testinde; $y_t = 1,2,3,\dots,T$; durağanlığını test etmek istediğimiz gözlem değerleri olmak üzere, bağımlı değişkenin bir deterministik trend, bir rassal süreç ve bir durağanlık hata teriminden oluştuğu varsayılır (Sarıkovanlık vd., 2019:22) :

$$y_t = \xi t + r_t + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

$$r_t = r_{t-1} + u_t \quad (3.4)$$

$$u_t: (0, \sigma_u^2)$$

Testin H_0 hipotezi r 'nin sabit olduğunu, H_1 ise r 'nin rassal sürece sahip olduğunu test eder.

$$H_0 : r_t = r \text{ veya } H_0 : \sigma_u^2 = 0$$

ARDL Sınır Testi yaklaşımını uygulayabilmek için durağanlık mertebeleri bu şekilde incelendikten ve $I(2)$ olmadığı görüldükten sonra testin diğer aşamalarına geçebiliriz. ARDL Sınır Testi (Autoregressive Distributed Lag Bounds Tests) Yaklaşımı, hem bağımlı değişkenin, hem de bağımsız (açıklayıcı) değişkenlerin gecikmeli değerlerinin açıklayıcı değişken olarak kullanıldığı en küçük kareler regresyon yöntemine dayanmaktadır.

ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, temel olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, analize dahil edilen değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin olup olmadığı test edilmektedir. Söz konusu değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı halinde, takip eden aşamalarda ise sırasıyla uzun ve kısa dönem elastikiyetleri elde edilmektedir (Narayan ve Smyth, 2006:337).

ARDL Sınır Testi Yaklaşımı için 3.1 no.lu denklikten hareketle modelde kullanılan mevcut değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin tespiti için oluşturulan denklem, Eşitlik 3.5'deki gibidir.

Söz konusu model, mevcut çalışmamıza uyarlanmış haliyle ifade edilmektedir.

$$\begin{aligned} \Delta YTDO_t = & a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta TDO_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{2i} \Delta LGDP_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{3i} \Delta LKFE_{t-i} + \\ & \sum_{i=0}^m a_{4i} \Delta ISSIZLIK_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{5i} \Delta LBIST_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{6i} \Delta TCMB_FAIZ_{t-i} + \beta_1 TDO_{t-1} + \beta_2 LGDP_{t-1} + \\ & \beta_3 LKFE_{t-1} + \beta_4 ISSIZLIK_{t-1} + \beta_5 LBIST_{t-1} + \beta_6 TCMB_FAIZ_{t-1} + e_t \end{aligned} \quad (3.5)$$

3.5 no.lu denklemde yer alan α katsayıları kısa dönem katsayılarını gösterirken, β katsayıları ise uzun dönem dinamiklerini göstermektedir. Eşitlikte yer alan m değeri, uygun gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. m değerine karar verebilmek amacıyla bilgi kriterleri kullanılmaktadır. Bu çerçevede, gecikme uzunluğu Vektör Ardışık Bağlanım Modelinden (VAR) Akaike, Schwartz, Hannan-Quinn (AIC, SC, HQ) gibi bilgi kriterlerinden yararlanılarak belirlenir. Ancak seçilen gecikme uzunluğunda otokorelasyon problemi olmamalıdır. ARDL Sınır Testi Yaklaşımı'nda gecikme uzunluğu belirlendikten sonra analize dahil edilen değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin varlığını araştırmak için $H_0: \Phi_1 = \Phi_2 = 0$ temel hipotezi F testi kullanılarak sınanmaktadır (Narayan, 2005: 1981). Ancak temel hipotezi test etmek amacıyla kullanılan standart F istatistiği, aşağıdaki durumlara bağlı olarak standart olmayan bir dağılıma sahiptir (Narayan ve Narayan, 2005:431). Narayan ve Narayan (2005) çalışmasında bu durumları; a) ARDL yaklaşımında yer alan değişkenlerin $I(0)$ veya $I(1)$ olup olmaması, b) Değişken sayısı, c) ARDL modelinin sabit terim ve trend içerip içermemesi, d) Örnek boyutu olarak belirtilmektedir. Bu nedenle ilgili kritik değerler, Pesaran vd. (2001) tarafından tablo haline getirilmiştir. Küçük örnekler için kullanılacak değerlere ise Narayan (2005)'dan ulaşmak mümkündür. Söz konusu kritik değerler için bahsi geçen çalışmalarda değişkenlerin tamamen $I(0)$ veya $I(1)$ olmalarına göre sınırlar verilmiştir. Eğer hesaplanan F istatistiği bu iki sınırın dışındaysa değişkenlerin eşbütünlük olup olmamalarına dair bir çıkarımda bulunmak mümkün olmaktadır. Şöyle ki; eğer hesaplanan F istatistiği kritik değerlerin üst sınırından daha büyükse değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisi olmadığını gösteren temel hipotez reddedilirken, bu değer kritik değerlerin alt sınırından küçük olması halindeyse bu ilişkinin olmadığını gösteren temel hipotez reddedilemez. Hesaplanan F istatistiğinin iki sınırın altında olması halinde ise, sınır testine göre değişkenler arasındaki eşbütünlüğün varlığına yönelik bir yorum yapılamamakta, değişkenlerin durağanlık derecelerini dikkate alan diğer eşbütünlük yöntemlerine başvurma önerilmektedir (Eriçok ve Yıllancı,

2013:96). Hesaplanan F istatistiği tabloda belirtilen üst kritik değerden daha büyük ise seriler arasında uzun dönem ilişkinin olduğu sonucuna varılır. Bu durumda temel hipotezin reddedilmesi ile bir sonraki aşamaya geçilmektedir. Burada seriler arasında uzun dönem ilişki olduğu tespit edildiğinden, uzun ve kısa dönem ilişkileri belirlemek için ARDL modelinde değişkenlerin farklı gecikmeler almasına izin verilerek model yeniden tahmin edilir. Uzun dönemli ilişki belirlendikten sonra uzun dönem katsayıları hesaplamada kullanılan ARDL modeli tahmin edilmektedir. Çalışmamızda, mevcut bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisini incelemek üzere tahmin edilecek olan ARDL modeli aşağıdaki Eşitlik 3.6'daki gibidir:

$$YTDO_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} TDO_{t-i} + \sum_{i=0}^n a_{2i} LGDP_{t-i} + \sum_{i=0}^p a_{3i} LKFE_{t-i} + \sum_{i=0}^s a_{4i} ISSIZLIK_{t-i} + \sum_{i=0}^x a_{5i} LBIST_{t-i} + \sum_{i=0}^z a_{6i} TCMB_FAIZ_{t-i} + e_t \quad (3.6)$$

Üçüncü ve son aşamada ise değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkisi ARDL yaklaşımına bağlı hata düzeltme modeli ile incelenmek üzere tahmin edilmektedir. Bu modelin çalışmamızdaki değişkenlere uyarlanmış şekli aşağıda Eşitlik 3.7'de yer almaktadır:

$$\Delta YTDO_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta TDO_{t-i} + \sum_{i=0}^n a_{2i} \Delta LGDP_{t-i} + \sum_{i=0}^p a_{3i} \Delta LKFE_{t-i} + \sum_{i=0}^s a_{4i} \Delta ISSIZLIK_{t-i} + \sum_{i=0}^x a_{5i} \Delta LBIST_{t-i} + \sum_{i=0}^z a_{6i} \Delta TCMB_FAIZ_{t-i} + \delta ECT_{t-1} + e_t \quad (3.7)$$

Eşitlik 3.7'de yer alan ECT değişkeni, hata düzeltme terimidir. ECT_{t-1} değişkeni, uzun dönem ARDL modelinden elde edilen kalıntı serisinin bir dönem önceki değeridir. Bu değişkenin katsayısı olan “ δ ”, modeldeki bağımlı ve açıklayıcı değişkenler arasında kısa dönemde ortaya çıkan bir dengesizliğin ne kadar zamanda düzeltileceğini göstermektedir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışması için bu değişkenin katsayısının negatif işaretli ve istatistiki olarak anlamlı olması beklenmektedir. Bu katsayının 0 ile -1 arasında olması halinde uzun dönem denge değerine tekdüze bir şekilde yaklaşma söz konusudur.

3.4.3 ARDL Sınır Testi Yaklaşımı Bulguları ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Takibe Dönüşüm Oranının iyileştirilmesinin seçilmiş makroekonomik göstergeler üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmamızda, ilk olarak seriler birim kök testine tabi tutularak durağanlıkları saptanmaya çalışılmıştır. Düzey değerlerde durağanlığın sağlanamadığı hallerde birinci farkları ile birim kök testleri tekrarlanmıştır. Serilerin durağanlık düzeyini belirlemek üzere Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve KPSS birim kök testleri uygulanmıştır. Birim kök testi sonuçları aşağıdaki Tablo 3.3’de gösterilmektedir:

Tablo 3.3 Birim Kök Test Sonuçları

		ADF		KPSS	
		Sabitli	Sabitli/Trendli	Sabitli	Sabitli/Trendli
YDTO	I(0)	-2.71	-4.43*	0.53*	0.07*
	I(1)	-3.59*	-3.56**	0.15*	0.06*
LGDP	I(0)	0.11	-2.11	0.94	0.13**
	I(1)	-7.69*	-7.62*	0.07*	0.05**
LKFE	I(0)	0.87	-1.21	0.86	0.22
	I(1)	-2.19	-2.85	0.40*	0.10*
ISSIZLIK	I(0)	-2.01	-2.04	0.10*	0.09*
	I(1)	-5.22*	-5.17*	0.07*	0.07*
LBIST	I(0)	-1.76	-3.54**	0.87	0.07*
	I(1)	-5.34*	-5.26*	0.06*	0.04*
TCMB_FAIZ	I(0)	-1.28	-1.44	0.64*	0.14**
	I(1)	-5.12*	-5.07*	0.10*	0.07*

*; 0.01, **; 0.05, ***; 0.10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

ADF birim kök testi sonuçlarına göre, Takibe Dönüşüm Oranı düzeyde sabitli modelde birim kök içermektedir. Buna bağlı olarak sabitli/trendli modelde ise, 0.01 anlamlılık derecesinde birim kökten kurtulduğu görülmektedir. Farkı alındığında ise, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kök içermemektedir. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (LGDP) ise düzeyde, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kök içermektedir. Bu nedenle farkı alınarak, 0.01 anlamlılık derecesinde, birim kökten kurtulması sağlanmıştır. Konut Fiyatları Endeksi (LKFE), düzeyde sabitlide, sabitli trendlide ve farkı alındığında da birim kök içermektedir. İşsizlik (ISSIZLIK), düzeyde, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kök içermekteyken, farkı alındığında 0.01 anlamlılık

derecesiyle hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kökten kurtulmaktadır. BIST 100 (LBIST) değişkeni, düzeyde sabitlide birim kök içermekte olup, sabitli/trendlide ise 0.05 anlamlılık derecesiyle birim kök içermemektedir. Diğer taraftan farkı alındığında ise, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide, 0.01 anlamlılık derecesiyle birim kökten içermediği görülmüştür. TCMB_FAİZ değişkeninin ise, düzeyde, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kök içerdiği görülmekte olup, farkı alındığında ise 0.01 anlamlılık derecesiyle birim kökten kurtulmaktadır.

KPSS birim kök testi sonuçlarına göre ise, Takibe Dönüşüm Oranının (YTDO), düzeyde, 0.01 anlamlılık derecesiyle, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kök içermediği belirlenmiştir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LGDP), düzeyde sabitlide birim kök içerirken, sabitli/trendlide 0.05 anlamlılık derecesiyle birim kök içermediği saptanmıştır. Farkı alındığında ise, sabitlide 0.01 anlamlılık derecesiyle, sabitli/trendlide ise 0.05 anlamlılık derecesiyle birim kök içermemektedir. Konut Fiyatları Endeksi (LKFE), düzeyde sabitlide ve sabitli trendlide birim kök içermekteyken, farkı alındığında ise hem sabitlide ve hem de sabitli/trendlide 0.01 anlamlılık derecesinde birim kökten kurtulmuştur. İşsizlik (ISSIZLIK), düzeyde, 0.01 anlamlılık derecesiyle hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide birim kök içermemektedir. BIST 100 (LBIST) değişkeni, düzeyde sabitlide birim kök içermekte olup, sabitli/trendlide ise 0.01 anlamlılık derecesiyle birim kök içermemektedir. Diğer taraftan farkı alındığında ise, hem sabitlide, hem de sabitli/trendlide, 0.01 anlamlılık derecesiyle birim kökten içermediği görülmüştür. TCMB_FAİZ değişkeninin ise, düzeyde, 0.01 anlamlılık derecesiyle sabitlide, 0.05 anlamlılık derecesiyle sabitli/trendlide birim kök içermediği saptanmıştır.

Birim kök test sonuçları değerlendirildiğinde, değişkenlerin farklı düzeylerde birim kök içerdikleri ve genellikle farkları alındığında birim kökten kurtuldukları görülmektedir. Bu sonuçlar, durağanlık mertebeleri farklı olan serilerin arasındaki ilişkilerin araştırılmasına imkan sağlayan ARDL Sınır Testi Yaklaşımı'nın uygun yöntem olduğunu doğrulamaktadır.

Bu çerçevede takibe dönüşüm oranı ile onu etkilediği düşünülen makroekonomik göstergeler (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LGDP), Konut Fiyatları Endeksi (LKFE), BIST 100 Endeksi (LBIST), işsizlik (ISSIZLIK) ve TCMB Borç Verme Faizi (TCMB_FAİZ)) arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkilerini test etmek amacıyla ARDL Sınır Testi Yaklaşımı kullanılmıştır. İlk olarak değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi olup olmadığını saptayabilmek amacıyla sınır testi yapılacaktır. Serilerin üç aylık olması nedeniyle maksimum 4 gecikme için Akaike bilgi kriteri (AIC) dikkate alınarak Eşitlik 3.5'teki modelin uygun gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4 ARDL Testi için Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-125.7290	NA	1.24e-05	5.727349	5.965868	5.816700
1	224.2920	593.5139	1.48e-11	-7.925738	-6.256109*	-7.300285
2	286.1816	88.79816*	5.19e-12*	-9.051374	-5.950634	-7.889818*
3	324.8955	45.44675	5.75e-12	-9.169369*	-4.637519	-7.471711
4	352.0508	24.79394	1.35e-11	-8.784815	-2.821854	-6.551055

Bu gecikme uzunluklarına göre Eşitlik 3.5'teki model tahmin edilerek, modelde yer alan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olmadığını ifade eden sıfır hipotezinin ($H_0 : \Phi_1 = \Phi_2 = 0$) geçerliliğini test etmek üzere F istatistiği aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır (Tablo 3.5).

Tablo 3.5 ARDL Sınır Testi Bulguları

<u>k</u>	<u>F istatistiği</u>	<u>Alt Sınır I(0)</u>			<u>Üst Sınır I(1)</u>		
		%10	%5	%1	%10	%5	%1
5	8.9548	2.08	2.39	3.06	3.00	3.38	4.15

* k: Açıklayıcı değişken sayısı.

Sınır Testi sonuçlarına göre hesaplanan F istatistiği (8.9548), Pesaran vd. (2001) tarafından oluşturulan %1 anlam düzeyindeki üst sınır değerinden (4.15) büyüktür. Bu durumda değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu kanıtlanmakta olup, takibe dönüşüm oranı ile modeldeki açıklayıcı diğer değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu sonuç, değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğunu göstermektedir. Ayrıca Tanısal Test Sonuçları (Tablo 3.6)'nda da görülebileceği üzere, Jarque-Bera testine göre hata teriminin normal dağılıma sahip olduğu, Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test istatistik değerinin modelde otokorelasyon sorununun olmadığını ve Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey testi sonuçlarına göre ise modelde değişen varyans probleminin olmadığı belirlenmiştir. Buna göre model istikrar koşullarını sağlamaktadır.

Tablo 3.6 ARDL Tanısal Test Sonuçları

İstatistiki Değerler	LM	JB	BPG
χ^2	0.1758	2.4451	7.1309
p değeri	0.6749	0.2944	0.9539

Modeli oluşturan değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi olduğunun saptanmasından sonra ARDL yöntemi ile uzun ve kısa dönem ilişkiler ile bunların katsayıları ve işaretleri (yönleri) belirlenebilir. Bu kapsamda değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkileri belirlemek üzere 3.6 no.lu denklem, değişkenler için belirlenmiş olan uygun gecikme uzunluklarına göre ARDL (4, 1, 2, 3, 0, 0) modeli ile tahmin edilecektir. ARDL uzun dönem modeli, değişkenlerin katsayıları ve işaretleri ile tahmin edilmiş olup, tahmin sonuçları aşağıda Tablo 3.7’de sunulmaktadır:

Tablo 3.7 ARDL (4, 1, 2, 3, 0, 0)’den Hesaplanan Uzun Dönem Katsayılar

<u>Değişken</u>	<u>Katsayı</u>	<u>Standart Hata</u>	<u>t- istatistiği</u>	<u>Olasılık Değerleri</u>
LBIST	-1.227	0.452	-2.714	0.011
ISSIZLIK	0.240	0.041	5.884	0.000
TCMB_FAIZ	-0.100	0.017	-5.858	0.000
LKFE	3.664	0.601	6.094	0.000
LGDP	-3.591	0.622	-5.773	0.000
C	60.538	8.942	6.770	0.000

Uzun dönem sonuçlara göre, bütün değişkenler istatistiki olarak anlamlıdır. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LGDP)’nin ekonomik beklentiler doğrultusunda ve teoriye de uygun olarak, Takibe Dönüşüm Oranı (YDTO)’nı yüksek oranda ve negatif bir şekilde etkilediği görülmektedir. Bu anlamda oluşan katsayının işareti de beklentilerimize uygun olup, istatistiki olarak anlamlıdır ve hipotezlerimizi desteklemektedir. Türkiye’nin GSYİH’da %1’lik artış, Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) üzerinde %3.59’lik bir azalmaya neden olmaktadır. Diğer bir deyişle GSYİH’daki %1’lik daralma, sorunlu kredileri (TDO) %3.59 oranında artırmaktadır.

Konut Fiyatları Endeksi (LKFE)’ne bakıldığında, konut fiyatlarındaki artışın sorunlu krediler üzerinde pozitif yönlü artıcı etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Katsayının yönü pozitif ve istatistiki

olarak da anlamlıdır. Bu durum alt hipotezimize uygun olmamakla birlikte, çalışma dönemi dikkate alındığında, artan kredi kullandırılmaları ile birlikte değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Konut Fiyatları Endeksi'ndeki deki %1'lik bir artış, TDO'yu %3.66 oranında artırmaktadır.

İşsizlik (ISSIZLIK) değişkeni de TDO'yu pozitif yani artıcı yönde etkilemekte olup, modelde işsizlik oranındaki %1'lik bir artışın TDO'yu % 0.24 oranında artırdığı belirlenmiştir. İşsizliğin sorunlu kredileri artırıcı yönde etkilemesi ekonomik gerçeklere ve beklentilerimize uygun olup, katsayısı da istatistiksel olarak anlamlıdır.

BIST 100 Endeksini oluşturan hisse senetlerinin fiyat değişimlerinin (LBIST), TDO'yu ters yönde etkilediği görülmekte olup, bu durum modeldeki beklentilerimize ve ekonomik gerçeklere uygundur. Yani borsadaki hisse senedi fiyatları yükseldiğinde, TDO azalmakta, hisse fiyatları düştüğünde ise TDO artmaktadır. Nitekim hisse fiyatlarında %1'lik bir artış, modelin oluşturulduğu periyotta TDO'da %1.23'lük bir azalmaya neden olmaktadır. Katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması ana ve alt hipotezlerimizi de desteklemektedir.

TCMB Borç Verme Faiz Oranı (TCMB_FAIZ), TDO arasında modele göre çok az da olsa negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani faiz oranı düşerken TDO artmıştır. Bu çerçevede katsayının işareti beklentilerimize ve ekonomik gerçeklere uygun düşmemekle birlikte, çalışmanın ait olduğu dönemin faiz oranlarının düştüğü bir dönem olması ve bu dönemde bütün dünyadaki kredi bolluğundan yararlanılması dolayısıyla artan kredilerle birlikte sorunlu kredilerin de arttığı değerlendirilmektedir. Katsayının son derece düşük olması bu görüşümüzü desteklemekte olup, katsayı istatistiki olarak anlamlıdır. Diğer taraftan TCMB'nin belirlediği borç verme faizi politika faizi niteliğinde olup, çalışma döneminde piyasada oluşan gerçek faizlerle arasında belirgin fark olması söz konusudur.

Model sonucunda Eviews 9 programı vasıtasıyla oluşturulan eşitlik aşağıdaki gibidir :

$$EC = YTDO - (-1.2274*LBIST + 0.2402*ISSIZLIK - 0.1001*TCMB_FAIZ + 3.6636*LKFE - 3.5912*LGDP + 60.5382) \quad (3.8)$$

Tahmin edilen uzun dönem ilişkiden elde edilen hata terimleri kullanılarak, Takibe Dönüşüm Oranı ile seçilen makroekonomik göstergeler (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LGDP), Konut Fiyatları Endeksi (LKFE), BIST 100 Endeksi (LBIST), işsizlik (ISSIZLIK) ve TCMB Borç Verme Faizi (TCMB_FAİZ)) arasındaki kısa dönem ilişkisini incelemek amacıyla ARDL Sınır Testi Yaklaşımı modeli tahmin sonuçları aşağıda Tablo 3.8'de görülmektedir. Modelde bulunan hata düzeltme

terimi (ect_{t-1}) uzun dönemli ilişkidenden elde edilen hata teriminin bir dönem gecikmeli değerini gösterir. Diğer bir deyişle t-1 döneminde uzun dönemli ilişkidenden ayrılmayı gösterir. Kısa dönem ilişkisini ifade eden model de uzun dönem model gibi seçilmiş ve ARDL(4, 1, 2, 3, 0, 0) formunda tahmin edilmiştir. Sonuçlardan görüldüğü üzere hata düzeltme teriminin işareti beklendiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Analiz döneminde yaşanan dengeden ayrılmanın gelecek dönemde düzeltilmekte olduğu görülmektedir. Buna göre kısa dönemde meydana gelebilecek şoklara bağlı olarak ortaya çıkan uzun dönem dengesinden ayrılmaların %70'i bir sonraki dönemde düzeltilerek şokların etkisi yaklaşık 1.5 dönem sonra yani 4.5 ayda ortadan kalkacak ve uzun dönem dengesine ulaşılacaktır.

Tablo 3.8 Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

<u>Değişken</u>	<u>Katsayı</u>	<u>Standart Hata</u>	<u>t- istatistiği</u>
D(YTDO(-1))	0.057467	0.093139	0.616994
D(YTDO(-2))	0.353968	0.078930	4.484591
D(YTDO(-3))	0.172960	0.084718	2.041610
D(LBIST)	0.125748	0.162729	0.772744
D(ISSIZLIK)	0.086784	0.033625	2.580887
D(ISSIZLIK(-1))	-0.173191	0.044233	-3.915420
D(TCMB FAIZ)	-0.061475	0.014315	-4.294383
D(TCMB FAIZ(-1))	0.036796	0.012781	2.878885
D(TCMB FAIZ(-2))	0.037694	0.013915	2.708847
ect	-0.701839	0.075864	-9.251277

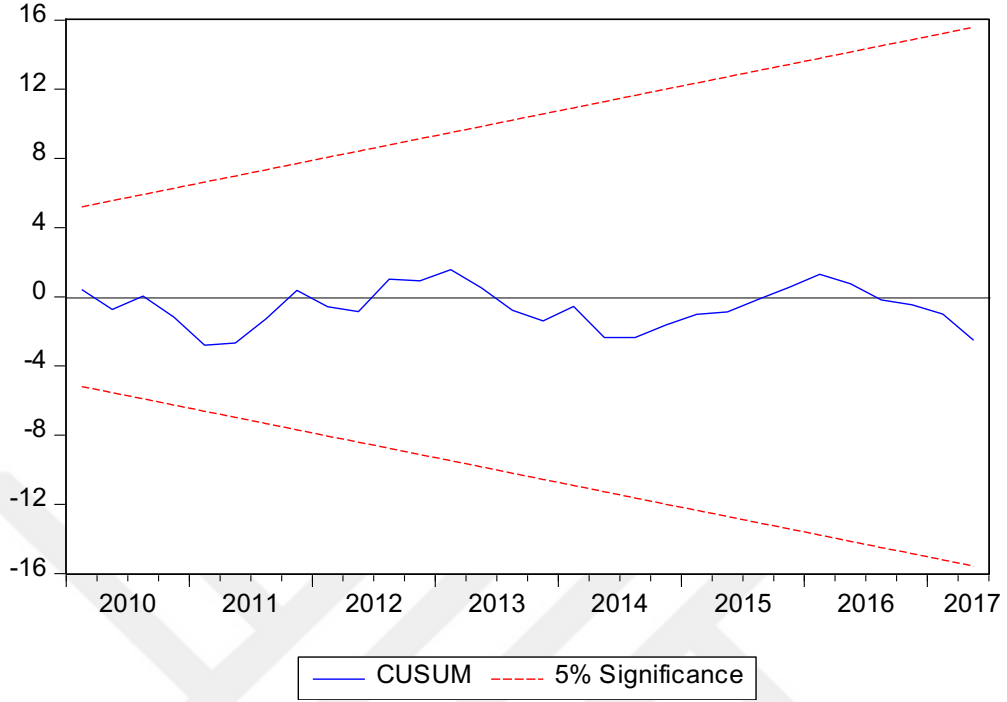
$R^2 = 0,89$ Düzeltilmiş $R^2 = 0,86$

Yapılan incelemede kısa dönemde değişkenlerin çoğunun katsayılarının istatistiki olarak anlamlı çıktığı görülmektedir. Kısa dönemde işsizlik ve takibe dönüşüm oranı ilişkisine bakıldığında, işsizliğin cari dönemde beklentilere paralel olarak sorunlu kredileri artırdığı, aralarında pozitif bir ilişki olduğu ve katsayısının istatistiki olarak da anlamlı olduğu görülmektedir. Kısa dönemde işsizlik oranında meydana gelen %1'lik bir artış, takibe dönüşüm oranını %0.09 oranında artırmaktadır. Bu durum uzun dönemde artarak dengeye ulaşmaktadır. Diğer taraftan işsizliğin 1. gecikme döneminde TDO ile arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı

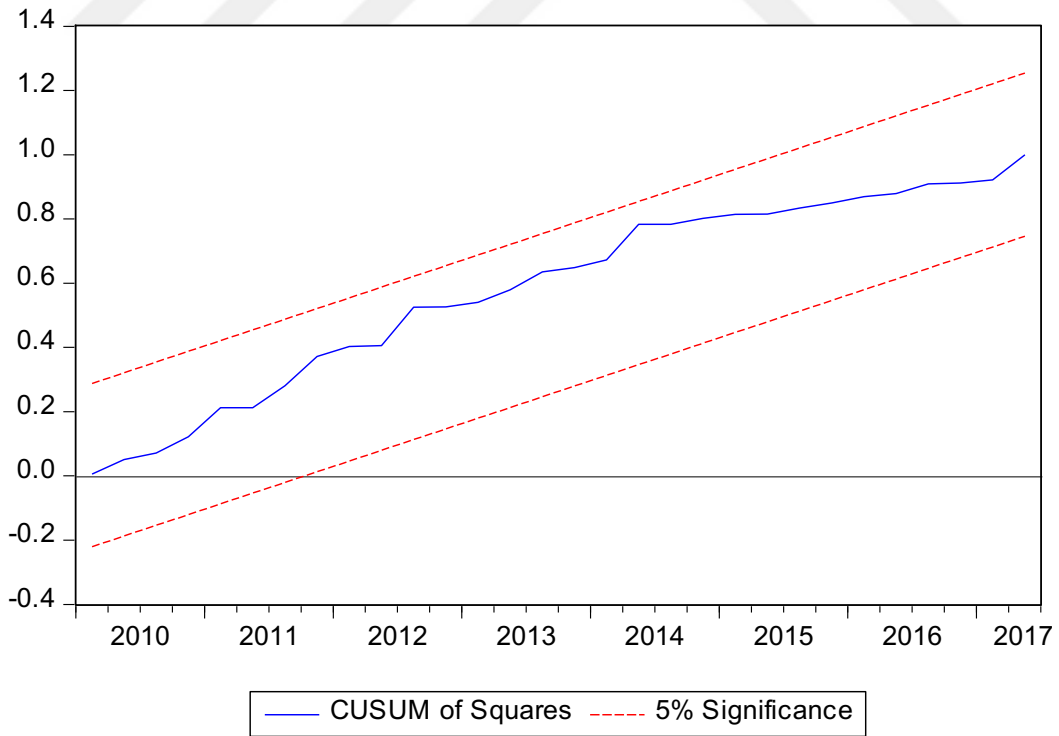
bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani 1. gecikme döneminde işsizlikteki azalmanın TDO'yu artırdığı söylenebilir. Bu sonuç beklentilerimize uygun olmamakla birlikte, uzun dönemde dengeye gelmesi, hipotezlerimizi desteklemektedir. TCMB Borç Verme Faiziyle TDO ilişkisine bakıldığında ise, cari dönemde katsayının küçük de olsa negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir değer aldığı belirlenmiştir. Bu durum uzun dönem sonuçlarıyla uyumlu olmakla birlikte, diğer taraftan 1. ve 2. gecikmede oluşan katsayılar çok daha küçük olmakla birlikte pozitif olarak teori ve beklentilerimizle uyumlu ve hem de istatistiki olarak anlamlıdır. Bu durum faiz oranının gecikmeli de olsa kısa dönemde TDO'yu artırıcı yönde etki yaptığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Kısa dönemde BIST 100 Endeksiyle TDO ilişkisine bakıldığında, cari dönemde katsayı pozitif olmakla birlikte istatistiki olarak anlamlı değildir.

ARDL Sınır Testi Yaklaşımı'nın kısa ve uzun dönem sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, analiz sonuçlarının ana ve alt hipotezlerimizi desteklediği görülmektedir. Bu doğrultuda kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar da uzun dönemde dengeye gelmektedir.

Kısa dönem dinamikleriyle ilgili olarak hata düzeltme terimine ulaşılmada kullanılan uzun dönem katsayılarının kararlılığının ölçülmesinde CUSUM ve CUSUM-SQ testlerinden faydalanılmaktadır. Gerçekleştirilen CUSUM ve CUSUM-SQ testlerine ilişkin sonuçlar aşağıda Şekil 3.1 ve Şekil 3.2'de gösterilmiştir. Söz konusu testler sonucunda hesaplanan değerler %5 anlamlılık seviyesinde kritik sınırlar içinde kaldığından ARDL Sınır Testi Yaklaşımı ile hesaplanan uzun dönem parametrelerin ve modelin kalıntı varyansının kararlı olduğu, yapısal kırılma olmadığı ve tahmin edilen katsayıların uzun dönemde istikrarlı olduğu ifade edilebilir.



Şekil 3.1 CUSUM Testi Sonuçları



Şekil 3.2 CUSUM-SQ Testi Sonuçları

BÖLÜM 4. TGA'LARIN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ, İYİLEŞTİRİLMESİNDE GÖRÜLEN ENGELLER, ÇÖZÜM STRATEJİLERİ VE İYİ ULUSLARARASI UYGULAMALAR

Bu bölümde tahsili gecikmiş alacakların ekonomiye olan etkileri, iyileştirilmesinde görülen engeller, çözüm stratejileri ve iyi uluslararası uygulamalar tartışılacaktır.

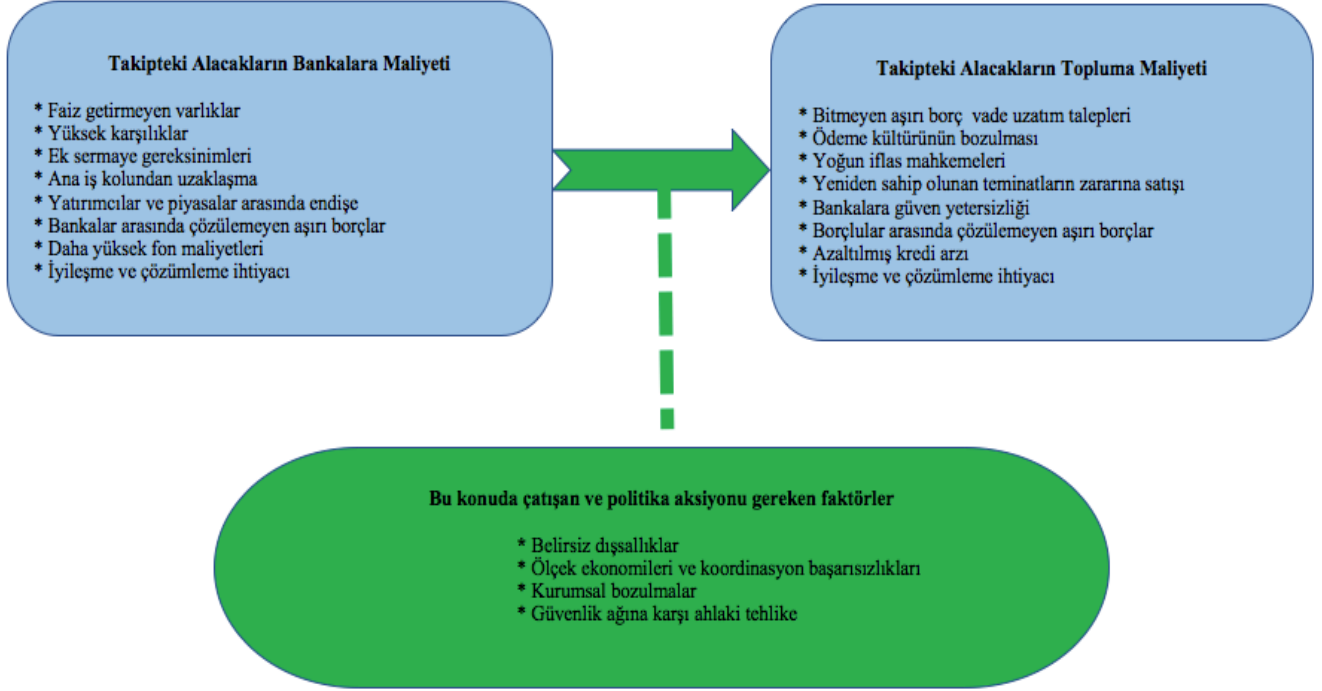
4.1 YÜKSEK TAKİBE DÖNÜŞÜM ORANLARININ MAKRO FİNANSAL ETKİLERİ

Ülkeden ülkeye değişen normalden yüksek sorunlu kredi stokları, bankaları borç vermede daha isteksiz hale getirdiğinden ekonomik performans negatif olarak etkilenmektedir. Yavaş kredi büyümesi ya da aşırı kredi büyümesi sonunda aynı sonucu doğurur. Yavaş kredi büyümesinde ekonomi de yavaş büyür ve beklenen ekonomik performans gerçekleşmez. Yeni işler ortaya çıkmaz. Keza, hızlı kredi büyümesinde de sorunlu kredilerin artması nedeniyle bir süre sonra bankaların kredi vermeye sıcak bakmaması nedeniyle, sorunlu firmalar faaliyetlerini yürütemez hale gelirler, sorunlu alacaklar artar ve ekonomi küçülür. Ekonomi küçüldüğünden insanlar işsiz kalır. Gelirler düşer. Bu durum talebi olumsuz etkileyerek azalmasına neden olur.

Literatürde kısmında belirtildiği üzere, TGA'ların artmasının makroekonomik göstergeler üzerinde pek çok negatif etkisinin olduğu birçok araştırmacı tarafından ortaya konmuştur. Bir kısım araştırmacıya göre ise bu etkiler yıkıcıdır. Reinhart ve Rogoff'a göre tahsili gecikmiş alacakların makroekonomik göstergeler üzerinde yaratmış olduğu etki ülke çapında bir ekonomik ve finansal krizin başlayacağına habercisi olabilmektedir. Sorunlu krediler sistemik bir risk kaynağı ve ekonomik istikrara tehdit oldukları durumlarda makroekonomik bir problem haline gelirler. Ticari ve ticari olmayan gayrimenkul değerleri üzerindeki aşırı aşağı yönlü baskılar, bu tarz problemlerin şiddetini artırır. Değer düşüşlerinin aşırı olması, hem bireysel yatırımcıları, hem de kurumsal yatırımcıları etkiler. Özellikle bankaların teminat olarak aldıkları varlıkların değerinin düşmesi, hem sorunlu alacaklarından daha az tahsilat yapmalarına ve zarar etmelerine, hem de mevcut canlı ve sorunlu kredileri için daha fazla karşılık ayırmalarına neden olacağı için karlılıklarını düşmesine neden olur.

Kredilerin takibe atılmasında geç kalınması ve/veya takibe atılan kredilerin de tahsil edilememesi, ekonomideki kaynakların yanlış sektörlere yönlendirilmesine neden olabilir. Bu durumda ülkenin lokomotif olabilecek sektörleri kredi pastasından yeteri kadar pay alamayacağından ve teşvik unsurlarından yeterince faydalanamayacağından gerektiği gibi büyüyemez. Ekonomik olarak sorunlu firmaların araştırma geliştirme faaliyetlerine yeterince bütçe ayırıp yüksek teknoloji ürünleri üretmesini beklemek çok fazla bir iyimserlik olabilir. Bu tür firmalara giderek daha fazla hantallaşacağı için rekabet güçleri de olmaz. Bu durum yanlış kredi politikalarıyla ülkenin geleceğini ekonomik olarak tehlikeye atabilir ve verimsizliği teşvik eder. Ülke bir süre sonra en temel maddeleri bile dışardan ithal etmek zorunda kalabilir. Hatta ekonomik göstergeler nedeniyle borç bulmada zorlanırlar, bulsalar da çok pahalıya bulabilirler. Ülkenin kaynakları hiç azalmayacak bir şekilde sınırsız olsa, ki dünyada böyle bir ülke bulunmamaktadır, belki her türlü mal ve hizmeti yurtdışından ithal ederek karşılayabilir. Aksi taktirde böyle bir gidiş ülkedeki mevcut sanayileri yok edeceğinden, ya bir süre sonra ülke vatandaşları yüksek bedeller ödeyerek düşük kalite ve beklenen fonksiyonları yerine getiremeyen malları satın almak zorunda kalacak, ya da her şeyi ithal etmeye bütçeleri bir gün yeterli gelmeyeceğinden ülke bir süre sonra ekonomik olarak yüksek bütçe açıkları, yüksek enflasyon ve yüksek işsizlikle iflas etme yoluna doğru ilerleyecektir. Burada amaçlanan mevcut kredi kullanıp da sıkıntıya düşen firmaların ikinci bir şansla belki yaşam süreleri biraz daha uzatılabilir ama böylece yeni kredilerden büyüme potansiyeli olan daha verimli ve rekabet edebilir yeni iş kolları faydalanamaz. Özellikle bankalar karşılık ayırmaktan kaçınmak için zayıf firmalara ilave kredi verip bu firmaları ayakta tutmak ister. Bunun sonucunda ise bankanın kendisi bir gün yardıma muhtaç hale gelir. Nihayetinde TGA'lerden kurtulma adına çok yüksek maliyetlere, kredi enjeksiyonlarına, bankalara sermaye enjeksiyonlarına katlanılır. Ülkenin ekonomik kaynaklarının israf edilmesi anlamına gelen bu davranış şeklinin ülkeye maliyeti çok yüksek olabilir. Hatta bu maliyet sadece bankalara ve genel ekonomiye değil, toplumun sosyal, ahlaki ve kültür yapısı ile iş yapma şeklini kısaca bütün değerlerini de etkileyebilir (Şekil 4.1).

Takipteki Alacakların Bankalara ve Topluma Maliyetleri



Şekil 4.1 TGA'ların Bankalara ve Topluma Maliyeti

Kaynak: ESRB, European Systemic Risk Board, No 7 / September 2018

<https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html>

Bankaların bilançolarındaki tahsili gecikmiş alacakların varlığı, esas olarak üç kanal üzerinden reel ekonomiye borç verme kabiliyetlerini etkilemektedir⁵⁰:

- **Düşük Karlılık:** TGA'ların artması, bankaların net faaliyet gelirlerini azaltan daha yüksek karşılık ayrılması anlamına gelir. Hem TGA bakiyelerinin artması nedeniyle faiz tahsil edilemeyen müşterilerin sayısı ve tutarı artar, hem de bunlar için ayrılan karşılıklar nedeniyle giderlerde artış olur. Bu çift taraflı olarak bankanın gelirlerini azaltıcı etki yapar. Keza, yüksek TGA stoğunu tasfiye etmeye çalışmak, izlemek ve yönetmek için artan sayıda insan kaynağına ihtiyaç bulunmakta olup, ayrıca icra, harç, vergiler, mahkeme masrafları ve avukatlık ücretlerini de giderlere ayrıca ilave etmek gerekir. Örneğin, Türkiye'de aylar süren bir kredi tasfiye sürecinden sonra, 100.- TL'lik bir teminat likidite edildiğinde masraflardan sonra

⁵⁰ [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_BRI\(2018\)614491](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_BRI(2018)614491)

bankanın eline geçen para miktarı 75.- TL ile 80.- TL arasında olmaktadır. Müşterinin haklı, ya da haksız değişik nedenlerle mahkemeye itiraz etmesi durumunda tahsilat süreci minimum 3 yılı bulabilmektedir. Paranın zaman maliyeti ile birlikte düşünüldüğünde, bankanın bu işlemde para kaybetmemesi mümkün değildir. Artan sorunlu krediler bundan dolayı bankaların karlılığını aşağı çekmekte olup, zayıflayan bilançoya sahip olan bu bankalar daha az kredi vermek isterler. Neticede kredi kaynaklarının firmalar ve bankalar arasındaki geçişi sektöre uğramış olur. Yine sorunlu kredilerin bilançoda yarattığı baskı nedeniyle banka yönetimi üzerine artan baskılar, banka yönetiminin vaktinin büyük bir kısmını sorunlu krediler için ayırmasına sebebiyet verir, kredi vermede isteklilik azalır ve yeni iş ve projelere ikinci plana atılır.

- **Daha Yüksek Sermaye Gereksinimleri:** TGA, normal performans gösteren kredilerden daha yüksek risk ağırlıklarına sahip olduğundan; yüksek takipteki alacaklar bu nedenle bankaların kaynaklarının buraya kanalize edilmesine neden olur. Bu durum ise daha yüksek sermaye gereksinimi doğurur. Çünkü tahsil edilemeyen kredinin bir şekilde fonlanması gerekmektedir. Mevduatla fonlandığında banka müşteriye faiz öder. Halbuki sorunlu krediden bırakın faizi anaparayı tahsil etmek de mümkün olmayabilir.
- **Daha Yüksek Fonlama Maliyetleri:** Yatırımcılar ve diğer bankalar, takipteki alacakları yüksek seviyelere sahip bankalara borç vermeye daha az isteklidir, bu bankalar için daha yüksek fonlama maliyetleri ve kar yaratma kapasitelerinin olumsuz yönde etkilenmesi demektir. Düşük reytingler ve artan fonlama maliyetleri bankanın hissesinin değerinin düşmesine de neden olur.

Bu kanallar karşılıklı olarak birbirlerini güçlendirebilir ve sonuçta kredi arzının azalmasına neden olabilir. Kredi arzının azalması, bankanın para kazandığı müşteri grubunun ihtiyaçlarını karşılayamaması anlamına gelir. Akabinde ise müşteri memnuniyetsizliği, mağduriyeti ve sonunda bankanın müşteriye kaybetmesi gelir. Bankanın müşteri tabanını koruyamaması ise değerinin düşmesine neden olur.

Sorunlu kredilerin artması nedeniyle bankaların kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirememesi kredilerin geniş halk kesimlerine ulaşamaması anlamına gelir. Refah seviyesini, ekonomik gelişmeyi ve özgürlükleri artırmanın yolu, bankacılık sektörüne ve ürün gamının da gelişimine bağlıdır. Kredilerin daha geniş halk kesimine dağılması ve artarak ekonomik büyümeye katkıda bulunması ülke daha fazla demokrasiyle yönetiliyorsa, özel mülkiyet hakkı gibi

bazı haklara saygı duyuluyorsa ya da bunlar verildiyse (kadınların seçilme hakkı gibi) daha fazla derecede mümkün olmaktadır (Calomiris ve Haber, 2018: 333-334).

Bankacılık sistemlerinin sağlığı büyük ölçüde verdikleri kredilerin sağlamlığında yatar. Sürdürülebilir bir bankacılık sistemi için sorunlu kredilerin kabul edilebilir seviyelerin üzerinde olmaması gerekir. Sorunlu kredilerin yüksek olduğu ülkelerde bankacılık sistemlerinin ayakta kalması da zordur. Bankacılık sistemlerinin gelişmiş olduğu ve devletin mali çıkarlarına hizmet eden bankacılık sistemleri, ulusların ayakta kalması, büyümesi, uluslararası ticaretten yüksek pay kapması, bugün ülkelerin ordulara ve silah sistemlerine sahip olması kadar önemlidir. Bu sayede dünya ticaretinden faydalanabilir, mevcut kaynakları en ucuz ve verimli bir şekilde kullanabilirler. Finansman olanaklarını kendi ülkelerinin ihracatı ve yatırımları için kullanan bankaların ülkelerinin gelişmişlik seviyelerine olan katkısı, sistemlerinin biçimlendirilmesinde de kendini gösterir.

4.2 TAKİBE DÖNÜŞÜMÜN İYİLEŞTİRİLMESİNDE GÖRÜLEN ENGELLER

Takibe dönüşümün iyileştirilmesinin önünde pek çok engel bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi belki de tarafların sorunu çözmedeki irade eksikliğidir. Bu irade eksikliği yetersiz hukuksal altyapı ile birleştiğinde süreç beklenenden çok daha uzun sürmekte, ne borçlu, ne alacaklı banka, ne de bu süreçten etkilenen firma çalışanları gibi üçüncü partiler sonuçtan memnun olmaktadır. Alacaklı banka borçlunun borcunu zamanında ödemediği halde teminatları likidite etmek için çok uzun zaman beklemekte, bu dönem boyunca sorunlu alacağını finanse etmeye devam etmektedir. Aslında borçlunun borcunu ödemediğinin yani temerrüde düştüğünün belirlenmesinden sonra, ki bankalar pek çok yetkili otorite tarafından denetlenmekte ve temerrüde ilişkin kayıtların yanlış olma olasılığı yok denecek kadar azdır, en kısa sürede kredi için teminat olarak verilen gayrimenkul ya da menkullerin paraya çevrilmesi mümkün iken, uygulamada değişik itiraz ve bahanelerle süreç en az 2-3 yıl kadar uzatılabilmektedir. Teminat olmadığı durumda da aslında değişen bir şey yoktur. Yine orada da borca yapılan değişik itirazlar süreci birkaç yıl uzatmaktadır. Gerçekte kredinin müşteri tarafından alındığı kuşkuyla yer vermeyecek şekilde ortada iken, sürecin değişik nedenlerle uzatılması en başta alacaklı olan bankaya zarar vermekte, verimsiz olarak kullanılan sermayenin ticari hayata tekrar dönmesi zaman almakta, bu sürede firmaların çoğu gayri faal hale gelmekte, çalışanları işsiz kalmakta, devlet ise vergi ve

sigorta primi kaybı yaşamaktadır. Kredilerin takip ve tasfiye sürecinin bu kadar yavaş işlemesi, ekonomideki kaynakların etkin kullanımını engellemekte, alacaklının yeni kredi verme iştahı azalmakta, kredilerden pay alması gereken verimli ve ülkeye katma değer katabilecek endüstriler kredi kaynaklarından uygun koşullarda faydalanamamaktadır.

Tahsili gecikmiş alacaklar sorununun diğer bir yüzü de, TGA'nın tanınmasındaki gecikmeler nedeniyle tahsilat sürecinin tıkanmasıdır. Alacaklı bankalar karşılık ayırmamak için krediyi takip hesaplarına atmada gecikmede, bu durum ise aslında sorunlu olan kredilerin sanki sorunsuz gibi kredi hesaplarında yer almaya devam etmesine neden olmaktadır. Kısmen ya da tamamen hiçbir anapara ve faiz tahsilatı yapılamayan kredilerin, normal krediler gibi işlem görmesi, bankalara reeskontlar üzerinden fiktif kar yazdırmaya devam etmesi sorunun bir anlamda uyutulması esasen kimsenin faydasına değildir. Nitekim bu durum kendini ekonominin büyümemesinde, gelişmemesinde, işsizliğin artmasında, enflasyonun artmasında, yatırımların gerçekleşmemesinde ve iflas erteleme, konkordato ve iflas artışlarında açıkça göstermektedir.

Takibe dönüşümün iyileştirilmesinde görülen engeller genellikle birbirlerine bağımlı olup, düzeltilmesinde çok kapsamlı bir yaklaşımın uygulanması gerekmektedir. Bu engeller aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir:

4.2.1 İhtiyatlı Denetim

Takipteki kredilerle ilgili mevcut muhasebe uygulamaları, sorunlu kredilerin kısa sürede tasfiye edilmesini zorlaştırmaktadır. Uluslararası uygulamalar kapsamında kredi ve değer düşüklüğü karşılıkları IAS 39 standardı dikkate alınarak hesaplanırken, 2008 küresel krizi sonrası kredi zararlarının mali tablolara yetersiz ve geç yansıtıldığı için eleştirildiğinden, IAS 39'daki gerçekleşen kredi zararı modeli yerine IFRS 9'daki beklenen zarar (expected loss) modeli gündeme gelmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu yöntem BDDK tarafından Bankalara belli bir dönem intibak süresi tanınarak ülkemizde de TFRS 9 adıyla uygulanmaya başlanmıştır. Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Yeni Yönetmelik 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, kredilerin sınıflandırılması bu yönetmelik kapsamında yapılırken bankaların kredileri için ayıracakları karşılıklar ise TFRS 9 kapsamında yapılmaktadır. IFRS 9'a göre aşağıdaki olaylara ilişkin gözlemlenebilir veriler finansal varlığın kredi değer düşüklüğüne uğramış olduğunu gösteren kanıtlar olarak sınıflandırılmaktadır⁵¹:

⁵¹ Fidan, M.M., (2018), "IFRS 9 Finansal Araçlar Standardına Göre Satın alındığında veya Oluşturulduğunda Kredi Değer Düşüklüğüne Uğramış Finansal Varlık Yaklaşımı", Maliye ve Finans Yazıları Dergisi, 1/109, s.246.

- İhraççının ya da borçlunun önemli finansal sıkıntı içinde olması,
- Temerrüt veya vadenin geçmesi gibi nedenlerle bir sözleşme ihlalinin meydana gelmesi,
- Ekonomik veya sözleşmeye bağlı nedenlerle, borçlunun içine düştüğü finansal sıkıntıdan dolayı alacaklının borçluya normal şartlarda düşünmediği bir ayrıcalık tanınması,
- Borçlunun iflasının veya başka bir finansal yeniden yapılanma içine gireceğinin ihtimal dahilinde olması,
- Finansal sıkıntılar nedeniyle finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması,
- Finansal varlığın, katlanılan kredi zararlarını yansıtan yüksek bir indirimle alınması veya oluşturulması.

Bu şartlardan en az birinin gerçekleşmesi halinde o müşteri için beklenen zarar karşılığı hesaplanmaya başlanmaktadır. TFRS 9 uygulamak istemeyen bankalara uygulanan karşılık oranları da ağırlaştırılmıştır. Bu yaklaşım teoride herhangi bir sorun görünen krediler için kredi riski devam ettiği sürece hem anapara, hem de faiz için kredi değer düşüklüğünden dolayı beklenen zarar hesaplanmasını gerektirirken uygulamada kişisel değerlendirmeler daha fazla karşılık ayrılmaması yönünde hareket ettiğinde, bunu önleyecek mekanizmalar bulunmamaktadır. TFRS 9, BDDK'nın izin vermesiyle uygulama alanı bulurken, özellikle uygulamaya intibak sürecinde yer verilen pek çok istisnanın daha şimdiden söz konusu uygulamayı erozyona uğrattığı düşünülmektedir. Örnek verecek olursak, yakın izlemedeki kredilere ayrılan karşılık oranlarının düşürülmesi, önceki uygulamada müşterinin bir kredi ürünüde temerrüde düşmesi bütün kredileri için temerrüt durumu yaratırken buna tüketici kredileri için istisna getirilmesi, belli sektörlerle ilişkin birinci ve ikinci grupta yeniden yapılandırmalara izin verilmesi gibi.

Zayıf sermaye tamponları ve sorunlu krediler için ilave teminatların alınmasındaki zorluklar, bankaların bu kredileri takipteki krediler olarak sınıflandırmadaki isteksizliğini artırmaktadır. Düşük karlılık oranları ve yetersiz sermaye tamponları, bankaların karşılıkları artırma ve kredi zararlarının zamanında tanınarak hesaplanması kabiliyetini engellemektedir. Bankaların ilave karşılıkları tolere edecek yapıdan uzak oluşu ve yüksek takipteki alacaklarının seviyesi bankaların daha fazla kredi zararını kabul etme kabiliyetini de kısıtlamaktadır.

Bir diğer konu da teminatların değeridir. Bankaların gayrimenkullere ilişkin ekspertiz şirketlerine yaptırdığı değerlendirme çalışması sonuçları, özellikle piyasaların yavaşladığı dönemlerde piyasa fiyatlarından aşırı derecede uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşma kredinin takibe atılması halinde daha fazla karşılık ayrılması gibi bir sonucu doğuracağından, çok arzu edilmemektedir. Takibe

atılmadan satış ise, ya gayrimenkul sahibinin istediği fiyatı kimsenin vermemesi, ya da bankanın gayrimenkulün satışıyla sorunlu riskini kapatamaması veya ilave teminatının olmaması nedeniyle zarar yazma olasılığından dolayı gerçekleşmemektedir. Lokasyonuna bağlı olarak konut ve ofis gibi gayrimenkullerin değerlemesinde ve satışında yaşanan bu sıkıntılar, söz konusu gayri menkul spesifik bir alıcıya hitap eden fabrika, arsa, tarla ya da başka nitelikte bir gayri menkul olduğu taktirde en az üç kat ya da dört kat artmakta, bazen de hiç alıcı bulunamamaktadır. Böylece sorunlu kredilerin tanınması ve tasfiyesi daha da uzamakta ve gecikmektedir. Ülkemizde yeterince derin ve sofistike gayrimenkul piyasalarının oluşmaması da bu sıkıntıların yaşanmasının bir nedenidir. Banka sermayelerinin ve karşılıklarının artırılmasına yönelik denetim çalışmalarının, takipteki alacakların tahsilatını ve tahsil hızını etkileyebileceği düşünülmekte olup, bankaların her türlü önyargıdan uzak bir şekilde kredi değerliliğinde bir bozulma olduğu anda gerekli önlemleri almalarının yapılarının sağlamlığını artırabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca Bankaların kredi izleme ve tahsilat departmanlarının kredilerin teminatına alınan gayrimenkullerin değerlemesi ve piyasa değeri üzerinden satışı konusunda yeterli sayıda ve yetkinlikte personel istihdam etmesinin bankaların sorunlu kredileri tanıma ve tasfiye etme sürecinde çok faydalı ve gerekli olduğu açıktır.

4.2.2 Yasal Engeller

Borçların kısmen ya da tamamen ve zamanında ödenebilmesi için etkili bir icra iflas sistemine sahip olunması şarttır. İcra iflas sistemleri alacaklıların tüm haklarını öngörülebilir, hızlı ve şeffaf bir şekilde, anapara ve/veya faizi ile birlikte, orijinalinden herhangi bir değer kaybetmeden tahsil etmelerine müsaade edecek ideal bir mekanizma olmalıdır. Toplumsal ve ekonomik düzenin korunması çoğu zaman alacaklı borçlu mekanizmalarının doğru bir şekilde işlevlerini yerine getirmelerine bağlıdır. Birinin diğeri aleyhine bozulması sistemlerin bozulmasını da beraberinde getirir. Bu nedenle alacaklının borç verdiği tutarın yani sermayesinin ülkenin hukuk sistemi tarafından aynen korunarak en hızlı ve etkin bir şekilde geri dönmesinin sağlanması gerekmektedir. Borçlu borcunu ödemediğinde mekanizmanın hem icra aşamasında, hem de sonrasında işlememesi ya da yavaş işlemesi borçlunun değişik şekillerde mal kaçırmasına neden olmakta ve alacaklı sermayesini kaybetmektedir. Bu durumda sermaye, toplumun adalet kurallarına aykırı bir şekilde, onun sahibi olmayan bir kişiye transfer edilmektedir. Bu kişi veya firmanın sermayeyi verimsiz bir şekilde tüketerek dolaşımdan çıkmasına neden olması, esasında hem ekonomik kaynakların yok edilmesi, hem de onu kullanabilecek başka girişimcileri engellemesi anlamına gelmektedir. Bu

nedenle sermayenin korunarak büyütülmesi, ülkenin gelişimi ve kalkınmasının sağlanması yönünde önemli bir destektir.

İcra iflas yasalarının bu konuda yeteri kadar bilgisi ve tecrübesi olmayan kişiler tarafından yavaş ve tutarsız bir şekilde uygulanması da alacakların tahsil edilmemesindeki en önemli etmenlerden biridir. Bu yavaşlık çoğu zaman borçlunun mal kaçırmasına, ya da borç aldığı kaynakları verimsiz bir şekilde kullanmaya devam etmesine neden olmaktadır. Bu yavaşlığın Türkiye'deki icra iflas sisteminin itiraz noktalarıyla borçlu tarafından çıkmaza doğru sürüklenmesi, borç verme mekanizmalarının kalıcı olarak bozulmasına neden olmaktadır. Yasal otoritelerin bankaların tahsil edemediği ya da etme olanağı bulamadığı sorunlu kredileri, süreçlerin kısaltılarak, daha kısa zamanda bilançolarından çıkarmalarına yönelik teşvik edilmeleri ve bu konuda idari tedbir alınmasına yardımcı olmaları gerektiği düşünülmektedir. Örneğin borçluya ait gayrimenkulün icradan satış aşamasında bilirkişi tarafından yüksek belirlenen ve kesinleşen değeri, aradan 2 yıl geçmeden yeni bilir kişi raporu düzenletilememesi nedeniyle, icradan satışı zora sokmuştur. Bilirkişi değeri ile piyasa fiyatı arasındaki fark aşırı derecede yüksek olduğunda satış gerçekleşmemiş ve süreç en az 2 yıl uzamıştır.

Özellikle kurumsal borçlulara ilişkin icra iflas yasalarında gayrimenkullerin likidasyonuna ilişkin süreç çok uzundur. Örneğin konut kredisi kullanan bir gerçek kişi iki taksit üst üste borcunu ödemediği takdirde borcu muaccel hale gelebilmekte ve itiraz yolları çoğunlukla kapalı olarak temerrüde düştüğü tarihten itibaren 2-3 ay içerisinde sahibi olduğu gayrimenkul icradan satışa çıkabilmektedir. Ticari kredilerde ise bu hemen hemen imkansızdır. Türkiye'de gayrimenkul teminatlı bir ticari kredinin icradan satışı 3-4 yılı bulabilirken, Avrupa ülkelerine bakıldığında sorunlu kredi oranı görece daha düşük ülkelerde bu süre 1-1.5 yıl olurken, TGA rasyosu çok yüksek olan Yunanistan, İtalya ve Romanya gibi ülkelerde 4-5 yıla uzayabilmektedir⁵².

TGA'ların tasfiye edilmesinin önündeki diğer bir yasal engel de borç ödemede konjonktür vb. nedenlerle sıkıntı yaşayan firmaların etkin iflas erteleme ve/veya konkordato gibi mekanizmalarla yeterince korunmamasıdır. Bu konuda var olan yasalar maalesef kötü niyetli borçlular tarafından istismar edilmekte, gerçekte yasa koyucunun amaçladığı şekilde yasa uygulama olanağı bulamamaktadır.

⁵²<https://www.imf.org/en/search#q=a%20strategy%20for%20%20resolving%20Europe's%20Problem%20loans&sort=relevancy>

Bazen alacaklılara bağıl değişik nedenlerden dolayı borçlunun yarattığı nakit akışa uygun ödeme planı oluşturulamaması nedeniyle de borcun tasfiyesi sıkıntıya girebilmektedir. Örneğin bir kısım alacaklının kendine öncelik tanınmasında ısrar etmesi ya da bir kısım alacaklının taksit ödemelerinde mutlaka anapara ve faiz ödenmesini talep etmesi gibi.

4.2.3 Sorunlu Borç Piyasaları

Türkiye’de sorunlu kredilerin alım satımının yapıldığı piyasaların gelişimi çok yenidir. Yasaya göre bankalardan sadece varlık yönetim şirketleri sorunlu kredileri satın alabilmektedir. Bu piyasaların gelişmemesi sorunlu alacakların kısa sürede çözülmesini engellemektedir. Takipteki alacaklar için likit bir ikincil piyasa geliştirmek, bankaların sorunlu varlıklarını elden çıkarmaları ve geri kazanım değerlerini arttırmaları için önemli bir seçenektir. Sorunlu borç piyasaları, Bankaların kötü kredilerini bilançolarından çıkarmalarını sağlayarak, bankalar üzerindeki yükü azaltmaya yardımcı olur ve özellikle küçük bankalar için daha düşük maliyetli bir alternatif sunarak kredi geri kazanım değerlerini artırabilirler. Fakat varlık yönetim şirketlerinin bankalardaki mevcut takipteki kredi büyüklüğüne göre son derece küçük oluşu ve ikincil piyasaların da gelişmemesi bunun önündeki en büyük engeldir. 2017 yıl sonu rakamlarına göre Türkiye’deki varlık yönetim şirketlerinin aktif büyüklüğü 3,7 milyar TL iken, aynı tarih itibarıyla bankalardaki sorunlu kredi toplamı 64 milyar TL’dir⁵³.

Diğer taraftan icra satışlarına yeterince bireysel ve kurumsal yatırımcının katılmaması da ayrı bir sorundur. Bu piyasaların yeterince şeffaf ve güvenli olmaması bu satışların uygun fiyattan gerçekleşmesini engelleyen ayrı bir faktördür.

4.2.4 Bilgilendirme Engelleri

Sorunlu kredilerin kısa sürede satılamamasının önündeki en büyük engellerden biri bilgilendirme eksikliğidir. Yatırımcıların satın alacağı sorunlu krediyi ve teminatını bankalar kadar iyi tanıyamaması nedeniyle, sorunlu kredinin piyasa fiyatı ile bankanın defter değeri arasında bir fark meydana gelmektedir. Bu fark çoğu zaman bilgi eksikliğinden dolayı yatırımcıyı yeterli fiyatı vermekten imtina ederken, diğer taraftan aradaki farkın çok oluşu bankaların da satış yapmaya gönüllü olmamaları sonucunu doğurmaktadır. Bankaların satış yapmamadaki endişesi, daha fazla karşılık ayırma gereksinimi iken, sorunlu krediyi satın alacak yatırımcıların ise maliyetleri ekledikten sonra yatırımını karlı bir şekilde satabilme beklentisidir.

⁵³ <https://www.pwc.com.tr/tr/sectorler/varlik-servet-yonetimi/yayinlar/turkiye-tga-pazari.html>

4.2.5 Vergisel ve Diğer Engeller

Tahsili gecikmiş alacakların alım satımında uygulanan vergiler, maalesef bu satışların yapılamamasındaki diğer bir engel olarak kendini göstermektedir. Nitekim varlık yönetim şirketlerine ilk kuruluş aşamasında 5 yıl süre boyunca çeşitli vergi ve harçlarda istisna tanınırken, 5 yıldan sonra bu istisnalar kaldırılmaktadır. Diğer taraftan bireysel ve kurumsal yatırımcılara icradan satın alma esnasında herhangi bir vergi muafiyetinin getirilmemesi, yatırımcıların bu ihalelere katılmasını engellemekte, bu nedenle önce bankalar alacağına istinaden ihaleye girip, vergisiz olarak gayrimenkulü satın alıp daha sonra yatırımcılara satma yoluna gitmektedir. Halbuki bu durum hem süreci uzatmakta, hem de bankaya harçlar, fonlar ve avukatlık ücreti ve tahsil ücreti gibi maliyetler yüklenilmesine neden olmaktadır.

4.3 TAKİBE DÖNÜŞÜMÜN İYİLEŞTİRİLMESİNDE TEDBİR VE UYGULAMALAR İLE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ

1929 Büyük Dünya Krizi, 1970'lerdeki Bretton Woods Sisteminin Çökmesi ve Petrol Şoku, 1997 Asya Krizi, 2008 Küresel Finans Krizi ve sonrasındaki Avrupa deneyimi, tahsili gecikmiş alacak sorununun kapsamlı bir stratejiyle ancak çözülebileceğini göstermiştir. Ülkelerin yarattığı gelire göre kredi kullanımlarının artması, ülkenin zenginleşmesi, halkın refahının artırılması ve hızla büyümesi için çok önemli bir enstrüman olmakla birlikte, bunun çok iyi yönetilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kontrolsüz ve hızlı kredi büyümesi ülkeyi çok daha geriye de götürebilir. Tahsili gecikmiş alacakları minimum seviyede tutarak kredilerde büyüme gerçekleştirebilmek için her şeyden önce sıkı denetim politikalarının oluşturulması ve uygulanması, icra iflas kanunlarında gerekli hızı, adaleti ve şeffaflığı sağlayacak reformların yapılması ve sorunlu kredilerin daha kolay alınıp satıldığı sorunlu kredi piyasalarının kurulması ve teşvik edilerek geliştirilmesi yapılması gereken en temel faaliyetler olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan bilgiye erişimin artırılması ve vergisel sistemde değişiklik getiren politikaların uygulamaya konması da önemlidir.

Takipteki alacakların önemli oranda artışının yaşanabilecek büyük ekonomik krizlerin habercisi olabileceği gerçeğinden hareketle, tahsili gecikmiş alacaklarla mücadele için ülke genelinde koordine edilmiş bir kurul oluşturulması çok faydalı olabilir. Bu kurul takipteki kredilerdeki trendi izlerken sorunun kaynaklarına inebilir ve gecikilmeden önleyici tedbirlerin

alınmasını sağlayabilir. Böylece, takipteki kredilerle ilgili toplumdaki bilinç de artacağından ekonomiye son derece pozitif ve önemli katkılar sağlayabilecek bir temel oluşturabilecektir.

4.3.1 Denetim Politikaları

Muhasebe politikalarının mümkün olduğu kadar muhafazakar olması, bankaların olası kredi kayıplarına karşı daha dirençli olmasını sağlar. Bu nedenle özellikle sorunlu kredi tanımının erken yapılarak, gecikilmeden bazı önlemlerin alınmaya başlanması bankaları olası daha büyük risklere karşı koruyucu bir etki yapar. Bankalar, kredi sorunlarını biriktirmeden çözüme yoluna giderse ve bunlar için daha baştan yeterince karşılık ayırırsa, birikmenin getireceği hantallıktan kurtularak daha verimli ve karlı olurlar. Sorunlu kredilerin erken tanınmasıyla birlikte yeni kullanılan kredilerle ilgili daha en başta belli bir süreliğine karşılıkların yüksek tutularak belli bir performansa erişildikten sonra normal oranlara dönüştürülmesi de bankaları olası yeni risklerin getirebileceği sürprizlerden koruyacaktır. Ayrıca bankaların sorunlu kredi hesabında tuttıkları kredilere belli bir süre sınırı getirilmesi halinde, bankalar sorunlu kredileri daha hızlı eritmek için baskı altında kalacak ve sorunlu kredilerin getireceği ani sermaye gereksinimini daha uzun vadeye yayma şansına sahip olacaklardır.

Bankaların kullandıkları kredilerin teminatına aldıkları menkul ve gayri menkullerin değerlemesini en az yılda bir defa olmak üzere ve istenildiğinde daha da sık yapılmak üzere piyasa satış fiyatına çok yakın olacak şekilde BDDK ve SPK lisanslı eksperlere yaptırımlarının kredilerde herhangi bir problemle karşılaşılması halinde ayıracakları karşılıkları düşüreceği düşünülmektedir. Ekspertiz değerlerinin söz konusu gayrimenkulün lokasyonuna göre oluşturulacak değerlendirme fiyatları üzerinden belli aralıklarla kontrol edilerek teminat sistemine yansıtılması bankanın daha proaktif önlem almasını sağlayabilecektir. Diğer taraftan ekspertiz değerlerinin ilk oluşma ve teminat sistemine kaydı esnasında üçüncü bir göz tarafından teminat portföyünün belli bir kısmıyla sınırlı olmak üzere piyasa fiyatları üzerinden kontrol edilmesi, gerektiğinde ziyaret edilmesi de bankanın ileride herhangi bir sürpriz yaşamasını engelleyebilecektir. Sorunlu kredilerin teminatında yer alan gayrimenkullerle ilgili olarak ise daha kısa sürelerde (örneğin 3 ay) değerlendirme ve gözden geçirmeler, ziyaretler yapılarak gayrimenkullerin gerçek piyasa satış fiyatına en yakın değer belirlenmeli ve buna göre karşılık tutarları güncellenmelidir.

Her bankanın kendine özgü bir sorunlu kredi takip yönetim sistemi olması sağlanmalı ve banka kredilerde herhangi bir bozulma görüldüğünde hangi işlem için müşteriye karşı ne şekilde davranış geliştireceği, müşteriden hangi koşulları yerine getirmesinin beklendiği belirlenmiş olmalıdır.

Böylece bozulma emareleri gösteren müşteri normal işlemlerinin olduğu sistemin dışına alınacak ve burada uygulanacak kendine özgü tedavi yöntemleriyle krediler açısından iyileşmesi sağlanmış olacaktır.

4.3.2 İcra, İflas ve Borç Tahsilatı Reformları

Kredibilitesinde bozulma görülen ancak yaşayabilir durumdaki firmaların uygun teşvik ve önlemlerle kredilerinin yapılandırılması hem borçlu firma bazında, hem de kredi veren alacaklılar bazında sağlanabilir. Yasal çerçevenin hızlı bir şekilde çizilmesinin sağlanarak, mahkeme dışı çözümleri de içerecek şekilde, tutarlı, verimli ve öngörülebilir bir şekilde uygulanmasını desteklemek için mahkemeler ve icra-iflas daireleri dahil bir çerçeve oluşturulmalıdır. Bu çerçeve yaşamasına gerek olmayan, ya da yaşamayacak firmaların hızlı bir şekilde tasfiye edilmesini sağlamalı, yaşayabilecek olanları ise belli kriterler gözetilerek canlandırmanın yolları aranmalıdır. Böyle bir yapıda hiçbir alacaklının ortak çözüme hayır deme hakkı ve yetkisi olmamalıdır. Diğer taraftan yaşamayacak firmaların ise itiraz yolları kapalı olacak şekilde hızlı bir şekilde varlık ya da teminatlarının satılarak tasfiye edilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Belli bir nakit akışı olan ve ayakta kalmasında, faaliyet göstermesinde fayda bulunan firmaları ortaklaşa yapılandırılırken bu konuda uzmanlaşmış görevli mahkemeler oluşturulmalıdır. Hatta bu mahkemelerin üyelerinin çoğunluğu ekonomi, muhasebe ve bankacılık alanında belli bir tecrübesi olan kişilerden seçilebilir. Türkiye'deki ticari ve iş anlaşmazlıklarıyla ilgili sorunların mahkemeler nezdinde daha kısa sürede ve hakkaniyete en uygun şekilde çözülebilmesinin böylece mahkemelerin bu alanlarda karar verici uzman kişileri istihdam etmesiyle daha olanaklı olabileceği düşünülmektedir. Doğal olarak, hayat deneyimi ve iş tecrübesi yeterince olmayan, hele ki karar vermek durumunda olduğu konu hakkında sınırlı, ya da hiç tecrübesi olmayan üyelerin verebileceği kararların hem daha yavaş, hem de etkisiz olması beklenilebilir. Firmanın ayakta kalması için mahkeme dışında müzakere edilen hususlarla ilgili mahkemelerle koordineli hareket edilerek daha sonra onayları alınabilmeli, yeniden yapılanma sırasında firmaya finansman sağlanabilmeli, yasal olarak ve bozulamaz bir şekilde tüm alacaklıları içeren kapsayıcı yeniden yapılandırma yapılabilmesi, yaşamayacak firmalara yapılandırma hakkı tanınmalı, yine bu firmalara maliyetsiz ya da düşük maliyetli faaliyetlerini sona erdirmeye yolları açılmalı ve hisse değişimi, gayri menkul devri, menkul devri ya da takası gibi borç ödeme yöntemleri geliştirilmelidir.

Borç yeniden yapılandırmalarında belli araçların, danışmanların yönetiminde hem alacaklının hem de borçlunun çıkarları korunarak en kısa sürede borç yapılandırma anlaşmaları yapılabilmesi

ve bu anlaşmaların daha sonra mahkemelerin onayından geçirilmek üzere kesin ve bağlayıcı olmaları sağlanabilir. Özellikle taraflara belli oranda vergi teşviki ve avantajı da sağlayan bu yöntem, Endonezya, Güney Kore, Malezya, Tayland ve İzlanda gibi ülkelerde denenmiş ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Bu yöntemde, tarafları bir araya getirmek ve imzalarını almak amacıyla bazen kamunun müdahalesi de gerekebilmektedir⁵⁴.

Kredi sözleşmelerine eklenecek bir madde ile firmaların kredi ödemelerinde temerrüde düşmesi durumunda herhangi bir mahkemeye ve aracıya gitmeden teminatta olan veya sahip olunan gayrimenkullerin banka tarafından satışının yapılarak borçların ödeneceği şeklinde bir düzenleme yapılabilir. Bu kapsamda kullanılan kredilere daha düşük fiyat uygulanması sağlanarak teşvik edilebilir. Bu kapsamda kullanılan kredilerde herhangi bir sorun yaşanması halinde kredi en kısa sürede, herhangi bir itiraz yoluna sapılmadan, üstelik normal bir satış işlemi yapılarak tasfiye edilebilecektir. Bu yöntemin özellikle kredi kullanan firmalara bir seçenek olarak sunulması hem kredilerin daha sağlıklı bir şekilde geri dönüşünü sağlayabilecek, hem de kredi borçlusunun krediyi muntazaman bir şekilde kullanmasını ve değerlendirmesini sağlayacaktır. Esasında bu yöntemle kredi işlevinin daha etkin ve verimli kullanılmış olması sağlanacaktır. Gerçekten de, hem borçlu, hem de banka tarafından tahsilata yönelik yapılabilecek olası harcamalar büyük oranda azaltılabilecektir. Hele ki satışta vergi teşvikinin de sağlanması halinde, sorunlu kredilerin bankalarda birikmesi nedeniyle neden olduğu tahribat da büyük oranda ortadan kalkmış olacak ve sorunlu kredi nedeniyle satılmak zorunda kalınan gayrimenkullerin değeri piyasa fiyatına daha yakın bir değerden işlem görme şansına kavuşmuş olacaktır. Böylece ne borçlu, ne de alacaklı işlem nedeniyle zarara uğramayacak, ya da zararları minimum seviyede kalacaktır.

Sorunlu kredilerin daha etkin bir şekilde takip edilebilmesi ve kısa sürede önlem alınabilmesi amacıyla, özellikle sorunlu kredi dosyalarıyla sınırlı olmak üzere, bankaların sorunlu kredilerle ilgili yetkililerinin Adalet Bakanlığı nezdindeki UYAP sistemine erişiminin sağlanmasının çok faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu vasıtayla sorunlu kredi işiyle uğraşanlar ilk elden ilgili

⁵⁴ Jassaud, N. and Kang, K.H., (2015), “ *A strategy for Developing a Market for Nonperforming Loans in Italy*”, International Monetary Fund, Working Paper, WP/15/24, p.23

davanın nasıl ve ne şekilde yönlendirildiğini, hangi aşamada olduğunu, bir sonraki aşamada ne beklendiğini ve ne yapılacağını ilk elden bilir ve ona göre gerekli aksiyonları alabilirler.

Uygun vergi teşvikleri, kredi kayıplarının tanınmasını hızlandırabilir. Bankalar, ayıracağı karşılıkların artması nedeniyle kredi zararlarını tanımada yavaş davranmaktadır. Bunun makul bir süreyle sınırlanmasının problemleri kredi sorununu çözmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir. Örneğin İtalya’da 2012 yılına kadar kredi değer düşüklüğü süresi 18 yılken, bu tarihte önce 5 yıla düşürülmüş, arkasından da 2015 yılında, anında tam değer düşüklüğü uygulamaya konulmuştur.

Firmaların kapanmasını, çalışanların işsiz kalmasını engellemek amacıyla firmalar zor duruma düşmeden önce bazı tedbirler almaya zorlanabilir. Örneğin zararına satış yaptığı görülen, borcu cirosuna göre çok artan firmalar kamu otoritesi tarafından yetkilendirilmiş danışmanlardan tavsiye almaya zorlanmalı ve alınan tavsiyelerin takibi yapılmalıdır.

Ayrıca gün geçtikçe mali verileri bozulan, sermayesini kaybeden ve batmaya doğru giden firmaların yönetimine, firmanın faaliyetlerine devam edebilmesi, istihdamın sürdürülebilmesi ve vergi ödemeye devam edebilmesi için kamu tarafından müdahale edilebilmelidir. Bu durumda firmaya kayyum atanabilir, tıpkı bankalarda olduğu gibi firmalar gözetim altına alınarak yönetici atanabilir, ya da belli atamalarda kamunun görüşüne başvurulması istenebilir. Bu yönetici ve kayyumlar belli sürelerde kamuya verilmek üzere finansal raporlar hazırlayabilir ve bu raporlar hazırlanmadan firma sahiplerinin firmadan her ne surette olursa olsun fon çekişi engellenebilir.

Firmanın mevcut durumuna göre mahkemeler, yargıçlar veya görevli başka organizasyonlar tarafından icra ve iflas süreçleri hızlandırılabilir veya firmaya ikinci bir şans verilmesi yönünde karar alınabilir. Özellikle firmaları olası risklere karşı koruyacak ve sermaye enjeksiyonunu kolaylaştıracak önlemler alınırken, bu önlemler gereğince aksiyon almayan firma sahip ve yöneticileri ile ilgili aksiyonlar, topluma ve ekonomiye gelebilecek olası zararlar da dikkate alınarak gecikilmeksizin uygulanmalıdır.

4.3.3 Dışsal Takipteki Krediler Yönetimi ve Sorunlu Borç Piyasaları

Tahsili gecikmiş alacakların piyasada hızlıca tasfiye edilebilmesini sağlayabilmek amacıyla sorunlu kredilerin alınıp satıldığı piyasaların kurularak geliştirilmesi ve teşvik edilmesi şarttır. Bu piyasalar bütün yatırımcılara açık olmalıdır. Bu yatırımcılar bankaların satışa sunduğu sorunlu alacaklar hakkında her türlü bilgiye ulaşabilmeli, ona göre teminat değerine yakın piyasa fiyatı oluşumu sağlanabilmelidir. Potansiyel gayrimenkul yatırımcısı teminatın gelecekteki nakit akışını iskonto etmek suretiyle gayrimenkulün değerini belirler. Ayrıca bu süreçte yapacağı yönetim,

yatırım, personel vb. masrafları da maliyete ekler. Bankalar sadece yıllık fon maliyetiyle hesaplama yaparken, potansiyel yatırımcı yapacağı tüm masrafları satın alacağı sorunlu kredinin değerinden düşer. Potansiyel yatırımcının satın alacağı sorunlu alacaktan tek beklentisi, mevcut efektif faiz oranıyla gelecekte elde edeceği nakit akış değerinden yapacağı harcamaları düşükten sonra kalan değerdir. Eğer bankalardan daha avantajlı ve teşvik edici şartlara sahip olmazlarsa potansiyel yatırımcılar donuk alacağı satın almak istemeyeceklerdir. Bu nedenle potansiyel yatırımcının teşvik edilmesi sorunun çözümü için kritik öneme sahiptir. Donuk alacaklar için piyasada iki tür potansiyel yatırımcı vardır. Bunlardan birincisi varlık yönetim şirketleri, diğeri ise piyasanın geri kalanıdır.

Bankalarda uzun yıllardan beri birikmiş sorunlu kredi portföylerinin kısmen ya da tamamen menkulleştirilmesi suretiyle yapılandırılmış finansman teknikleri kullanılarak bankaların bilançosunun temizlenmesi, Türkiye’de sorunlu kredilerin çözülmesinde en büyük adımlardan biri olarak görülmektedir. Bu tür finansmanda devlet değişik niteliklere göre ayrılmış sorunlu kredi portföylerinin belli bir kısmına kendi garantisini koymakta ve kredileri satın alacak varlık yönetim şirketlerine belli şartlarda garanti vermektedir. Aslında ekonominin yavaşladığı dönemlerde sorunlu firmaları herhangi bir analize tabi tutmadan ilave nakit enjeksiyonlarıyla ayakta tutmaya çalışmak yerine, devletin varlık yönetim şirketlerine belli şartlara bağlı garantiler vererek sorunlu kredilerin bir an önce tasfiyesine destek olabileceği düşünülmektedir. Böylece hem sorunlu firmaların piyasada yarattığı kalabalık ortadan kalkar, hem de kredilerin daha verimli yatırımlar yapabilecek firmalara akmasına yardımcı olur.

Yapılandırılmış finansman tekniklerinde, en azından sürecin sonuna kadar devletten herhangi bir nakit çıkışı olmayacağı gibi, süreç sonunda devletin bu işten ilave para kazanması da mümkün olabilir. Sorunlu kredilerin baskısından kurtulan bankalar ise asli işlevleri daha iyi bir şekilde yerine getirebilir. Devlet ise bu sayede elindeki nakdi, teşvik etmek istediği, gelişmeye açık endüstrilere yönlendirebilir.

4.3.4 Destek Önlemleri

Tahsili gecikmiş alacaklarla daha etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için borçluya ilişkin her türlü bilgiye ulaşım sağlanabilmelidir. Türkiye’de ticari işletmeler ve bireyler için Kredi Kayıt Bürosu nezdinde iki ayrı kayıt tutulmaktadır. Ticari işletmeler için hizmet veren büro Kurumsal Kredi Bürosu, bireyseller için hizmet veren büronun adı ise Bireysel Kredi Kayıt Bürosu’dur. Bireylerin kullandığı her türlü kredi bireysel KKB’den gözlenebilmektedir. Aynı şekilde ticari

işletmelerin kullandığı krediler de kurumsal KKB'den gözlenebilmektedir. Türkiye'de sadece Kredi Kayıt bürosunun verdiği bu hizmet son zamanlarda daha da gelişmiştir. Hem gerçek kişiler, hem de firmalar için skor puanı hesaplaması yapan ve kişi ve firmalarla ilgili pek çok kayıt tutan bu sistemlerin sorunlu kredilerle ilgili her türlü bilgiye tek merkezden ulaşılabilmesi anlamında katkısı son derece yüksektir. Fakat bu sistemlerin ihtiyaçlara uygun olarak, belki de bir kısmının tüm bankalara ve varlık yönetim şirketlerine ücretsiz erişim sağlanarak geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle belli bir tutarın üzerindeki kişi ve firmalara ait kayıtların sorunlu kredilerle mücadele için bilinmesine ihtiyaç vardır. Örneğin vergi borcu, SGK borcu, SGK kaydı olan firma ve kişiler, üzerinde herhangi bir takip haciz kaydı olan kişi ve firmalar, menkul, gayri menkul, makine ve teçhizat varlıkları, filtrelenmiş ve belli bir tutarın üzerindeki son 2-3 yıla ait banka hesap hareketleri, yurtdışı zenginliklerine ilişkin kayıtlar, sahip oldukları, ortak oldukları ya da yönetiminde oldukları firmaların kayıtları ve hisse dereceleri, bilanço ve gelir tabloları, denetim raporları, devam eden davalar vb. Bu bilgilere ulaşım borç sorununun geri dönülmeyecek bir biçimde çözülmesine yardımcı olacak ve ülke ekonomisini sorunlu kredilerin zararlı etkisinden koruyacaktır.

Ayrıca Türkiye'de borçluların bankalara, kamuya ya da başka alacaklılara olan borçları konusunda soru sorabilecekleri, danışmanlık alabilecekleri borç danışma merkezleri kurulmalıdır. Bu danışmanlık merkezleri borçlu firma ve bireylere haklarının ne olduğunu, hangi konuda nasıl davranmaları gerektiği ücretsiz bir kamu hizmeti olarak verebilir. Böylece borç yönetim kültürü oluşmaya başlayabilir ve her şeyden de önemlisi tasarruf oranlarının son derece düşük olduğu ülkemizde tasarruf kültürünün de oluşmasına ve artırılmasına yardımcı olur. Mikro ve küçük işletmelerin, borç ve tedarik zincirini yönetebilmeleri amacıyla kredi yönetimini anlamalarını sağlayacak şekilde kredi yönetim kurumlarına erişimi olmalıdır. Bu tür hizmetlerin hem hane halkına hem de küçük işletmelere verilmesi, gerek yeni işletmelerin kurulmasında, gerekse mesleklerindeki yeterliliğe ulaşmalarında büyük ölçüde fayda sağlayacaktır.

Sorunlu kredilerin yönetiminde önemli bir nokta de teminata konu menkul ve gayrimenkuller hakkında yasal çerçevede güvenilir, doğru, objektif ve şeffaf bilgilere ulaşılabilmesidir. Bu çerçevede en uygun yatırım kararlarının alınabilmesi için menkul, konut ve ticari gayrimenkul işlem fiyatları ve temel mülk nitelikleri halka açık bir web sitesinde bulunmalıdır. Menkul ve gayrimenkul açık artırmaları, kamuya açık bir web sitesi aracılığıyla ilan edilmeli ve açık artırmanın kendisinin elektronik bir platformda uygulanması gibi en fazla sayıda teklifi çekmeyi

amaçlamalıdır. Ayrıca yatırımcı herhangi bir korku olmadan ve yatırdığı ücreti ihaleyi kazanamadığında en kısa sürede yatırdığı parayı (teminatı) geri alacak şekilde menkul ve gayrimenkul icra ihalelerine internet ortamında elektronik olarak girebilmelidir. Böylece ihalelerde daha makul ve piyasa fiyatlarına yakın değerler oluşabilir.

Kredilerin tasfiye sürecini iyileştirebilmek amacıyla vergisel reformlar yapılmalı, hem kamu alacağı, hem özel alacak bu piyasaların gelişmesini teminen aynı vergi oranlarına sahip olmalıdır. Özellikle bir vergiden dolayı bir sorunlu kredi satış işlemi yapılamıyorsa ve satış fiyatını satışın yapılamaması yönünde artırıyor, bu vergi ortadan kaldırılmalıdır. Yürürlükteki vergi kural ve oranları, alacaklıların kredi sağlama veya ertelemeleri veya temel bir teminat satmaları konusunda cesaret kırdıkları alanlarda gözden geçirilmeli ve değiştirilmelidir. Borçluların borç yeniden yapılandırmasını veya defterden silme yani aciz vesikası alma anlaşmalarını kabul etmesini engelleyen vergi oranları ve kuralları da değiştirilmelidir.

Avrupa Birliği'nin sorunlu krediler konusunda üye ülkelerde uygulanmak üzere aldığı önlemler sayesinde üye ülkelerde çok yüksek boyutlarda olan tahsili gecikmiş alacakların kimi ülkelerde yavaş, kimi ülkelerde hızlı olmak üzere adım adım aşağı çekildiği görülmektedir. Avrupa Birliği Ekonomik ve Finansal İşler Konseyi (ECOFIN), 11 Temmuz 2017'de aldığı bir kararla, bankacılık sektöründeki takipteki alacaklar sorununu ele almış ve bir eylem planını onaylamıştır⁵⁵. Bu eylem planı doğrultusunda tespit edilen on dört adet aksiyondan on bir adeti tamamlanmış, birinin tamamlanmasına çok yaklaşılmış ve iki adeti ise halen devam etmektedir:

i. Tamamlanan aksiyonlar;

- Mevcut denetim otoritelerinin Avrupa Birliği mevzuatındaki sorunlu krediler için karşılık ayırma yetkilerinin yorumlanması,
- Potansiyel sorunlu krediler için karşılık ayırmanın otomatik ve zamana bağlı yapılması,
- Avrupa Birliği bünyesindeki sorunlu krediler için tek denetim mekanizması (SSM) rehberinin küçük bankalara da yaygınlaştırılması,
- Sorunlu kredi riskleri için Avrupa Birliği düzeyinde yönetim kurallarının kabul edilmesi,
- Gelecekte oluşabilecek sorunlu kredilerle mücadele edebilmek amacıyla makro ihtiyati yaklaşımların geliştirilmesi,
- Tüm bankalar için aktif kalitesi ve sorunlu alacaklar hakkında güçlendirilmiş açıklama gereksinimleri,

⁵⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/ecofin/2017/07/11/>

- Kredi türü bazında bankalardan talep edilen bilgilerin iyileştirilmesi,
- Potansiyel işlem platformları dahil, sorunlu krediler için veri altyapısının güçlendirilmesi,
- Varlık yönetimi şirketleri (AMCs)'ler için örnek bir model geliştirilmesi,
- Sorunlu alacaklar için ikincil pazarlar geliştirilmesi,
- Teminata sahip alacaklıların korunmasının artırılması.

ii. Tamamlanması çok yakın olan aksiyonlar:

- Bankaların kredi tahsis, kredi izleme ve kredi iç yönetimine ilişkin yeni rehberler oluşturulması.

iii. Devam eden aksiyonlar:

- Ulusal kredi icra ve iflas uygulamalarının çerçevelerinin uyumlaştırılması,
- Yarıyılıda iflas sorunlarına odaklanılması.

Avrupa Birliği'nde devam eden bu uygulama ve önlemler neticesinde son 1 yılda birlik bünyesindeki ortalama takip oranının %1,1 düşmesi sağlanmıştır. Bazı seçilmiş ülkeler bazında bakıldığında ise iyileşme daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 2016 yılı 3.çeyrek ile 2018 yılı 3.çeyrek arasında Güney Kıbrıs'ın sorunlu kredileri %36,8'den %21,8'e, İspanya'nın %5.8'den %4'e, Yunanistan'ın %47,4'den %43.5'e, İrlanda'nın %14,4'den %7,8'e, İtalya'nın %16,1'den, %9,5'e, Portekiz'in %17,7'den %11,3'e ve Slovenya'nın ise %14.4'den %6,9'a gerilediği görülmektedir⁵⁶. Avrupa Birliği ülkelerinin sorunlu kredilerle yaptığı mücadelenin gözden geçirilerek birlik bünyesindeki iyi ülke uygulamalarının ülkemize kazandırılmasının sorunlu kredilerle mücadele etmede çok faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.3.5 Varlık Yönetim Firmalarının (AMCs), “Kötü Banka”ların Kurulması, NAMA, SAREB VE FMS Örnekleri

Aslında varlık yönetim şirketleri (AMCs) ile “kötü banka” aynı şeyi ifade etmektedir. AMCs'lere, banka lisansına sahip olmadıklarından ve standart bankacılık yönetmeliklerine tabi olmadıklarından dolayı banka demek mümkün değildir. Varlık Yönetim Firmalarıyla ilgili yönetmelik Türkiye'de ilk defa 2003 yılında yürürlüğe girmiş olup, halen geçerli olan “Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik” ise 1 Kasım 2006 tarihinde BDDK tarafından yayınlanarak uygulanmaya alınmıştır. Söz konusu yönetmeliğe göre Varlık Yönetim Şirketleri'nin yapabileceği işlemler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır⁵⁷:

⁵⁶https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/180314-non-performing-loans-factsheet_en.pdf

⁵⁷ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-19.htm>

- Banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarını satın alabilir, satabilir, satın aldığı alacakları tahsil edebilir, varlıkları nakde çevirebilir veya bunları yeniden yapılandırarak satabilir,
- Alacakların tahsili amacıyla edindiği gayrimenkul veya sair mal, hak ve varlıkları işletebilir, kiralayabilir ve bunlara yatırım yapabilir,
- Alacaklarını tahsil etmek amacıyla borçlularına ilave finansman sağlayabilir,
- Banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarının tahsilatı, yeniden yapılandırılması veya üçüncü kişilere satışı konularında aracılık, destek ve danışmanlık hizmeti verebilir,
- Ana faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere sermaye piyasası mevzuatı dâhilinde ve gerekli izinleri almak kaydıyla faaliyette bulunabilir ve menkul kıymet ihraç edebilir, ihraç edilmiş menkul kıymetlere yatırım yapabilir,
- Faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla iştirak edinebilir ve
- Şirketlere kurumsal ve finansal yeniden yapılandırma alanlarında danışmanlık hizmeti verebilir.

Türkiye’de kurulu bulunan varlık yönetim şirketleri, yukarıda belirlenen konular dışında faaliyette bulunamazlar. Ayrıca, banka ve diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınmasına münhasır olarak, alacağını veya diğer varlığını satın aldığı banka veya diğer mali kurumlardan kredi kullanamazlar.

Türkiye’deki varlık yönetim şirketleri pazarı, giderek bir kısım kamu bankalarının da eklenmesiyle, portföy satan bankaların sayısının gün geçtikçe artması, pazara yeni varlık yönetim şirketlerinin girişi ve daha büyük portföyler satan bankaların sayısı ile yıllar içinde önemli bir büyüme kaydetmiştir. 2016 yılında 12 olan varlık yönetim şirketlerinin sayısı 20’ye ulaşmış olup, en büyük 2 varlık yönetim firmasının piyasadan aldığı pay %60’ı bulmuştur. 2018 yılı sonu itibariyle Türkiye’de varlık yönetim şirketlerin satın aldıkları toplam portföy tutarı ise toplam yaklaşık 3,5 milyon adet dosyada 41 milyar TL’ne ulaşmıştır⁵⁸. Bankalardaki sorunlu kredi

⁵⁸ <http://varlikyonetim.org.tr/haberler.aspx>

portföyünün yaklaşık %30'u bireysel kredilerden, %70'i ise kobi, ticari ve kurumsal kredilerden oluşmaktayken, varlık yönetim şirketlerine satılan kredilerin 2/3'ü gerçek kişilerin kullandığı bireysel kredidir. Bankaların genellikle teminatsız kredileri satma eğiliminde oldukları görülmekte olup, teminatl kredileri ise teminatlarını genellikle kendileri sattıktan sonra satma yoluna gitmektedirler. Bu durum kendini hem satılan kredilerin fiyatlarında, hem de hacminde göstermekte olup, varlık yönetim firmalarının ekonomide asıl beklenen işlevi ise yerine getirememesine neden olmaktadır. Ayrıca, varlık yönetim şirketlerinin sorunlu alacak portföylerine ödediği fiyatların ise 2013 yılından beri düşüş eğiliminde olduğu, nitekim 2008 Küresel Krizi'nde teminatl kredilerin satışının etkisiyle yaklaşık %20'yi gören ortalama fiyatların, 2009 yılında %6'ya, 2010'da ise yükselerek %10'a çıktığı, 2013 yılında ise %15'e yükseldikten sonra, 2016 yılında %10'a ve 2017 yılında ise %6,5'e gerilediği görülmektedir. Bu gerilemenin nedenleri arasında bankaların kalitesiz TGA portföylerini satmaya çalışmalarının yanında fon kaynaklarının azalması ve fiyatlarının artması sayılabilir. Gerek fiyat hareketleri gerekse satılan portföylerin büyüklüğü ve kalitesi dikkate alındığında varlık yönetimi firmalarının (AMCs) faaliyetlerin Türkiye'de henüz beklenen seviyede olmadığı görülmektedir.

Dünyada 1980'lerden beri faaliyet gösteren varlık yönetim şirketleri (AMCs) sorunlu kredilerin tasfiye edilmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. AMCs'ler özellikle İsveç, Endonezya Malezya, Güney Kore ve Tayland'da sorunlu kredilerin tasfiyesi ve kurumsal kredi yapılandırılmalarında etkili olmuşlardır. ABD'de RTC (Resolution Trust Corporation), Danimarka'da Finansiel Stabilitet, Malezya'da Danaharta, İngiltere'de UK Asset Resolution, Endonezya'da IBRA (Indonesian Bank Restructuring Agency), Belçika'da Royal Park Investments, İrlanda'da NAMA (National Asset Management Company), İspanya'da SAREB (Sociedad de Gestion de Activos procedentes de la Reestructuración Bancaria), Slovenya'da BAMC (Bank Asset Management Company), İtalya'da S.G.A. (Societa per la Gestione delle Attivita S.p.a.), Almanya'da FMS (Financial Market Stabilisation Wertmanagement), Avusturya'da KA Finanz, Hollanda'da Propertize, Portekiz'de Banco Espírito Santo (BES) ve Parvalorem/Parups/Parparticipados AMCs'lere örnek sayılabilir. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte AMCs'ler bazı ülkelerde özel şirketler, özel şirketler kamu ortaklıkları ya da özel şirketler bankalar ortaklığı ya da sadece bankalar ortaklığıyla kurulabilmektedir. Bazen de sadece bir portföyü tasfiye etmeye yönelik SPV'ler şeklinde kurulabilmektedir.

Türkiye’deki varlık yönetim şirketlerinin çok yeni ve küçük oluşu, diğer taraftan artan sorunlu krediler, bu sektörün geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özel bankaların yanında kamu bankalarının da sorunlu kredi portföylerini satmalarının sağlanması, yıllardır gelir yaratmayan portföylerden bankaların para kazanmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan satış sürecinin ağırlıklı olarak sadece bireysel krediler değil, teminatl-teminatsız diğer ticari kredileri de kapsamaması, sorunlu kredilerin bilançolardan bir nebze olsun temizlenmesine yardımcı olacaktır. 2008 Küresel Finansal Krizi sonrasında Avrupa’da görülen başarılı AMCs örneklerinin konut, ticari gayrimenkul, yapılandırılmış ürünler, arsa, arazi gibi sorunlu kredi teminatlarını içerdiği görülmektedir. Gerek özel, gerekse kamu bankalarının tüm sorunlu kredileri satacak şekilde teşvik edilmesi, bazı durumlarda devlet yardımı da yapılması gerektiği düşünülmekte olup, varlık yönetim şirketlerinin sayılarının ve sermayelerinin artırılması sağlanmalı ve sorunlu kredi piyasasından daha fazla pay kapmaları mümkün hale getirilmelidir. Bu çerçevede varlık yönetim şirketlerinin halka açılma vb. yöntemlerle sermayelerinin ihtiyacı karşılayacak şekilde artırılması bu pazarın büyümesini de beraberinde getirecektir. Mevcut durumda varlık yönetim şirketleri, satış için kendilerine sunulan sorunlu kredi portföylerinin dar kapsamıyla kendilerinden beklenen fonksiyonu sağlamaktan uzaktır. Kendilerinden beklenen fonksiyonu yerine getirebilmelerinin ancak tüm sorunlu kredilerin satışa sunulması, bu konuda yeterli satın alma gücüne ve kredileri yönetim organizasyonuna sahip olmaları halinde mümkün olabileceği açıktır. Türkiye’nin yüksek ve gittikçe artan sorunlu kredi portföylerinin bankalardan temizlenebilmesi için daha kapsamlı bir yaklaşıma ve desteğe ihtiyaç bulunmaktadır. Aksi takdirde sorunlu kredilerin bankalara getirdiği baskı, kredi büyümelerinin ve dolayısıyla ekonominin büyümesindeki en büyük engellerden biri olmaya devam edecektir. Varlık yönetim şirketlerinin ihtiyaç doğrultusunda kamunun da ortaklığıyla ve belli bir süre sonra kamunun ortaklıktan çıkması kaydıyla ekonomiye daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu şekilde çekingen yatırımcıların sektöre ısındırılması ve daha etkin bir işleyiş sağlanabilir.

Cas ve Peresa, (2016), tarafından Avrupa’nın en başarılı AMCs’leri olarak nitelendirilen İrlanda’da NAMA, Almanya’da FMS Wertmanagement ve İspanya’da SAREB’e ilişkin yaptıkları araştırmada analiz edilen üç AMCs’nin deneyiminden kaynaklanan iyi bir “kötü bankayı” destekleyen temel faktörlerin aşağıdaki gibi olduğunu belirtmiştir:

- AMCs'lerin başarılı olabilmesi için ülkenin içinde bulunduğu makroekonomik ortam çok önemlidir. Makroekonomik ortamın iyi olması AMCs'lerin çok daha başarılı olmasını sağlayacaktır. Özellikle varlıkların satılabilmesi için iyi bir makroekonomik ortama ihtiyaç vardır. Ayrıca gayrimenkulün likiditesi de önemlidir. Yani gayrimenkulün cinsi ve bulunduğu lokasyon da satışını kolaylaştıran etkenlerdendir.
- Varlıklara ilişkin belgelerin temiz ve tam olması da satışı kolaylaştırır. Örneğin varlığın projesine uygun inşa edilmiş olması, varlığın mülkiyetini ve kullanımını sınırlayan herhangi bir hususun bulunmaması gibi.
- Sorunlu kredilerin yeniden yapılandırılması veya alınan çeşitli tedbirlerin uygulanması dahil, hukuksal çerçevenin yeterli olması AMCs'lerin etkinliği için çok önemlidir. Özel bir yasal statü varlıkların daha hızlı satılmasını sağlar. Diğer taraftan teminatlara ulaşım ve bu teminatlar üzerinde yaptırım gücü de satışın kolaylaşmasındaki etmenlerden biridir.
- Sorunlu varlığa ilişkin tahsilat ve satış kararları için uygun değerlemenin yapılarak, başarılı bir varlık satış stratejisinin geliştirilebilmesi amacıyla nitelikli bir yönetimin olması esastır. Bu, rekabet koşullarında uygun şartlarda personel istihdamını gerekli kılar. Hatta AMCs'lerin geçici niteliği göz önüne alındığında, personel tutma politikaları, teşvik edici bir tazminat sistemi ile eşleştirilmelidir.
- Varlıklara ilişkin ulaşılabilirliğin iyi olması, varlık bilgilerine erişim için gerekli düzenlemelerin yapılması ve hizmetlerin verilmesi de varlık satışını kolaylaştırır. Örneğin teminatın belediye ve kamunun her türlü hizmetlerinden yararlanıyor oluşu, ya da teminat bilgilerine ulaşım anlamında gerekli sistem desteğinin uygun ekonomik koşullarda verilmesi gibi.
- SAREB deneyimi, değer düşüklüğüne uğramış varlıkların ilk fiyatlandırmasından sonra, AMC'nin istikrarlı bir değerlendirme çerçevesinde çalışmasının arzu edildiğini göstermektedir. Yani ilk değerlendirme yapıldıktan sonra, değerlemede sistem değişikliği, değerlendirme çalışmasının tekrar yapılmasına neden olmakta, bu da zaman ve değer kaybına neden olmaktadır.

- Bankacılık krizlerinin sistemik doğası ve değer düşüklüğüne uğramış varlıkların yüksek değeri göz önüne alındığında, merkezi bir yapı seçiminin NAMA ve SAREB için çok faydalı olduğu, bu sayede, az sayıda kredi izleme ve tahsilat personelinin becerisi ile kaynaklarının bir işletmede birleştirilmesi ve borçlulara daha fazla kaldıraç sağlayan, daha iyi yönetim sağlayan ve kamu gözetimini kolaylaştıran teminat üzerinde merkezi bir kontrol uygulanabilmesi sağlanmıştır.
- Özel ve kamu ortaklığından oluşan karma yapısı, SAREB ve NAMA'nın başarılı olmasının önünü açmıştır. Nitekim SAREB'in 26 özel finansal kuruluş tarafından yatırım çekmesi ve bu kuruluşlar tarafından sermaye konulması, AMC'ye güveni de tesis etmiş ve artırmıştır.
- Özellikle NAMA modelinin, varlıkların geri kazanım değerinin sabit bir zaman dilimi içerisinde en üst düzeye çıkarılmasına ve alınan kamu mali yardımının (kısmen) tazmin edilmesi için hükümete mali geri dönüşlerin sağlanmasına katkıda bulunabileceğini göstermektedir. İrlanda'da, tek bir AMC toplam ticari emlak varlıklarının büyük bir kısmını satın alarak bu varlıklara ilave değer kazandırıcı yeni projeler de dahil edilmiştir.
- SAREB, NAMA ve FMS, bir AMC'nin finansal sektörün dengelenmesine yardım etmede etkili olan birçok araçtan biri olabileceğini göstermiştir. NAMA ve SAREB'te, varlıkların bankalar tarafından indirimli değerleri üzerinden devredilmesi, bankaların zararlarını önceden yazmasını sağlamıştır. Böylece bankalar asıl işlerine yönelebilmişlerdir. Buna ek olarak, NAMA ve SAREB'in kurulması, AMC'nin Eurosystem fonları için teminat olarak kabul edilebilecek üst düzey tahvilleri ile sorunlu kredilerini (çok düşük teminat değeriyle) değiştirdikleri için bankaların likiditesini artırmaya yardımcı olmuştur. FMS, Pfandbriefe (Bond) pazarının sürekliliğini sağlayarak Alman bankacılık sisteminin dengelenmesine yardımcı olmuştur. NAMA ve SAREB, değeri düşmüş varlıkların satışı yoluyla bir fiyat sinyali göndererek, sorunlu varlıklar için işleyen ikincil bir pazar geliştirmeye yardımcı olmuştur. İlgili bankaların yeniden sermayelendirmesinin yanında, NAMA, Sareb ve FMS'in kuruluşu, yatırımcılara yasal otoritelerin finansal sektörü korumak için finansal maliyetlere de katlanarak güçlü politika önlemleri aldıklarını ortaya koymuştur. Yasal otoritelerin mali desteği bu AMC'lerin etkinliğinin anahtarı olmuştur.

Nihai olarak, varlık yönetim şirketlerinin başarılı olabilmeleri için şeffaf ve iyi bir şekilde yönetilmelerinin gerekli olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Varlık yönetim şirketleri mevcut yasa ve yönetmelikler ve evrensel hukuk ilkeleri doğrultusunda çalışmalı, sorunlu kredi borçlularının hayatını zorlaştıracak şekilde, kişisel hakları ihlal edici uygulamalardan kaçınmalıdırlar. Esasında sektörün gelişimi büyük ölçüde halk desteğine bağlıdır. Halkın desteğini ortadan kaldıracak şekilde tefeci vb. şeklindeki yaklaşımlar ise sektörün itibarının zedelenmesine ve belki de yok oluşuna kadar gidebilir. Bu nedenle sektörün etik ilkelere uygun şekilde faaliyet göstererek, itibar kazanması büyük önem taşımaktadır.

4.3.6 Yapısal Reformların Hayata Geçirilerek Krediye Erişimin Yükseltilmesi ve Kredi Hacminin Artırılması

Ülke halkının GSYİH'ya göre kredi kullanım düzeyi, o ülkenin gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergesidir. Ülkenin ekonomisi büyürse, firmaların ve hane halkının geliri artar, işsizlik azalır, daha fazla harcama yapılır, bu harcamalar ise yeni yatırımların yolunu açar ve böylece borçlular da borcunu geri ödeyebilir ve ekonomi istikrar kazanır. İstikrarlı bir ekonomide sorunlu krediler minimum seviyeye yakındır. Diğer taraftan ekonominin durması, yavaşlaması ya da küçülmesi ise daha fazla işsizlik, daha az harcama, daha az yatırım, daha az tüketim ve nihayetinde daha fazla sorunlu kredi demektir. Dolayısıyla yüksek TGA ile zayıf ekonomik performans arasında güçlü bir ilişki mevcuttur. TGA'ların zamanında muhasebeleştirilmemesi ve kayda geçirilmemesi yani kaybın tanınmaması, ekonominin sıkıntıya düştüğü dönemde onun yan etkilerini ortadan kaldıramayacağı gibi, sorunun daha fazla derinleşmesine ve içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmaktadır. Objektiflikten yoksun banka kredi uygulamaları, yetersiz denetleme ve zayıf yapısal çerçeve ile birlikte reel GSYİH küçülmesi ve işsizlik TGA'nın itici gücünü oluşturur. TGA'nın kendiliğinden yarattığı etkiler ise ekonomi üzerinde daha ölümcül etkiler bırakır. Yüksek TGA karlılığı azaltır, fonlamanın maliyetini artırır ve sermayenin kullanımını kısıtlar. Bu durum ise kredi arzını negatif yönde etkiler. Kredi arzının daralması da tekrar zincir etkisi yaparak ekonomiyi küçültür. Esasında bütün bunların üstesinden gelebilmek çok boyutlu bir yaklaşımı da beraberinde getirir. Uluslararası deneyimler, böyle bir kapsamlı yaklaşımı daha önce de açıkladığımız gelişmiş denetim, icra-iflas reformları ve sorunlu kredi piyasalarının gelişimi konulu üç temel ayağa dayandırmakla birlikte Türkiye örneğinde reform listesi biraz daha uzundur.

Türkiye pek çok yönden gelişmekte olan bir ülke statüsünde olmakla birlikte bazı yönlerden ise gelişmiş ülke statüsünde olduğu varsayılabilir. Toplam kullanılan kredilerin GSYİH'ya oranına bakıldığında gelişmiş ülkelere yakın olduğu görülmekle birlikte, ülkede birçok kişi ve özellikle tarım sektörü ile birlikte pek çok küçük firmanın bankacılık hizmetlerinden henüz yararlanmıyor oluşu belki de ülkenin yeterince yüksek GSYİH üretmemesine bağlanabilir. Bu çerçevede düşünüldüğünde ülkede kullanılan kredilerin GSYİH'ya oranının halen düşük olduğu söylenebilir. Elbette bu oranın yükseltilmesi ülkenin daha hızlı büyümesini sağlayacak ve hane halkının refahının artmasını sağlayacaktır. Fakat bunun yapılabilmesi için özellikle ekonomik olarak bazı yapısal tedbirlerin alınması şarttır. Bu tedbirlerin alınmaması ülkeyi her 5-10 yılda bir ağır ekonomik krizlere sokmakta ve sadece tasarrufla değil, borçlanarak edinilen kaynakların da israf edilmesine neden olmaktadır. Bu krizleri önleyecek kurumsal mekanizmaların kurulması, ülke ekonomisinin istikrarlı bir şekilde büyüebilmesi için kritik derecede önem taşımaktadır⁵⁹:

- i. **Denetim reformunun yapılması:** Türkiye'de özellikle 2001 krizinden sonra bankalar iyi bir şekilde denetlenmeye başlanmışken, İmar Bankası ve Adabank olayları bu denetimin tam olarak yerleşmediğini göstermektedir. Nitekim akabinde alınan ve IT sistemlerine de yoğunlaştırılan denetimlerle bankalar çok daha iyi denetlenmeye başlanmıştır. Fakat sadece bankaların gerektiği gibi denetleniyor olması yeterli değildir. Özellikle ekonomik sistemi oluşturan bankalar dışındaki aktörlerin kayıt dışılığının azaltılarak ticari defterlerinin tam ve doğru işlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Firmalara kullanılan kredilerin sağlıklı bir şekilde geri dönüşünün sağlanması, firma kayıtlarının güvenilirliğinden geçer. Vergi ödemek için ayrı, normal faaliyetlerin takip ve izlenmesi için ayrı mizan tutan, bilanço yapan, sahte fatura kullanan ya da hiç fatura kullanmayan, kayıt dışı personel çalıştıran firmalar ticari hayattan soyutlanmalıdır. Bu firmalar ekonomik sistemin ve hatta bankacılık sisteminin güvenliğini tehlikeye atmaktadırlar.

Ayrıca giriş bariyerleri yüksek olan sektörlerde faaliyet gösteren tekel niteliğindeki firmaların faaliyetleri daha yakından izlenmeli ve tümüyle kontrol altına alınmalıdır. Bu firmaların ciroları büyüdükçe, hane halkları üzerindeki etkileri de artmaktadır.

Vergi ödememek, az ödemek ya da borcunu ödememek için çeşitli sahtekarlıklar yapanların ve alacaklılarından mal kaçıranların ekonomik başarısızlıklarının bedeli, sistem sağlığının

⁵⁹ <https://www.mahfiegilmez.com/2019/01/yapsal-reformlar-kitab.html#more>

korunarak devam etmesi açısından ödetilmelidir. Firmalar serbest piyasa ekonomisine bağlı olarak hayatlarını devam ettirirken, başarısız olanların çıkışı uygun şekilde yapılarak, yerlerine daha verimli, rekabetçi ve teknolojik üstünlüğe sahip yeni firmaların alması sağlanmalıdır. Bunun yöntemi hem başarılı firmaların, hem de başarısızların yeterince denetlenmesinden ve kayıtlarının sağlamlığından geçer.

- ii. **Ülkenin ihtiyacı olan ve ülkelerarası üretim maliyeti Türkiye'nin lehine olan ya da az bir farkla aleyhine olan mal ve hizmetlerin Türkiye'de üretilecek şekilde planlanarak, gerekirse, sübvansede edilerek üretilmesi:** Türkiye'nin büyümediği ya da yavaş büyüdüğü yıllar hariç her yıl yaklaşık olarak 50-100 milyar USD cari işlemler açığı verdiği dikkate alınarak özellikle ülkede üretimi yapılabilecek her türlü mal ve hizmetin ülkede ürettirilmesi ve döviz gelirlerini arttırması ekonomik istikrar ve güvenliğinin sağlanması açısından kaçınılmaz bir koşuldur. Türkiye, ülke dışına döviz çıkışını önleyecek şekilde bu sektörleri teşvik etmelidir. Kendi kendine yeterli enerji kaynaklarından yoksun olan Türkiye'nin kaynaklarını en verimli şekilde kullanarak döviz gelirlerini artırıcı ihracat faaliyetlerini artırması ülke ekonomisi için hayatı bir gerekliliktir. Ancak bütçe disiplininin sağlanarak, cari işlem açığının cari işlemler fazlasına çevrilerek ülke ekonomisinin kırılganlıklardan minimum şekilde etkilenmesi sağlanabilir. Bu şekilde yurt dışından sıcak para değil, sabit sermaye yatırımları için uzun vadeli sermaye ve fon girişi sağlanabilir. Bu yatırımların ihracat ve döviz artırıcı, istihdam artırıcı ve yüksek teknolojiye yönelik verimli alanlara yönlendirilmesi halinde ise sürekliliği sağlanabilir. İstihdamın artırılması ve ülke dışına döviz çıkmaması için bu şarttır. Ayrıca döviz geliri artışını minimum maliyetle sağlayacak üretim sektörleri ve turizm özellikle teşvik edilmelidir. Türkiye'nin zengin turizm kaynakları tanıtılarak, hem yaz, hem de kış olacak şekilde dört mevsim turist gelmesi sağlanarak turizm gelirlerinin maksimize edilmesi sağlanmalıdır. Kısa dönemde döviz gelirlerini artırmanın yegane yolu turist sayısını arttırmaktır. Önemli olan gelen turist sayısı değil, kişi başına Türkiye'ye bıraktığı dövizdir. Dolayısıyla turist başına elde edilen harcamanın artırılması da teşvik edilmelidir. Yine ülke tüketiminde parasal açıdan önemli yer tutan malzemelerin, gerekirse yabancı yatırımcıların Türkiye'de yatırım yapmalarının teşvik edilmesi suretiyle ülke içinde ürettirilmesi sağlanmalıdır.

iii. **Adil vergilendirme sistemi kurularak bütçe gelirlerinin konjonktürel etkilerden arındırılması:** Türkiye’de en büyük sorunlardan biri yeterince adil vergi sisteminin olmamasıdır. Bunun nedeni de dolaylı vergilerin yüksek olmasıdır. Bunun önüne geçilebilmesi amacıyla öncelikle kayıt dışılık kontrol altına alınmalı, akabinde ise dengeli bir vergi sistemi kurulmalıdır. Vergi gelirlerinin yüksek gelir, katma değer elde edenlerden az gelirli olanlara doğru adil bir şekilde alınması sağlanmalıdır. Temel yiyecek, eğitim ve sağlık hizmetlerinden vergi alınmamalıdır.

Firmalar üzerindeki vergi yükünün azaltılarak istihdamın ve gelirlerin artırılması en temel amaç olmalıdır. İşsizliğin azaltılarak sağlanacak istihdam ve gelir artışıyla hem daha fazla bireyden vergi, sigorta primi tahsilatı yapılarak vergi ve sigorta gelirlerinin artması sağlanacak, hem de GSYİH’nin artışına katkıda bulunulacaktır. İşsizlik oranında optimum bir dengeye gelmesi bu nedenle sürdürülebilir büyüme, adaletli gelir ve vergi dağılımı için kritik derecede önemlidir.

iv. **Enerji faturalarının azaltılması ya da yerli üretime yönelik projeler geliştirilmesi:** Türkiye’nin cari işlemler açığının en önemli kalemlerinden biri enerji ithalatıdır. Enerji ithalatını azaltacak alternatif yöntemlerin geliştirilmesi için devlet teşvik ve destekte bulunmalı, yerli üretim artırılmalıdır. Örneğin nükleer enerji santrallerinin bir önce tamamlanarak hizmete açılması, yerli kömüre bağlı elektrik santrallerinin teşvik edilmesi, HES, rüzgar, güneş enerjisine yönelik destekleyici teşvik ve uygulamalar, elektrikle çalışan motorlu araçların daha fazla teşvik edilmesi, çöplerden enerji üretilmesi gibi alternatif enerji üretim kaynaklarına daha fazla destek verilmesi gibi.

v. **Tarım ve hayvancılık sektörünün geliştirilmesine yönelik önlemler alınması:** Türkiye’nin tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusunu, kendi kendine yetecek ürünlerin yetiştirilebilmesi için desteklemesi şarttır. Ülkenin büyüyen nüfusu ve tüketim alışkanlıkları da dikkate alınarak tarım ve hayvancılık politikası belirlenmeli ve ona göre ülkeden hiçbir şekilde döviz çıkmayacak şekilde gerekli üretim planlaması yapılmalı, hatta sadece Türkiye’de yetişen ya da üretimde Türkiye’nin lider olduğu ürünlerin yurtdışı tanıtımlarının yapılarak ihraç edilmesi sağlanmalıdır. Bu ürünlerde fiyat belirlenmesinden üretim miktarlarının ayarlanmasına, gerekirse tohum, fide desteğine kadar her türlü yapıcı teşvik ve destek paketi uygulanmalıdır. Türkiye tarım ve hayvancılığının en önemli sorunu verimsizliktir. Tarım ve hayvancılıkta

verimin mutlaka artırılması hem Türkiye'nin tarımda kendi kendine yeterliliğinin sağlanması, hem de mevcut kaynakların verimsiz bir şekilde kullanılmasının önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Böylece nüfusun belli bir kısmı buralarda istihdam edilebilir. Bunun yapılabilmesi için dünyada tarım ve hayvancılığın en verimli yapıldığı ülkeler araştırılmalı, bu ülkelerin tarımda ve hayvancılıkta yaptığı iyi uygulamalar tecrübe edilerek Türkiye'ye uyarlanmalıdır. Kamu otoritesi burada etkin olmaktan çok, planlı ve programlı bir şekilde yönlendirici ve teşvik edici olmalıdır. Ülkenin tüketiminin üstünde üretilen tarım ürünleri ile yetiştirilen hayvanlar ise çiftçinin zararına olmayacak şekilde kamu otoritesi tarafından uygun dış piyasalarda satılmalı ve böylece üretimde süreklilik sağlanmalıdır.

vi. **Sosyal güvenlik ve sağlık reformunun yapılması:** Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri de sosyal güvenlik sisteminin açık vermesidir. Her gün giderek büyüyen bu açığın daha fazla istihdam yaratılarak, toplanacak primlerle artırılması mümkündür. Bunun için öncelikle işsizlikle mücadele edilerek işsiz insanların sisteme prim öder hale getirilmesi gerekmektedir. Bu giderek yaşanan nüfusun yaşlılıktaki sağlık ve emekli maaş bedellerinin sağlanması için de şarttır. Bu nedenle ekonomideki istihdamın nüfus artışına paralel ve her şey dahil işsizliğin minimum seviyelerde %4-5 gibi tutularak artırılması, ülkenin gelecekteki sürdürülebilir bir sosyal güvenlik ve sağlık sistemi için şarttır. Ayrıca gerek yerli, gerekse yabancı yatırımcı ortaklığında yerli ilaç üretiminin teşvik edilerek ilaç ithalatı tersine döndürülmelidir. Diğer taraftan hastanelerde ve reçete düzenlemelerinde gerekli kontrollerin artırılarak gereksiz ilaç kullanımı ve operasyonların önüne geçilmelidir.

vii. **Ülkenin büyüyeceği stratejik alan ve sektörler tespit edilerek bu alanlarda katma değer artırılması:** Türkiye pek çok alanda verimsizlikten kaynaklanan israfın önüne geçerek belirlediği stratejik büyüme alanlarını daha fazla teşvik edebilir. Bu konuda dünyada oluşan know-how'ı kullanarak kendi know-how'ını üretebilir. Ancak üretkenliğin artırılmasıyla bütçe açığını ve enflasyonu düşürmek mümkündür. Sürekli bütçe açığı ve yüksek enflasyonla zaten sağlıklı büyüme mümkün değildir.

Türkiye'nin mutlaka ve mutlaka teşvik ve destekte bulunması gereken sektörlerin başında bilgisayar ve yazılım teknolojileri, yapay zeka uygulamaları, uzay ve denizcilik teknolojileri ile savunma sanayi gelmektedir. Türkiye, öncelikle, bu konularda yeteri kadar eğitim ve öğretim

görevlisi yetiştirmeye başlamalıdır. Bu sektörlerle yeterince destekte bulunmamak, bu konuda dünyadaki gelişmeleri takip etmeyerek onlarla rekabet edememek ülkemizi kaçınılmaz olarak çok daha gerilere götürecektir. Söz konusu sektörlerin geliştirilmesi, diğer tüm sektörlerle olan etkileriyle birlikte değerlendirildiğinde verimliliğin artırılması açısından çarpan etkisi yaratacak derecede değerli ve önemlidir. Türkiye ekonomisinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi, halkının huzur ve refahı bahsedilen bu sektörlerdeki gelişime ve Türkiye'nin bu konuda dünya sıralamasında nerde olduğuna bağlıdır.

viii. **Ülke için önemli istihdam ya da katma değer yaratan sektörlerin, firmaların tespit edilerek bu firmalara kendilerini daha da geliştirmeleri için hibe de dahil orta uzun vadeli kredi desteği verilmesi:** Türkiye, kendisi için önemli üretim yapan, istihdam sağlayan ve katma değer üreten firmaları yakından takip etmeli, bu firmaların daha da geliştirilmesi için gerekli her türlü desteği birinci öncelik olarak vermelidir. Böylece Türkiye belli alanlarda dünya markası yaratabilir. Buradan sağlayacağı yüksek döviz girdilerini başka alanlardaki ihtiyaçları için kullanabilir.

ix. **Ekonomik güven ve istikrarın sağlanabilmesi için demokratik kurallardan ödün verilmemesi, özerk kurumların ülkenin politika ve hedefleri doğrultusunda işlerliğinin artırılması ve yolsuzlukların denetlenerek önlenmesi:** Türkiye'nin gerek yüksek cari açığı, gerek özel kesimin yüksek dış borcu ve gerekse ülkedeki yerleşiklerin yüksek döviz talepleri ülkenin döviz fiyatlarındaki dalgalanmaya aşırı derecede bağlı olması sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu durum ise döviz fiyatında önemli bir dalgalanma ile ülkenin makroekonomik göstergelerini bozacak şekilde etkili olmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi amacıyla özerk kurumların işlerliği artırılmalı, uygulanan ekonomik programa tam bağlı kalınarak ve bunu alınan aksiyonlarla da fiilen göstererek, yerli para daha fazla teşvik edilmeli, hatta yabancı para kullanımı minimuma indirgenmelidir.

Diğer konu yolsuzlukların denetlenerek önlenmesidir. Mevcut sistemlerin sağlıklı bir şekilde yasalara uygun şekilde faaliyet göstermesi, hem mevcut sistemin verimliliği, hem de ülkeye yabancı yatırımcının gelmesi açısından önemlidir. Yolsuzluklara açık, sağlıklı sistemleri olmayan, ya da sistemleri işlemeyen, dolayısıyla yasaların yeterince uygulanıp saygı gösterilmediği ülkelere uzun süreli yabancı yatırımcı gelmez, dolayısıyla da ülke sermaye

yatırımlarına konu olmaz. Türkiye gibi tasarruf seviyesi düşük ve genç bir nüfusa sahip bir ülkenin kalkınması için yabancı sermayenin çok elzem olduğu dikkate alındığında, kurulu sistemlerinin kusursuz çalışmasının ve denetlenmesinin önemi ortadadır.

x. **İcra-iflas reformu yapılması:** Gerek tahsili gecikmiş alacakların tahsilatının hızlandırılması, gerekse alacaklıların haklarının korunarak sermayelerinin erimemesinin sağlanması ve ekonomik döngünün devam etmesi amacıyla icra-iflas dairelerine yüklenen fonksiyonların tam ve hızlı bir şekilde yerine getirilerek hantallıktan kurtarılmaları gerekmektedir. Bu çerçevede özel niteliği olan taşınmazların belli bir iktisadi bütünlük içinde satışının gerekirse belli teşviklerle yapılması ve değer tespiti yapılırken icraya konu taşınmazın ne şekilde değerlendirileceğine yönelik net görüş oluşturulması önemlidir. Örneğin deri sanayi bölgesindeki büyük bir deri konfeksiyon fabrikasının değeri sadece inşa maliyetine bakılarak değerlendirilemez. Arz talep dengesine de bakılması gerekmektedir. İcra-iflasla ilgili en önemli konulardan biri borcun özüne yönelik olmayan ihtilaflara yönelik dava süreçlerinin alacağın tahsili durdurması ve aşırı derecede uzatmasıdır. Özellikle alacaklılara karşı yapılan bu itirazlar nedeniyle hem mahkemeler ve icra daireleri meşgul edilmekte, hem de alacaklı zamanında alacağını alamamakta, belirsiz bir süre beklemek durumunda kalmaktadır. Bu bekleme ilave dava ve mahkeme masrafları olarak taraflara yansımaktadır. Sürecin yavaş ve etkisiz olması, özellikle alacaklıya yüklediği maliyetler açısından sermayenin erimesinin en önde gelen nedenidir. Buna ilaveten ikincil piyasaların da olmaması ya da çok az işlevinin olması, sermaye birikiminin çok az olduğu ülkemizde kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmakta ve ülkemiz bu yüzden çok yavaş büyüyebilmektedir. İcra-iflas süreçlerinin etkinleştirilmesi, her şeyden önce mevcut sermaye birikiminin korunarak artırılması ve yeni yatırımlara yönlendirilmesi açısından önemli bir ihtiyaçtır. Diğer taraftan bu kaynakların değer kaybetmeden verimsiz yatırımcılardan alınıp, daha verimli, rekabetçi ve yüksek teknoloji gerektiren alanlara yönlendirilmesi ülkenin ve gelecek nesillerin ihtiyacıdır.

xi. **Eğitim ve işgücü kalitesinin artırılması:** Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri eğitim ve işgücü kalitesinin artırılmasıdır. Türkiye bu alanlarda kendisini geliştirmek için orta ve uzun vadeli programlar yapmalı, bu programlar doğrultusunda, yeni üniversiteler, yeni bölümler açarak alanında en üstün eğitimleri verir hale gelmelidir. Bunun için üniversitelere belli

seviyelerin üzerinde eğitim, öğretim görevlisi istihdam etmeleri yönünde teşvikler verilmelidir. Bu nedenle gerekli araştırmalar yapılarak dünyada özellikle alanında iyi isim yapmış üniversitelerden öğretim görevlileri istihdam edilmeli, bu eğitim-öğretim görevlilerinin Türkiye'ye gelmesi için cezbedici teşvik ve yönlendirmelerde bulunulmalıdır. Ülke ekonomisinin mevcut ve gelecekte ihtiyaç duyabileceği kadrolar, üniversitelerle koordineli bir şekilde kontenjanlar oluşturularak yetiştirilmeli, endüstrilerin mevcut ve gelecek ihtiyaçları doğrultusunda üniversite eğitimlerinin verilmesi takip edilerek yönlendirilmelidir. Ayrıca mevcut üniversite kadrolarının yurt dışında alanında en iyi üniversitelerde ve firmalarda eğitim ve staj görmesi desteklenerek, belli bir süre sonrasında yurt dışında öğrendiklerini buradaki üniversitelere ve endüstrilere aktarmaları sağlanmalıdır. Böylece hem gelişen, hem de değişen potansiyeller doğrultusunda oluşturulan yeni alanlar ve bu alanlardaki gelişmeler kaçırılmadan takip edilmeli ve ülkenin büyümesine ve istikrarının gelişimine katkıda bulunmalıdır. İşgücü ve eğitim bir bütün oluşturacak şekilde senkronize edilerek, dünyadaki hem eğitim, hem işgücü, hem verimlilik, hem de teknolojik gelişmeler yakından takip edilmelidir. Örneğin üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak Türkiye'nin denizlerde henüz keşfedilmemiş alanlarda maden arama çalışmaları yapabilecek eğitim ve teknolojiyi geliştirerek piyasasını oluşturmuş olması gerekir. Ayrıca uzayla ilgili çalışmalar da bu şekildedir. Türkiye'nin bu endüstrilerin önünü açacak, gerek eğitim olarak, gerekse işgücü yetiştirilmesi şeklinde gerekli tedbirleri alması elzemdir. Buna yapmadığı ve yapamadığı noktada geride kalması kaçınılmazdır.

- xii. **Şirketlerin aşırı borçlanmasının önlenmesi:** Türkiye ekonomisinin çözülmesi gereken sorunlarından biri de özel sektör şirketlerinin yetersiz sermaye yapısı ve aşırı borç yüküyle faaliyet göstermeleridir. Ülke ekonomisi ile birlikte bu durum yabancı yatırımının gelmesini de zorlaştırmaktadır. Diğer bir neden ise sermaye piyasalarının yeterince gelişmemesidir. Şirketlerin faaliyet gösterdikleri konularda gerekirse güç birliğine giderek, sermayelerini faaliyetlerinin gerektirdiği seviyeye yükselterek, verimliliği artıracak teknolojilere yatırım yapmaları, işgücü kalitesini artırmaları ve dünyayla rekabet edebilecek ürün üretmeleri şarttır. Bu nedenle faaliyet gösterdikleri alanlarda dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmeli, gelecek projeksiyonları yaparak maliyetlerini buna göre ayarlamalıdır. Diğer taraftan önemli bir nokta da, kamu otoritesinin, hem şirketlere borç verenleri, onların hissesini, tahvillerini, bonolarını satın alan yatırımcıları koruyacak, hem de şirket yatırımlarının

güvenli bir şekilde geri dönüşünü sağlayacak yasal zemin oluşturmasıdır. Bu sağlanamadığı takdirde ne yerli yatırımcı, ne de yabancı yatırımcı Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlere yeterince yatırım yapmayacaktır. Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin faaliyetlerinin kamu tarafından yeni bir anlayışla ve etkin bir şekilde kayıtlara uygun olarak denetlenmesi, herhangi bir aykırılık durumunda caydırıcı en ağır cezaların verilmesi, yerli ve yabancı yatırımcının korunması açısından şarttır. Mevcut yapıda verimsiz ve yetersiz şirketler faaliyetlerini sürdürmez konuma geldikten sonra, yeni bir isimle aynı şekilde yaşamlarına devam ederken, yatırımcı ve alacaklı kaybettiği sermayeyle baş başa kalmaktadır. Yatırımcı ve alacaklı için yeterince korunmayan bu yatırım ortamının iyileştirilmesi, hem şirketlere sunulan sermaye arzını artıracak, hem de firmalar faaliyetlerini artırarak devam ettirebilmek için gerekli ve ucuz kaynağa daha da uzun süreliğine ulaşmış olacaktır. Verimsiz, rekabet edemeyen ve zayıf firmalar ise faaliyetlerini sürdüremeyecektir. Ülke ekonomisinin gelişmesi için de şart olan budur.

Yukarıda belirtilen önlemlerin alınması ve belirtilen reformların yapılmasıyla firmalar ile hane halklarının kredi kaynaklarına erişimi kolaylaşacak ve belli kurallara tabi olarak artacak kredi işlemleri ülkenin büyümesini de sağlayacaktır. Bu büyüme, ne kadar düşük maliyetle gerçekleşirse ülkenin kaynakları o kadar verimli kullanılmış olacaktır. Bu nedenle reformların her birine bağlı kalmak daha iyi ve sürdürülebilir sonuçların alınmasını kolaylaştıracaktır.

BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sorunlu kredilerin ekonomideki yeri ve önemi, sorunlu kredi probleminin son yıllarda nasıl önem kazanmaya başladığı, literatür ve modelin kurgusu ile hipotezler çalışmanın birinci bölümünde açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, bankalarda kredi risk yönetimi, Türkiye’de Bankacılık Sistemi’nde kredilerin gelişiminden başlanarak, kredi işlemleri, kredi politikalarının belirlenmesi, kredilendirme ilkeleri, risk limitleri, kredi karar organları ve yetki seviyeleri, kredi karar organlarının temel çalışma prensipleri ve sorumlulukları, kredi tahsis süreci, kredi limitleri, ekonomik gruplar, kredi organizasyonuna ve türlerine göre tahsis kuralları, kredi fiyat politikaları, kredi taleplerinin reddi, kredilerin izlenmesi, sorunlu krediler, farklılık politikası ve teminat politikası başlıkları altında anlatılmaya çalışılmıştır. Araştırma yöntemine çalışmanın üçüncü kısmında yer verilmiştir. Burada öncelikle hipoteze esas değişkenler, literatür açıklamaları ile birlikte değerlendirilmiştir. Daha sonra çalışmanın modeli, anakütle ve örneklem, veri, veri temini ve hesaplama yöntemi belirtilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise tahsili gecikmiş alacakların makroekonomik etkileri, iyileştirilmesinde görülen engeller, çözüm stratejileri ve iyi uluslararası uygulamalar açıklanmıştır.

Takibe Dönüşüm Oranının bulunduğu düzey ve seyri ülke ekonomilerinin gidişatı hakkında fikir veren en temel göstergelerden biridir. Özellikle 1997 Asya Krizi’nden sonra sorunlu krediler ve bunların etkileri üzerinde dünyada pek çok çalışmanın yapılmaya başlandığı görülmüş olup, 2008 Küresel Krizi’nden sonra ise hem bu çalışmalar sayıca çok artmış, hem de kapsamı çok daha genişlemiştir. Türkiye, Asya Krizi’nden hemen sonra 2001 yılında büyük bir kriz yaşamış ve bu kriz sonucunda TMSF 17 bankaya el koymuştur. Kriz yılı ve sonrasında sorunlu krediler tarihsel olarak en yüksek seviyelere çıkmıştır. Bu kriz, el konulan bankaların sahiplerine ve kendi grup şirketlerine kullandığı kredilerin de etkisiyle Türkiye’nin yaşamış olduğu en büyük kredi krizi haline dönüşmüştür. Daha sonra kabul edilen IMF programının da etkisiyle düzelen ekonomi sayesinde gerileyen sorunlu krediler, 2008 Küresel Krizi’nden sonra tekrar yükselişe geçmişse de, daha önce alınan önlemlerin de etkisiyle ekonomik yavaşlama döneminde bir miktar yükselmiş ve akabinde destekleme tedbirlerinin de katkısıyla tekrar düşmeye başlamıştır. Fakat 2008’de Amerika’da başlayan ve altında emlak fiyatlarının şişkinliği de olsa, esasında kredi kaynaklı türev ürünlerin başlattığı kriz Amerika’dan sonra dünyanın geri kalanını ve özellikle Avrupa’yı da

etkilemiştir. Krizin Avrupa'ya yansımaları aşırı derecede yükselen sorunlu krediler şeklinde olmuş ve bu durum sorunlu kredi problemlerinin çözümünde eskisinden çok daha farklı bir yaklaşımı zaruri kılmıştır.

Sorunlu kredilerin yaşattığı mevcut ve olası potansiyel problemlerle karşı karşıya kalan ülkeler, Avrupa Birliği'nin de yönlendirmesi ve aldıkları destekleyici köklü tedbirlerle sorunlu kredileri azaltmaya başlamışlardır. Özellikle bazı güney ve güneydoğu Avrupa ülkelerinde yaşanan yüksek sorunlu kredi problemi, sorunlu kredilerin ülkeler için ne kadar tehlikeli ve yıkıcı olduğunu da göstermiştir. Bu nedenle ülkemizde de 2014 yılı sonundan itibaren tekrar yükseliş trendine giren ve son yıllarda yaşanan ekonomik yavaşlamanın da etkisiyle giderek ivme kazanmakta olan takibe dönüşen krediler probleminin daha derinleşmeden alınacak köklü ve sürdürülebilir önlemlerle mutlaka kontrol edilmesi gerekmektedir. Alınacak önlemler her şeyden önce ülkenin sürdürülebilir bir büyüme hızına erişerek halkının refah ve sağlığının artırılması için şarttır. Bugün Türkiye'de ve dünyada sorunlu kredi problemi, ülke olarak kalkınmanın ve gelir dağılımının tabana yayılarak halkın zenginleşmesinin önündeki en büyük engeldir. Dolayısıyla kredilerin takibe dönüşüm oranlarının belli bir düzeyde kontrol edilmesi, sistemlerin sağlığı ve geleceği açısından da bir gerekliliktir.

5.1 ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI

Bu çalışma, Türkiye Bankacılık Sistemi üzerine yapılan diğer çalışmalara göre, hem içerik, hem de ele alınan verilerin zaman dönemi, araştırmacı yöntemi ve daha da önemlisi, tahsili gecikmiş alacakların iyileştirilmesinin ülkenin temel ekonomik göstergeleri üzerindeki etkisinin incelenmesi açısından farklılık arz ettiğini ve tespitlerimize göre alanında ilk olduğunu ifade etmek mümkündür.

Gerçekten de, çalışma, sorunlu kredilerin sadece makroekonomik belirleyicilerini ele almakla yetinmemiş olup, bu belirleyicilerin takibe dönüşen krediler üzerinde yarattığı etkilerden hareketle ekonomi üzerindeki olumlu olumsuz etkilerine odaklanmıştır. Bu kapsamda takibe dönüşüm oranının azaltılmasının alınacak köklü tedbirlerle ancak mümkün olduğu, konunun sürüncemede bırakılmayacak kadar ciddi ve hassas olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmanın bir diğer farklı yanı da ait olduğu dönemle ilgilidir. Çalışmanın başlangıç dönemi Türkiye'nin geçirdiği en büyük krizlerden biri olan 2001 Krizi etkilerinin artık bitmeye başladığı dönemi ifade etmesi açısından önemlidir. Söz konusu yılda ekonomi büyürken, faizler, sorunlu krediler ve işsizlik aşağı düşmeye devam etmiştir. Nitekim 2005 yılı Türkiye'de birçok şeyin oturmaya başladığı, dünyada ise ucuz kredilerin bol olduğu bir dönemdir. Bu dönem, Türkiye'nin IMF programı sonrasında devletin borç sorununu ve finansal sistem sorununu çözdüğü bir dönemdir. Hemen akabinde gelen 2008 Küresel Krizi, Türkiye'nin büyümesini dönem içerisinde en fazla küçültse de önceki kriz sonrası alınan önlemlerin etkisiyle krizden en az şekilde etkilenişini verilere yansıtabilmiş ve hemen ardından toparlanmıştır. Çalışma döneminin sonlarına doğru ise yine verilerin yavaş yavaş kötüleşmeye başladığı ve ekonomik otoritenin de bu kötüleşmeyi engellemek için destek önlemlerini yoğunlaştırmaya başlaması açısından ilginçtir. Bu yönüyle düşünüldüğünde çalışma döneminin çok spesifik olduğu, sonradan yapılacak çalışmalar ile bu durumun daha net anlaşılacağı düşünülmektedir.

Çalışmada kullanılan yöntemin ele alınan temel ekonomik verilere özgü ve Türkiye'de tek olduğu öngörülmektedir. Çalışma konusu veriler arasında uzun dönem bağlantısı olması nedeniyle kullanılan ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, çalışma döneminde Türkiye'nin makroekonomik göstergeleri arasındaki ilişkiyi en iyi şekilde ortaya koyabilmek açısından mümkün hale getirmiştir. Gerçekten de ele alınan veriler incelendiğinde, birinde görülen etkinin belli dönemler sonrasında diğer göstergelere gecikmeli olarak yansıdığı belirlenmiştir. Dolayısıyla makroekonomik göstergelere belli bir zaman aralığında bakmanın, çalışma döneminden de anlaşılacağı üzere, daha sağlıklı değerlendirmeler yapılabilmesine olanak sağladığı görülmektedir.

Çalışmanın literatüre yaptığı en büyük katkının Türkiye'nin sorunlu kredi sorununun çözüme getirdiği yaklaşım olduğu değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, öneriler kısmında da belirtildiği üzere, sorunlu kredilerle ilgili olarak belirli kuralların, sistemlerin ve piyasaların oluşturulmasının ardından sürekli ve topyekün mücadeleyi gerekli kılmaktadır. Sorunu parça parça önlemlerle çözmek yarardan çok zarar getireceği gibi sorunun maliyetini daha da artırarak, kaynak israfına neden olacaktır.

5.2 SONUÇ

Türkiye’de takibe dönüşüm oranının alınacak önlemlerle iyileştirilmesi ve bunun temel ekonomik göstergeler üzerinde yaratacağı olumlu etkiler sayesinde ekonominin istikrarlı bir şekilde büyütülebileceği yönündeki görüşümüz, gerek literatürde yer alan görüş ve araştırmalar, gerekse yapılan ekonometrik analizden elde edilen sonuçlarla desteklenmektedir. Bu amaçla öncelikle sorunlu kredilerin makroekonomiye özgü belirleyicileri literatür araştırması da yapılarak saptanmış ve bu belirleyicilerle TDO arasında ilişki olup olmadığı, varsa ilişkinin yönü ve şiddeti belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan ekonometrik çalışmada ortaya çıktığı gibi, çalışma döneminde, teoriyle de uyumlu olarak, takibe dönüşüm oranının öncelikle GSYİH’yi, işsizliği, hisse senedi fiyatlarını ve konut fiyatlarını önemli derecede etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu sonuç literatüre uygun ve istatistiki olarak da anlamlıdır. Faiz oranları ile sorunlu kredi ilişkisinin değerlendirilmesinde korelasyon analizi ve kısa dönem katsayıları beklentiler ve literatür doğrultusunda pozitif ve anlamlı iken, uzun dönemde çok küçük de olsa negatif ve anlamlıdır. Bu durumun söz konusu faiz oranının politika faizi olmasından ileri geldiği düşünülmektedir. Nitekim yol gösterici olması açısından, politika faizi piyasa faizine göre daha düşük olarak belirlenmekte ve bu yönüyle piyasalarda oluşan faizlerden ayrışabilmektedir. Dolayısıyla bir bütün olarak model, çalışmada öne sürülen ana ve alt hipotezleri desteklemektedir. Bu doğrultuda alınacak köklü tedbirlerle takibe dönüşüm oranının düşürülerek kontrol altına alınması ekonominin büyümesini sağlayacağından, her bireyin ve firmaların gelirlerinin artmasına neden olacak, istihdamı artıracak, menkul ve gayrimenkul varlıklarının değerini yükseltecek ve daha dengeli piyasalara sahip olunmasını temin edecektir. Bu sayede de ekonomik istikrar sağlanabilecektir. Zira sorunlu krediler ile ekonomik istikrasızlık ekonomik gelişmenin önündeki en büyük engeldir. Nitekim Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), Reinhart ve Kaminsky (1999), Reinhart ve Rogoff (2011), Klein (2013), Makri ve diğerleri (2014) ile Cucinelli (2015) gibi bazı araştırmacılar tarafından da belirtildiği üzere, sorunlu kredilerin artmasının ekonomik yavaşlama ve daralma ile yakın ilişkisi olduğu ve krizlerin öncü göstergesi olarak da sayıldığından, Türkiye, ancak sağlıklı kredi piyasalarına sahip olması sayesinde ekonomik istikrarı gerçekleştirebilir. Sağlıklı kredi piyasası ise sağlam ve sermaye gücü yüksek bankaların iyi müşterilere kredi vermeyi sürdürmesi suretiyle ekonomik büyümeye desteği sayesinde olabilir.

İyi bir bankacılık sistemi, ülke refahının korunması ve gelişimi için riskleri minimize edecek önlemleri almak zorundadır. Bu yüzden bankacılık sisteminin çok yakından izlenerek daha güçlü ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulması gerekir. Bu amaçla daha iyi bir risk yönetimi sağlanarak, fon kullanımına ihtiyacı olan kişi ve firmaların krediye erişiminin sağlanması gerekmektedir. Dünyanın en zengin ve büyüme hızı en yüksek ülkeleri kredilere erişimi en fazla olan ülkelerdir. En fakir ülkeleri ise, kredilere en az erişimi olan ülkelerdir. Bankacılık hizmetlerinin yetersiz kalmasının getirdiği toplumsal maliyetler çok ağırdır. Bu nedenle bir taraftan TDO'yu iyileştirip aşağı çeken kalıcı mekanizmalar oluştururken, diğer taraftan kullanılan kredilerin sağlıklı bir şekilde geri dönmesini sağlayacak gerekli kontrollerin yerleştirilmesi ve kredi akışının sürekli bir döngü haline getirilmesi ülkenin hızla büyümesini destekleyecektir. Kredi akışının körü körüne sürdürülmesinin de faydası yoktur. Kredi akışında seçici olmak şarttır. Yani ekonomik ömrü olmayan, ya da bunu tamamlamış firmalara kredi verilmemelidir. Özellikle piyasanın iyi olduğu dönemlerde izlenen gevşek kredi politikalarının yarardan çok zararı vardır. Nitekim Ellul ve Yerramilli (2010), Igan ve diğerleri (2012), Jorda ve diğerleri (2013), Caporale ve diğerleri (2014) ile Vithessonthi (2016) gibi bazı araştırmacıların da belirttiği gibi risk yönetimleri zayıf ve aşırı risk alan bankaların kredi verme politikalarını yumuşatmaları, sorunlu kredilerinin de artmasına neden olmakta ve bu tür bankalar ilk yaşanan krizden en fazla etkilenen olmaktadır. Finansal piyasalarda faaliyet gösteren firmaların riskleri etkin bir şekilde yönetmek için güçlü ve bağımsız risk yönetimi fonksiyonlarına sahip olması gerekli olup, bu kurumlarındaki iç risk kontrol mekanizmalarının yakından izlemesi gerekmektedir.

Türkiye'de çalışma için değişkenlerin dikkate alındığı 200501-201706 döneminin başlangıcı dünyada kredi bolluğunun devam ettiği, Türkiye'nin kendi krizi sonrasında yerleşmiş ve oturmuş sistemleri sayesinde bundan bolca istifade ettiği bir dönemdir. Hemen sonrasında, dönemin ortasından önce ise bütün dünyayı etkileyen küresel kriz baş göstermiştir. Türkiye'nin bu dönemde GSYİH'sı yaklaşık 5 kat büyürken, kredileri 13 kattan fazla büyümüş, sorunlu kredileri ise rakamsal olarak 8 kat büyümüştür. Artan kredilerin etkisiyle ekonomi büyürken, sorunlu kredilerin oluşması ve etkisini hissettirmesi biraz daha gecikmeli olarak gerçekleşmiştir. Nitekim küresel krizden sonra Avrupa'yı etkisi altına alan sorunlu krediler, Avrupa Birliği nezdindeki topyekun mücadele ile önemli bir aşama kaydetmiş ve birlik nezdinde onaylanan eylem planı adım adım uygulanmaya başlanmıştır. Nihayetinde; bir taraftan sistemlerinde sorun olan ülkelere yönelik para

arzını artırıcı desteklerde bulunulurken, diğer taraftan sorunlu kredi tanımında uzlaşmış, sorunlu krediler için ayrılan karşılıklar tekrar yorumlanmış, potansiyel sorunlu krediler için ayrılacak karşılıklar zamana bağlı olarak otomatik hale getirilmiş, sorunlu krediler için birlik genelinde tek denetim mekanizması (SSM) oluşturulmuş, sorunlu kredi stoku için birlik düzeyinde yönetim kuralları kabul edilmiş, gelecekte oluşabilecek sorunlu kredilerle mücadele için makro ihtiyati tedbirler geliştirilmiş, tüm bankalar için aktif kalitesi ve sorunlu alacaklar konusunda şeffaflık kriterleri geliştirilmiş, hem canlı krediler, hem de sorunlu krediler için veri altyapısının geliştirilmesine ve paylaşılmasına yönelik tedbirler alınmış, üye ülkelerde sorunlu aktiflerin toplanacağı varlık yönetim şirketleri (AMCs) için örnek bir model geliştirilmiş, sorunlu alacaklar için ikincil pazarların geliştirilmesine karar verilmiş ve teminata sahip alacaklılara yönelik koruma tedbirleri artırılmıştır. Ayrıca üye ülkelerin bankacılık sistemlerinde kredi tahsis, kredi izleme ve kredi iç yönetimine ilişkin yeni rehber oluşturulması, ulusal kredi icra ve iflas uygulamalarının çerçevelerinin uyumlaştırılması ve iflas sorunlarına odaklanması ile ilgili çalışmalar ise devam etmektedir. Bu dönemde Türkiye’de ise firmalara kredi desteği sağlanması yönünde devlet destekli fonlar (Kredi Garanti Fonu, Eximbank, kamu bankaları desteği vb.) vasıtasıyla teminatsız ya da az teminatlarda orta uzun vadeli kredi kullandırmaları gerçekleşmiş, bu durum, gelişmekte olan ülkelere yönelik negatife dönen algıyı yurtiçinde biraz düzeltir hale gelmiştir. Bununla birlikte bozulan makro dengeler nedeniyle, firmalarda baş gösteren sorunlar, sorunlu kredileri tekrar ve büyük ölçüde artırmaya başlamıştır. 2017 yıl sonu itibariyle yaklaşık 64 Milyar TL olan sorunlu kredi bakiyesi, Mayıs 2019 itibariyle %73 artışla 111 Milyar TL’ye yükselmiştir.

Türkiye’de artan sorunlu kredi oranları, geç kalınmadan sorunlu kredilerle kurumsal olarak, tıpkı Avrupa Birliği örneğinde görüldüğü gibi mücadele edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu problemin bir an önce yumuşatılarak etkilerinin ortadan kaldırılmasının Türkiye’nin gelecekte istikrarlı bir şekilde büyümesine büyük katkı yapacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede Takibe Dönüşüm Oranının azaltılması amacıyla aşağıdaki önerilerin değerlendirilmesi uygun olacaktır:

- Öncelikle ekonomik büyümenin sağlanarak istihdamın artırılması şarttır. İstihdam artışıyla daha çok bireyden vergi ve sigorta primi toplanabileceği gibi, bu kişilerin yaptığı harcamalar tekrar ekonomiye dönerek zincir etkisi yaratır. Böylece bireylerden gelen vergilerin artmasıyla firmalar, daha fazla üretim ve istihdam yaratmaları yönünde teşvik edilebilir.

- Mali verileri sağlam ve moraliteleri düzgün olan firma ve kişilere yönelik kredi akışının aksatılmadan sürdürülmesi,
- Denetim reformunun yapılarak ekonominin oluşmasında rol alan bütün aktörlerin kurumsal bir biçimde denetime tabi tutulması,
- Türkiye'nin döviz kurlarının aşırı ucuzlaşmasının önüne geçerek ihtiyacı olan temel mal ve hizmetlerin yurtiçinde üretiminin teşvik edilmesi,
- Adil vergilendirme sistemi kurularak, bütçe gelirlerinin konjonktürel etkilerden arındırılması,
- Enerjide yerli üretim politikalarının devreye sokularak cari işlemler açığının azaltılması,
- Tarım ve hayvancılık sektörünün geliştirilmesine yönelik önlemler alınması,
- Sosyal güvenlik ve sağlık reformunun yapılması,
- Türkiye'nin büyüyebileceği stratejik alan ve sektörler tespit edilerek bu alanlarda katma değer artırılması,
- Ülke için önemli istihdam ya da katma değer yaratan sektörlerin, firmaların tespit edilerek bu firmalara kendilerini daha da geliştirmeleri için hibe de dahil orta uzun vadeli kredi desteği verilmesi,
- Ekonomik güven ve istikrarın sağlanabilmesi için demokratik kurallardan ödün verilmemesi, özerk kurumların ülkenin politika ve hedefleri doğrultusunda işlerliğinin artırılması ve yolsuzlukların denetlenerek önlenmesi,
- İcra-iflas reformu yapılması,
- Eğitim ve işgücü kalitesinin artırılması ve
- Şirketlerin aşırı borçlanmasının önlenmesi.

Yukarıda belirtilen önerilerin hayata geçmesi halinde, çalışma konusu olan takibe dönüşüm oranlarında gerçekleştirilen iyileştirme hedefinin sağlanacağı ve temel ekonomik göstergeler üzerinde olumlu etkisi olacağı düşünülmektedir.

5.3 TAKİP EDİLEN ÇALIŞMALAR

Yukarıda da belirtildiği üzere çalışma döneminin sonlarına doğru yavaş yavaş kötüleşmeye başlayan ekonomik piyasalarda yasal otoritenin devreye girerek bu kötüleşmeyi yavaşlatmak ve engellemek için destek önlemlerini yoğunlaştırmaya başladığını ifade etmiştik. Bu destek önlemlerinin bitmesinden sonra, söz konusu dönemi de kapsayan, sorunlu kredilerle makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmanın yapılmasının geleceğe ışık tutmak adına çok faydalı olacağı düşünülmektedir. Giderek durgunlaşan ve kötüleşen piyasa koşullarında ilave kullanılan kredilerle verilen destekleme önlemlerinin, şirket faaliyetlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkı mı yaptığı, yoksa zaten verimsiz ve ömrünü tamamlamış firmaların biraz daha nefes almasını mı sağladığı ya da bu fonların firma dışına mı çıkarıldığı en çok tartışılan konulardandır. Bu nedenle yapılacak böyle bir çalışmanın gelecekte Türkiye’de uygulanabilecek benzer politikaların etkinliği açısından önemi çok büyüktür.

Yine takip edilecek çalışmalardan birinin de Türkiye’de sorunlu kredilerin çözümünde kullanılan mekanizmaların işlevselliğinin araştırılması olabileceği düşünülmektedir. Bu mekanizmaların kendilerine yüklenen görevleri hangi şartlarda ve nasıl yerine getirdikleri, sorunların çözümünde ne kadar etkin oldukları gibi konuların incelenerek araştırılması ve sonuca bağlanarak etkin çözüm önerilerinde bulunulabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Ali, A. and Daly, K., (2010), “*Macroeconomic Determinants of Credit Risk: Recent Evidence from A Cross Country Study*”, International Review of Financial Analysis 19, 165–171.
2. Altay, E., (2015), “*Bankacılıkta Risk : Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi*”, Derin Yayınevi ve Dağıtım Paz. Ltd. Şti., 2.Baskı, s.4-6-363-365-413-420.
3. Altıntaş, A., (2012), “*Kredi Kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmini ve Stres Testleri: Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım*”, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No : 281, İstanbul.
4. Angela, R., and Irina, B., (2015), “*An Emprical Analysis of The Macroeconomic Determinants of Non-performing Loans in EU28*”, Revista Economica, vol. 67, issue 2, 108-127.
5. Arslan, İ. ve Yapraklı, S., (2008), “*Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*”, İ.Ü. İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı 7, 87-103.
6. Baboucek, I. and Jancar, M. (2005) , “*A VAR Analysis of the Effects of Macroeconomic Shocks to the Quality of the Aggregate Loan Portfolio of the Czech Banking Sector*”, Czech National Bank Working Paper Series, no. 1., p.1-38-39.
7. Babuşcu, Ş., Hazar, A. ve İskender, A., (2018), “*Banka Risk Yönetimi, Basel I-II-III-IV Düzenlemeleri*”, Bankacılık Akademisi Yayınları 7, s.1-4-14-105-111-115-121-122-183-259.
8. Balgova, M., Nies, M. and Plexander, A., (2016), “*The economic impact of reducing non-performing loans*”, EBRD Working Paper No: 193.
9. Baselga-Pascual, L., Trujillo-Ponce, A. and Cardone-Riportella, C., (2015), “*Factors influencing bank risk in Europe: evidence from the financial crisis*”, North American Journal of Economics and Finance, vol. 34, pp. 138–166.
10. Baum C., Caglayan M. and Ozkan N., (2005), “*The second moments matter: The response of bank lending behavior to macroeconomic uncertainty*”, Boston College - Working Paper, 521.
11. Beatty, A. and Liao, S., (2011), “*Do Delays in Expected Loss Recognition Affect Banks’ Willingness to Lend?*”, Journal of Accounting and Economics, Vol. 52, pp. 1-20.

12. Beck, T., Jakubik, P. and PiloIU, A., (2013), “*Non-Performing Loans: What Matters in Addition to the Economic Cycle?*”, European Central Bank Working Paper 1515.
13. Berge, T.O and Boye, K.G., (2007), “*An analysis of banks’ problem loans*”, Norges Bank Economic Bulletin 2/2007, 65–76.
14. Bernanke, B., Gertler, M. and Gilchrist, S., (1999), “*The Financial Accelerator in a Quantitative Business Cycle Framework*”, in J. Taylor and M. Woodford (eds.), Handbook of Macroeconomics, Volume I.
15. Bessis, J., (2015), “*Risk Management in Banking*”, John Wiley & Sons, Inc., Fourth Edition, Hoboken, New Jersey, USA, p.3.
16. Bouteille, S. and Coogan-Pushner, D., (2013), “*The Handbook of Credit Risk Management*” Published by John Wiley&Sons Inc., Hoboken, New Jersey, p. 65-68.
17. Bullivant, Glen, (2010), “*Credit Management*”, Published by Gower Publishing Limited, Surrey, England, 6th ed., pp. 6-9-12.
18. Caballero, R., Hoshi, T. and Kashyap, A., (2008), “*Zombie Lending and Depressed Restructuring in Japan*”, American Economic Review, Vol. 98, pp. 1943-1977.
19. Calomiris, C.W. ve Haber, S.H., (2018), “*Kırılgan Tasarım Bankacılık Krizleri ve Kredi Kutluğunun Siyasi Kökenleri*”, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, p.61-67-333-334.
20. Caporale, G.M., Di Colli, S. and Lopez, J.S., (2014), “*Bank Lending Procyclicality and Credit Quality During Financial Crises*” Economic Modelling, 43, p. 142–157.
21. Caouette, J.B., Altman, E. I., Narayanan, P., Nimno, R.W.J., (2008), “*Managing Credit Risk : The Great Challenge for Global Financial Markets*” Published by John Wiley&Sons Inc., Hoboken, New Jersey.
22. Cas, S. M. and Peresa, I, (2016), “*What Makes a Good ‘Bad Bank’? The Irish, Spanish and German Experience*”, European Commission, Economic and Financial Affairs, Discussion Paper 036, p. 28-29-30.
23. Castro, V., (2013), “*Macroeconomic determinants of the credit risk in the banking system: the case of the GIPSI*”, Economic Modelling, vol. 31, no. C, pp. 672-683.
24. Chaibi, H. and Ftiti, Z., (2015), “*Credit Risk Determinants: Evidence from A Cross-Country Study*”, Research in International Business and Finance, 33, p. 1–16.
25. Crouhy, M., Galai, D., Mark, R., (2014), “*The Essentials of Risk Management*”, McGraw-Hill Education, USA

26. Cucinelli, D., (2015), “*The Impact of Non-Performing Loans on Bank Lending Behaviour: Evidence from the Italian Banking Sector*”, Eurasian Journal of Business and Economics, Vol. 8, pp. 59-71.
27. De Bock, R. and Demyanets, A., (2012), “*Bank Asset Quality in Emerging Markets: Determinants and Spillovers*”, IMF Working Paper, 12/71.
28. Demirgüç-Kunt, A., Detragiache, E., (1998), “*The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Countries*”, Staff Papers, International Monetary Fund, Vol. 45 (1), pp. 81–109 (Washington).
29. Dickey, D. and Fuller, W. A., (1981), “*Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root*”, Econometrica, 49, 1057-1072.
30. Downes, J., Goodman, J.E., (2003), “*Finance & Investment Handbook*”, Barron’s Educational Series, Inc., New York, 2003, p.316.
31. Eğilmez, M., (2018), “*Küresel Finans Krizi*”, Remzi Kitabevi, Etiler-İstanbul.
32. Ellul, A. and Yerramilli, V., (2010), “*Stronger Risk Controls, Lower Risk: Evidence from U.S. Bank Holding Companies*”, Axa Working Paper Series No 1 Discussion Paper No 646.
33. Eriçok, R. E. ve Yılandı, V., (2013), “*Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı*”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 8(1), 87-101.
34. Espinoza, R. and Prasad, A., (2010), “*Non-Performing Loans in the GCC Banking System and their Macroeconomic Effects*”, IMF Working Paper 10/224.
35. Felsenheimer, J., Gisdakis, P., Zaiser, M., (2006), “*Active Credit Portfolio Management : A Practical Guide to Credit Risk Management Strategies*”, Wiley-Vch Verlag GmbH&Co KGaA, Weinheim, p.103-104.
36. Fidan, M.M., (2018), “*IFRS 9 Finansal Araçlar Standardına Göre Satın alındığında veya Oluşturulduğunda Kredi Değer Düşüklüğüne Uğramış Finansal Varlık Yaklaşımı*”, Maliye ve Finans Yazıları Dergisi, 1/109, s.246.
37. Gardner, M.J., Mills, D.L., Cooperman, E.S., (2005), “*Managing Financial Institutions*”, South Western, part of Thomson Corporation, Ohio, USA
38. Ghosh, A., (2015). “*Banking-Industry Specific and Regional Economic Determinants of Non-Performing Loans: Evidence from US States*”, Journal of Financial Stability, 20: 93–104.

39. Giannetti, M. and Smirnov, A., (2013), “*On the Real Effects of Bank Bailouts: Micro Evidence from Japan*”, American Economic Journal: Macroeconomics, Vol. 5, pp. 135-67.
40. Gonzales-Hermosillo, B., Pazarbasioglu, C. and Billings, R., (1997), “Determinants of Banking System Fragility: a Case Study of Mexico”, IMF Staff Papers, Vol. 44, pp. 295-314.
41. Granger, C. W. J. and Newbold, P., (1974),” Spurious Regressions in Econometrics”, Journal Of Econometrics, 2, 111-120.
42. Hou, Y. and Dickinson, D., (2007), “The Non-Performing Loans: Some Bank Level Evidence”, Research Conference on Safety and Efficiency of the Financial System, EU-Asia Link Programme.
43. Hünseler, M., (2013), “Credit Portfolio Management : A Practitioner’s Guide to the Active Management of Credit Risks”, Palgrave Macmillan, New York, USA, p.13-49-54-55.
44. Igan, D., Mishra, P. and Tressel, T., (2012), “ A Fistfull of Dollars: Lobbying and the Financial Crisis” , NBER Macroeconomics Annual, University of Chicago Press, vol. 26(1), pages 195 - 230.
45. Isık, Ö. and Bolat, S., (2016), “ *Determinants of Non-Performing Loans of Deposit Banks in Turkey*”, Journal of Business, Economics and Finance, Vol. 5, No. 4, pp. 341-350.
46. İskender, E.S., (2014), “*Kredi Riski Dayanıklılığının Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Politika Önerileri*”, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No : 306, İstanbul,s. 5-53) .
47. Jakubik, P. and Reininger, T., (2014), “*What Are the Key Determinants of Nonperforming Loans in CESEE?*”, IES Working Paper 26, pp.1-20.
48. Jassaud, N. and Kang, K.H., (2015), “ *Astrategy for Developing a Market for Nonperforming Loans in Italy*”, International Monetary Fund, Working Paper, WP/15/24, p.23-25.
49. Johansen, S. and Juselius, K., (1990), “*Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration With Applications to The Demand for Money*”, Oxford Bulletin Of Economics and Statistics, 52, 169-210.
50. Jorda, O., Schularick, M. and Taylor, A., (2013), “*When Credit Bites Back*”, Journal of Money, Credit and Banking, Vol. 45, pp. 3-28.
51. Jorda, O., Schularick, M. and Taylor, A., (2013), “*When Credit Bites Back: Leverage, Business Cycles, and Crises* ”, FRBSF Working Paper 2011-27.

52. Kadioğlu, E. ve Telçeken, N., (2017), “*Bankalarda Aktif Kalitesini Etkileyen Makro Faktörler*”, Uluslararası Katılımlı 21. Finans Sempozyumu, 18-21 Ekim 2017, Balıkesir, s.72.
53. Kimber, A., (2004), “*Credit Risk From Transaction to Portfolio Management*”, Elsevier Butterworth-Heinemann, Burlington, Great Britain, p. 44.
54. Klein, N., (2013), “*Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Macroeconomic Performance*”, IMF Working Paper 13/72.
55. Kwan, S. and Eisenbeis, R., (1995), “*An Analysis of Inefficiencies in Banking*”, Journal of Banking and Finance, Vol. 19, pp. 733-734.
56. Kwiatkowski, D., Phillips , P. C. B., Schmidt, P. and Shin, Y., (1992), “Testing the Null Hypothesis of Stationarity against the Alternative of a Unit Root: How Sure are We that Economic Time Series have a Unit Root?”, Journal of Econometrics, 54, 159-178.
57. Lopcu, K., Burgaç, A. ve Dülger, F., (2011), “Balassa Samuelson Hipotezi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Sınama”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt/Vol.:12-Sayı/No:4(1-22).
58. Louzis, D.P., Vouldis, A. T. and Metaxas, V. L., (2012), “*Macroeconomic and Bank-Specific Determinants of Non-Performing Loans in Greece: a Comparative Study of Mortgage, Business and Consumer Loan Portfolios*”, Journal of Banking & Finance, Vol. 36(4), 00. 1012-1027.
59. Maggi, B. and Guida, M., (2009), “*Modelling Non-Performing Loans Probability in the Commercial Banking System: Efficiency and Effectiveness Related to Credit Risk in Italy*”, University of Rome La Sapienza Working Paper.
60. Makri, V., Tsagkanos, A. and Bellas, A., (2014), “*Determinants of Non- Performing Loans: The Case of Eurozone*”, Panoeconomicus, 61 (2), p. 193-206.
61. Mays, E., (2004), “*Credit Scoring for Risk Managers : The Handbook for Lenders*”, Thomson&South-Western, Ohio, USA, p.3.
62. Messai, A. S. and Jouini, F.,(2013), “*Micro and Macro Determinants of Non-performing Loans* ” , International Journal of Economics and Financial Issues Vol. 3, No. 4, 2013, pp.852-860.
63. Mester, L.J., (1997), “What’s the Point of Credit Scoring?”, Business Review, Federal Reserve Bank of Philadelphia,September/October, p.6.

64. Narayan, P. K. (2005), "The saving and investment nexus for China: evidence from cointegration tests", *Applied Economics*, 37 (17), 1979-1990.
65. Narayan, P. K. and Smyth, R., (2005), "Trade Liberalization and Economic Growth in Fiji. An Empirical Assessment Using the ARDL Approach", *Journal of The Asia Pacific Economy*, 10(1), 96-115.
66. Narayan, P. K. and Narayan, S., (2005), "Estimating Income and Price Elasticities of Imports For Fiji in a Cointegration Framework", *Economic Modelling*, 22, 423-438.
67. Narayan, P. K. ve Smyth, R., (2006), "What Determines Migration Flows From Low-Income to High-Income Countries? An Empirical Investigation of Fiji-U.S. Migration 1972-2001", *Contemporary Economic Policy*, 24(2), 332-342.
68. Nkusu, M., (2011), "Non-Performing Loans and Macrofinancial Vulnerabilities in Advanced Economies", *IMF Working Paper* 11/161.
69. Olszak, M., Roszkowska, S. and Kowalska, I., (2018), "Macprudential policy instruments and procyclicality of loan-loss provisions – Cross- country evidence", *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, pp.1-31.
70. Ong, L.L. and Pazarbaşıoğlu, C., (2013), "Credibility and Crisis Stress Testing", *International Monetary Fund, Working Paper*, WP/13/178, p. 4.
71. Parasız, İ., (1997), "Para Banka ve Finansal Piyasalar- Teori ve Politikalar", *Ezgi Kitabevi Yayınları*, Bursa, s. 126-173.
72. Pesaran, M. H., (1997), "The Role of Economic Theory in Modelling The Long Run", *The Economic Journal*, 107(440), 178-191.
73. Pesaran, M. H. and Pesaran, B., (1997), "Working with Microfit 4.0: Interactive Econometric Analysis", <http://www.oup.com/Oxford University Press>.
74. Pesaran, M. H., Shin, Y. and Smith, R. J., (2001), "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships", *Journal of Applied Econometrics*, 16 (3), 289-326.
75. P.Fitch, T., (2006), "Dictionary of Banking Terms", *Barron's Educational Series, Inc.*, New York, 2006, s.123.
76. Peek, J. and Rosengren, E., (2000), "Collateral Damage: Effects of the Japanese Bank Crisis on Real Activity in the United States", *American Economic Review*, Vol. 90, pp. 30-45.
77. Peek, J. and Rosengren, E., (2005), "Unnatural Selection: Perverse Incentives and the Misallocation of Credit in Japan", *American Economic Review*, Vol. 95, pp. 1144-1166.

78. Quagliariello, M., (2009), “Macroeconomic *Uncertainty and Banks’ Lending Decisions: the Case of Italy*”, Applied Economics, Vol. 41(3), pp. 323-336.
79. Reinhart, C. and Kaminsky, G., (1999), “*The Twin Crises: the Cause of Banking and Balance of Payment Problems*”, International Finance Discussion Papers 544, Board of Governors of the Federal Reserve System.
80. Reinhart, C. and Rogoff, K., (2011) , “*From Financial Crash to Debt Crisis*”, American Economic Review, vol. 101, no. 5, pp. 1676–1706.
81. Rinaldi, L. and Sanchis-Arellano, A., (2006), “*Household debt sustainability: what explains household non-performing loans? An Empirical Analysis*”, ECB Working Paper.
82. Ruckes, M., (2004), “*Bank Competition and Credit Standards*”, Review of Financial Studies, Vol. 17, pp. 1073-1102.
83. Salas, V. and Saurina, J., (2002), “Credit risk in two institutional settings: Spanish commercial and saving banks”, Journal of Financial Services Research, Vol. 22(3), pp. 203-224.
84. Sarıkovanlık, V., Koy, A., Akkaya, M., Yıldırım, H. H. ve Kantar, L., (2019), “Finans Biliminde Ekonometri Uygulamaları”, Seçkin Yayıncılık san. Ve Tic. A.Ş, 1.Baskı, Ankara, s. 20-21-22.
85. Sevüktekin, M. ve Çınar, M., 2017, “Ekonometrik Zaman Serileri Analizi Eviews Uygulamalı”, Dora Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 5.Baskı, Bursa, s.376.
86. Siddiqi, N., (2006), “Credit Risk Scorecards: Developing and Implementing Intelligent Credit Scoring”, Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, USA, p.11-19.
87. Skarica, B., (2014). “Determinants of Non-Performing loans in Central and Eastern European Countries”, FEB, Working Paper Series 13 – 07 : 1-19.
88. Stein, R. M., (2011), “The role of stress testing in credit risk management”, Moodys Research Labs, New York, Working Paper, p. 23.
89. Subbakrishna, K.R., and Murali, S., (2009), “*Bank Credit Risk Management*”, Global Media.
90. Şakar, B., (2006), “*Banka Kredileri ve Yönetimi*”, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul
91. Takayasu, K. and Yosie, Y., (2000), “ Non-performing Loan Issue Crucial to Asia’s Economic Resurgence”, Sakura Investment Research: 1-6.

92. Tanaskovic, S. and Jandric, M., (2015), Macroeconomic and Institutional Determinants of Non-performing Loans, *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 2015, 1, pp. 47-62
93. Tarı, R. ve Yıldırım, D., (2009), “Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(2), 95-105.
94. Tuğcu, C.T., Erdem, E., Çelik, F., Torun, T., Togay, S., Kayhan, S., Altıntaş, H., Ergeç, E.H. ve Toprak, M., (2013), “Bankalarda Kredi Yönetimi”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2531, 2. Baskı, Eskişehir, s.17-101-102.
95. Us, V., (2016), “*Determinants of Non-Performing Loans in the Turkish Banking Sector: What Has Changed After the Global Crisis?*”, TCMB Research Notes in Economics, No. 16-27, pp. 1-14.
96. Vatanserver., M. and Hepşen, A., (2013), “*Determining Impacts on Non-Performing Loan Ratio in Turkey*”, *Journal of Finance and Investment Analysis*, 2(4): 119-129.
97. Vithessonthi, C., (2016), “*Deflation, Bank Credit Growth, and Non-Performing Loans: Evidence from Japan*”, *International Review of Financial Analysis*, Vol 45, 2016, pp. 295-305.
98. Ziegel, A., (2014), “*Fundamentals of Credit and Credit Analysis : Corporate Credit Analysis*”, Mountain MentorsAssociates, Vermont.
99. Woo, D., (2000), “Two Approaches to Resolving Nonperforming Assets During Financial Crisis”, International Monetary Fund, Working Paper, WP/00/33, p. 5.
100. Yeldan, A.E., (2019), “*Hangi “Yapısal Reformlar”? 2001 Krizi Sonrasında Türkiye Ekonomisi İçin Dersler*”, *İktisat ve Toplum Dergisi*, 9, 104, 9-17.

İnternet Kaynakları

1. http://finsys.rau.ro/docs/wp-lending_economic_growth.pdf, Lending, economic growth and nonperforming loans: empirical evidences from the new EU member states
2. <http://www.bis.org/review/r161010a.htm>, Sharon Donnery: NPL workout and resolution in the euro area
3. <http://www.capitaassetservices.com/articles/non-performing-loans-damage-economies-not-just-banks>, Non-performing loans damage economies, not just banks

4. <http://www.ebrd.com/publications/working-papers/economic-impact.html>, The economic impact of reducing non-performing loans By Maria Balgova, Michel Nies and Alexander Plekhanov
5. <http://www.ejbe.org/EJBE2015Vol08No16p059CUCINELLI.pdf>, The Impact of Non-performing Loans on Bank Lending Behavior: Evidence from the Italian Banking Sector
6. <http://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-es/Issues/2016/12/31/A-Strategy-for-Resolving-Europe-s-Problem-Loans-43286>, A Strategy for Resolving Europe's Problem Loans
7. http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.22599&MevzuatIliski=0&so_urc_eXmlSearch=kredilerin%20siniflandirilmesi
8. https://www.alvarezandmarsal.com/sites/default/files/sidebarcallouts/am_nplpublication_f_pages.pdf, Best Practices For Effectively Managing Non-Performing Loans
9. https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf
10. https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/publiccons/pdf/npl/stock_taking.en.pdf, Stocktake of national supervisory practices and legal frameworks related to NPLs
11. https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/publiccons/pdf/npl/npl_guidance.en.pdf, Draft guidance to banks on non-performing loans
12. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/publications/newsletter/2017/html/nl170215.en.html>, Banks with high non-performing loans should set ambitious targets
13. <https://www.degruyter.com/view/j/jcbtp.2014.3.issue-3/jcbtp-2014-0017/jcbtp-2014-0017.xml>, Recovery and Reduction of Non-Performing Loans –Podgorica Approach
14. <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2017/html/sp170203.en.html>, Resolving Europe's NPL burden: challenges and benefits
15. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/sfbfinancialstabilityreview201611.en.pdf>, Addressing market failures in the resolution of non-performing loans in the euro area
16. <https://www.linkedin.com/pulse/credit-portfolio-management-market-illiquidity-basel-pascal>, Credit Portfolio Management: Market Illiquidity And Basel Context
17. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-ilgileri/istatistiki-raporlar/59>
18. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/602072/IPOL_BRI%282017%29602072_EN.pdf
19. <https://www.hazine.gov.tr/File/Index?id=3D459789-815C-41C7-ACEA-8B4525ECBC81>
20. WEB, (2019), BDDK WEB Sitesi, Aylık Bülten, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>

21. <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>
22. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>
23. <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> , BDDK,Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, 2005-2017
24. http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf
25. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2005-2017
26. <https://www.occ.gov/publications/publications-by-type/comptrollers-handbook/loan-portfolio-management/pub-ch-loan-portfolio-mgmt.pdf>
27. https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Finland/2013-12-11_4_4a_std11.pdf?c124601963cc460a86b7f5052055c711, ESRB, European Systemic Risk Board, (2004), “Management of credit risk : Regulations and guidelines”.
28. <http://www.hcvnetwork.org>, Yüksek Koruma Değeri Olan Alanlar
29. <https://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:EN:PDF>
30. <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2018-20.aspx>
31. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>
32. <https://www.bis.org/publ/bcbs75.htm>
33. <https://www.bis.org/publ/bcbs74.htm>
34. https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0091
35. <http://iacpm.org/research/sound-practices-in-cpm/>
36. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-19.htm>
37. <http://varlikyonetim.org.tr/haberler.aspx>
38. [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_BRI\(2018\)614491](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_BRI(2018)614491).
39. <https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html>
40. <https://www.imf.org/en/search#q=a%20strategy%20for%20%20resolving%20Europe's%20Problem%20loans&sort=relevancy>
41. <https://www.pwc.com.tr/tr/sektorler/varlik-servet-yonetimi/yayinlar/turkiye-tga-pazari.html>
42. <https://www.mahfiegilmez.com/2019/01/yapsal-reformlar-kitab.html#more>

43. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/ecofin/2017/07/11/>

44. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/180314-non-performing-loans-factsheet_en.pdf



EKLER

EK A SINIRLAMA KURALLARI

EK B DEĞİŞKENLERİN GRAFİKLERİ



ÖZGEÇMİŞ

Orhan Aktuğ, 1972 yılında Trabzon Akçaabat'ta doğdu. İlk ve ortaokulu Trabzon'da, liseyi ise İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'nde tamamladı. Liseden sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 1993 yılında Türk Ticaret Bankası'nda Müfettiş Yardımcısı olarak çalışmaya başladı. Bu bankada ve daha sonra Sümerbank A.Ş.'de 4 yıl kadar Müfettişlik yaptı. Sonrasında ise Sümerbank İstanbul Bahçekapı Şubesi'nde 1 yıl Pazarlama Müdür Yardımcılığı yaptı. Daha sonra 2 yıl Esbank T.A.Ş.'de Krediler Tahsis Müdür Yardımcısı olarak göreve aldı.

2000 yılında Finansbank A.Ş.'de Bireysel Krediler Müdürü olarak geçti ve burada 2 yıl boyunca şubelerden bireysel kredi taleplerini değerlendirdi ve bireysel scoring sisteminin kurulmasında çalıştı. Daha sonra ise bankanın Kobi kredi tahsis bölümünün kurulmasında görev aldı ve Kobi kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan scoring sisteminin kuruluşunu sağladı. Aynı dönemde şube Kobi kredi portföyünün 2 milyar USD büyüklüğüne ulaşmasında Birim Yöneticisi olarak önemli rol oynadı.

2007 yılında Portekizli Millennium BCP Grubu'nun Türkiye'deki yeniden yapılandırılmakta olan iştiraki Millennium Bank Türkiye'ye Krediler Direktörü olarak geçti. Burada Krediler Bölümü'nün tüm fonksiyonlarıyla (Bireysel ve Kobi Tahsis, Kredi İzleme, Kontrol ve Tahsilat, İstihbarat ve Mali Analiz, Gayrimenkul Ekspertiz, Yasal Raporlama), yeniden kurdu, politika ve prosedürleri oluşturdu ve süreçlerin adını koyarak yapılandırdı. Gerek yurtdışından bağlı olduğu grup bankalarının tabi olduğu denetimlerden, gerekse yurt içi BDDK ve diğer yasal denetimlerden başarıyla çıkılmasını sağladı. Bankada ilk defa Kobi Scoring sistemini kurdu. Kredi limit teklif sistemiyle entegre olmasını sağladı ve otomatik limit öneri sistemini hayata geçirdi. Genel Müdürlük'ten Şubelere gönderilen ön onaylı kredilerle bankanın kısa sürede kredilerle ilgili hedeflerini gerçekleştirmesinde büyük katkıları oldu. Millennium Bank'ın Fiba Grubu'na satış sürecinde kredilerle ilgili hazırladığı raporlarla ve sunumlarla due diligence sürecinde etkili oldu. Onun döneminde bankanın sorunlu kredileri diğer banka ortalamalarının ve benzer büyüklükteki bankaların çok çok altında konumlandı.

Fiba Grubu'na satıştan sonra Bireysel ve Kobi Krediler Direktörü/Bölüm Başkanı olarak çalışmaya devam etti. Bu dönemde gerek IT sisteminin değiştirilmesinde gerekse kullanılan kredi&scoring sistemlerinin kurulmasında ve güncellenmesinde, yeni ekiplerin oluşturulmasında ve örgütlenmesinde aktif rol aldı. Özellikle kendisine bağlı kredilerde (Perakende Krediler) scoring sistemlerinin ve otomatik kredi karar destek sistemlerinin kurulmasını ve kullanılmasını sağladı. HSBC ve Société Générale bankaları tarafından satışa sunulan Kobi ve Bireysel kredi portföylerini Fibabanka adına analiz etti. EFSE, IBRD, IFC, EASI ve Abraaj gibi uluslararası kuruluş ve yatırımcılara kredilerle ilgili sunumlar yaptı.

Bankacılık ve finans sektöründe 25 yıllık tecrübeye sahip olan Orhan Aktuğ, 18 yıllık yönetim tecrübesiyle, özellikle bireysel, mikro, Kobi, ticari ve kurumsal kredi tahsis, firmaların bilanço ve gelir tablolarının, nakit akışlarının analizi, finansal analiz, bireysel-Mikro-Kobi scoring, otomatik kredi karar destek sistemleri, kredi erken uyarı sistemleri, kredi izleme ve tahsilat, pazarlama, risk yönetimi, bireysel bankacılık, Kobi bankacılığı, teftiş, tüketici kredileri, anında krediler (instant loans), kredili mevduat hesapları, oto kredileri, konut kredileri, ticari krediler, projeye yönelik krediler, mikro krediler, tarım kredileri, kredi kartları, gayrimenkul ekspertizi, alım&satım, birleşme ve due diligence süreçleri konularında uzmandır. Yurt içinde ve yurt dışında (Almanya ve ABD) çeşitli mesleki eğitim programlarına katılan Aktuğ, 2012-2014 yılları arasında Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Executive MBA yaparak "Fibabanka'da Yeni Kobi Kredi Risk Skorkartı" konulu bitirme tezi ile yüksek lisans derecesini aldı. Evli ve 2 çocukludur. İleri derecede İngilizce bilmektedir.

EK A SINIRLAMA KURALLARI

- 1) Banka, ülkenin yasal düzenlemelerine ve uluslararası sözleşmelere göre yasadışı sayılan yahut uluslararası yasaklamalara konu olan aşağıdaki ürün veya faaliyetlerin üretimi veya ticaretini kredilendiremez:
- 2) Uluslararası sözleşmelere veya yasaklamalara konu olan ecza ürünleri, böcek ilaçları, tarım ilaçları ve diğer tehlikeli maddelerin üretimi veya ticareti,
- 3) Radyoaktif gibi zararlı maddeler ihtiva eden materyallerin üretimi veya ticareti,
- 4) Aşırı ölçüde asbest elyaf¹ ve PCB'ler (polychlorinated biphenyl) içeren ürünler gibi tehlikeli maddelerin üretimi, kullanımı veya ticareti,
- 5) Uluslararası sözleşmelere konu olan, ozon tabakasına zarar veren ürünlerin üretimi veya ticareti,
- 6) CITES Uzlaşısı kapsamındaki vahşi hayat ve vahşi hayata ilişkin ürünlerin üretimi ve ticareti²,
- 7) Uluslararası hukuka göre yasaklanmış olan atık maddelerin sınır ötesi taşınmasına ilişkin faaliyetler³.
- 8) Banka, spekülasyon sektör ve işlemlere yönelik herhangi bir kredi limiti tahsis edemez.

¹ Asbest içeriği % 20'nin altında olan asbest çimento kaplama ürünlerinin satın alınması ve kullanımı hariçtir.

² CITES: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

³ Referans dokümanlar; Atık Sevkiyatına İlişkin 1013/2006 no.lu, 14 Haziran 2006 tarihli AB Düzenlemesi; OECD Konseyinin; geri dönüşümü sağlanacak atıkların sınır ötesi hareketleri üzerinde kontrol sağlamayı amaçlayan C(92)39/ sayılı final kararının revizesine ilişkin C(2001)107/sayılı Final Kararı; tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketlerine ilişkin 22 Mart 1989 tarihli Basel Sözleşmesi.

- 9) Banka, şans oyunları, kumar, silah ve mühimmat, kimyasal silah (savunma sanayisi projeleri hariç), kaçakçılık, siyasi partiler ve dernekler ile çevre dostu olmayan kuruluşlara ve sektörlere yönelik herhangi bir limit tahsisi yapamaz,
- 10) Banka, çeşitli şekillerde çocuk istismarını içeren üretim ve faaliyetler ile zoraki işgücü kullanılarak (kişinin kendi rızası dışında bir güç veya ceza tehdidi altında) yapılan iş veya verilen hizmetleri kredilendiremez,
- 11) Banka, ülke mevzuatı veya uluslararası konvansiyonlar tarafından; biyo çeşitlilik kaynaklarının veya kültürel mirasın korunması amacıyla yasaklanan aktiviteleri kredilendiremez⁴,
- 12) Banka ana faaliyet konusu tütün üretimi veya ticareti olanları kredilendiremez,
- 13) Banka ana faaliyet konusu alkollü içki üretimi veya ticareti olanları (bira ve şarap hariç) kredilendiremez⁵,
- 14) Banka 2,5 km'yi aşan ağlar kullanılarak yapılan trol balıkçılığını kredilendirmez,

⁴ İlgili uluslararası sözleşmeler –sınırlama olmaksızın- şunlardır:

- Göçmen Yabani Hayvan Türlerinin Korunması Sözleşmesi (Bonn Sözleşmesi);
- Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Özellikle Su Kuşlarının Yaşama Alanı olarak Korunması Sözleşmesi (Ramsar Sözleşmesi);
- Avrupanın Yaban Hayatının ve Doğal Yaşam Alanlarının Korunması Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi);
- Dünya Mirası Sözleşmesi;
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi.

⁵ Tütün ve alkol alanında faaliyet gösteren firmalara kullanılan toplam kredi tutarının Bankanın Toplam Kredi Portföyünün %3'ünü aşmaması kaydıyla söz konusu firmalara kredi kullanılabilir.

15) Banka ana yağmur ormanlarında gerçekleştirilen kerestecilik veya yağmur ormanlarında ya da yüksek biyo çeşitlilik içeren ormanlık alanlarda kullanmak amacıyla kerestecilik araç-gereci satın alınmasını kredilendirmez,

16) Banka sürdürülebilir şekilde gerçekleştirilenler haricinde yapılan kerestecilik veya diğer orman ürünlerinin üretimi veya ticaretini kredilendirmez,

17) Aşağıdaki işlemler sadece Yönetim Kurulu onayı ile kredilendirilebilecektir:

- i. Medya (Basın, Radyo, TV yayıncılığı vb.), kamu kuruluşları, belediyeler, spor kulüplerine ve gemi finansmanına yönelik açılacak krediler,
- ii. Sermaye finansmanı (Equity financing) veya benzeri orta ve uzun vadeli krediler ve sermayeye dönüşebilecek borçlanma işlemlerinin finansmanı,
- iii. Finansman bonusu ve tahvil ihracına yönelik köprü kredileri,
- iv. Off –shore firmalarına kullanılacak krediler,

18) Aşağıda belirtilen nehir havzaları dışında inşa edilen HES'ler kredilendirilemez,

Ülkemizdeki uygun nehir havzaları: Susurluk, Kuzey Ege, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Batı Akdeniz, Antalya, Sakarya, Batı Karadeniz, Yeşilirmak, Kızılırmak, Doğu Akdeniz, Konya Kapalı Havzası, Seyhan, Ceyhan ve Doğu Karadeniz'dir.

19) Petrol veya diğer tehlikeli maddelerin IMO gereksinimleri ile uyum göstermeyen bir şekilde tankerlerde taşınması kredilendirilemez,

20) İthalatı, ihracatı veya transit ticareti; ilgili ülke mevzuatınca lisans ve/veya belgeye bağlanmış olan malların; gerekli belgeler temin edilmeksizin ihracatı, ithalatı veya transit ticaretine ilişkin faaliyetler kredilendirilemez,

21) Pornografi ve/veya fuhuş sektöründe faaliyet gösteren firmalar kredilendirilemez,

22) Irkçı medya kredilendirilemez,

23) Tabiat koruma alanlarının⁶ tahribatına yol açan faaliyetler kredilendirilemez,

24) Mikrofinansman tanımına giren kredilerde ⁷Tehlikeli Kimyasal Maddelerin⁸ önemli miktarlarda üretimi, taşınması, depolanması, işlenmesi (arıtılması), bertaraf edilmesi, ticareti veya ticari ölçekte kullanımı kredilendirilemez,

25) Yerli Halkların (Indigenous People) sahipliği veya tasarrufu altında olan arazileri etkileyen üretim ve/veya faaliyetlerin, ilgili toplulukların yazılı tam rızası alınmaksızın icra edilmesi kredilendirilemez.

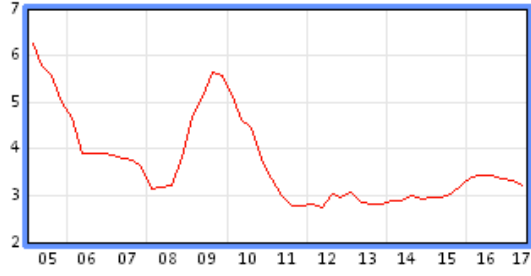
⁶ Yüksek Koruma Değeri olan alanlar; olağanüstü önemli veya kritik öneme sahip doğal habitat olarak tanımlanmaktadır (<http://www.hcvnetwork.org>). 2863 Sayılı Kanuna göre Tabiatı Koruma Alanı; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş, eko sistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli alanlar olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarına denir.

⁷ Mikrofinansman kredileri, çoğunluk hissesi gerçek bir şahsa ait olan, yabancı ortaklık payı % 49'u aşmayan, yıllık ciro rakamı 15.000.000 USD'dan, aktif büyüklüğü 15.000.000 USD'dan küçük, 500'den az çalışana sahip, faaliyetlerini ağırlıklı olarak yurtiçinde gerçekleştiren 10.000 USD'ı aşmayan kredilerdir.

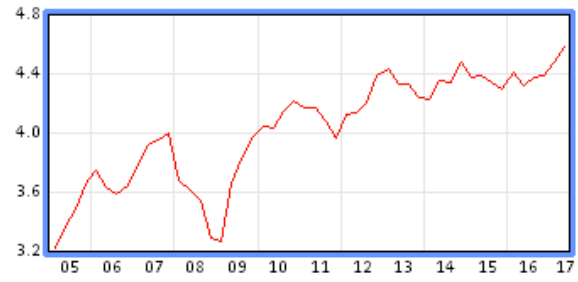
⁸ Tehlikeli Kimyasallar Maddeler , Gasoline, Kerosene ve diğer petrol ürünlerini içerir.

EK B DEĞİŞKENLERİN GRAFİKLERİ

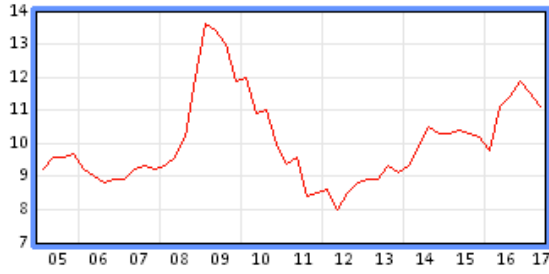
YTDO



LBIST



ISSIZLIK



TCMB_FAIZ



LGDP



LKFE

